

**ÖĞRETMENLERİN REKABETÇİ TUTUM DÜZEYLERİNİN
BELİRLENMESİ VE MESLEKİ REKABETE ETKİ EDEN
FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Mehmet Taner ÖZŞAHİN

DANIŞMAN

Doç. Dr. Taner ATMACA

DÜZCE-2023

**ÖĞRETMENLERİN REKABETÇİ TUTUM DÜZEYLERİNİN
BELİRLENMESİ VE MESLEKİ REKABETE ETKİ EDEN
FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Mehmet Taner ÖZŞAHİN

DANIŞMAN

Doç. Dr. Taner ATMACA

DÜZCE-2023

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Mehmet Taner ÖZŞAHİN tarafından hazırlanan bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı'nda oybirliği / oy çokluğu ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Taner ATMACA

Başkan
Prof. Dr. Yusuf CERİT
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Engin ASLANARGUN
Düzce Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Taner ATMACA
Düzce Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 12.06.2023

ÖNSÖZ

Bu araştırmanın amacı, öğretmenlerin rekabetçi tutum düzeylerini belirlemek ve mesleki rekabetlerine etki eden faktörleri incelemektir. Aynı zamanda araştırma; öğretmenlerin rekabetçi tutum düzeylerinin çeşitli bağımsız değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği, mesleki rekabetin okula, öğretmenlere, velilere, öğrencilere, mesleki pratiklere yansımalarının nasıl olduğu da amaç edinilmiştir. Araştırma, problem durumu, araştırmanın; amacı, önemi, sayıtları, sınırlılıkları, tanımların yer aldığı “GİRİŞ”, araştırma konusunun derinlemesine incelenip derlendiği, ilgili araştırmaların ve kuramların yer aldığı “KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE”, araştırmanın; modeli, evren-örnekleme, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizlerinin yer aldığı “YÖNTEM”, nicel ve nitel verilerden elde edilen verilerin analiz sonuçların yer aldığı “BULGULAR”, nicel ve nitel araştırma bulgularımızın yorumlandığı, benzer araştırma bulguları ile karşılaştırıldığı, elde edilen genel araştırma sonuçlarının ve araştırma ile ilgili önerilerin yer aldığı “TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER” olmak üzere beş ana bölümden oluşmaktadır.

Yüksek lisans tez çalışmamın ilk başlangıcından itibaren gereken tüm bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, tükenmiş hissettiğim zamanlarda motivasyon ve güven desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen, yol gösteren saygıdeğer hocam, tez danışmanım Doç. Dr. Taner ATMACA’ya, tez aşamasına gelebilmemde, alan ile ilgili bilgi ve görüşlerimin gelişmesinde önemleri büyük olan değerli hocalarım Prof. Dr. Engin ASLANARGUN ve Prof. Dr. Süleyman GÖKSOY’a ve beni yetiştiren tüm öğretmenlerime teşekkür ederim. Ayrıca veri toplama sürecinde yardımlarını esirgemeyen, vakit ayırarak sorularımı yanıtlayan okul müdürlerine ve tüm öğretmen dostlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak hiçbir zaman hakları ödenemez olan beni büyüten, yetiştiren, okutup öğretmen olmamı sağlayan annem Gönül ÖZŞAHİN ve babam Faruk ÖZŞAHİN’e, bu zorlu süreçte yanımda olan, sabırla desteğini sürekli hissettiğim, hayat arkadaşım, biricik eşim Seren ÖZŞAHİN’e ve gülümsemesiyle bana güç veren, gözleriyle sevgisini gösteren minik kızım İdil ÖZŞAHİN’e teşekkür ve sevgilerimi sunarım.

Mehmet Taner ÖZŞAHİN

Düzce-2023

İTHAF

Canım Kızım İdil'e

ÖZET

ÖĞRETMENLERİN REKABETÇİ TUTUM DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ VE MESLEKİ REKABETE ETKİ EDEN FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ

ÖZŞAHİN, Mehmet Taner

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Haziran 2023; XIV+159 sayfa

Rekabet, diğer tüm örgütlerde olduğu gibi eğitim örgütleri içerisinde de kendini giderek daha fazla hissettirmeye başlamış bir olgudur. Bu araştırmada, öğretmenlerin rekabetçi tutum düzeylerini belirlemek ve mesleki rekabetlerine etki eden faktörleri incelenmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda araştırmada; öğretmenlerin rekabetçi tutum düzeylerinin çeşitli bağımsız değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin ve mesleki rekabetin okula, öğretmenlere, velilere, öğrencilere, mesleki pratiklere yansımalarının nasıl olduğunun incelenmesi de amaçlanmıştır.

Bu amaç bağlamında araştırmada, problem durumu hakkında daha kapsamlı bulgular elde edilebilmesi, çalışmanın çeşitli yönlerinin araştırılması ve araştırmacının daha açık bir bakış açısına sahip olabilmesi için nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı karma yöntem ve desen olarak açımlayıcı sıralı desen kullanılmıştır. Araştırmanın nicel kısmında betimsel tarama modeli, nitel kısmında ise nitel içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenen, 2022- 2023 eğitim-öğretim yılı, Düzce il merkezindeki resmi ve özel okullarda görev yapan 401 okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmada nicel verileri desteklemek amacıyla nitel çalışma grubunu, amaçlı örnekleme yöntemi çeşitlerinden maksimum çeşitlilik ve ölçüt örnekleme ile belirlenen evren içerisindeki 16 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada nicel verileri toplamak amacıyla, katılımcıların demografik değişkenlerini belirleyebilmek için tasarlanan *Kişisel Bilgi Formu* ile öğretmenlerin mesleki rekabet düzeylerini belirleyebilmek için Kahveci (2021) tarafından geliştirilen *Öğretmenlerde Rekabetçilik Ölçeği* kullanılmıştır. Nitel verileri toplamak amacıyla, katılımcıların demografik bilgilerini de içeren *Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu* kullanılmıştır.

Araştırmada öğretmenlerin mesleki rekabet algı düzeylerinin orta düzeyde kararsızım seviyesinde olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada öğretmenlerin mesleki rekabet algıları ile cinsiyetleri arasında erkek öğretmenler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Araştırmada mesleki rekabet ile öğretmenlerin çalıştıkları; okul türü, okul kademesi, okullardaki velilerin Türkiye şartlarına göre ortalama sosyoekonomik düzeyleri, öğretmenlerin yaş aralıkları ve mesleki kıdemleri ile mesleki rekabet arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Aynı zamanda öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki öğretmen sayısı, öğrenci sayısı ve ortaöğretim türü ile mesleki rekabet arasında da anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Ayrıca nitel verilerden elde edilen veriler, rekabetin en yoğun yaşandığı branş olarak ilk sırada sınıf öğretmenliğini ikinci sırada ise okul öncesi öğretmenliğini göstermektedir. Rekabeti ortaya çıkaran faktörler; kişilik özellikleri, takdir görme ihtiyacı, veli profili, okul ortamı, sosyal medya paylaşımları, öğrenciden kaynaklı faktörler, mesleki özellikler, etiketlenme korkusu, mesleki doyum elde etme ve veli baskısı olarak görülmektedir. Mesleki rekabetin; öğretmenlerin mesleki pratiklerine olumlu yansımaları, olumsuz yansımalarına göre daha seyrek şekilde, velilere yansımaları olumlu anlamda; değişim ve yenilik ile özveri şeklinde görülmektedir. Olumsuz anlamda; öğretmenin işine karışma, kıskançlık ve huzursuzluk ile çocukları karşılaştırma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Rekabetin, öğrencilere yansımaları, olumlu anlamda; akademik başarıyı artırma ve motivasyon sağlama şeklinde kendini göstermektedir. Olumsuz anlamda ise; üstün performans beklentisi, hayal kırıklığı ve yarışçı davranışlar şeklinde ortaya çıkmaktadır. Rekabet, öğretmenler arasındaki ilişkilere, olumlu anlamda aralarındaki paylaşımı artırma şeklinde yansırken, olumsuz anlamda ise; meslektaşlar arası ilişkilerin bozulması, meslektaşların birbirini küçümsemesi, etkinlikleri saklama ve etkinliklerde birbirlerini taklit etme şeklinde yansıdığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mesleki Rekabet, Rekabetçi Tutum, Öğretmen.

ABSTRACT

DETERMINATION OF TEACHERS' COMPETITIVE ATTITUDE LEVELS AND EXAMINATION OF FACTORS AFFECTING PROFESSIONAL COMPETITION

ÖZŞAHİN, Mehmet Taner

Master Thesis, Department of Educational Sciences

June 2023; XIV+159 pages

Competition is a phenomenon that has begun to make itself felt more and more in educational organizations, as in all other organizations. In this study, it was aimed to determine the competitive attitude levels of teachers and to examine the factors affecting their professional competition. At the same time, in the research; It is also aimed to examine whether the competitive attitude levels of teachers differ significantly according to various independent variables and how professional competition reflects on school, teachers, parents, students and professional practices.

In the context of this purpose, a mixed method in which quantitative and qualitative research methods are used together, and an explanatory sequential design as a design were used in order to obtain more comprehensive findings about the problem situation, to investigate various aspects of the study, and to have a clearer perspective for the researcher. Descriptive survey model was used in the quantitative part of the research, and qualitative content analysis was used in the qualitative part. The sample of the study consists of 401 pre-school, primary, secondary and high school teachers working in public and private schools in the city center of Düzce in the 2022-2023 academic year, determined by using the easily accessible sampling method. In order to support the quantitative data in the research, the qualitative study group consists of 16 teachers in the universe determined by the maximum variety and criterion sampling, which is one of the purposive sampling methods. In order to collect quantitative data in the research, the *Personal Information Form* designed to determine the demographic variables of the participants and the *Competitiveness of Teachers Scale* developed by Kahveci (2021) were used to determine the professional competitiveness levels of teachers. In order to

collect qualitative data, a *Semi-Structured Interview Form*, which also includes the demographic information of the participants, was used.

In the study, it was determined that the professional competition perception levels of the teachers were at the moderate level of indecisiveness. In the study, a significant difference was found between teachers' perceptions of professional competition and their gender in favor of male teachers. In the research, teachers work with professional competition; No significant difference was found between school type, school level, average socioeconomic levels of parents in schools according to Turkish conditions, age ranges and professional seniority of teachers and professional competition. At the same time, there was no significant difference between the number of teachers, the number of students and the type of secondary education in the schools where teachers work, and professional competition.

In addition, the data obtained from the qualitative data shows that classroom teaching is in the first place and pre-school teaching is in the second place as the branch with the most intense competition. Factors that create competition; personality traits, need to be appreciated, parent profile, school environment, social media posts, factors originating from students, professional characteristics, fear of being labeled, obtaining professional satisfaction and parental pressure. professional competition; positive reflection of teachers on their professional practices is less frequent than negative reflections, and its reflection on parents is positive; While it is seen in the form of change and innovation and self-sacrifice, in a negative sense; the teacher's reflection on the students, in the form of comparing children with jealousy and restlessness, in a positive sense; in increasing academic success and providing motivation, in a negative sense; In the form of superior performance expectation, disappointment and competitive behaviors, the relations between teachers in a positive sense: in the form of increasing the sharing among them, in the negative sense; It is seen that it is reflected in the deterioration of relations between colleagues, the belittlement of colleagues, hiding activities and imitating each other in activities.

Keywords: Professional Competition, Competitive Attitude, Teacher.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	i
ÖNSÖZ	ii
İTHAF	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Araştırmanın Önemi	7
1.4. Araştırmanın Sayıltıları	8
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	8
1.6. Tanımlar	8
İKİNCİ BÖLÜM	9
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	9
2.1. Rekabet Kavramı	9
2.2. Rekabet ile Yarışma Kavramı İlişkisi	11
2.3. Rekabet ve İş Birliği İlişkisi	11
2.4. Rekabet ile Çatışma İlişkisi	12
2.5. Rekabetin Oluşma Sebepleri	14
2.6. Rekabeti Belirleyen Faktörler	16
2.7. Rekabetin İşlevleri	16

2.8.	Rekabetin Olumlu ve Olumsuz Etkileri	17
2.9.	Rekabet Stratejileri.....	20
2.10.	Rekabetin İşletmelere Yansıması	22
2.11.	Rekabetin Psikolojik Etkileri	24
2.12.	Rekabetin Türk Eğitim Sistemine Yansıması	26
2.13.	Rekabetin Eğitim Sisteminde Rolü.....	26
2.14.	Öğrencilerin Rekabeti	29
2.15.	Öğretmenler Arasında Rekabet	31
2.16.	Özel Okullar ve Rekabet.....	33
2.17.	Sınavlar ile Rekabet İlişkisi	35
2.18.	Rekabette Velilerin Konumu.....	36
2.19.	Rekabet Kuramları.....	39
2.19.1.	Fülop ile Sheridan ve Williams’a Göre Rekabet.....	39
2.19.2.	Tsiakara ve Digelidis’e Göre Rekabet.....	40
2.19.3.	Griffin-Pierson’a Göre Rekabet	40
2.19.4.	Freud’a Göre Rekabet.....	41
2.19.5.	Fromm’a Göre Rekabet.....	42
2.19.6.	Horney’e Göre Rekabet	42
2.19.7.	Adler’e Göre Rekabet	44
2.20.	Rekabet ile İlgili Yapılan Araştırmalar.....	45
2.20.1.	Ulusal Alanda Yapılan Araştırmalar	45
2.20.2.	Uluslararası Alanda Yapılan Araştırmalar	49
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....		54
3.	YÖNTEM.....	54
3.1.	Araştırmanın Modeli	54
3.2.	Evren-Örneklem.....	55
3.3.	Çalışma Grubu	57

3.4.	Veri Toplama Araçları.....	59
3.5.	Verilerin Toplanması ve Analizi.....	60
3.6.	İnandırıcılık ve Aktarılabilirlik.....	60
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....		63
4.	BULGULAR	63
4.1.	Nicel Verilerden Elde Edilen Bulgular	63
4.1.1.	Betimsel Verilere İlişkin Bulgular.....	63
4.2.	Fark Testlerine İlişkin Bulgular	65
4.2.1.	Cinsiyete Göre Farklılık.....	65
4.2.2.	Okul Türüne Göre Farklılık	66
4.2.3.	Çalışılan Okul Kademesine Göre Farklılık	68
4.2.4.	Velilerin Sosyoekonomik Düzeylerine Göre Farklılık	69
4.2.5.	Öğretmenlerin Yaş Aralıklarına Göre Farklılık	71
4.2.6.	Öğretmenlerin Mesleki Kıdemlerine Göre Farklılık	72
4.2.7.	Öğretmenlerin Çalıştıkları Okuldaki Öğretmen Sayısına Göre Farklılık	73
4.2.8.	Öğretmenlerin Çalıştıkları Okuldaki Öğrenci Sayısına Göre Farklılık	74
4.2.9.	Öğretmenlerin Çalıştıkları Ortaöğretim Türüne Göre Farklılık	75
4.3.	Nitel Verilerden Elde Edilen Bulgular	76
4.3.1.	Rekabetin Varlığı ve Rekabeti Öne Çıkartan Faktörler.....	76
4.3.1.1.	Branşlar.....	80
4.3.1.2.	Rekabet Faktörleri.....	81
4.3.1.3.	Rekabetçi Davranışlar ve Rekabet Biçimleri.....	83
4.3.2.	Rekabetin Yansımaları.....	84
4.3.2.1.	Mesleki Pratiklere Yansıması	87
4.3.2.1.1.	Olumlu Yansıması.....	87
4.3.2.1.2.	Olumsuz Yansıması	87
4.3.2.2.	Okula Yansıması	88

4.3.2.3.	Velilere Yansıması	89
4.3.2.3.1.	Olumlu Yansıması.....	89
4.3.2.3.2.	Olumsuz Yansıması	89
4.3.2.4.	Öğrencilere Yansıması	90
4.3.2.4.1.	Olumlu Yansıması.....	90
4.3.2.4.2.	Olumsuz Yansıması	91
4.3.2.5.	Öğretmenler Arası İlişkiye Yansıması	92
4.3.2.5.1.	Olumlu Yansıması.....	92
4.3.2.5.2.	Olumsuz Yansıması	92
4.3.3.	Rekabetin Gerekliliği ve Rekabet Baskısı	93
4.3.3.1.	Rekabet Baskısı.....	95
BEŞİNCİ BÖLÜM		97
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER		97
5.1.	Tartışma.....	97
5.1.1.	Nicel Bulgulara Ait Tartışma	97
5.1.1.1.	Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Mesleki Rekabet Algı Düzeylerine İlişkin Elde Edilen Bulguların Tartışılması.....	97
5.1.1.2.	Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Cinsiyetleriyle Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Fark Bulgularının Tartışılması.....	99
5.1.1.3.	Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Çalıştıkları Okul Türüyle Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Fark Bulgularının Tartışılması	101
5.1.1.4.	Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Çalıştıkları Okul Kademesi ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Fark Bulgularının Tartışılması	103
5.1.1.5.	Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Çalıştıkları Okullardaki Velilerin Ortalama Sosyoekonomik Düzeyi ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Fark Bulgularının Tartışılması	106
5.1.1.6.	Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Yaş Aralıkları ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Fark Bulgularının Tartışılması.....	108

5.1.1.7. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Mesleki Kıdemleri ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Fark Bulgularının Tartışılması.....	109
5.1.1.8. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Çalıştıkları Okuldaki Öğretmen Sayısı ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Fark Bulgularının Tartışılması.....	111
5.1.1.9. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Çalıştıkları Okuldaki Öğrenci Sayısı ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Fark Bulgularının Tartışılması.....	113
5.1.1.10. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Çalıştıkları Ortaöğretim Türü ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Fark Bulgularının Tartışılması.....	114
5.2. Nitel Verilerden Elde Edilen Bulguların Tartışılması.....	117
5.2.1. Rekabetin Varlığı ve Rekabeti Öne Çıkartan Faktörler Temasına Ait Tartışma.....	117
5.2.2. Rekabetçi Branşlara Ait Tartışma.....	117
5.2.3. Rekabet Faktörlerine Ait Tartışma	118
5.2.4. Rekabetçi Davranışlar ve Rekabet Biçimlerine Ait Tartışma	122
5.2.5. Rekabetin Yansımalarına Ait Tartışma.....	123
5.2.6. Rekabetin Gerekliliği ve Rekabet Baskısına Ait Tartışma	131
5.3. Sonuç	133
5.4. Öneriler.....	134
KAYNAKÇA.....	136
EKLER.....	156

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 3. 1. Araştırmanın Nicel Boyutuna Katılan Öğretmenlerin Demografik Bilgileri	56
Tablo 3. 2. Çalışma Grubunda Yer Alan Öğretmenlerin Demografik Bilgileri.....	58
Tablo 4. 1. Öğretmenlerin Mesleki Rekabet Algılarına Yönelik Betimsel Veriler.....	63
Tablo 4. 2. Mesleki Rekabet Ölçeğinin Tüm Maddelerine Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	64
Tablo 4. 3. Öğretmenlerin Cinsiyetleri ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Farkı Gösteren Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları	65
Tablo 4. 4. Öğretmenlerin Çalıştıkları Okul Türü ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Farkı Gösteren Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları	67
Tablo 4. 5. Öğretmenlerin Çalıştıkları Okul Kademesi ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Farkı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	68
Tablo 4. 6. Öğretmenlerin Mesleki Rekabet Algıları ile Çalışılan Okuldaki Velilerin Ortalama Sosyoekonomik Durumları Arasındaki Farkı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	69
Tablo 4. 7. Öğretmenlerin Yaş Aralıkları ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Farkı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	71
Tablo 4. 8. Öğretmenlerin Mesleki Kıdemleri ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Farkı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	72
Tablo 4. 9. Öğretmenlerin Çalıştıkları Okuldaki Öğretmen Sayısı ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Farkı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları ..	73
Tablo 4. 10. Öğretmenlerin Çalıştıkları Okuldaki Öğrenci Sayısı ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Farkı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları ..	74
Tablo 4. 11. Öğretmenlerin Çalıştıkları Ortaöğretim Türü ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Farkı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	75

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4. 1. Rekabetin Varlığı ve Rekabeti Öne Çıkartan Faktörler Temasına Ait Alt Tema ve Kodlar	78
Şekil 4. 2. Rekabetin Varlığı ve Rekabeti Öne Çıkartan Faktörler Temasına Ait Kod-Katılımcı Matrisi	79
Şekil 4. 3. Rekabetin Yansımaları Temasına Ait Alt Tema ve Kodlar	85
Şekil 4. 4. Rekabetin Yansımaları Temasına Ait Kod-Katılımcı Matrisi	86
Şekil 4. 5. Rekabetin Gerekliliği Temasına Ait Alt Tema ve Kodlar	94
Şekil 4. 6. Rekabetin Gerekliliği Temasına Ait Kod-Katılımcı Matrisi	94

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Bu bölümde; problem durumu, araştırmanın amacı, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın önemi, araştırmanın sayıltıları, araştırmanın sınırlılıkları ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Rekabet, diğer tüm örgütlerde olduğu gibi eğitim örgütleri içerisinde de kendini giderek daha fazla hissettirmeye başlamış bir olgudur. Değişen eğitim sistemi ve yapısı, neoliberal ekonomi politikalarının etkisiyle daha fazla özelleşen ve kamusal bir hizmet olmanın dışında rekabet odaklı bir yapıya bürünmüştür. Okullarda rekabet, özellikle okul türleri arasındaki başarı farklılığından ve sınava dayalı eğitim sisteminin ortaya çıkardığı yapısal dönüşümden kaynaklı olarak kendini daha fazla göstermekte ve gerek okullar arasında gerekse öğretmenler arasında rekabet, eğitimin güncel bir olgusuna dönüşmüştür. Özellikle özel okulların içerisinde bulunduğu durum okullar arasındaki rekabeti daha da görünür hale getirmektedir. Bunun yanında kimi devlet okullarında öğretmenler arasında görülen rekabetçi davranışlar öğretmenlerin mesleki davranışlarının da giderek değişmesine yol açmaktadır.

Rekabet günümüz örgütleri içerisinde kaçınılmaz bir olgu olmakla beraber rekabetin hangi amaçla ve nasıl ele alındığı da oldukça önemli bir konudur. Eğitim örgütleri içerisinde rekabet, niteliğin artırılması adına önemli ve yapıcı sonuçlar ortaya çıkartabileceği gibi kontrolsüz ya da aşırı rekabet çeşitli yıkıcı sonuçlar da ortaya çıkartabilmektedir. Rekabet, daha iyi işleri ortaya çıkartabilmek adına meslektaşlar arasında dayanışma ve iş birliği içerisinde yürüten öğretmenler ve okullar açısından ele

alındığında kaliteli çalışmaların ortaya çıkartılmasına yardımcı olduğu ileri sürülebilir. Ancak dayanışma ve iş birliği olmadan, daha bencil düşüncelerle sergilenen rekabetçi davranışlar ise pedagojik açıdan olumlu sonuçlar üretememektedir (Skon, Johnson ve Johnson, 1981; Johnson, Johnson ve Johnson, 1982)

Rekabet, orijinali Arapça olan *Ragabat* kelimesinden Türkçeye geçmiştir. Arapçadaki anlamı denetim, kontrol ve gözetmektir (Ekiz, 2010). Türkçedeki sözlük anlamı ise aynı amacı güden kimseler arasındaki çekişme, yarışma, yarış olarak belirtilmiştir (TDK, 2009). Rekabetin, ulusal ve uluslararası araştırmalar, yayınlarda farklı birçok tanımı mevcuttur. Güney (2004: 201), rekabeti en genel haliyle ele alarak, en az iki birey ya da grubun ortak amaçlara aynı anda ulaşmaya çalışmaları olarak tanımlamıştır. Benzer bir açıklamayla rekabet; kişilerin belirli amaçları elde etmeye çalışırken etrafındaki aynı amaca ulaşmaya çalışan diğer kişileri geçmek için yarışmasıdır (Aktan ve Vural 2004). Cantador ve Conde (2010) ise bu tanımlamayı daha da genişleterek rekabeti; en az iki insanın ortak bir hedef uğruna emek harcadığı, çoğunlukla bir kazanan ve kaybedenin olduğu süreç olarak belirtmiştir. Malkoç ve Erginsoy (2008) rekabeti, bireyin özünde olan ve sosyalleşme sırasında gelişen, bireyi ya hırsla kazanarak en iyi olmaya ya da az da olsa iş birliğine evrilen bir duygu olarak tanımlarken, Navaro (2011) ise pozitif ve negatif özelliklerinin olduğu, kişinin psikolojik durumunun bireyler arası ilişkilerde kendini gösterdiği hal olarak tanımlamıştır.

Hays ve Bendersky (2015) rekabeti; belirli bir düzen ve ast üst ilişkilerinin olduğu yapıdaki hırslı bireylerin, üst basamaklara doğru çıkmaya çalışırken diğer bireylerle yaşadığı durum olarak tanımlamıştır. Smither ve Houston (1992), aynı hedefe ulaşmaya çalışan bireylerin ilişkilerindeki değişken olarak, Kohn (1992), daima galip ve kaybedenlerin olduğu bir çekişme olarak, Griffin-Pierson (1990) ise daha başarılı bir performans göstererek diğer bireyleri geçme çabası olarak rekabetten bahsetmişlerdir. En güncel tanımlardan birisini de Gümüş ve Kanbur (2021:678) yapmıştır. Çalışmalarında rekabeti, aynı ortamda bulunan canlılar arasında kendini gösteren rakiplerine karşı üstünlük kazanmaya çalışma süreci olarak tanımlamışlardır.

Günümüz dünyasında meydana gelen teknolojik ve endüstriyel gelişmeler nedeniyle ülkeler rakipleri ve kendileri ile bir rekabet içerisinde bulunmaktadırlar. Bu rekabet zamanla örgütleri ve bireyleri etkileyerek, örgüt ve bireyler arasındaki rekabete evrilmiştir (Yenidünya, 2005). Bireyin rekabet duygusu ile tanışması erken çocukluk döneminde ebeveynleri ile başlar. Çocuklar, kimi zaman annesi kimi zaman da babası ile

oyunlaştırılmış uygulamalar içinde rekabet etmek ister. Bunun temel sebepleri arasında sevgi istemek ve birlikte yapılan çalışmalara dahil olmaktır. Ailede kardeş sayısı arttıkça rekabet artmakta ve oluşan bu rekabet 3-6 yaş döneminde çocuğun çevresi arttıkça ve farklı bireyler ile kaynaştıkça onlar ile kendini kıyaslama, sınıf ortamında oyunlardaki aktifliğini ön plana çıkarma gibi durumlarda kendini göstermektedir. Çocuklukta rekabetin, yaş ilerledikçe daha sık gözlemlendiği belirtilmektedir. Başta sevgi isteği sebebiyle başlayan rekabet başarı, kıyaslanma, üstünlük kurma faktörleri etkisi ile devam etmektedir (Jersild, 1979).

Rekabet, Köknel'e (1995) göre bireyin doğasındaki mevcut özellikleri sebebiyle ilkokulda arkadaşları ile girdiği süreç sonucunda öğrendiği doğal bir olgudur. Akbayırlı ve Aydın da (2000) bu durumu destekleyen ifadeler kullanarak rekabetin insanın özünü alakalı olduğunu belirtmektedir. İnsanın özünde başarılı olmak isteği vardır. Dinamik bir yapısı olan birey toplumda başarılı ve saygın olmak için emek sarf eder. Kendi varlığını başkalarına benimsetmek ister. Aynı zamanda hem toplumun parçası olma hem de bireyselliğini koruma eğilimleri arasında gel-git yaşamaktadır. İşte bu durum bireyi rekabet etmeye iten en önemli ve ana özelliklerden biridir (Akbayırlı ve Aydın, 2000).

Yenidünya'ya (2005) göre ise rekabet okul ve sonraki iş hayatında kişinin karşısına her zaman çıkabilen bir tavır olarak benimsenmelidir. Bireyler okulla tanıştıkları yıldan itibaren birbirleri ile rekabet içerisine girmektedirler. Okul sürecinde okumayı öğrenme ile başlayan bu rekabet ileride sınavlarda kıyaslama, daha iyi okul kazanma, daha iyi bir meslek sahibi olma şeklinde devam etmektedir.

Rekabet, kişisel bir olgu olup her bireyde aynı seviyede kendini göstermemektedir. Aile ve çevresinin özelliklerine göre farklılık göstermekte, gelişen koşullara ve durumlara göre artıp azalarak değişiklik göstermektedir. Birey rekabet ederek başarılı olmak, kendini kanıtlamak, iyi olmak için çaba harcamaktadır. Bu çaba başkalarıyla kıyaslanmak için değil de kendi başarısı için olursa işte o zaman sadece bireysel değil toplumun faydasına da neden olmaktadır (Jersild, 1979).

Bir gruba dahil olma isteği, bireye özgü en temel gereksinimlerden birisidir. Birey bu grupların parçası olmak, onlarla birliktelik sağlamak isterken aynı zamanda bireysel de olmak, kendine has farklı özellikleri göstermek ister. İşte rekabet de zamanla bu olgular sayesinde kendini göstermeye başlamaktadır (Akbayırlı ve Aydın, 2000). Rekabet davranışı, bireylerde önemli konular ve kendilerine yakın bireyler etrafında olduğunda

kendini göstermektedir. Eğer bir sıralama, kıyaslama var ise rakiplerin sayısına da bağlı olarak etkisini arttırmaktadır. Ayrıca ortamda bir denetleyen, izleyen varsa bu durum bir baskı oluşturup bireylerin daha fazla rekabetçi olmalarını sağlamaktadır. Bu da bazen performansı arttırırken bazen de düşmesine neden olmaktadır (Garcia vd., 2013). Rekabetçi tutum ise bireyin etkinliklerle birlikte çevresiyle sosyalleşmeye başlamasıyla sergilenmeye başlamaktadır (Tsiakara ve Digelidis, 2014). Rekabetçi tutum seviyesinin yaygın olması toplumun yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Bir okulda rekabetçi tutumun seviyesi öğretmenlerin ve bazı dışsal faktörlerin etkisi ile değişmektedir (Kahveci, 2021). Rekabetçi tutum, bir bireyin diğerlerinden farklı bir değere sahip olmak amacıyla bilinçli olarak değişik etkinliklerin seçilmesi olarak tanımlanmaktadır. Burada örgütlerin rekabetçi tutum rolü, bireyi rakiplerinden özgün kılan özelliklerinin en üst seviyeye çıkarılmasıdır (Karaca, 2012). Rekabetçi tutum sergilemenin aslında bireyin özünde var olduğu söylenebilir (Gümüş ve Kanbur, 2021: 680). Bu tutum, çalışan bireyin iş yerinde en iyi olmak istemesine sebep olan bir olgu olarak kabul edilmektedir (Kohn, 1992). Rekabet ile ilgili araştırmalarda rekabetçi ya da işbirlikçi ortamın etkili olduğuna dair iki çeşit sonuca rastlanmaktadır. Bazı araştırmalarda rekabetçi ortamda çalışmanın daha etkili olduğu, bazı çalışmalarda ise iş birliği olan ortamların daha verimli oldukları kanaatine varılmıştır (Clifford, 1971).

Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde; rekabetçi tutumun, sosyoekonomik düzey, akademik başarı, okul tipi, cinsiyet, sınıf seviyesi, ebeveyn eğitim seviyesi, benlik saygısı, problem çözme kabiliyeti gibi pek çok farklı değişken ile arasındaki ilişkinin araştırıldığına rastlanılmaktadır (Kartal, 2018). Köroğlu Yıldız ve Akbağ (2008: 141-142), lise öğrencilerinin rekabetçi tutumlarını ve mükemmeliyetçilik seviyelerini çeşitli değişkenler açısından araştırmışlardır. Araştırmada, okul türünün ve cinsiyetin rekabetçi tutum üstünde anlamlı bir etkisinin olduğu saptanırken, kardeş sayısının rekabetçi tutum üzerinde etkili bir değişken olmadığı görülmüştür.

Birel (2012: 85-86), lise öğrencilerinin rekabetçi tutumlarını, psikolojik durum ve problem çözme becerilerini farklı değişkenler açısından incelemiştir. Rekabetçi tutum ile problem çözme arasında anlamlı bir ilişki olduğu ayrıca cinsiyete göre kızların rekabetçi tutumunun daha fazla olduğu, gelir seviyesi ve sınıfına göre ise rekabetçi tutumlarının değişmediği saptanmıştır. Bireylerin rekabetçi tutum göstermesinde Garcia vd. (2013) kendilerinin kıyaslayarak birbirlerini yakalama, geçme isteğinin etkili olduğunu belirtmiştir. Kilduff vd. (2010: 943), daha fazla ücret alma ve diğer bireylerden daha

başarılı olma isteğinin etkili olduğunu söylemiştir. Demirkaya (2013) ise bireylerin statü, terfi, yöneticinin beğenisini kazanmanın ve mesleki açıdan ilerleme isteğinin etkili olduğunu saptamıştır. Toplumdaki en değerli kurumlardan biri de eğitim kurumlarıdır. Eğitim kurumlarının her aşamasında insan olduğu için kuşkusuz önemi çok daha fazladır (Günce, 2013).

Türkiye’de köklü değişimlerin görüldüğü 1980’li yıllarda globalleşmenin getirdiği politikalar eğitim sisteminin hedeflerini ve görevlerini değiştirmiştir (Okçabol, 2007). Bu süreçte rekabet, eğitim sistemini etkileyen ögelerden biri haline gelmiştir. Eğitim sistemindeki veliler, öğrenciler ve öğretmenler dahil herkes birbiriyle rekabet etmeye başlamıştır (Keskin, 2012). Rekabetçilik açıklamasında bulunan iyi ve önde olmak, başarmak Türkiye’de de haliyle önemsenen kavramlardandır. Türkiye’deki eğitim politikaları da bu kavramların önemini arttırmaktadır. Türkiye’de eğitim örgütlerinde rastlanan rekabetçi davranışların neden ve sonuçlarının daha iyi tespit edilebilmesi için şüphesiz daha fazla sayıda akademik çalışma yapılmalıdır (Akbayırılı ve Aydın, 2000: 10).

Okullarda yapılan merkezi sınavların dahi, öğretmenler arası rekabeti arttırdığı Çetin ve Ünsal’ın (2019) yaptığı araştırmada elde ettiği bulgular arasındadır. Ayrıca Kırkağaç ve Bayrak’ın (2019) yapmış oldukları araştırmada öğretmen performans değerlendirme sisteminin bir grup öğretmenlerde samimiyetsizlik ve rekabete yol açtığı, ilişkilere zarar verdiğini saptamışlardır. Rekabet ile ilgili çalışmalar (Skon, Johnson ve Johnson, 1981; Johnson, Johnson ve Johnson, 1982; Johnson ve Johnson, 1985; Ladd ve Fiske, 2003; Kolawole, 2008; Hilk, 2013; Zhao, 2015) çoğunlukla öğrencilerin rekabet ve işbirlikçi ortamlardaki tercih durumlarına ve süreçlerin sonundaki çıktılara odaklanmaktadır. Bu çalışmalarda öğrencilerin, işbirlikçi durumlarda rekabetçi durumlara göre daha sosyal, akademik başarısı yüksek, ruh sağlığı olumlu; bilgi düzeyi ile problem çözme becerileri ve benlik saygıları yüksek, benlik saygısı pozitif bireyler olduklarını göstermektedir.

Öğretmenler arası mesleki rekabet, eğitim alanında çalışan öğretmenler arasında var olan rekabetçi tutumları ve bu tutumları etkileyen faktörleri inceleyen bir konudur. Bu bağlamda, meslektaşlar arasında rekabetin hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğu görülmektedir. Öncelikle, mesleki rekabetin olumlu etkileri göz önüne alınmalıdır. Rekabet, öğretmenlerin profesyonel gelişimlerini teşvik edebilir ve daha iyi bir öğretim pratiği için çaba göstermelerini sağlayabilir. Yüksek performansı hedefleme

ve başarıyı artırma motivasyonu, öğretmenler arasındaki rekabet, mesleki yenilikleri ve en iyi uygulamaları paylaşımlarını teşvik edebilir. Rekabetçi tutumlar, öğretmenlerin kendilerini sürekli geliştirmeleri ve mesleki becerilerini ilerletmeleri için bir itici güç olabilir. Ancak, mesleki rekabetin olumsuz etkileri de göz ardı edilmemelidir. Rekabet, iş birliği ve dayanışma kültürünün zayıflamasına yol açabilir ve meslektaşlar arasında güvensizlik ve bölünmeye neden olabilir. Rekabetçi tutumlar, öğretmenler arasında stres ve kaygıyı artırabilir, iş doyumunu ve çalışma ortamı kalitesi üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olabilir. Ayrıca, rekabetçi bir ortamda, bilgi ve kaynakların paylaşımı azalabilir ve öğretmenler arasında farklılık ve çatışmalar ortaya çıkabilir.

Öğretmenler arası mesleki rekabeti etkileyen faktörlerin anlaşılması, bu alanda yapılacak politika ve uygulamaların geliştirilmesi açısından önemlidir. Öğretmenlerin rekabetçi tutumlarını etkileyen faktörler arasında öğretim kurumu koşulları, yönetsel politikalar, kariyer fırsatları, performans değerlendirme sistemleri ve mesleki destek mekanizmaları gibi unsurlar yer alabilir. Bu faktörlerin etkisi, öğretmenlerin rekabetçi tutumlarını nasıl şekillendirdiğini anlamak için dikkatlice incelenmelidir.

Yapılan araştırmalarda öğrenciler, okul türleri, diğer (sağlık, finans, spor vb.) sektörlerdeki örgütler arasındaki rekabetin düzeyi, etkileyen faktörler ve farklı değişkenlerle arasındaki ilişkinin incelendiği görülmüştür (Akbaş, 1998; Yenidünya, 2005; Köroğlu, 2008; Üresin, 2012; Malkoç ve Erginsoy, 2008). Ancak öğretmenlerin mesleki rekabetlerini, rekabetçi tutumlarını, bunlara etki eden faktörleri, rekabetin yansımalarını, gerekliliğini araştıran bir çalışmaya literatürde rastlanmamıştır. Bu araştırmalar ve kavramsal çerçeve doğrultusunda, alanyazın incelendiğinde eğitim kurumlarının ana öğelerinden biri olan öğretmenlerin rekabetçi tutum düzeylerini araştıran, farklı değişkenler açısından ilişkisini inceleyen ya da öğretmenlerin mesleki rekabetine etki eden faktörleri inceleyen bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, öğretmenlerin rekabetçi tutum düzeylerini belirlemek ve mesleki rekabete etki eden faktörleri incelemektir. Bu bağlamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Öğretmenlerin rekabetçi tutum düzeyleri nedir?
2. Öğretmenlerin mesleki rekabetlerine etki eden faktörler nelerdir?

3. Öğretmenlerin rekabetçi tutum düzeyleri çeşitli demografik değişkenlerle (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, kıdem, okul türü, okul kademesi, branş, çalıştıkları okuldaki öğrenci sayısı, öğretmen sayısı) anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

4. Mesleki rekabetin okula ve öğretmenler arasındaki ilişkiye, sınıf içindeki pratiklere yansımaları nasıldır?

1.3.Araştırmanın Önemi

Günümüz şartlarında tüm sektör ve örgütlerde olduğu gibi eğitim alanında da rekabet birçok farklı boyutu ile kendini göstermektedir. Okul öncesi kademesinden başlamak üzere veliler okul türlerini, okulları, okullardaki öğretmenleri kıyaslamakta ve seçimlerini bu kıyas doğrultusunda yapmaktadırlar. Bunun farkında olan kurum yöneticileri olumlu ve olumsuz pekiştireçler kullanarak öğretmen rekabetini arttırmak istemektedirler. Bazen bu rekabet iş birliğine yönelterek öğrenci, öğretmen ve kurumların lehine olabilirken bazen de kıyaslama ve baskı sonucu bireyselliği arttırabilir, kurum kültürüne dolayısı ile başarısına zarar verebilir. Göksoy ve Argon'a (2014) göre rekabetin varlığı stresi artırır. Öğretmenlerin rekabetten ziyade okul kültürü oluşturarak, grup çalışmaları yaparak ve bir ödül mekanizması oluşturarak desteklemelidir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde 03.02.2022 tarihinde kabul edilerek kanun haline gelen ve 14.02.2022 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Öğretmenlik Meslek Kanunu ile öğretmenlik kariyer basamakları, aday öğretmenlik ardından öğretmen, uzman öğretmen, başöğretmen olarak belirtilmiştir (T.C. Resmî Gazete, 14 Şubat 2022, Sayı: 31750). Bu kariyer basamaklarından olan uzman öğretmen olabilmek için mesleğinde on yılını doldurmak gerekmektedir. Mesleğinde en az on yıllık kıdeme sahip öğretmenler eğer yüksek lisans diplomasına sahip ise sınavsız bir şekilde, sahip değil ise Öğretmenlik Kariyer Basamakları Sınavı'na girmeli ve en az 70 puan aldıktan sonra uzman öğretmen olacaklardır.

İlk olarak 30.04.2006 tarihinde bir kez yapılan ardından farklı sebeplerle yapılamayan Uzman Öğretmenlik Sınavı'nda başarılı olup uzman öğretmen olan öğretmenler ise başöğretmen olabilmek için ya doktora diplomasına sahip olmalı ya da ilk kez 19.11.2022 tarihinde yapılan Kariyer Basamakları Sınavı'na girmeli ve yine en az 70 puan alması gerekmektedir (T.C. Resmî Gazete, 14 Şubat 2022, Sayı: 31750). Buradan hareketle öğretmenlerin rekabetçi tutum düzeylerinin saptanması ve mesleki

rekabetlerine etki eden faktörlerine ilişkin görüşlerinin alınmasının alana önemli katkı sunacağı düşünülmektedir. Araştırmamızın, sonucunda elde edeceğimiz bulguların konu ile ilgili yapılacak yeni araştırmalara ve okuyuculara kaynak olabileceği açısından da önemi artmaktadır.

1.4.Araştırmanın Sayıtları

- Araştırmaya katılan öğretmenlerin ölçek maddelerine ve görüşme sorularına içtenlikle ve samimiyetle yanıt verdikleri varsayılmıştır.
- Veri toplamak için kullanılan ölçek ve görüşme sorularının uygulamaya elverişli olduğu ve araştırmanın amacına hizmet edeceği düşünülmektedir.
- Örneklem grubunun bu evreni temsil edebilecek sayı ve nitelikte olduğu varsayılmaktadır.

1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın sınırlılıkları şu şekildedir:

- Zaman ve çalışma grubu olarak, 2022-2023 eğitim öğretim yılında Düzce İl Merkezi ve Merkez İlçede bulunan resmi ve özel; anaokulu, ilkokul, ortaokul ve liselerde görev yapan öğretmenler ile sınırlıdır.
- Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu, öğretmenlerde rekabetçilik ölçeği ve nitel görüşme soruları ile sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

Bu araştırma kullanılan kavramlar aşağıda belirtildiği gibi tanımlanmıştır.

Öğretmen: 2022-2023 yılı itibariyle Düzce ilinde MEB'e bağlı resmî okullarda ve aynı zamanda Düzce'deki özel okullarda çalışan öğretmenleri ifade etmektedir.

Rekabet: Aynı amacı güden kimseler arasındaki çekişme, yarışma, yarış olarak belirtilmiştir (TDK, 2009: 554).

Rekabetçi Tutum: Çalışan bireyin iş yerinde en iyi olmak istemesine sebep olan bir olgu olarak kabul edilmektedir (Kohn, 1992, s. 4).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde; araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesine yer verilmiştir ve literatür bilgisi sunulmuştur.

2.1. Rekabet Kavramı

Rekabet, bireylerin rakip gördüğü kişileri geçebilmek için kendisiyle aynı konumda olanları taklit etme çabalarıdır. Rekabet, kibir ve gururu körükleyebilir ve hırs, kıskançlık, kin gibi duyguları da ön plana çıkarabilir (Gövsa, 1998). Ekiz (2010) rekabeti, üstünlük oluşturabilmek amacıyla rakip işletmelere karşı uygulanan mücadele süreci olarak tanımlarken Akçakaya (2003) ise anlaşılarak sonuca varılamayan durumlarda yarışan rakiplerin birbirine müdahale edemediği amaca ulaşma olgusu olarak tanımlamaktadır. Miser (2002), rekabeti başarmak amacıyla bireyin kendisi ile yarışarak olabileceğinin en iyisi olma süreci olarak, Can (2006) ise başarısız olanın yenilgi, zayıflık ve statü düşüklüğü olarak görüldüğü, daima bir kazanan ve bir kaybedenin olduğu rakiplerin oyunu olarak belirtmektedirler. Ashton-Hay ve Pillay (2010) rekabetin dostça olanını, derslerin kendi kendine öğrenme yöntemine göre daha eğlenceli faaliyetlerin olduğu, öğrenmeye teşvik edici, motivasyon veren bir yöntem olarak belirtmiştir.

Felsefe bilimcilerin bazıları rekabeti diğer tanımlarda olduğu üzere birini geçmek, diğerlerinden üstün olmak şeklinde değil, bireyin kendi benliği ile arasında olması gereken kişinin geçmiş ve gelecekteki kendi hallerine karşı üstün gelmek istemesi olarak tanımlamışlardır. Bu şekilde oluşan rekabetin olumsuz duygu ve davranışlar içermeyeceğini savunmuşlardır (Gövsa, 1998).

Rekabet, bireyleri ellerinden gelenin en iyisini yapmaya iten güçlü bir motive edicidir. Aynı alanda başkalarıyla çalışırken, doğal bir karşılaştırma ortaya çıkar ve bireyleri daha çok çalışmaya ve daha iyi sonuçlar için çabalamaya itmektedir. Nihayetinde rekabet, bireyleri en üst düzeyde performans göstermeye ve tam potansiyellerine ulaşmaya teşvik etmekte ve bu mükemmellik dürtüsü sadece bireye değil aynı zamanda kollektife de fayda sağlamaktadır. Sağlıklı bir rekabet kültürünün teşvik edilmesi, ürün ve hizmetlerin kalitesi önemli ölçüde iyileştirmekte ve ilgili herkes için daha iyi sonuçlara yol açmaktadır. Sıradanlık, rekabet eksikliğinin en büyük tehlikesidir. Neyse ki rekabet, bireyleri etkileyici bir hızla harika şeyler başarmaya teşvik eder. Hırs, başarı için rekabet ateşini körükleyen önemli bir katalizördür. Kişi, içindeki duyguları başarı amaçlı kullandığında, rekabetin içerdiği hırs ve öfke kişiye fayda sağlamaktadır (Navaro, 2011).

Düzenli olarak rekabete maruz kalan veya rekabete karşı doğal bir eğilime sahip olan bireyler, rekabetçi davranışlarını önemli ölçüde etkileyen kişilik özellikleri sergilerler. Bu, kişiliği tutarlı bir davranış modeli ve içsel süreçler olarak tanımlayan Burger'e (2006) göre; davranışlar çeşitli durumlarda farklı şekilde tezahür etse bile, kişiliğin zaman içinde içsel olarak tutarlı kalması gerekmektedir. Bu nedenle, iş dünyasında rekabetçi olan birinin sporda da aynı derecede rekabetçi olması muhtemeldir. Kişiliğin sadece anlık davranışları değil, davranış, duygu, motivasyon ve bilişsel süreçler gibi çeşitli faktörleri de kapsamaktadır (Burger, 2006).

Rekabeti yalnızca birbirlerine karşı üstünlük kurma ve savaşma olarak gören bireyler sürekli mutsuz ve endişeli olmaktadır (Güzel, 2013). Rekabetçi tutum ve kişiliğe sahip bireyler diğerlerinden daha iyi olmaktan ve diğerlerini yenmekten zevk almaktadırlar (Krishnan vd., 2002). Shindler (2009), sağlıklı bir öğrenci rekabetine katkıda bulunan üç temel unsuru şu şekilde özetlemektedir: İlk olarak, kazananlara verilen ödüller iç motivasyonu teşvik etmeli ve sonuçlara aşırı vurgu yapılmasını önlemek için çok az sembolik değere sahip olmalıdır. Bu, sonuçtan çok sürece odaklanmayı sürdürmeye yardımcı olur. İkinci olarak, yarışma, ilgi ve heyecanı sürdürece kadar kısa, ancak mücadele eden katılımcılara gelişme şansı verecek kadar uzun olmalıdır. Son olarak, yarışmanın amacı sadece kazanmak veya kaybetmek değil, öğrenme ve kendini geliştirme olarak açıkça belirtilmelidir. Bu üç özelliğin dengelenmesi ile sağlıklı ve yapıcı bir rekabet ortamı oluşturulabilir.

2.2.Rekabet ile Yarışma Kavramı İlişkisi

Yarışma, ilişkisel rekabetlerin olduğu, kişilerin zihinlerinde oluşan öznel bir kavram olarak tanımlanabilir. Rekabetten farkı nesnel değil öznel olmasından kaynaklanmaktadır. Yarışma da birey psikolojik olarak özdeşleştiği diğer bir birey ile oluşan öznel rekabeti içerirken rekabet, bireylerin kaynaklar azaldığında ortaya çıkan bir durum olgusunu ifade etmektedir (Kilduff, 2014).

Yarışmanın rekabetten bir başka farkı, sadece taraflar arasında ortak geçmiş olduğunda ortaya çıkan bir öznel durumu ifade ediyor olmasıdır. Yarışma tek bir rekabet durumundan daha kompleks bir yapıdadır. Bireyler daimî bir rekabetçi duygu ile diğer bireylerin önceki, şimdiki ve gelecekteki eylemlerini, ilişkilerini göz önünde bulundurmaktadırlar (Converse ve Reinhard, 2016).

2.3.Rekabet ve İş Birliği İlişkisi

İş birliği, iki veya daha fazla kişinin belirli ortak gayeye erişmek amacıyla sistemli şekilde hareket ettikleri süreç haliyle tanımlanmaktadır (Güney, 2004: 128). İş birliğinde birey kendi çıkar ve hedeflerini korumayı bırakmaz. Hem kendisinin hem de iş birliği yaptığı ekipteki diğer bireylerin amaçlarını ve çıkarlarını korumak durumundadır. İş birliği rekabet karşıtı bir kavram olarak görülmektedir (Erdoğan, 1999). İş birliğinde iki tarafın da kazanabilmesi ve sorunların çözülmesi için tüm güçler birleştirilir (Murat, 2021). İş birliği ile rekabetin ortak noktası, en az iki birey tarafından aynı amaç uğruna yönlendirilmiş kavramlar olmalarıdır. İki kavramın amaca ulaşma yöntemleri arasında farklılık söz konusudur. Rekabette bazı bireyler amaca ulaşabilirken iş birliğinde tüm bireyler amaca ulaşmaktadır. Rekabet, diğerlerine karşı bir süreç iken iş birliği diğerleriyle birlikte bir süreçtir (May ve Doob, 1937).

Yapılan araştırmalar, başarıya erişme yöntemi olarak rekabetçilik yerine iş birliği kullanılması durumunda sonuçların daha pozitif olabileceğini göstermektedir. İş birlikçi yöntemde, daha fazla birliktelik, destek, güven ve inanç yer aldığı için arkadaşlık ve dostluk oluşması, kişilerarası olumlu ilişkiler, daha iyi öğrenme ve daha fazla başarı bulunmaktadır (Simmons ve diğerleri, 1988). Öğretmenlerin kararlara katılımı sağlanarak, kişisel ilgi, istek ve ihtiyaçlarına gereken önem verilerek iş birliği içerisinde, rahatça çalışabilecekleri bir olumlu okul iklimi yaratılması, anlaşmazlık ve sorunların belirlenerek okullardaki çatışmaları azaltacaktır (Kılıç, 2006).

2.4. Rekabet ile Çatışma İlişkisi

Çatışma, Koçel'e (1998) göre iki veya daha fazla kişi ya da grupların arasında çeşitli nedenlerden dolayı oluşan uyumsuzluklar olarak tanımlanmaktadır. Eren (2000) ise çatışmayı, bir kurumdaki birey ya da grupların ortak çalışamama problemlerinin kurumdaki organizasyonun karışmasına hatta durmasına sebep olan olaylar olarak tanımlamaktadır. Çatışma aynı zamanda en az iki veya daha fazla birey ya da grubun aralarındaki fikir, hedef, istek farklılıklarından oluşan bir rekabettir (Batlas, 2005).

"Çatışma" ve "rekabet" terimleri sıklıkla birbirinin yerine karıştırılarak kullanılmaktadır. Ancak, ikisini birbirinden ayırmak önem taşımaktadır. Rekabet, taraflar arasında karşıt hedefleri ifade ederken, çatışma yalnızca rekabetten daha fazlasını içermektedir. Ancak çatışma rekabetten kaynaklanabilmektedir. Rekabetçi olmayan çatışmalar, çatışmasız rekabetler ve her iki terimin de birbirinin yerine geçebileceği ortak bir alan vardır. Bu kavramların nedensel bir ilişkisi vardır. Rekabet şiddetli olduğunda, özellikle kıt kaynakların söz konusu olduğu durumlarda, olası bir sonuç olarak çatışmayı tahmin edebilmekteyiz (Durak, 2010). Bireyler ve gruplar arasındaki çatışma süreçleri yönetilmediğinde düşmanlığa ve huzursuzluğa yol açabilmektedir (Demirkaya, 2013). Ek olarak, çatışma, diğerine hükmetme veya diğerine zarar verme girişiminde bulunan iki veya daha fazla taraf arasındaki saldırgan davranışlarla karakterize edilmektedir. Bu agresif boyut, rekabetçi etkileşimlerde görülebilmektedir (Güney, 2004).

Çatışma ve rekabet arasındaki ilişki bir neden-sonuç dinamiği olarak görülmektedir. Rekabetçi bir ödül sistemi çatışma için bir oluşumu hızlandıran bir sebep olabilirken, departmanlar veya gruplar, genellikle başkalarının pahasına kaynakları kendileri için güvence altına almaya çalıştıklarında çatışma da rekabeti yönlendirebilmektedir (Demirkaya, 2013). Karmaşık organizasyonlarda bu, gereksiz rekabete ve çatışma ortamına yol açabilmektedir. Ortaya çıkan gerilimler, resmi olmayan grupların ortaya çıkmasını da teşvik edebilmektedir (Özalp, 1989). Çıkar, güç, konum veya statü farklılıklarından dolayı gerek bireysel gerekse toplumlar arasında çatışmalar ortaya çıkabilmektedir. Çatışmaları tetikleyebilecek temel faktörler bu şu şekilde belirtilmektedir (Karip, 2003):

- Bir kişi ya da gruptan, ilgi, istek, çıkarlarına uymayacak faaliyetleri uygulamasının istenmesi.
- Birey ya da grupların kararlarının engellenebileceği fikrinin yer alması.

- Tarafların var olan k t kaynaklardan faydalanmak istemesi.
- Aynı ortamda bulunan birey ve gruplar arasındaki değer, tutum ve yeteneklerin tutarsız olması.
- Birlikte hareket edilmesi gereken durumlarda bir tarafın aykırı bir davranış göstermesi.
- Yapılması gereken iş veya faaliyette, ekipteki kişilerin birbirlerinin yapacağı görevlere bağımlı olmaları.

Kılıç (2001) ise çatışma kaynaklarını; görev paylaşımı, ilişkilerde birbirine bağlılık, k t kaynaklar, hiyerarşik yapı, iletişim problemleri, işletme boyutu, kurum değişmesi, bireysel farklılık ve özellikler, öncesinde  z me kavuşmayan çatışmalar ile rekabetçi ödüllendirme sistemleri olarak gruplandırmaktadır.

Johnson ve Johnson (1991)  atışmayı; tartışma, kavramsal çatışma, çıkar  atışması, gelişimsel çatışmalar olmak üzere dört gruba ayırmaktadır.

- Tartışma*: Kişiler arasında meydana gelen görüş ayrılıklarından kaynaklanan  atışmalarıdır. Tartışmayı tarafların görüş birliğine varma çabaları oluşturmaktadır. Ortak görüş oluştuğunda ise tartışma sona ermektedir.
- Kavramsal  atışma*: Yeni edinilen bilgi daha önce sahip olunan inançlarla çeliştiğinde, kavramsal çatışma olarak bilinen bir tür çatışma yaratmaktadır. Bu durumu  zezebilmek için, bireyler tarafından empati uygulanmalı ve farklı bakış açıları takdir edilmelidir.
-  ıkar  atışması*: Hayatta herkes, olumlu sonuçlara yol açan amaç ve arzularına ulaşmak için çabalamaktadır. Birden fazla kişinin çıkarları çatıştığında ve birbirini engellediğinde, buna çıkar  atışması denilmektedir. Bu tür sorunları  ozmek için, dahil olanların taleplerini ve ihtiyaçlarını iletmesi, nihayetinde iş birliği ve karşılıklı yarar için çabalaması gerekmektedir.
- Gelişimsel  atışma*: Farklı beklentilerden ve büyümeden kaynaklanan çatışma, genellikle gelişimsel çatışma olarak bilinmektedir. Bireylerin amaç ve beklentilerinin evriminden kaynaklanmaktadır. Çatışma yöntemleri bireylerin bulundukları gelişimsel döneme göre farklılık gösterebilmektedir (Johnson ve Johnson, 1991).

Yağcıoğlu (1997), çatışma yönetim stillerini; “Problem Çözme, Hükmetme, Ödün Verme, Kaçınma ve Uzlaşma” olmak üzere beş grup halinde belirtmektedir. Bu stillerden rekabetçi kişiliği açıklayan hükmetme stili, kişinin kendisine diğer bireylerden çok daha fazla ilgi göstermesidir. Bu stildeki hükmetme isteğindeki rekabetçi kişi, kendi çıkarlarını düşünürken karşı tarafın ilgi ve isteklerini düşünmemektedir. Ayrıca daima kendi yaptığının doğru olduğunu düşünmekte ve kazanmak istemektedir.

Örgütlerde, iş birliğinin yerini rekabetin alması ve rekabetçi ödüllendirme sisteminin var olması çatışmayı arttırmaktadır. Bireyleri rakip olarak gören rekabetçi sistem, bireylerde olumsuz duygu ve davranışlar meydana getirmektedir. Ortak bir çözümle sonlandırılmayan çatışmalar, örgütün faaliyetlerine ve iş birliği sistemine zarar verebilmektedir (Özgan, 2006).

Okullarda da diğer işletmelerde olduğu gibi çeşitli nedenlerden oluşan çatışmalar meydana gelmektedir. Okul ortamında güç ve grupların hızlı değişmesi küçük anlaşmazlıkların dahi çatışmaya dönüşmesine sebep olmaktadır (Bursalıoğlu, 2002). Okuldaki personeli ile velilerin ilişkileri, idareci-öğretmen ilişkisi ya da öğretmenlerin birbiri ile ilişkilerinin kalitesi eğitim-öğretimin de kalitesini etkileyen faktörlerdendir (Çınkır ve Çetin, 2010). Zembat’ın (2012) okul öncesi öğretmenlerinin; okul yöneticisi, meslektaşları ve aileler bağlamında algıladıkları çatışma durumlarını incelediği araştırmasında, okul öncesi öğretmenlerinin meslektaşları ile yaşadıkları çatışma sebeplerinde, en çok rekabetin ifade edildiği görülmektedir.

2.5.Rekabetin Oluşma Sebepleri

Rekabetin başlıca oluşma sebepleri; kaynakların sınırlılığı, işlerin bağımlılığı, örgütün büyüklüğü ile bireysel rekabet düzeyi arasındaki paralel ilişki ve amaç farklılığı olarak belirtilebilir (Yurttaş,2015).

Kaynakların Sınırlılığı: Statü, yurtdışında eğitim, terfi, kişisel gelişim kurslarına katılma, maaş artışı, çevre tarafından tanınma gibi faktörler, hedefi olan herkesin ulaşmak ve başarmak istediği motive edici unsurlardır. Ancak, bu fırsatlar herkese açık değildir. Sınırlı kaynaklar nedeniyle, belirli bir eşiğe ulaşan ve standartları karşılayan kişilere, kurs ve eğitimlere katılma fırsatı sağlanarak bu kişilerin mesleki ve kişisel gelişimlerine fayda sağlanabilmektedir (Yurttaş,2015).

Farklı rol ve uzmanlıklarda bir araya gelen çalışanlar, görevlerini daha etkin bir şekilde yerine getirebilmek ve hedeflerine tam olarak ulaşabilmek için kişisel gelişimlerine katkı sağlayacak kaynaklara ihtiyaç duyarlar. Onlara ayrılan kaynaklar ve beceriler aslında oldukça sınırlıdır. Amaç, bu kıt kaynakların paylaşımından daha büyük bir parça almaktır. Bu durum, çoğu rekabetin temelini oluşturur. Daha fazla kaynağa (maaş, kurslar, yurtdışında eğitim, terfi) sahip olan bölüm daha güçlü ve daha otoriter hale gelir. Bazı durumlarda rekabet, iki kişinin aynı kaynağı paylaşması gerektiğinden ortaya çıkmaktadır (Güzel, 2010).

İşlerin Bağımlılığı: Şirketlerde departmandaki hiçbir çalışan görevlerini tek başına yapamamaktadır. Çalışanlar uzmanlık alanları ile ilgili bilgi ve deneyime ihtiyaç duyarlar. Kendi aralarında bilgi alışverişinde yaşanan kesintiler çalışanları zor durumda bırakabilmektedir. Bu sebeple çalışan bölüm ve bireyler arasında iş birliği ve koordinasyon olması gerekmektedir (Yurttaş,2015).

Örgütün Büyüklüğü ile Bireysel Rekabet Düzeyi Arasında Paralel İlişki: Örgütün gelişmesiyle birlikte, bireylerin hedeflerine ulaşma araçları daha karmaşık hale gelmekte, hiyerarşik düzeyler artmakta, yeni yetkinlikler, rekabetler, roller ve statüler ortaya çıkmaktadır. Tüm bunlar uygun koşullar yaratmakta, kişi ve bölümler arasındaki rekabeti artırmaktadır (Yurttaş, 2015). Küçük şirketlerde hiyerarşi düzeyi ve alanında hâkim birey sayısı yüksek olmadığı için çalışanların hedefleri daha basit ve nettir, amaca ulaşma yolları karmaşık değildir ve mücadele edilecek rakiplerin sayısı daha azdır. Bu nedenle, kuruluşlar küçüldükçe kişi ve birimler arasındaki rekabet azalmaktadır. (Dişbudak, 2011)

Amaç Farklılığı: Bir örgüt içindeki bireylerin ve grupların farklı amaçlara sahip olması rekabete yol açabilir. Bazen yöneticiler, çalışanlarının daima çalışmasının işletmelerinin başarısını arttıracacağını düşünür, ancak bunu kendi başarıları olarak görür ve bu başarının dayanağı olan çalışanlarının emeğini görmezden gelirler. Birim iyi performans gösterdiğinde, işi bireysel olarak değerlendirir ve bölüm çalışanlarına hak ettikleri değeri vermez. Görevi tamamlamak için diğer departmanlardaki çalışanlardan gelen destek dikkate alınmamaktadır (Sütlü, 2007).

2.6. Rekabeti Belirleyen Faktörler

Rekabet, bireylerde kişilik, güven ve güç kavramlarının etki ve dengesi ile ortaya çıkmaktadır. Bu kavramların rekabetin ortaya çıkmasındaki rolü aşağıdaki şekilde belirtilmiştir. Kişilik, bireylere has özelliklerin incelenbilmesine olanak sağladığı için nasıl ve neden rekabet ettiğini belirleyen önemli bir unsurdur. Rekabetin seviyesini belirlemektedir. Bireylerde var olan yönetme duygusu yüksek ise, hevesi ve hissiyatı yatkın ise, hırslı bir şekilde savaşıma potansiyeli var ise bu özellikler bireylerin rekabet isteklerini ve davranışlarını etkileyecektir. Bu kişisel özelliklere sahip kişilerin daha yoğun rekabet etmesi beklenmektedir. Ancak bireylerde sakin, içine kapanık, alıngan özellikler daha fazla ise bu kişilerin kendilerini ön plana çıkarmak istemeyecekleri ve daha az rekabet duygusuna sahip olacakları düşünülmektedir (Asunakutlu, Temel ve Dirlik, 2010).

Güç; kişinin diğer birey veya toplumu yönlendirmesi, değiştirebilmesi ya da idare ederek davranışlarını düzenleyebilmesi ve belirleyebilmesi süreci olarak tanımlanmaktadır. Bundan dolayı insan özündeki üstünlük kurma çabasının belirleyicisi olarak güç, rekabetin ortaya çıkmasında oldukça önemli olarak görülmektedir (Artan, 2000). Rekabeti belirleyen diğer kavramımız güvendir. Sosyal statü ve güveni sağlamak, insanları rekabete sevk eden temel güdülerdir. Bu sebeple bu kavram örgüt kültüründe oldukça önemli bir yere sahiptir. Bireyler rekabet ederek kendilerini güvende hissettikleri bir sosyal statü elde ederler. Bu nedenle, rekabetle mücadele güven oluşturur. Güven ve rekabet derecesinin ters orantılı olduğu söylenebilir. Rekabetin azalması, iş birliğinin ortaya çıkmasına neden olur (Asunakutlu, Temel, Dirlik, 2010). Bireylerin belirlenen hedefe güven ortamında ulaştıklarında, zirvede olmak istedikleri ve kendilerini değerli hissettikleri için iyi yapılan bir işin sorumluluğunun en ön saflarında yer almaya çalıştıkları bu yüzden rekabete girdikleri gözlemlenmektedir (Yurttaş, 2015).

2.7.Rekabetin İşlevleri

Fülop'a (2004) göre rekabetin benlik, motivasyon, öz değerlendirme, amaca ulaşma, kişilik farklılaşması, heyecan, rekabetçi ortaklığın rolü ve zaman olmak üzere sekiz işlevi bulunmaktadır. Rekabet süreci bu işlevlerin yönüne ve kullanılan araçlara bağlıdır.

- **Benlik:** Rekabetin temel işlevi gelişmedir. Rekabet, yavaş gelişen veya hiç gelişmeyen özelliklerin ve becerilerin gelişimini teşvik eder ve aynı zamanda içsel potansiyel ve becerilerin ortaya çıkmasına da olanak tanır. Aynı zamanda rekabet eden tarafların karşılıklı gelişimine de hizmet edebilir.
- **Motivasyon:** Rekabet, bireyin istediğini elde edebilmesi için önemli bir motivasyon sağlar. Rekabet sürecindeki birey hem kendisini hem de ekibindeki kişileri veya rakiplerini motive eder.
- **Öz Değerlendirme:** Bir insan, kendisini başkalarıyla karşılaştırarak içsel amacına hizmet eder. Güçlü ve zayıf yönlerinin farkına varmasına, yani kendisi hakkında nesnel kişisel bilgiler edinmesine olanak tanır. Bu da kişinin yeteneklerine göre ilerlemesine yardımcı olur.
- **Amaca Ulaşma:** Her rekabet bir amaç taşır. Rekabet kişinin bu amacına varmasına ve kazanmasına yardım eder.
- **Kişilik Farklılaşması:** Rekabet sürecinde bireyler arasında yapılan kıyaslamalar kişilik özelliklerinin değişmesini sağlayabilir. Kişiler kendi davranış özelliklerinin yeniden değerlendirerek rekabete uygun olarak daha sönük özelliklerini aktif hale getirebilir veya bazı aktif davranışlarını pasif hale dönüştürebilir.
- **Heyecan:** Rekabetin bir diğer işlevi olan heyecan, küçüklükten itibaren oyunları eğlenceli hale getiren ve aktif katılıma teşvik eden bir durumdur. Rekabetçi ortamdaki kazanma ve kaybetme seçenekleri durumu heyecanlı kılar.
- **Rekabetçi Ortaklığın Rolü:** Rekabetçi insanlar, rakiplerini birbirlerini destekleyen arkadaşlar veya ortak bir amaç peşinde kişisel gelişim uyarıcıları olarak görürler. Ayrıca rakipler, rekabet sürecinde bireyin başarısının önündeki engeller, ortadan kaldırılması gereken düşmanlar olarak görülebilir. Rakiplerle etkileşim, bireyin kişisel gelişimine katkıda bulunur.
- **Zaman:** Rekabet, kaybetmeyi de kazanmayı da seçeneklerinde barındıran uzun bir süreçtir. Sonuçlar rekabetçi bir ortamda önemli görünse de yol boyunca öğrenilenler daha önemlidir. Kaybedenler, gelecekte kazanma umuduyla yaşayarak kendilerini geliştirmeye çalışırlar. (Fülop, 2004).

2.8. Rekabetin Olumlu ve Olumsuz Etkileri

Rekabet faydalı ya da zararlı bir süreç olabilmektedir. Sağlıklı bir rekabette kişi yapabileceklerinin en üst seviyesine erişebilmektedir. Rekabetin eğlenceli ve teşvik edici

olabilmesi, başarılı performans gösterilebilmesi için bireylerin kararlı olmaları, çaba ve azmi eksik etmemeleri gerekmektedir (Ediger, 2001). Rekabetin olumlu bir etkiye sahip olması için, katılımcıların ellerinden gelenin en iyisini yapmaları için motive olmaları oldukça önem taşımaktadır. Adil bir oyun alanı sağlamak için kuralların oluşturulması ve rekabetin şeffaf ve kapsamlı bir şekilde hazırlanması gerekmektedir. Sağlıklı bir rekabet ortamını teşvik etmek için çeşitli faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir. İlk olarak, katılımcıların iç dürtülerini baltalayabilecek abartılı veya önemli ödüller vermekten kaçınmak önemlidir. İkinci olarak, yarışma, yoğunluğu ve heyecanı sürdürecekt kadar kısa, aynı zamanda tüm katılımcıları motive edecek ve meşgul edecek uzunluğa sahip olmalıdır. Son olarak, odaklanmanın sonuçlardan ziyade sürece odaklanması, öğrenmenin ve büyümenin kazanma veya kaybetme üzerindeki önemini vurgulaması gerekmektedir (Cantador ve Bellogin, 2012).

Rekabetin toplumun genelinde ve farklı boyutları için birçok faydası bulunmaktadır. Hem ekonomi hem de bireyler, rekabetçi bir ortamda meyvelerini toplamaktadır. Rekabet sayesinde belirli ihtiyaçları karşılamak amacıyla, yüksek kaliteli mal ve hizmetler daha hızla üretilmekte ve sürekli olarak geliştirilmektedir. Nihayetinde rekabetin birincil işlevi olan; ekonomiye ve bireylere yönlendirme, kaynak tahsisi, yenilikçilik, teknik gelişme, uyum, gelir dağılımı ve rekabetin kontrolü yoluyla rekabetin oldukça fayda sağladığı görülmektedir. Rekabetçi bir zihniyetin faydaları dezavantajlarından çok daha fazladır (Kayabaşı, 2014).

Rekabetçi tutum bireylere başarıya ulaşmayı ve toplumda kabul görmeyi sağlayabilmektedir (Akbayırılı ve Aydın, 2000). Bazı araştırmacılar rekabetçi davranışı kaygıyı artırmak, üretkenliği, motivasyonu ve özgüveni azaltmak ve agresif ve hileli davranışı teşvik etmekle eleştirmektedir (Tjosvold vd., 2003). Ayrıca rekabetin meydana getirdiği baskı ve rekabetçi işletmelerin mobbing davranışlarının artmasına neden olduğu görülmektedir (Kök, 2006).

Eğitimde rekabet konusu, yararları, zararları ve ne kadarına izin verilmesi gerektiği literatürde birçok tartışmalara yol açan bir konudur. Akademik rekabetin öğrencileri daha çok çalışmaya motive etmeye ve teşvik etmeye hizmet ettiğini savunan görüşler bulunmaktadır (Yüksel, 2019). Verhoeff (1997), öğrencileri eyleme teşvik ettiğini ve öğrenmeyi teşvik ettiğini iddia ederek rekabet avantajları kavramını kararlı bir şekilde desteklemektedir. Fulu (2007), rekabetin tanınma, kendini açma ve yüksek dürtü yoluyla benlik saygısını ve motivasyonu geliştirdiğine inanmaktadır. Bununla birlikte

rekabetin sağlıklı olabilmesinde, öğrencileri sorumluluk ve görevlerini üstlenmeye teşvik eden yarışmaların daha hayati önem taşıdığını da belirtmek gerekmektedir.

Rekabet, sosyal veya ekonomik ilerleme için bir ortam oluşturarak toplumların değişimi, iyileşmeyi ve gelişiminin sürekliliğini sağlamaktadır. Aktif faaliyet gösteren sistemlerde rekabetçilik, mali ve toplumsal ve bireysel faydayı sağlamakta ve korumaktadır (Yorgancılar, 2006). Rekabetin çocuk ruh sağlığını olumsuz etkilediğini savunan Kohn (1992), rekabetin sağlıklı olmadığını, rekabetçi ortamlarda çocuğun daima daha fazlasına yöneldiğini belirtmektedir. Rakiplerinin önüne geçme isteğinin ve bu şekilde başarmanın kişiliğe fayda değil, anlık mutluluklar sağladığını iddia etmektedir.

Bolat'ın (2009), "Rekabet Çocukları Nasıl Etkiliyor?" başlıklı yazısında rekabetin olumlu ve olumsuz etkileri şu şekilde anlatılmaktadır; çocukların eğlenerek öğrenmesi, arkadaşlık bağlarını kuvvetlendirerek grup içindeki olumsuzlukların önemslenmemesi, grubu oluşturan çocukların birbirine değer vermesi, rekabetin olumlu etkilerindendir. Fakat rekabetçi bir öğrenme ortamı aynı zamanda birçok olumsuz etki de bırakmaktadır. Rekabet içerisindeki çocukların birbirlerine hırslanması, birbirlerini düşman gibi görerek ilişkilere zarar vermesi ve aralarındaki iş birliğini azaltması, birbirlerinde kabahat aramaya çalışmaları, kendi eksikliklerini hiç görmeksizin sadece kuvvetli yanlarına odaklanmaları, çocukların gerçekten öğrenmeye değil de kazanma ve kaybetmeye değer vermeleri, kaybetme düşüncesi ile hiçbir öğrenme ortamına, faaliyete katılmak istememeleri vb. durumlar rekabetin öğrenme ortamında çocuklar üzerinde bıraktığı olumsuz etkilerdendir.

Bu bağlamlardan yola çıkarak Topaloğlu (2011) rekabetin olumsuz etkilerini şu şekilde sıralamaktadır;

- Kişisel rekabet, kişilerin ruh ve beden sağlıklarına zarar verebilir.
- Kişilerarası rekabet kin ve kavga davranışlarının artmasına, yoğunlaşmasına neden olabilir.
- Yıpratıcı rekabetler kişi ya da örgütte zaman veya kaynak kaybına neden olabilir.
- Kişiyi hedeflerinden uzaklaştırabilir.
- Rekabet, kişilerin motivasyonlarını ve iş doyumlarını düşürerek örgütün faaliyet ve üretim etkililiğine zarar verebilir.
- Rekabet, bireylerin işyeri arkadaşlarına ve yöneticilerine ayrıca kuruma olan güveninin azalmasına neden olabilir.

- Rekabet, stres, mobbing ve tükenmişliği oluşturabilir veya arttırabilir.
- Rekabet, kurumda kişilerarası iletişimin azalmasına sebep olabilir.
- Rekabet, örgüte bağlılık ve adanmışlığın azalmasına sebep olabilir.
- Kişi ya da gruplar rekabette, üstünlük duygusunu yanlış boyutlara yönlendirebilir. Kendi fikir ya da eylemlerinin kesin doğru olduğunu, karşı tarafınkilerin ise daima yanlış olduğunu savunabilir, aksini kabullenemez.
- Rekabet rakipler arasındaki iş birliği yapma isteğini azaltabilir. Bu durumda yaşanan düşünce ve görüş farklılıkları, uygulanması gereken kararların alınmasını geciktirebilir, örgütteki bireyleri işe gelme isteklerini azaltabilir, rakiplerin kendi çıkarlarını, örgütünkilerden daha önde görmelerine, sonuç olarak örgütteki düzen ve koordinasyonun bozulmasına sebep olabilir.

Güzel (2010) ise rekabetin olumlu taraflarını da şu şekilde belirtmektedir:

- Kişilerarası ilişkileri kuvvetlendirebilir.
- Kişinin psikolojik doyum düzeyine ulaşmasına yardım edebilir.
- Benlik saygısını olumlu yönde geliştirebilir.
- Kişisel gelişimi destekleyebilir.
- Bireyin üretim gücünün arttırılmasında yardımcı olabilir.
- Örgüt ya da kişiler arasındaki sorunların keşfedilerek çözülmesi konusunda yardım sağlayabilir.
- Kurumsal değişimi sağlayabilir.
- Örgüt ve bireyde tekdüzeliği azaltabilir.
- Düzenli ve faydalı bir takım çalışması meydana getirebilir.

2.9. Rekabet Stratejileri

Strateji, rekabet üstünlüğüne sahip olabilmek ve ana beceriler geliştirebilmek amacıyla planlanan faaliyet ve sorumlulukların entegre ve organize edilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Hitt, Ireland ve Hoskisson, 2007). İşletme düzeyi veya stratejik iş birimi düzeyi, işlevsel düzey stratejisinin belirli bir ürün veya hizmete entegrasyonudur. Bu strateji düzeyi, Türk holdingleri ve uluslararası şirketler dışında hemen hemen tüm şirketler için en üst düzey stratejidir (Bakoğlu, 2010).

Henderson (1989) stratejiyi, rekabet gücü ve bu güce erişme durumunun meydana getirdiğini belirtmektedir. Stratejinin amacının da işletmelerin rekabet ettiği diğer

işletmelerden ayrıştıran yönlerinin göz önüne getirilmeye çalışılması olduğunu savunmaktadır. Örgütlerin sahip oldukları hedeflerinin aynı zamanda başka örgütler tarafından da hedefi olması ortama rekabeti getirmektedir. Bu da işletmeler arasındaki karşıtlıktan kaynaklanmaktadır (Türkkan, 2006). Rekabet, örgütlerin daima farklı teknikler üretmesini ve piyasanın maddi olarak gelişimini sağlamaktadır (Akat, 2013).

Porter’a (1980) göre rekabet stratejisi, bir şirketin faaliyet gösterdiği alanda tutulur bir konum elde edebilmek, rakiplerinin rekabet gücüyle başa çıkabilmek ve böylece şirketin kar elde etmesi için saldırgan ve savunmacı tutumlar sergilemesidir. Grant (2002) işletmelerin uyguladıkları stratejileri, seviyeleri açısından; şirket stratejisi, işletme stratejisi ve işlevsel stratejiler olarak üç bölümde incelemektedir. Şirket stratejisi, sahip oldukları yetki nedeniyle, holding ya da çoklu şirketlerin üst düzey yöneticilerinin birleşmeler, satın almalar, dikey birleşmeler ve çeşitlendirme gibi kararlar alarak bir firmanın alması gereken stratejiyi de belirledikleri stratejidir. İşletme stratejisi, bir işletmenin belirli bir pazar koşulunda nasıl rekabet edeceği ile ilgilidir. Çünkü bir şirket belli bir sektörde başarılıysa bu, rakiplerine göre göreceli bir rekabet avantajına sahip olduğu anlamına gelir. Bu nedenle, bu stratejiye Grant tarafından rekabet üstünlüğü adı verilmektedir.

İşlevsel strateji kavramı ise, işletmenin; pazarlama, üretim ve insan kaynakları faaliyetleri gibi ilişkiyel işlevlerine yönelik geliştirilmekte olan strateji türüdür. Porter’a (2010) göre işletmeler arasında kıyasıya bir rekabet olmasının birçok sebebi mevcuttur. Birbiriyle eşit faaliyet alanlarına sahip işletme sayısının çok fazla olması, ana üretim faaliyetlerinin artması, ürünlerin depolama maliyetleri, ürünlerini değiştirme maliyetlerinin olmaması, kapasitelerinin dolması ve stratejik şirket faydalarının korunmak istenmesi bu sebepleri oluşturmaktadır. Porter, yaptığı araştırmalar sonucunda stratejileri; *Maliyet Liderliği*, *Farklılaştırma*, *Odaklanma* olarak üç ana grupta sınıflandırmış ve bu gruplara uymayan diğer stratejilere de Arada Kalma olarak ayırmıştır (Porter, 2010). Maliyet liderliği stratejisi, faaliyet alanındaki diğer işletmelere göre maliyetleri azaltarak üstünlük sağlamaya yönelik teknikleri içermektedir (Porter,2010). Bu stratejinin amacı, yalnızca müşteriye uygun fiyatlı ürün satmak değil aynı zamanda hazırlanan ürün veya hizmetin fabrika çıkışından, pazarlamasına diğer tüm süreçlerdeki maliyetlerini azaltmaktır (Bal, 2012).

Farklılaştırma stratejisi, farklı bir ürün sunma anlamına geldiği gibi ek olarak ürünün; “kalitesi, modeli, deseni, ambalajı, dayanıklılığı, imajı, kullanım özellikleri,

tedarik edilme kolaylığı, satış ve dağıtım sonrası hizmetleri” gibi farklı boyutlarında da yapılan farklılaştırma anlamına da gelmektedir (Bal, 2004). Odaklanma stratejisinde ise şirketler maliyetlere ya da ürünlerini farklılaştırmaya yönelik ayrıntılı çalışma tekniklerini içermektedir. Firmalar, maliyetlerini düşürerek sektöründeki genel pazara hitap edebilir ya da ürünlerini farklılaştırarak rakiplerinin veremediği hizmet ya da piyasaya sunmadığı ürünleri daha küçük kitlelere yüksek fiyattan pazarlayabilir (Eren, 2005). Üç genel stratejiyi de uygulamayı beceremeyen şirketler, piyasada rekabet edemediğini kanıtlamış olurlar. Bu şirketler, maliyetleri düşürse de ürünlerini farklılaştırırsa da ürünlerinde odaklanmaya gidilse de bir başarı sergileyememişlerdir. Bu sebeple bu şirketler kendilerine uygun stratejiyi geliştiremezler (Porter, 1985).

2.10. Rekabetin İşletmelere Yansıması

Örgütsel bağlamda bakıldığında rekabet, iş ağı ve teknolojik olarak değişim sağlayan, ekonomik yapıları farklılaştıran ve bu etkileri sayesinde arz, fiyat düzeylerini değiştirebilen bir faktör olarak tanımlanmaktadır (Tanyeri, 2000). Diğer bir bağlamda rekabet; yöneticilerin, iş gücünü verimlilik amacıyla teşvik etmek için kullandıkları ödül ve konum sahibi olabilmede bir yöntemdir (Brown vd., 1998). İşletme içerisindeki bireylerin fayda elde edebilmek için rekabetçi özelliklerini kullanmaları sonuç odaklı, performansa dayalı, ödüllendirme sisteminin bir etkisidir (Gläser vd., 2017). Örgütler arası rekabet, örgüt hedeflerinin ulaşılabilmesine katkıda bulunmakta ve ücret, nitelik, hizmet kalitesi gibi ölçütlere bağlanmaktadır (Tekin ve Çiçek, 2005).

Bir organizasyonun rekabetçi tutumu, organizasyonun sınıfındaki veya pazarındaki rakiplerinden daha iyi bir ürüne, hizmete, ürün tasarımına, iş sürecine sahip olma mücadelesidir. Rekabetçi tutum, örgütün körlüğünü ortadan kaldırarak, örgütün rakip örgütün avantajlarını görmesine olanak sağlamakta ve böylece örgütün aynı sektörde faaliyet gösteren diğer kuruluşlara karşı avantaj elde etmesini sağlamaktadır (Aytemiz ve Bolat, 2002). Bir kuruluşun rekabet gücü, kuruluşun operasyonel düzeydeki tutumu, fiyatları belirlemesi, ilgili pazardaki rekabet düzeyi ve hem yerli hem de yabancı yatırımlar dahil olmak üzere çeşitli faktörlerden etkilenir. Ayrıca kuruluşun konumundan, organizasyon yapısından ve biçiminden kaynaklanan avantajlar da rekabet edebilirliği etkileyebilir. Piyasadaki işletmelerin ortalama büyüklüğü ve kapasite kullanımı, girdi fiyat dinamikleri ve üretim faktörlerinin üretkenliği devreye giren diğer faktörlerdir (Papatya, 2003).

Kuruluşlar, ürün ve hizmetlerine en yüksek kaliteyi ve en uygun fiyatları elde etmek için rekabeti örgütsel düzeyde ön planda tutmaktadırlar. Tercih edilen, öne çıkan ve pazar lideri olmak için şirketler her alanda ilk ve en iyi olmaya çalışmakta ve rekabetçi bir ortamda yol alırken üretkenliği ve kârlılığı daima artırmaya çalışmaktadırlar (Elçi, 2007). Örgütsel bir çerçevede rekabet, şirketlerin tüketicilerin istek ve beklentilerini karşılama derecesidir. Bu, teknolojik gelişmelerden etkilenen üretim seviyelerinin belirlenmesine ek olarak, mal üretiminden fiyat belirlemeye ve pazarlama kampanyaları tasarlamaya kadar her şeyi içerir. Rekabet edebilirliği artırmak ve kuruluşların rekabet gücünü oluşturmak bir ülkenin ekonomisine ve toplumuna birçok cephede büyük fayda sağlayabilir (Şen, 2012).

Bu bağlamdan yola çıkarak rekabet gücü kavramı, bir kuruluşun veya ülkenin üretkenliği artırma yeteneğini ifade eder. Rekabet gücünün artırılması, yeni teknolojileri yakalayabilmeye, doğru işgücüne sahip olmaya ve kuruluş için tüm kaynakların yerinde kullanılmasına bağlıdır. Bunun yanı sıra sektörler arası ve ekonomiler arası ilişkilerin gelişmesi de rekabet gücünü etkileyen diğer bir faktördür. Bir işletme rekabet gücünü arttırabilmek için Ar-Ge faaliyetlerine önemli pozisyonlar tahsis etmeli ve bu anlamda verimliliğe odaklanmalıdır. Tüm bu bilgilerden yola çıkarak bir örgütün rekabet gücünün, örgütsel kaynakların ve örgütsel stratejilerin etkin kullanımına bağlı olduğu söylenebilir (Çivi, 2001).

Liargovas ve Skandalis (2010) rekabet gücünü tanımlarken; şirketlerin rakipleri ile rekabet edebilme yeteneği ve diğerlerine oranla daha başarılı olma arzusu olarak bahsederken Çetindamar ve Kilitçioğlu (2013) şirketin günlük faaliyetlerini gerçekleştirebilme becerileri olarak tanımlamıştır. Porter, ülkelerin rekabet gücünü incelediği araştırmasında elmas modeli adını verdiği yeni bir model oluşturmuş ve bu modele göre, ülkelerin rekabet üstünlüğü sağlayabilmelerini dört önemli koşula bağlamıştır. Bunlar; talep şartları, faktör koşulları, işletmelerin politikaları ve işletmeye bağlı olan sanayi dallarıdır. Ayrıca kendi modeli dışında şans faktörünün ve örgütün bulunduğu ülke politikasının da rekabet üstünlüğü sağlamada önemli etkilerinin olduğunu belirtmektedir (Çivi, 2001). Örgütsel düzeyde incelendiğinde, gelişmeleri takip eden, yenilikçi görüşlere açık olan ve kendini sürekli olarak geliştirebilen işletmelerin iç ve dış tüm pazarlarda rekabet üstünlüğünü sağlayabilecekleri görülmektedir (Yorgancılar, 2006).

Örgütler arasındaki rekabetin gelişme ve sonuçlarını anlatan bir diğer kavram olan rekabet avantajı kavramı, şirketlerin piyasalarda daha efektif rekabet edebilmesine yardımcı kaynak ve beceriler olarak tanımlanmaktadır (Jap, 2001). Pazarlarındaki hareketleri doğru olarak anlayabilen bir işletme rekabet avantajını elde etmeye yatkındır (Uray, 2010). Bir ülke ya da ülkedeki örgütlerin rekabet gücünün olması; üretim, verimlilik ve iş gücü sağlanması aynı zamanda refahın artmasının şartı olarak sayılmaktadır (Dereli, 2016).

2.11. Rekabetin Psikolojik Etkileri

Rekabetin psikolojik açıdan olumsuz etkileri, rekabetin olması gerektiğini düşünen insanlar tarafından dahi kabul edilip araştırılması gereken önemli bir konu olduğu belirtilmektedir (Kohn, 1992). Rekabet eğlence içerirken aynı zamanda başaramama korkusu ve anksiyete oluşturmakta, içsel motivasyonu olumsuz etkilemektedir. Rekabet sadece oyun şeklinde, eğlenmek amaçlı kullanıldığında bireylerin özsaygısını geliştirebilmektedir (Shindler, 2009).

Malkoç ve Erginsoy'un (2008) yaptığı çalışmada, rekabetin kıskançlık duygusunu körüklediği, kaygı ve stresi arttırdığı saptanmıştır. Rekabetçi tutumun, benlik saygısını olumsuz yönde etkilediği sonrasında depresyon ve anksiyete getirdiği sonucu da görülmektedir (Gilbert vd., 2009). Heinrich (2014), rekabetin bazı öğrencilerde akademik başarı endişesi oluşturarak benlik saygılarının zarar göreceğini, bu durumun da stres ve kaygı oluşturacağını belirtmektedir. Hilk (2013) de yine bu bulguyu destekleyerek ayrıyeten rekabetin sosyal ilişkilere zarar verdiğinden, özgüveni olumsuz etkilediğinden bahsetmiştir.

Rekabet -Narsisizm İlişkisi; Psikoloji alanında birçok çalışmaya konu olan Narsisizm kavramı, adını Yunan mitolojisindeki Narkisos efsanesinden almaktadır. Mitolojiye göre kendisini aşırı beğenen, genç Narkissos kimseyi beğenmemekte ve insanları küçümsemektedir. Küçümsediği bir aşığı Tanrıça Nemesis'ten yardım istemiş ve bunun sonucunda Nemesis Narkisos'u platonik aşk ile cezalandırmıştır. Narkissos ise bir gün sudaki yansımasını görmüş ve kendisine âşık olmuştur. Efsaneye göre ölene kadar çaresizce sudaki görüntüsüne bakmıştır (Levy, Ellison ve Reynoso, 2011).

Horney'e (1939) göre narsisizm; bireyin kendisine yabancılaşmasıdır. Narsistik kişilik özelliklerine sahip kişi kendisine ve diğer kişilere karşı yabancılaşmakta, zamanla

kendisini ve diğer bireyleri sevebilme becerilerini kaybetmektedir. Bosson ve Weaver (2011) narsisizmin, büyüklenmeci (açık) ve kırılğan (örtük) narsisizm olarak iki farklı türü olduğunu belirtmişlerdir.

Büyüklenmeci narsisizmde; kendini beğenmişlik, kibir, öfke bozukluğu, baskınlık, teşhircilik, dışadönüklük ve yüksek benlik saygısı gibi duygu ve davranış halleri bulunmakta iken kırılğan narsisizmde; çekingenlik, kindarlık, kendisini yetersiz hissetme ve düşük benlik saygısı duyguları barınmaktadır (Miller vd., 2011). Ayrıca kırılğan narsisizm, depresyon ve kaygı arasında pozitif korelasyon bulunmaktadır (Miller ve Maples, 2011).

Büyüklenmeci narsisizm, narsistik hayranlık ve rekabet alt boyutlarını içermektedir. Kendini korumanın hırçın bir biçimi olan narsist rekabet olgusu, birbirine bağlı üç narsist eğilimi bünyesinde barındırır: tahakküm peşinde koşma, başkalarını küçümseme ve kavgacı davranış. Bu eğilimler, dışlanma, kişilerarası sınırların ihlali, popüler olmama, sansür ve tutarsızlık gibi olumsuz sosyal sonuçlarla sonuçlanmaktadır (Back ve diğerleri, 2013).

Rekabet-Benlik Saygısı İlişkisi: Benlik kavramı, bir kişinin kendisini nasıl algıladığı ve kendisine dair inançlarını ifade etmektedir. Benlik saygısı, kişinin kendini tanımasını, kendini beğenmesini ve kendisinden tatmin olmasını kapsar ve seviyesi kişinin toplumdaki yerini önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Yüksek benlik saygısına sahip olan bireyler, rekabetçi olma, güven, kararlılık ve başarı güdüsü, zorlukları başarıyla yenebilme özelliklerine sahip bireylerdir (Gümüş ve Kanbur, 2021).

İnsan doğası, kabul edilme ve toplumsal etki kazanmak için bireyleri diğer insanların sosyal çevreleri üzerinde kontrol uygulamaya zorlar. İç kontrol odaklı olanlar daha motive, yaratıcı ve akademik olarak başarılıdır. Buna karşılık, dışsal bir kontrol odağına sahip bireyler genellikle pasif, şüpheli ve zorluklarla mücadele etmeye isteksiz olarak görülürler. Başarılarını ve başarısızlıklarını kendi davranışlarından çok şansa veya kadere bağlarlar. Sonuç olarak, iç kontrol odaklı olanlar rekabetçi tutumlar sergileyebilirken, dış odaklı olanlar daha az rekabetçi olabilir. Aktif çalışma ortamlarında gelişebilmek için bireyler, iç kontrole dair güçlü bir inanç geliştirmeli ve deneyimlerini şekillendirme yollarının sorumluluğunu almalıdır. Yoğun rekabetin yaşandığı iş ortamlarında bireyler başarılı olabilmek amacıyla yüksek benlik saygısına ve iç kontrole sahip olmalıdırlar (Gümüş ve Kanbur, 2021).

Rekabet-Kişilik İlişkisi: Bir kişinin rekabet ortamının neresinde olduğu, ne kadar rekabetçi tutuma sahip olduğu kişilik özelliklerine bakılarak görülebilmektedir. Güçlü, otoriter, sevgi dolu, kararlı ve hırslı kişilerin, bu kişilik özelliklerinden dolayı rekabeti etkilemesini, daha çok rekabetçi tutuma sahip olmasını bekleyebiliriz. Fakat kadere inanan, alıngan, içine dönük ve naif insanların, rekabet ortamında kendilerini ön plana çıkarmak istemeyecekleri düşünülmektedir (Asunakutlu, Karabulut ve Dirlik, 2010).

2.12. Rekabetin Türk Eğitim Sistemine Yansıması

Türk eğitim sisteminde rekabetçi tutum yasalarımıza 2011’de düzenlenen 652 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 2018’deki 1 sayılı “Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” adı altında güncellenmiş haline yansımıştır. Kararnamede Millî Eğitim Bakanlığının görevleri, 301. maddenin a bendinde aşağıdaki haliyle belirtilmiştir (Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018):

“Okul öncesi, ilk ve orta öğretim çağındaki öğrencileri bedenî, zihnî, ahlaki, manevî, sosyal ve kültürel nitelikler yönünden geliştiren ve insan haklarına dayalı toplum yapısının ve küresel düzeyde rekabet gücüne sahip ekonomik sistemin gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatarak geleceğe hazırlayan eğitim ve öğretim programlarını tasarlamak, uygulamak, güncellemek; öğretmen ve öğrencilerin eğitim ve öğretim hizmetlerini bu çerçevede yürütmek ve denetlemek.”

Madde bendinde ifade edilen “küresel düzeyde rekabet gücüne sahip ekonomik sistemin gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatarak...” kısmı eğitime rekabetçilik kavramını ve onun uygulamalarını getirmektedir. Eğitim-öğretim faaliyetlerinin daha çok sınavlar üzerinden uygulanmasının önünü açmaktadır. Sınav sistemi sınıf içerisinde yıkıcı rekabeti getirmiştir. Öğrenciler derslerini, derslerde aldıkları notları önemsemeyip sadece sene sonundaki girecekleri sınava hazırlanmak istemişlerdir. Bu da sonuç odaklı, rekabetçi anlayışı ön plana çıkarmıştır (İnal, 2008).

2.13. Rekabetin Eğitim Sisteminde Rolü

Küreselleşmede önemli rol oynayan uluslararası şirketler, ülkeleri zaman geçtikçe kendi politikalarına yaklaştırmıştır. Böylelikle uluslar, insani değerleri yüksek; demokrasiye önem veren, aktif katılım sağlayan, sorumluluk alabilen, toplumla ortak hareket edebilen bireyler yerine, sadece üretken ve verimli çalışabilen bireyler yetiştirmeyi düşünmektedirler (Okçabol, 2007).

Yaygın kapitalist sistemle birlikte eğitime ve bilgiye yüklenen anlam farklılaşmıştır. Birbirleriyle rekabet edemeyen okullar ve kurumlar önemini kaybetmiştir. Bilgi artık sistem içerisinde aşırı rekabet ile yok olmama mücadelesi veren örgütlerin kullandığı bir kavram olmuştur. Bilginin anlam değiştirmesi; öğrencileri rekabete, pasifliğe ve bireyselliğe sürüklemiş ve sınava odaklanabilen bireylere dönüştürmüştür (Eroğlu, 2005).

Eğitim süreçleri de neoliberal anlayıştan etkilenmiş ve özel okulları saygınlıştırmıştır. Aynı zamanda öğrenci, öğretmen, yönetici ve velilerin de görev, sorumluluklarını değiştirmiştir. Devletin sağladığı, herkesin eşit olarak aldığı eğitim yerine kişisel yararların ön planda tutulduğu, işletme olgularına dayanan bir eğitim yerini almıştır (Aksoy, Deniz ve Algan, 2017).

Rekabetçiliğin eğitimde birçok yansıması olmaktadır. Çocuklar ilkokulda okuma-yazma öğrenmeleriyle beraber rekabete başlamakta sonrasında not çabaları ile lise ve ardından üniversiteye giriş hedefleri ile devam etmektedir. Üstünlüğünü ve başardığını kanıtlamak isteyen birey sürekli çabalamakta ve toplumda saygı görebilmek için yarışmaktadır (Köknel, 1995).

Kohn (1992) eğitimin rekabetçi kavramları ile kaynaştığında öğrencilerin öğrenme becerilerinin arttığını belirtmektedir. Bu fikrini 1983'te Almanya'da yapılan bir araştırmaya dayandırmaktadır. Araştırmada ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin okul başarıları ile rekabet seviyeleri arasında negatif korelasyon görülmüştür. Ayrıca rekabetin verimliliği ve özgünlüğü de olumsuz etkilediği de saptanmıştır. Yüksel'e (2019) göre ise öğrencilerin ve öğretmenlerin birbirleri ile statü, not, başarı amacıyla rekabetçi tutuma sahip olmaları hem ruh sağlıklarını hem de toplumla bir olma durumlarını oldukça olumsuz etkilemiştir.

Eğitim sisteminde rekabet Cretsinger'e (2003) göre endişe meydana getirmektedir. Çünkü küçük yaşlardan itibaren rekabet içerisinde olan öğrenciler, derslerinde başarılı olabilmeleri için içsel ve dışsal birçok baskıya maruz kalmaktadırlar. Baskıları bazen yaşlıları, aileleri ve öğretmenleri bazen de içsel beklentileri sebebiyle kendisi yapabilmektedir.

Sheridan ve Williams'ın (2011) 5-18 yaşlarındaki çocuklar, gençler ve öğretmenleri ile yaptığı bir araştırmada; çocuk ve gençler rekabeti eğitim hayatlarındaki olağan bir unsur olarak görürken öğretmenler ise rekabeti öğretime zarar veren bir durum

olarak belirtmişlerdir. Ayrıca rekabetin öğrenme teşviğinde etkili olduğu ve eğer öğretim aşamalarında dengeli olarak kullanılır ise fayda da sağlayacağı araştırma sonuçları arasındadır.

David W. Johnson ve Roger T Johnson'un "sosyal dayanışma teorisinde" pozitif ve negatif sosyal bağımlılık kavramlarından bahsetmişlerdir. Pozitif bağımlı kişiler amaçlarına iş birliği ile ulaşmak isterken negatif bağımlı bireyler rekabet içerisinde ulaşmak istemektedirler. İş birliğini kullanan birey ve grupların, rekabeti kullanan gruplara göre daha başarılı oldukları araştırmalarda görülmektedir (Laitman, 2014).

Birbiriyle rekabet etmek, eğitim sisteminin katılımcıları arasındaki iş birliğini, empatiyi ve saygıyı hızla aşındırır. Bu, öğrenciler, veliler, öğretmenler ve yöneticilerin birbiriyle rekabet etmesinde belirgindir (Ural, 2016). Rekabet sürecinde öğretmenlerin tutumu da oldukça önemlidir. Öğrencilerinin ruhsal durumunu önemseyen bir öğretmen, öğrencilerini aşırı rekabete maruz bırakmaz. Sınıfındaki öğrenme eksiklikleri olan öğrencileri destekleyerek katkıda bulunur (Yörükoğlu, 2018).

Eğitim-öğretimde kullanılan öğrenme yaklaşımları, "iş birlikli öğrenme" ve "rekabete dayalı öğrenme" olarak sınıflandırılmaktadır. İş birlikli öğrenmede grup olarak çalışan öğrenciler birbirlerinin öğrenmelerine destek olmaktadır (Açıkgöz, 2004). Rekabete dayalı öğrenme ise türlü yarışmalar ile sınıf içerisinde kazanımları gerçekleştirmek amacıyla kullanılan teknikleri içermektedir. Bu tekniklerden en faydalısı bilgi ve yetenek yarışmalarıdır (Sönmez, 1993). Rekabete dayalı öğrenmede, iş birlikli öğrenmenin aksine öğrenciler birbirini desteklemez aksine başarılı olabilmek için birbirlerinin başarısız olmasını arzularlar (Açıkgöz, 1992).

Ural'a (2004) göre eğitimde rekabetçi bir yaklaşım, öğrencilerin bilim sevgisini, araştırma motivasyonunu ve şevkini yok eden, öğrenme sevgisini yitirmelerine neden olan, öğrencilerin hayal gücüne, zekasına ve hatta sağlığına zarar veren bir yaklaşım haline gelebilir. Shindler de (2010) bu görüşü destekleyerek rekabetçi eğitim ile sadece rekabetçi bir nesil oluşturulabileceğini, öğrencilere okullarda iş birlikli eğitim yaklaşımı ile öğretim yapılması gerektiğini belirtmektedir. Nelson ve Dawson da (2017) rekabetin olmadığı bir eğitim ortamında öğrenmenin olabileceğini savunmaktadırlar.

Bir ülkenin iyi bir eğitim sistemi kurup kuramayacağı ve işgücünün bilgi düzeyini eğitim yoluyla geliştirip geliştiremeyeceği, rekabet edebilirlik açısından önemli çıkarımlara sahiptir. Yeni teknolojileri uygulamak, işgücünün becerilerini geliştirmek ve

küresel pazarlara girmek, eğitim sisteminin ne kadar iyi performans gösterdiğine bağlıdır. İyi eğitim sistemlerine sahip ülkeler, dünyadaki diğer ülkelerle etkili bir şekilde rekabet edebilir. Daha yüksek bir küresel değer zinciri ülkesi olmak için eğitilmiş bir iş gücüne sahip olmak önemlidir. Çünkü ülkelerin değişen teknolojilere ayak uydurması ve katma değeri yüksek sektörler yaratması gerekmektedir. Ülkelerin yeni teknolojiye kolayca uyum sağlayabilen iyi eğitilmiş çalışanlar yetiştirmesi de oldukça önemlidir (Ramoniene ve Lanskoronskis, 2011).

2.14. Öğrencilerin Rekabeti

Eğitim sisteminin niteliğinin artması için öğrencilerin benlik seviyelerinin de artması gerekmektedir. Eğitimde başarı gösteremeyen öğrencilere, yapabildikleri değil de daima yapamadıkları göz önüne serilirse öğrencide “yeterli değilim, güçsüzüm” düşüncesi artmaktadır. Bu durumun önüne geçebilmek için öğretmen, iletişim becerilerini, beden bilini kullanarak olumlu yöntem ve tekniklerle öğrencilerinin kişisel rekabetini desteklemelidir (Yavuzer, 2016).

Başarı ihtiyacı fazla olan kişilerin görevlerine ve o görevi diğerlerinden daha iyi yapmalarına daha çok dikkat ettiği görülmektedir. Bu kişilerin rekabetçi kişiliklerinden dolayı okullarında daha başarılı notlar alabildikleri gibi toplumda da üst statülere daha çabuk ilerledikleri belirtilmektedir (Cüceloğlu, 1994). Kahveci ve Sever (2018) araştırmasında öğretmenlerin görüşlerini inceleyerek kendisini diğer insanlardan üstün gören, kişisel faydalarını toplumsal faydadan daha fazla önemseyen, sürece değil sonuca dikkat eden ve rekabetçi tutuma sahip öğrencilerin sayısının arttığını belirtmişlerdir.

Okul içerisinde dersleri ile sosyal hayatlarının birbiriyle karıştığı öğrenciler, sınıf içinde, spor faaliyetlerinde, ders dışı diğer faaliyetle ve en iyi arkadaşlarını seçme konularında rekabete girmektedirler (Heinrich, 2014). Sağlıklı rekabet, katılımcıların eşit beceri ve yeteneğe sahip olmasını, diğerlerine karşı olumlu bir tutum sergilemesini, öğrenmeye istekli olmasını ve herkesin kazanamayacağını bilmesini gerektirir. Rekabet düşmanlık yaratmamalı, öğrencileri hedeflerinden uzaklaştırmamalı, daha az yetenekli veya ilgili öğrencilerle kıyaslanmamalı, öğrencilerin öğrenme stilleri ile uyumlu olmalı ve başarıyı teşvik etmelidir (Ediger, 2001). Shindler’e (2009) göre öğrenci okuldaki başarılarına bir rekabet olarak baktığında istemeden bir davranış standardı oluşturmaktadır. İlk başlarda rekabetçi tutum sayesinde hedefe odaklansalar da olumsuz

bir durum olduğunda motivasyonun ve başa çıkabilme gücünün azalmasına ve hedef eşliğinin düşmesine son olarak yenilgiyi kabullenmelerine neden olmaktadır.

Bir rekabet sonuç değil süreç odaklı olmalıdır. Kazanmak ya da kaybetmenin yani sonuçların, rekabet esnasındaki öğrenme ve kendini geliştirmeye göre önemi çok daha azdır. Süreç esnasında öğrenme yeteneklerini arttırabildiği için bireyler değil de takımlar arası rekabetin öğrencilere daha az zarar verdiği belirtilmektedir (Cantador ve Bellogin, 2012). Aynı zamanda gruplar arası rekabet söz konusu olduğunda öğrencilerin görev bilincinin daha yüksek olduğu ve daha çok çabaladıkları görülmektedir (Thousand, Villa ve Nevin, 1994). Öğrencilere rekabet sonunda verilecek bir ödül sunulduğunda, öğrencilerin iç motivasyonlarını kaybedebildikleri, sadece ödüle ve kazanmaya odaklanarak, sürece ve süreç içerisindeki kazanabilecekleri kazanımlara dikkat etmedikleri görülebilmektedir (Ökmen vd., 2019).

Yakın toplum tarafından rekabetçi olmaya zorlanan ve rekabeti hırsla dönüştüren ergenler, girecekleri sınavları kendi yaşamlarından daha çok değer verebilmektedirler. Bu durumun olumsuz etkileri olabilmektedir. Başaramama veya yenilgi korkusu olan bir birey uygulama esnasında bu korkusu yüzünden başaramayacağını düşünebilir. Süreç sonunda kişi gerçekten başarısız olursa bu durum kendini daha da pekiştirebilir ve genellenebilir. Bireysel performansa ve çabaya odaklanamayan, sonuç odaklı, yenilgi korkusunu arttırabilecek yöntemler kişinin motivasyonunu düşürebilmektedir (Burns, 2018).

Öğrencilerde işbirlikçi sürecin, rekabetçi süreçten daha fazla başarıya ulaştırdığı araştırmalarda görülmektedir. Öğrenciler, yalnızca yenebildikleri ve ödüle ulaşabildikleri sürece rekabetten zevk almaktadırlar. İşbirlikçi süreçte hedefe erişmedeki başarı olgusu diğerlerini geride bırakmaya yönelik, heves kırıcı, endişeli bir süreç olmadığı için öğrencilerin genellikle tercih sebebi olmaktadır (Johnson ve Johnson, 1974). Ayrıca rekabetçi ve işbirlikçi eğitim yaklaşımlarının öğrenci başarılarına etkisi incelendiğinde rekabetçi yaklaşımdaki öğrencilerin daha az mantık becerisi geliştirebildiği ve daha az ders başarısına sahip oldukları gözlemlenmiştir (Skon vd., 1981). Rekabetin öğrenciler üzerindeki psikolojik yansımalarına dair Çamlıyer (1997) incelemesinde; rekabetin öğrenciler arasında “kin, nefret, kıskançlık” gibi duyguları arttırdığını ve başaramayan öğrencilerin iç motivasyonunu kaybettiklerini belirtmiştir. Aynı zamanda öğretmenlerin de rekabetin öğrenciler üzerinde bıraktığı bu olumsuz etkilerinin farkında oldukları Kurumanoğlu ve Aksoy’un (2021) yaptığı araştırma bulguları arasında görülmektedir.

Rekabetçi, seviye belirleyici eğitim sistemlerinin, öğrencilerin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyup düşünebilme becerisini ortadan kaldırarak narsist kişilik belirtilerini arttırdığı saptanmıştır. İnsanları seviyelerine göre sınıflandırmanın etkisi doğrudan ilişkilere yansımakta ve narsisizm, kibir, üstünlük, bencillik ve ayrıcalığı körüklerken birbirini dinleme, anlama ve şefkat duygusunu yok ettiği görülmektedir (Campbell ve Twenge, 2010)

2.15. Öğretmenler Arasında Rekabet

Öğretmen, okulunun eğitim-öğretim, yönetim ve bunlardan kaynaklı üretim faaliyetlerinde görevleri olan ve bu görevlerin işleyişinden sorumlu bireylerdir. Öğretmenler görevlerini yerine getirirken Türk Milli Eğitiminin temel ilke ve amaçlarına uymalı ve ilgili kanun, yönetmeliklere göre yapmalıdırlar. Aynı zamanda öğretmenler, okul yöneticilerinin denetiminde, eğitim-öğretim programına bağlı kalarak öğrencilerin bireysel farklılıklarına dikkat ederek onların ilgi ve becerilerine yönelik faaliyetler hazırlamalı ve uygun davranışlar kazandırmalıdır (Sarı, 2004).

Zamanla birlikte eğitimde görülmeye başlanan işletme modeli, öğretmen, idareci ve öğrenci rollerini farklılaştırmış ve öğretmenin kalfa, öğrencinin işçi olarak görülmesini sağlamıştır. Bu anlayışla birlikte öğrenci sessiz, pasif, kontrol edilmesi gereken ve gereken bilgileri ezberleyen olarak görülmektedir. Öğretmen ise kendisine verilen bilgileri uygun şekilde aktaran, bunu kısıtlı sürede yapması gereken, kalıpların dışına çıkmadan ezbere yönelik çalışan, katı bir birey olarak görülmektedir (Arslan ve Erarslan, 2003).

Öğretmenlerin kişisel farklılıkları ve karakteristik özellikleri okuldaki ve mesleklerindeki motivasyonlarını etkilemektedir. Çalışma isteği olarak da açıklanabilen motivasyon, çok boyutlu bir psikolojik kavramdır. Kişisel ve çevresel birçok psikolojik, sosyal unsurlar öğretmen motivasyonunu etkileyebilmektedir. Okul ortamında öğretmen motivasyonunu etkileyen faktörler; okuldaki aşırı rekabetçi ortam, öğretmenden sınava ya da sadece belli başlı diğer hedeflere yönelik davranmasını isteme, okuldaki gruplaşmalar, dedikodular, öğretmenler arası yardımlaşma ve iş birliğinin olmaması şeklinde sıralanmaktadır (Altan ve Özmuşul, 2022).

Zembat (2012) yaptığı araştırmasında öğretmen görüşlerini incelemiş ve öğretmenlerin birbirleri ile bilgi paylaşımı yapılmamasının aralarındaki rekabetten dolayı

olduğunu belirtmiştir. Rekabetin, öğretmenlerin iş birliği yapmasını engellediği bulgusuna da ulaşmıştır. Daha önce birbirini tanıyan ve benzerlik taşıyan kişi ve grupların birbirleriyle girdiği rekabetin seviyesi çok büyük olarak görülmektedir (Kilduff vd., 2010).

Kişilerin birbirleri ile rekabet etme nedenleri; para, terfi, statü ve ün olarak görülmektedir. Bir kurumda rekabet bireysel olabileceği gibi rekabetçi havadan dolayı sistemsel de olabilmektedir. Benzer konumda görev yapan kişilerin davranış biçimleri, karşıdaki kişinin bulunduğu konuma göre değişmektedir. Düşük ve orta statülerde çalışan bireylerin davranışları benzer özellikler taşıırken üst statüdeki bireylerde davranışlar farklılaşmaktadır. Üst konumda çalışan bireyler, rekabetçi tutuma sahip iş arkadaşlarıyla çalışmayı istemeyip iş birliği içerisinde bulunan arkadaşlarıyla çalışmayı istemektedirler. Diğer konumlardaki çalışanlarda durumun bu şekilde olmadığına rastlanılmaktadır (Schrock vd., 2014). Ayrıca yüksek statüye sahip kişiler, rekabetçi tutuma sahip çalışma arkadaşlarından ziyade iş birliği davranışlarına sahip arkadaşlarından feyz almayı istemekteler iken alt ve orta konumdaki görevliler bu etkileşime sahip değildirler (Spataro vd., 2014).

Bir öğretmenin sahip olduğu inanç ve tutumları, öğrencilerinin deneyimlerini, öğretim faaliyetlerini, toplumdaki yerlerini belirlemede çok önemli bir etkidir (Yılmaz vd., 2011). Öğretmenlerin, öğrencilerine yönelik rekabetçi tutuma sahip olmaları, öğrencilerini not veya farklı kıstaslarla birbirleri ile yarıştırmaları, öğrencilerinin sosyal ve akademik hayatlarında önemli etkiler bırakmaktadır (Kahveci, 2021). Bu etki yapılan araştırmaların birçoğunda olumsuz bir etki olarak görülmektedir (Lam vd., 2004; Qin vd., 1995). Ateş, Çetinkaya Özdemir ve Taneri de (2019) aynı şekilde yaptığı araştırmalarında rekabetçi tutuma sahip öğretmenlerin genellikle öğretmen otoritesine dayalı ve geleneksel yöntemle görevini yerine getirdiği ve bunun olumsuz etkileri olduğunu belirtmektedirler.

Okullarda yapılan merkezi sınavlar sonucundaki başarılar, sınıflar ve dersler arasında karşılaştırılmaktadır. Kıyaslanan sonuçların öğretmen başarıları ile ilişkilendirilmesi, merkezden uzak okullar da dahi öğretmenler arasında rekabet oluşmasına, yarışma ve rekabet ortamı hazırlanmasına, iş birliğinin azalmasına ve ilişkilerin zayıflamasına sebep olmaktadır (Buyruk, 2014). Öğrenciler yapılan merkezi sınavlardan başarısız olduklarında, öğretmenlerin etkililiği hemen tartışılmaya ve sorgulanmaya başlanmaktadır. Ardından öğretmenler de kendilerinin etkili olup olmadığını düşünerek endişe geliştirmektedir. Bu yüzden merkezi sınavların öğretmenler

arasında rekabete yol açtığı görülmektedir (Fitzgerald, 2015). Çetin ve Ünsal'ın (2019) yaptığı araştırmada, merkezi sınav sisteminin öğretmenler arasında rekabeti oluşturduğunu belirtmektedirler. Çalışkan'ın (2011) yaptığı araştırma da bu sonucu pekiştirmekte ve kanıtlar niteliktedir.

2005 yılında yayımlanan “Öğretmenlik Kariyer Basamaklarında Yükselme Yönetmeliği” ile yapılan “Kariyer Basamaklarında Yükselme Sınavı” sonucunda gereken şartları taşıyan ve sonrasında sınavda başarılı olan öğretmenler kıdemlerine göre “uzman öğretmen”, ve “başöğretmen” olmuşlardır. Bu unvanlar ülkemizde maalesef öğretmenler arasında bir ayrışma ortamı yaratmıştır. Sadece bu unvanları alan öğretmenlere verilen fazla maaş rekabeti ve bundan kaynaklanan hiyerarşik bir yapıyı meydana getirmektedir (Buyruk, 2014). Öğretmenler arasında oluşan rekabet, ilişkilerin zayıflamasına ve çatışmalar yaşanmasına ardından olumsuz okul iklimine sebep olmaktadır. Bu olumsuz okul ikliminin ancak okul kaynaklı faaliyetler ile yok edilebileceği araştırmacılar tarafından bildirilmektedir (Cansoy ve Parlar, 2017).

2.16. Özel Okullar ve Rekabet

Özel okullar, Millî Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı öğretim programları doğrultusunda etkinliklerini gerçekleştiren, özel girişimciler tarafından devletin denetiminde açılan ve yönetilen bilgi fabrikalarıdır (Ecer ve Canitez, 2004). Bu kurumlar, 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Yasası'na bağlı olarak faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler (Şişman, 2010). Eğitim tarihimize bakıldığında, eğitim-öğretim kurumları devletten ziyade daha çok vakıflar aracılığıyla halk tarafından kurulup sistemimize dahil olduğu görülmektedir (Aydoğan, 1998). Büyükkaragöz'e (1996) göre özel okullara rağbetin artmasında, devlet okullarının eğitim hizmetlerindeki eksiklikler, ailelerin ve öğrencilerin ilgi, isteklerini tam anlamıyla karşılayamaması, devlet okullarında aileler ve çevre ile yeterli iletişim ve ilişkilerin kurulamaması ve özel okullar ile devlet okullarının rekabet edememesi gibi sebepler rol oynamıştır. Türkiye'deki, özel okul kültürünün, geçmişimizde önemli bir yer tutan özel ders verme geleneğinin yaygınlaşmasıyla şekillendiği de söylenmektedir. Özel okullara verilen devlet desteği ve teşviki, eğitimde rekabeti oluşturmaktadır. Ayrıca bu rekabetin de eğitim-öğretime faydaları olacağı beklenmektedir (Parlar, 2006).

On birinci Kalkınma Planı'nda (2019-2023) devletin eğitimde özelleştirmeye gereken finansal destekleri sağlayacağı ve buna teşvik edeceği ayrıntılı olarak

açıklanmıştır. Devletin bu özelleştirme politikası eğitime finansal ve akademik olarak birçok fayda sağlamaktadır. Aynı zamanda özel okullar kendilerine artan istekle doğru orantılı olarak ülke ekonomisine de katkı sağlamakta ve iş potansiyeli yaratarak istihdam desteği de oluşturmaktadır (Şeker, 2020).

Özel okullar halka sundukları nitelik ve eğitim-öğretim hizmet kalitesiyle veliler tarafından gitgide daha fazla tercih edilmektedirler. Buna istinaden daha çok öğrenci çekebilmek ve artan talepleri karşılayabilmek için halkla ilişkiler, reklam, insan kaynakları, tanıtım ve pazarlama gibi alanlarda daha faal olmaya çalışmakta ve bu alanlarda rekabet etmeye başlamışlardır (Kaya-Kürekçi, 2002).

Günümüz dünyasında küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin egemen olduğu eğitim sektöründe hem yeniliklere ayak uydurmak hem de yeni uygulamalar sergilemek oldukça maliyetlidir. Bu sebepten dolayı da özel okullar arasında rekabet vazgeçilmez olmaktadır. Bu rekabette kendisini ön plana çıkarmak isteyen okullar niteliklerini arttırabilmek için birçok farklı hizmet ve uluslararası programlara yatırım yapmak durumundadırlar (Uygun, 2003).

Özel okullar ve devlet okulları arasında da rekabet tüm boyutlarıyla görülmektedir. Ayrıca özel okullarda okuyabilmek için veliler ile öğrenciler arasında da rekabet oluşmaktadır. Bu okullarda öğrencilere verilen ödevlerin ve yapılan sınavların sonuçları diğer öğrencilerin sonuçlarıyla kıyaslanmaktadır. Aileler de okullar gibi öğrencileri birbiri ile rekabete sokmakta, sürekli daha güzel sonuçlar beklemekte, en iyisi olmalarını istemektedirler. Eğitimde rekabetçi yaklaşım tüm öğelerinde bariz şekilde görülmektedir (Ediger, 2001).

Rekabet avantajı, bir örgütün kendi sektöründe diğer örgütlere nazaran sahip olduğu maddi, manevi üstünlük olarak belirtilmiştir. Bu kavramdan ilk olarak bahseden Ansoff (1956) fakat bu kavramı en kapsamlı şekilde araştıran ve en çok kullanan kişi Micheal Porter (1980) olmuştur (Marangoz ve Özberk, 2020). Özel okulların rekabet avantajı sağlayabilmesi için veli ve öğrenci beklentileri karşılayabilmesi, iletişimini canlı tutabilmesi, ilerleyen teknolojik gelişmelere ayak uydurabilmesi, çevreye uyum sağlayabilmesi ve aldığı kararların doğru ve etkili olabilmesi, kaliteli bir eğitim-öğretim ortamı sunabilmesi gerekmektedir (Özdemir ve Tüysüz, 2017).

Diğer sektörlerdeki mal ve hizmetler gibi eğitimde de paranın öneminin artması, fiyat konuşulması, velileri müşteri konumuna, okul öğretmenlerini de hizmeti sağlayan

konumuna getirdiği için veli-öğretmen ilişkisini memnuniyet ilişkisine, hesap sorulabilir bir hale dönüştürmektedir. Eğitim-öğretim faaliyetlerine katkı sağlayan veli, hesap sorabilen veli, öğretmen ve okul ile iş birliği eden değil de denetleyen veli konumuna gelmektedir. Söz konusu bu durum da öğretmenin üzerindeki baskıyı arttırmaktadır (Ünal, 2020). Ayrıca Ünal (2020) araştırmasında katılımcıların çoğu öğretmenlik vazifelerini yerine getirirken baskı ve müdahalelerin, velilerin taleplerinden ve oluşan rekabet ortamından kaynaklandığını belirtmişlerdir.

2.17. Sınavlar ile Rekabet İlişkisi

Rekabetin uluslararası sınav başarısına geçiş süreci bilim olimpiyatları ile başlamıştır denilebilir. İlk kez bilim adına olimpiyat denilebilecek olan yarışma 1869 yılında Atina'da yapılmıştır. İlk ulusal matematik yarışması ise 1894'te Budapeşte'de üniversitede yapılmıştır. 1959'da ilk Uluslararası Matematik Olimpiyatı Romanya'da tertip edilmiştir. 1967'de fizik, 1969'da kimya, 1989'da bilişim, 1990'da biyoloji ve 1996 yılında astronomi olimpiyatları kurulmuştur (Verhoef, 1997).

Mevcut sınav sistemi elemeye yönelik olduğu sınav rekabeti ile birlikte sınıf içerisindeki uygulamalarda da yıkıcı rekabeti başlatmıştır. Gerçek hayatlarında bir daha karşılaşmayacaklarını düşündükleri bilgileri ezberlemek zorunda kalan öğrenciler, okul derslerini ve derslerden alınan notları önemsemek yerine sene sonundaki sınava hazırlanmışlardır. Bu da eğitim sisteminde rekabetçi anlayışı ön plana çıkarmıştır. Merkezi sınavlar yaklaştıkça öğrenciler okul derslerinden uzaklaşmış ve daha fazla soru çözebilmek için rapor olarak okuldan uzak kalmayı tercih eder hala gelmişlerdir. Böylelikle sadece sınava kendini adayın öğrenciler sosyal ve kültürel faaliyetlere vakit ayırmadığından insan ilişkilerinde zayıflama yaşamışlar ve hem fiziken hem de ruhsal sorunlarla baş başa kalmışlardır (Yüksel, 2019).

Eğitimin uluslararası piyasada sektör haline gelmesi ile sistemik sınavlar ve yapılan testler, ebeveynlerin başarıyı farklı yerlerde aramasını ve bunu sınav başarısında görmesini sağlamaktadır. Bu durum da aile, öğrenci ve öğretmenlerin rollerini değiştirmiş, özel okul, dersane, kurs merkezlerinin sistemdeki yerlerini sağlamlaştırmıştır (Aksoy, 2005). Sınavlardaki başarının eğitimi etkilediği ortam, aileler, öğrenciler ve okullar arası rekabeti meydana getirmiş ve başarısı düşük öğrencileri ilgi alanının dışına itmiştir. Ayrıca sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ailelerin çocukları özel

okullarda daha iyi imkanlara sahip olarak eğitimde fırsat eşitliğini kaldırmıştır (Yüksel, 2019).

Küçük yaşlardan itibaren rekabet etmeyen alışan bu şekilde yetişen kuşaklar, liselere ve üniversitelere giriş sınavları ile rekabet seviyesini arttırmışlardır. Rakibini eleyerek kendi şansını arttıran rekabetçi sınav sisteminin hâkim olduğu ülkemizde, eğitim sisteminden çıktıktan sonra işe giriş döneminde de rekabete girdiği bir gerçektir. Bu sistemden geçerek hayata atılan bireylerin hayatlarında insani ve toplumsal ilişkilerinde rekabetçi tutuma sahip oldukları, iş birliğine uzak yaklaşımlar sergiledikleri görülmektedir (Akbayırılı, 1998). Okullarda öğretmenlerin merkezi sınavlara yönelik ders işlenmesine dair beklentiler, öğretmenler ve sınıflar arasında bu açıdan bir rekabet doğmasına sebep olmaktadır. Okuldaki bu rekabet havası tüm eğitim kademelerini etkilemektedir. Öğretmen doğrudan etkilemese bile bir sınıftaki öğrencilerin başarılı olması, diğer öğretmenlerin de rekabete girmelerine sebep olmaktadır (Buyruk, 2014).

Karaca'nın (2011) yaptığı araştırma, Kamu Personeli Seçme Sınavının öğretmen olabilmek için sınava giren adaylar arasında ileri seviye bir rekabet meydana getirdiği bulgusuna sahiptir. Buyruk (2014) ise yaptığı nitel araştırmanın bulgularında bir katılımcının, öğretmenlerin Seviye Belirleme Sınavında elde edilen başarılarına göre farklı değerlendirmesine ithafen; "Öğretmenleri sınıflandırmanın daha çok merkezi okullarda olduğu, sınavı kazandıran öğretmene başarılı, kazandıramayana ise başarısız öğretmen şeklinde konuşuluyor." şeklindeki sözleri rekabetin okulun bulunduğu sosyoekonomik çevre ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Yüksek sosyoekonomik çevreye sahip okulların, düşük sosyoekonomik çevreye sahip olan okullara göre tercih edilip edilmeme ve okullar arasındaki sıraya girme konusunda daha çok rekabete girdiği görülmektedir. Bu durum okul yöneticilerinin, okulun başarısının yükselmesi için öğretmenler üzerinde baskıyı arttırmasına neden olabilmektedir.

2.18. Rekabette Velilerin Konumu

Ebeveynler, öğrencilerin mevcut zihinsel yeteneklerinin maksimum düzeyde gelişmesine yardımcı olmak için gerekli doğum öncesi ve doğum sonrası psikolojik ve sosyal desteği sağlamak için okulun ortak çabasının müşterileridir. Öğrenmenin bir süreç olduğu kavramına dayanarak ebeveynler, öğrenme sürecinin her aşamasında okulla etkili iletişim ve iş birliği yoluyla yüksek kaliteli bir öğrenme ortamı oluşturmak için okula yardımcı olmalıdır (Kaya, 2008). Çocuklarıyla sohbet edebilen, onları hayata ve okula

hazırlayan kişiler velilerdir. Bundan dolayı ilkokul velilerinin eğitim-öğretimde oldukça önemi vardır. Özellikle çocuklarının sosyal becerileri ve derslerindeki gelişimleri için velilerin etkisi göz ardı edilemez (Türnüklü, 2002). Veliler genellikle öğretmenler için iyi niyetlidir ve bu konuda sıcak bir karşılamayı hak ederler. Çocuklar gibi ebeveynler de geçirdikleri deneyimin ürünüdür. Öğretmenler, öğrencilerinin anne-babalarını iyi tanırlarsa, çocukların davranışlarını tarafsız bir şekilde değerlendirebilirler. Öğretmenlerin ve ebeveynlerin çocuklarından genellikle farklı beklentileri vardır ve bu yüzden aralarında çatışmalar çıkabilir (Kaya, 2008).

Ebeveynlerin öğretmenlerden ve öğretmenlerin ebeveynlerden bekledikleri topluma ve kültüre göre değişir. Veliler, öğretmenlerden sabırlı, anlayışlı, empatik ve adil olmalarını bekler. Öğretmenler, ebeveynlerinden dürüstlük, hoşgörü ve iş birliği için çaba göstermelerini bekler. İyi ilişkiler kurmak ve sürdürmek, velilerin okul yöneticilerinden beklentilerinin başında gelmektedir (Bursalıoğlu, 2002). Veliler ve öğretmenleri arasındaki bağ, öğrencinin eğitim-öğretim faaliyetlerine daha aktif olarak katılmasını sağlar. Ayrıca iletişimi de kuvvetlendirir. Böylece öğrencinin evde yaptığı faaliyetler ile okuldakiler arasında bağlantı kurulmuş olur (Loughran, 2008). Veli ve öğretmenler arasındaki bağın kuvveti, öğrencilerde olumlu davranış değişiklikleri geliştirir ve başarısını da arttırmaktadır (Patrikakou ve Weissberg, 2000). Benzer bir görüş de Hughes ve Kwok (2007) tarafından; öğretmen ile veli arasındaki iletişimin etkili olması, öğrencilerin hem sosyo-duygusal gelişimlerine olumlu katkı sağlar hem de derslerde daha başarılı olmasına yardım ettiği şeklinde belirtilmiştir.

Öğretmen ile veli ilişkisinin bağlı ve aktif olmasının en önemli oluşma faktörlerinden birisi de okul seçimidir. Gibbons, Machin ve Silva (2006), okul seçiminin öğretmen ve velilere, okul seçiminin daha faydalı ve kuvvetli bir bağ oluşturmalarının nedenlerini şu sebeplere dayandırmıştır:

- *Seçim Eyleminin Kendisi:* Okul seçimi planlanması boyutunda öğretmenler, öğrenci ve veliler ile çalışmaya daha yatkın olabilir. Ayrıca veliler de okullar ile etkileşime girmeye daha istekli olabilir.
- *Okul Ebeveyn Uygunluğu:* Okul seçimi, planlara veya hedeflere yönelik olduğunda velilerin okuldan talepleri ile okulların velilere sağladıkları arasında uyum sağlanabilir.
- *Okul Örgütü ve Kurumsal Çevrenin Doğası:* Okul seçimi belirli sosyo-örgütsel özellikleri içerebilir. Bunlar ayrıca okul ve toplum arasındaki ilişkiyi güçlendirebilir.

Okul seçimi, merkezi olmayan kontrol mekanizmalarını içeriyor gibi görünmektedir. Bu, geleneksel olarak düzenlenen devlet okullarının bürokratik yükünü önemli ölçüde azaltabilir.

Okul seçimi kavramı ile ilgili olarak özellikle iki nokta üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. İlki; öğrenci ve velinin, öğrencinin gideceği okulu seçme hakkıdır. İkincisi ise veli, öğrenci, öğretmen ve yöneticiler, öğrenciler için en başarılı ve diğer okullardan farklı nitelikleri olan okulları oluşturma fırsatlarının ve bu okullarla alakalı tercihlerin nasıl yapılacağına belirtilmesidir (Aydın, 2002). Okul seçimi kavramı, genel olarak ebeveynlere, çocuklarının eğitim-öğretim göreceği okulu tercih etme imkânı ve gücünün verilmesi şeklinde tanımlanabilir. Öğrencilerin aynı zamanda aileleri için pek çok okul seçme imkânı bulunmaktadır. Bunlar: Charter okul, açık kayıt, ev okulu, magnet okul ve okul transfer olanaklarıdır (Gibbons, Machin ve Silva, 2006; Goldring ve Schuermann, 2009).

Çeşitli araştırmalarda okul tercihleri ve getirdiği rekabet ile öğrenci başarısı arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bunlar okul seçimi ve getirdiği rekabet ile öğrenci başarısı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Okul yöneticileri, okul seçimindeki rekabetten kaynaklanan hesap verme ile mücadele etmek durumunda kalmaktadırlar. Devlet okullarında dahi okul seçimi, okul başarısına yönelik bir pazara dönüşmüştür (Gibbons, Machin ve Silva, 2006; Goldring ve Schuermann, 2009). Okul seçimi ile okullar, velilerin farklı istek ve tercihlerini karşılamayı gözetmelidir. Eğer okullar velilerin isteklerine karşılıksız kalırsa haliyle veliler çocuklarını başka okullara kayıt ettireceklerdir. Bu sebepten dolayı okullar rekabet etmek durumunda kalmaktadırlar (Gibbons, Machin ve Silva, 2006; Goldring ve Schuermann, 2009).

Okullar öğrenci kazanabilmek için yapısal özelliklerini ve eğitim kalitelerini geliştirerek rekabete girmektedirler. Rekabet sonucunda okullar, velilere okul ile ev etkileşiminin başarılı olması için kaynaklar sağlamak ve velilerin isteklerinin yerine gelmesinde çaba sarf etmektedirler. Bu rekabetin getirdiği sistemde düşük sosyo-ekonomik özelliklere sahip velilere, okullar tarafından daha az caydırma politikası uygularken okullar, çalışanlarının ilgi ve isteklerini görüp duyurmakta hevesli olmaktadır (Gibbons, Machin ve Silva, 2006; Goldring ve Schuermann, 2009).

Okul seçimi savunucularına göre, rekabet, okul kalitesini artırmada güçlü bir faktördür. Seçilmiş okullardaki öğretmen ve yöneticilerin istek ve halleri, rekabetin

okullaşmayı nasıl etkilediğini göstermektedir. Seçilmiş okulların ayakta kalabilmesi için öğrencileri üzerinde iyi bir izlenim bırakmaları gerekir. Bu okullardan bazıları münhasırlıkları ve kaliteleriyle tanınır, ancak hiçbiri en iyisi olduğunu iddia etme potansiyeline sahip değildir. Ebeveynlerin ve öğrencilerin dikkatini çekecek birtakım özelliklere sahip olabilirler. Örneğin, belirli bir müfredat, sosyal durumlar, ek etkinlikler vb. Bir okul, öğrencileri elde tutmak ve çekmek için bir kimlik oluşturduktan sonra, bu kimliğin tanıtılması ve desteklenmesi gerekir (Hill, 1996).

Whitty (1997) velilerin okullar arasında seçim yapması ile meydana gelen rekabetin motivasyonu ve verimliliği arttırmayacağını, çocuklara fırsat eşitliği sunamayacağını, seçimin sınıflar arası farkı azaltmayıp aksine arttıracak görüşünü savunmaktadır. Howe ve diğerleri (2001) tarafından yapılan araştırma okul seçiminin okullara verdiği zararları sunmaktadır. Araştırmaya göre okullar daha çok öğrenci çekmek amacıyla rekabete katılırlar. Böylece diğer okullar ile iş birliği yapmaktansa daha fazla finans gücüne sahip olmayı tercih ederler. Bu da okullar arasındaki desteği azaltmaktadır. Oluşan bu rekabeti azaltmak amacıyla devlet, ihtiyacı olan okullara finans desteği sağlayarak farkı azaltmaya çalışmıştır.

2.19. Rekabet Kuramları

2.19.1. Fülöp ile Sheridan ve Williams’a Göre Rekabet

Sheridan ve Williams (2011) ile Fülöp (2004) araştırmalarında rekabeti yapıcı ve yıkıcı rekabet olarak iki farklı boyutta incelemektedirler. Fülöp (2004) yapıcı rekabeti; çocukları yetiştiren, hedeflerinin büyümesini sağlayan, öğrenmeye teşvik eden sosyo-kültürel bir olgu olarak tanımlamaktadır. Yıkıcı rekabeti ise bireyin performansına zarar veren bir rekabet olarak belirtmektedir. Sheridan ve Williams (2011) ise yapıcı rekabetten, çocukların öğrenme esnasında hem kendi hem de diğer bireylerin gelişimlerinin ilerlemesini sağlayan bir kuvvet olarak bahsetmektedirler.

Yapıcı rekabette, iş birliği, yardım ve dayanışma araç olarak kullanılmakta ve çocuk, rekabetini diğer yaşıt bireyleri ile yarışmak için değil kendisini geliştirebilmek ve yeteneklerini bulabilmek amacıyla kullanmaktadır (Fülöp, 2004). Akranlarına sahip olduğu bilgileri aktarmaktan mutlu olan çocuklar için yakın ve arkadaş olmak kazanmaktan daha fazla öneme sahiptir. Yapıcı rekabet hem başarı için motivasyon sağlar hem de yapılan faaliyetleri daha eğlenceli kılmakta, ayrıca çocukların

dikkatlerini öğrenim üzerine vermelerini sağlayarak gelişimlerini desteklemektedir (Sheridan ve Williams, 2006).

Yıkıcı rekabet; aileleri, öğretmenleri ve diğer sosyal çevrelerindeki insanlar tarafından fazla rekabetçi büyütülen çocuklarda oluşmakta ve bireylerin kendilerine ve yakınlarına zarar vermektedir. Doğuştan olumlu tutumlara sahip olan çocuklar çekişmeli ve kazanmanın önemli olduğu oyunlar oynadıkça negatif rekabetçi tutumları değer kazanmaktadır. Yıkıcı rekabet, çocukları kazanmak amacıyla davranış kurallarına uymamaya, onları dürüst olmayıp yalan söylemeye itmektedir. Aynı zamanda kazananlarda üstünlük, kaybettiklerinde ise yetersizlik duyguları meydana getirmektedir. Bu bağlamdan yola çıkarak öğrenme yöntemlerinde yapıcı rekabet oluşturabilecek işbirlikçi etkinliklerin artırılması gerekmektedir (Fülop, 2004).

2.19.2. Tsiakara ve Digelidis'e Göre Rekabet

Tsiakara ve Digelidis'e göre (2012), rekabetçi davranışların özünü çocukların kazanmayı ve başarılı olmayı arzulamaları oluşturmaktadır. Okul öncesinde rekabetçi davranışlar, sözlü ve fiziksel rekabetçi davranışlar olarak iki sınıfta incelenmektedir. Sözel rekabetçi davranışlar, kelime ve beyanları esas almaktadır. Bir nesne ya da durum, olay hakkında kıyaslamalar yapmak, kendisini diğer bireylerle karşılaştırmak, diğer bireylerin görüşlerine katılmamak, başka bir çocuğu dinlemeden konuşmasını yarıda bırakmak bu davranışlardandır. Fiziksel rekabetçi davranışlar ise; istediği bir oyuncağı diğer çocuklar sahip olsa dahi çekerek almak, yerlerini kapmak amacıyla itmek, zarar vermek, zorla çekmek vb. davranışlardır (Tsiakara ve Digelidis, 2012).

2.19.3. Griffin-Pierson'a Göre Rekabet

Griffin-Pierson (1990), rekabeti kişilerarası rekabet ve hedef rekabeti olarak iki boyutta incelemektedir. Birbirlerine karşılıklı etkileri olan bu rekabet boyutlarından kişilerarası rekabeti; rekabet alanındaki diğer bireylerden daha başarılı yapma, kazanma arzusu ve yarıştan zevk alma vb. özellikler olarak tanımlamaktadır. Hedef rekabeti ise; ulaşılmak istenen amaç için başarılı olma ve elinden gelenin en iyisini yapma olarak tanımlamaktadır. Bu özellikler dolayısıyla hedef rekabeti bireylerde ilerlemeyi ve kişisel gelişmeyi sağlamaktadır.

2.19.4. Freud’a Göre Rekabet

Freud'un kendi ruhunun derinlemesine analizi, insan kişiliğini şekillendiren çeşitli dinamik güçleri tanımlamasına yardımcı olmaktadır. Ampirik araştırmaları sadece hastalarına fayda sağlamakla kalmayıp aynı zamanda klasik psikanalitik teorinin temelini de atmıştır. Çalışmaları bugüne kadar insan zihninin dinamik doğasının en kapsamlı keşfi olmaya devam etmektedir. Narsisizm üzerine yaptığı çalışmalarla Freud, kendini sevmenin insanların yaşam içgüdülerini dışa yönlendirmek yerine içe odaklanmalarına neden olabileceğini öne sürmektedir. Bu kendine odaklanma, insanların paylaşılan nitelikler, geçmiş deneyimler veya kendi ideal benliklerini taklit etme arzusu gibi kriterlere dayalı olarak başkalarını seçmesine ve sevmesine neden olabilmektedir (Geçtan, 2013).

Psikanalitik kuram, bütüncül yaklaşım ve bireysel psikolojiye görece rekabetçi tutumun meydana gelmesi ve gelişmesi üzerine farklı açıklamalar yapılmıştır. Psikanalitik kuram rekabeti, doğal ve yararlı bir durum olarak öne sürdüğü çatışmaya bağlamaktadır. Çatışma, çocuklara çözüm geliştirme ve keşfetme fırsatı sunmakta ve bununla birlikte, nevrotik bireylerde çatışma, tüm ilerlemeyi durduran bir çıkmazı doğurabilmektedir (Corman, 2000).

Çocuklarda çatışma kendisini iç ve dış çatışma olarak iki şekilde göstermektedir. Dış çatışmalarda, çocuk kendisi ile çevresini en çok da ailesini kıyaslarken iç çatışmalarda, çocuğun “ben”i ile “alt ben”i karşı karşıya kalmaktadır. Bir dış çatışma olarak Oedipus kompleksi çocuğun aynı cinsten ebeveynine karşı rekabeti ve saldırganlığı içermektedir. Yine bir dış çatışma olan kardeşler arası rekabette, sevgi ile saldırganlık duyguları birbirlerini dengeleyerek bir uzlaşma ile son bulmaktadır (Corman, 2000). Eğer Oedipus kompleksi zamanında olumlu olarak atlatılmaz ise karşı cins ebeveynine karşı cinsel dürtüler ile aynı cins ebeveynine karşı olan rekabet ve kin tutumları devam ederek, topluma uyum ve normal gelişimi sağlayamayan bireyler meydana getirecektir (Corman, 2000). Rekabet ve çatışma, uygun bir şekilde çözüldüğünde ve toplum tarafından kabul edildiğinde bireyin kişisel gelişiminde olumlu kavramlardır. Ancak rekabet ve saldırganlık, baskıcı savunma mekanizmalarıyla çözülmeye çalışıldığında nevrotik tavırlar olarak kendini gösterir (Köroğlu, 2008).

2.19.5. Fromm’a Göre Rekabet

Fromm, kapitalizmin insanlık için bir tehdit oluşturduğunu ve bireyleri insanlık dışı otomatlar olmaya ittiğini savunmaktadır. Bu durum, dayanışma ve sevgi ilkeleri yerine bireysel ve bencil davranışların teşvik edilmesiyle sonuçlanmıştır. Kapitalizmin nesnesi olan piyasa, maddi zenginliği toplumsal yaşamdan üstün tutan aşırı üretim ve tüketimin egemenliği altındadır. Sonuç olarak güç, eylemden çok maddi varlıklarla eş anlamlı hale gelmiştir. Toplumun bu şekilde bozulan çarpık yapısı, tutkuya dayalı tüketim, hırs, rekabet ve bu tür davranışların desteklenmesi ile delik deşik olmuş bir insan yapısını ortaya koymaktadır (Fromm, 2001).

Kapitalizm, bireyleri yapay ihtiyaçlara yönlendirerek onları kendi açgözlülüklerinin tutsağı yapmakta ve kendilerine yabancılaştırmaktadır. Yüksek düzeyde sanayileşmiş ülkeler, yalnızca özel mülkiyet değil, aynı zamanda doymak bilmez bir tüketim iştahı da yaratan, sürekli artan bireysel tüketim, rekabet, açgözlülük ve kıskançlıkla boğuşmakta ve bu tür bir tüketim, yalnızca kısır döngüyü sürdüren içsel bir boşluğu doldurmadan meydana gelmektedir (Fromm, 2001). Fromm, güç isteğinin, kin tutmanın vb. davranışların kaynağının toplum olduğunu belirtmektedir (Yanbastı, 1986). Orta Çağ sona ererken toplum hem yapısını hem de insanların karakterini değiştirerek önemli değişiklikler geçirmiştir. Bir zamanlar birleşmiş olan Orta Çağ toplumu, sermayenin, bireysel girişimciliğin ve rekabetin önemi arttıkça merkeziyetçilik ve birlik anlamında bir düşüş yaşamıştır. Yeni bir paralı sınıfı ortaya çıkış ve bu gelişme beraberinde orta sınıf için beraberinde zenginlik ve kişisel girişim hevesi getirmiştir. Aynı zamanda geleneksel yaşam tarzlarını da olumsuz etkilemektedir. Kapitalizmin ortaya çıkışıyla birlikte, toplumdaki her sınıf artan hareketliliği deneyimlemeye başladı. Bir bireyin ekonomik hiyerarşideki konumu artık değişmez, doğal ve tartışılmaz değildi. Birey başarısı, artık geleneksel konumuna değil daha çok kendi çabalarına bağlı hale gelmiştir (Fromm, 2011).

2.19.6. Horney’e Göre Rekabet

Horney’e (1998) göre yetersiz çevre şartlarında büyüyen kişiler, birçok nedenden dolayı özgüvenlerini geliştirememektedirler. Birey kendisini değersiz hissedebilmekte, toplumda kabul görme hissiyatı yaşayamamaktadır. Fakat rekabetçi bir toplumda bireyler, kendilerini geliştirebilmek, toplumda kabul görebilmek, başarı basamaklarını çıkabilmek için diğerlerinden üstün olmaya çalışmaktadırlar. Bu bağlamda kendisinin

rekabet etmesi gerektiğini düşünmektedirler. Horney'e göre rekabet nevrotik yani normal olmayan bir problemdir ve negatif şartların meydana getirdiği bir durumdur.

Zenginleşme, toplumda saygın görülme ve güç sahibi olmak için yapılması gerekenler toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Kişi bu özelliklere doğuştan ya da başka birisi sayesinde sahip değil ise yani kendi çabalarına ihtiyaç varsa diğer bireylerle rekabetçi bir sürece girmesi gerekmektedir. Rekabet zamanla ihtiyaç alanından diğer tüm alanlara yayılmakta ve toplumsal ilişkilere sızmaktadır. Bu sebeple rekabetin nevrotik problemlerin odağı olduğunu söylemek mümkündür (Horney, 1998).

Horney'e (1998) göre normal rekabet ile nevrotik rekabet üç şekilde birbirinden ayrılmaktadır. İlk fark; nevrotik kişi gerekmeven durumlarda dahi kendisini daima diğer kişilerle kıyaslar. Diğerlerini geçme isteği tüm rekabet durumlarında ortak öge olmasına rağmen nevrotik rekabette kişi, kendisini rakibi olması ihtimali ya da ortak hedefi bile olmayan kişilerle de karşılaştırmaktadır. Bu eğilim, bir hedefe yönelik kişi ilgisinin azalmasına, yok olmasına neden olmaktadır. Nevrotik kişi bu durumun farkında olarak ya da farkına varmaksızın kendiliğinden yapabilmektedir.

İkinci fark; nevrotik kişinin hırsını, yalnızca diğerlerini geçerek onlardan büyük iş ya da başarı elde etmek için değil, kimsede olmayan, tek ve eşsiz olmak için kullanmasıdır. Kendisini diğerleriyle kıyaslıyor olsa da hedefi daima en üstün olabilmektir. Hırsının farkına varsın ya da varmasın bu durumun önüne geçebilmek her zaman bir duyarlılık gerektirir. Birey yaşadığı başarıları dahi hayal kırıklığı olarak görebilmektedir çünkü beklentilerini tam olarak yerine getirdiğini düşünmez. Bu bireyler bir sınavı kazandığında kendisinden başka kazananlar da olduğu için kendi başarısının yeterli olmadığını düşüneceklerdir.

Nevrotik rekabetin normal rekabetten üçüncü farkı ise bireysel başarıya duyulan özlem, genellikle nevrotik kişideki kötü niyeti gizlemektedir. Birinin; güzelliğin, yaratıcılığın ve başarının tek sahibi olması gerektiği inancı, özellikle birinin zaferinin diğerinin yenilgisi anlamına geldiği rekabetçi ortamlarda düşmanlığı besleyebilmektedir. Bireyci toplumlarda çok yaygın olan bu tür kıyasıya rekabetleri kültürel normdan ayırmak zordur. Ancak nevrotik bireylerde yıkıcı eğilimler yapıcı eğilimlerden daha ağır basmaktadır. Başkalarının düştüğünü görmek, kişisel başarıdan daha tatmin edicidir. Trajik bir şekilde, bu tür bir rekabet, ortalama bir rekabetin neden olabileceğinden çok

daha yaygın bir yıkıma yol açmaktadır. Nevrotik kişiler, ilişkilerinde partnerine hükmetme ve onu küçümseme gereğinde hissedebilmektedirler (Horney, 1998).

2.19.7. Adler'e Göre Rekabet

Adler'e göre kişi doğduğundan itibaren yetersizlik duygularına sahip olmakta, kendisinden güçlü, becerikli büyükler arasında eksiklik yaşamaktadır. Bu eksiklik duyguları doğal olarak, bireyde var olan üstünlük çabasını körüklemektedir. Üstünlük çabası, kişinin yaşamını ve gelişimini devam ettirebilmesi için gereklidir. Birey endişe duymasına sebep olan yetersizlik duygularından uzaklaşarak ve pozitif diğer duygularına açıklık getirmeye çalışarak daima gelişimin içerisinde olmak istemektedir (Geçtan, 2006).

Adler, bireylerin kişilik gelişiminde doğum sırasının önemli olduğunu belirtmektedir. Adler'e göre aynı evde büyümüş kardeşlerin çok farklı sosyal çevreleri olabilmektedir. İlk doğan çocuk, bir süreliğine, yeni doğan bebekleri için en iyisini sağlamaya hevesli ebeveynlerin, ilgi ve şefkatinin tadını çıkarmaktadır. Ancak ikinci bir çocuk devreye girdiğinde, ilk çocuğun ilgi odağı olma saltanatı sona erer ve bu sarsıcı bir deneyim olabilmektedir. Bu bölünmemiş sevgi ve dikkat kaybı, ilk çocuğun üstünlük için rekabet etmesine neden olabilir, ancak çoğu zaman bu çabalar boşunadır ve bazı durumlarda, yenidoğan bakım ve ilgi gerektirdiğinden, ilk çocuğa verilen ceza ile sonuçlanmaktadır. Bu durumu algılayamayan ilk çocuk, kendisini geri plana çekmeye başlamakta ve diğerlerinden sevgi beklemeden ve kabul görmeyi istemeden bağımsız şekilde güçlü olmaya çalışmaktadır (Yerlikaya ve İnanc, 2009).

İlk çocuğun güçlü olabilmek için gösterdiği performans ikinci çocuk için önem taşımaktadır. İlk çocuğun hissettiği her zaman güçlü ve üstün olma duyguları, tavırlarına rekabet olarak yansımaktadır. İkinci çocuk için ilk çocuk önemli bir tetikleyicidir. Eğer ikinci çocuk gücünü arttırabilir ve ilk çocukla rekabet içerisine girebilirse gelişimde büyük bir atak yapabilir. İkinci çocuk kendisine ulaşmak için amaçlarını o kadar yüksek bir eşiğe koyar ki bunlara ulaşabilmek için daima zorluk çekerler. Doğrucu hedefler yerine koyduğu bu geçici ve gerçekçi olmayan hedeflerin peşinden koşma yüzünden kendi huzurunu kaybedebilmektedirler (Adler, 2000).

En küçük çocuk ise kendisinden sonra dünyaya gelebilecek bir çocuk olmadığından dolayı rekabete girmek ve annesinin şefkatini bölüşmek zorunda

kalmamaktadır. En küçük çocuk genellikle tüm aile üyelerinin ilgi ve sevgisi üzerinde olduğu için şımarık büyüyeabilmektedir. Bu durum en küçük çocuğun benmerkezci algı geliştirerek, ileride kendisinden güçlü ve becerikli kardeşleri olduğunu fark ettiğinde oluşabilecek bir yetersizlik duygusu yaşamasına neden olabilecektir (Geçtan, 2006).

Tek çocuğun yaşadığı durum ise diğerlerinden farklı olarak, ailesinin ona yansıttığı tutum ve davranışlarından kaynaklanmaktadır. Ebeveynlerinin tüm ilgisini üzerinde hisseden tek çocuğun bu ilgiye bağımlı olarak, hayatında daima birilerine muhtaç yaşaması, yardım ve destek istemesi söz konusu olabilecektir. Zorluklarla yalnız başa çıkmasına izin verilmediğinden ileride kendi yapması gereken işlerde başarısız olabileceklerdir (Adler, 2000).

2.20. Rekabet ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Ulusal ve uluslararası yayın ve araştırmalar incelendiğinde; rekabetçi tutum düzeyinin problem çözme becerisi, mükemmeliyetçi özellikler, cinsiyet, okul türü, aile eğitim düzeyi, sosyoekonomik düzey, kişilik özellikleri, psikolojik durum, okul türü, sınıf düzeyi akademik başarı, anne-baba tutumları, benlik saygısı gibi değişkenler ile arasındaki ilişkinin incelendiği görülmektedir. Bu araştırmalar ve bulguları şu şekilde verilmiştir:

2.20.1. Ulusal Alanda Yapılan Araştırmalar

Akbayırılı (1998), ülkemizde eğitim ile ilgili araştırmalarda yararlanılacak, ilgili bir rekabetçi tutum ölçeğinin olmaması nedeniyle bu konu ile alakalı geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmeyi amaçlamıştır. Alt amaç olarak da rekabetin cinsiyet açısından farklılaşma gösterip göstermediğini amaçlamıştır. Likert tipi bir ölçek geliştirmiştir. 74 maddeden oluşan madde havuzu geliştirmiş ve 235 üniversite öğrencisi tarafından pilot çalışma yapılmıştır. Gerekli analizler yapıp geçerliği ve güvenilirliği olan “Rekabetçi Tutum Ölçeği” geliştirmiştir. Araştırmasında ise cinsiyet bağlamında öğrenciler arasında rekabetçi tutumun farklılaşmadığı görülmüştür.

Yenidünya (2005) çalışmasında lise öğrencilerinin benlik saygısı, rekabetçi tutum ve akademik başarıları arasındaki ilişkiyi ve bunlara yaş, cinsiyet, okul, sınıf, bölüm gibi değişkenlerin etkisini araştırmıştır. Araştırmanın örneklemini 2004-2005 eğitim-öğretim yılında İstanbul/Maltepe İlçesindeki 4 farklı lisede eğitim gören 9, 10, 11. sınıf

öğrencilerinden toplam 458 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda benlik saygısı ve rekabetçi tutumun yaş, cinsiyet, okul, bölüm, sınıf gibi değişkenlere göre farklılık göstermediği saptanmıştır. Akademik başarı puanlarıyla rekabetçi tutum ve benlik saygısı puanları arasında ise anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Çalışmada öğrencilerin akademik başarıları ile rekabetçi tutum ve benlik saygılarının doğru orantılı olduğu belirtilmiştir.

Akkaya (2008) çalışmasında, lise öğrencilerinin rekabetçi tutumları ile koruyucu-istekçi, demokratik ve otoriter anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin araştırılmasını amaçlamıştır. Çalışma sonucunda elde edilen verilere göre ana-baba tutumlarının çocukların rekabetçi tutumlarıyla arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Ebeveynlerin otoriterlik durumlarına göre ise öğrencilerin rekabetçi tutum değerlerinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Ayrıca ebeveynlerin eğitim düzeyi, lise tipleri, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey gibi değişkenlere göre de öğrencilerdeki rekabetçi tutumun anlamlı bir farklılık olmadığı araştırma sonucunda görülen bulgular arasındadır.

Köroğlu (2008), çalışma grubunu İstanbul/Kartal ilçesindeki farklı lise türlerinde öğrenim gören 463 öğrencinin oluşturduğu araştırmasında, lise öğrencilerinin mükemmeliyetçilik ve rekabetçi tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda lise öğrencilerinin toplumun uygulatmak istediği mükemmeliyetçilik ve alt boyutları ile rekabetçi tutumları arasında olumlu yönde anlamlı fark görülmüştür. Bireylerin kendine dair mükemmeliyetçiliği ile rekabetçiliği arasında daha yüksek bir ilişki oranı saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin cinsiyetleri açısından mükemmeliyetçi özellikleri arasında anlamlı bir fark görülmemiş, cinsiyetlerine göre rekabetçi tutumları arasında ise anlamlı bir fark görülmüştür. Kız öğrencilerinin erkeklere göre daha rekabetçi olduğu görülmüştür. Araştırmada sosyoekonomik durum, kardeş sayısı ile rekabetçi tutum arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Okul tipine göre ise rekabetçi tutum normal lise öğrencilerinin Anadolu Lisesi öğrencilerine göre daha yüksek rekabetçi oldukları yönünde farklılaşma göstermiştir.

Yıldız ve Akbağ (2008) da yine lise öğrencilerinin mükemmeliyetçi kişilik özellikleri ile rekabetçi tutumlarını sosyo-demografik değişkenlere göre incelendiği bir araştırmasında, rekabetçi tutumların cinsiyet açısından kız öğrencilerin erkeklere göre daha rekabetçi oldukları yönünde farklılaştığını saptamıştır. Mükemmeliyetçilik ve rekabetçi tutum ile öğrencilerin öğrenim gördüğü okul türünün ise; meslek ya da Anadolu lisesindeki öğrencilerin kolejdekilere göre daha çok rekabetçi tutuma sahip oldukları yönünde farklılaştığı görülmüştür.

Birel (2012), farklı lise türlerinde öğrenim gören 1040 öğrenciyle çalıştığı araştırmasında, öğrencilerin rekabetçi tutumlarını, psikolojik durumlarını ve problem çözme becerilerini çeşitli değişkenlere göre incelemiştir. Rekabetçi tutum ve problem çözme arasında anlamlı bir ilişki görülürken psikolojik belirtileri ile bir korelasyon bulunmamıştır. Çalışmada cinsiyet açısından rekabeti tutumun kızların daha rekabetçi oldukları yönünde farklılaştığı, doğum sırası açısından ortanca çocuklarının rekabetçi tutumlarının en küçük çocuklardan daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca sınıf seviyesi, ailenin ekonomik düzeyi ve fiziksel görünümüne göre öğrencilerin rekabetçi tutumlarının değişmediği görülmüştür.

Malkoç ve Erginsoy (2008), örneklemini Marmara ve Doğu Üniversiteleri'nde öğrenim gören 107 öğrencinin oluşturduğu araştırmasında, ilişkilere dair bilişsel çarpıtmalar ve çok boyutlu kıskançlık ile rekabetçi tutum arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışma bulgularına göre, ilişkilere ilişkin bilişsel çarpıtmalar ve çok boyutlu kıskançlığın rekabetçi tutum özelliklerini anlamlı olarak etkilediği ve kıskançlık ile bilişsel çarpıtmaların rekabetçiliği oluşturmada önemli faktörler olduğu saptanmıştır.

Biçen Kartal (2018) araştırmasının amacı, ortaokul öğrencilerinin akademik başarılarının rekabetçi tutum ve problem çözme becerilerine göre incelenmesidir. İlişkisel tarama modelinin kullanıldığı araştırmanın örneklemini Ankara'nın merkez ve diğer ilçelerinden rastgele seçilen 5 ilçeden 12 okulda öğrenim gören 426 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmada, cinsiyete açısından ortaokul öğrencilerinin problem çözme beceri düzeyleri ve rekabetçi tutumlarında anlamlı bir fark olmadığı, akademik başarı düzeylerinde erkeklerin kızlara oranla daha yüksek akademik başarıya sahip olduğu görülmüştür. Sınıf düzeyine göre; ortaokul öğrencilerinin rekabetçi tutum, akademik başarı ve problem çözme becerileri arasında anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur. Ailenin gelir seviyesine göre; ortaokul öğrencilerinin problem çözme beceri düzeyi, rekabetçi tutumları ve akademik başarılarında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Ökmen vd.'nin (2019), araştırmasında amacı rekabete dayalı eğitim yaklaşımı doğrultusunda yapılan bir bilgi yarışmasının öğrenciler üzerindeki etkilerini saptamaktır. Betimsel tarama yöntemi kullandıkları, nitel araştırmalarının örneklemini 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Düzce'de öğrenim gören 44 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Verilerin betimsel analiz yöntemiyle incelendiği çalışmalarının sonunda; yarışmadan önce, olayı hevesle bekleyen ve öğrenmelerini geliştirme potansiyeline güvenen öğrencilerin vücuduna bir heyecan ve mutluluk duygusu yayıldığı görülmüştür. Ancak,

bazıları katılamadıkları için üzüldükleri, diğerleri stres, endişe ve korku yaşadıklarından, herkes bu coşkuyu paylaşamamaktadır. Çoğu öğrencinin zafere ulaşmaya odaklandığından, kazanmaya ve rekabete öğrenmeye göre öncelik verdikleri ve ilginç bir şekilde, başlangıçta rekabetle ilgili olumlu görüşlere sahip olanların tutumları, yarışmanın sona ermesinden sonra olumsuz yönde değişti ve yenilgiye uğrayan bazılarında küskünlük ve intikam alma arzusu olduğu görülmektedir.

Polat (2019), araştırmasının amacını 11-14 yaş arasındaki ergenlerin rekabetçi tutumları ve akranları ile olan ilişkilerini saptamak olarak belirtmektedir. Betimsel bir çalışma olan bu araştırmanın örneklemini, Bitlis ili Ahlat ilçesindeki üç ortaokuldan 6., 7. ve 8. sınıf kademesinde 418 öğrenci oluşturmaktadır. Bulgular, geliştirilen akran ilişkilerinde kızların erkeklere oranla daha fazla kendilerini açma yaklaşımı sergilediklerini göstermiştir. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha az rekabetçi oldukları ve araştırma sonucunda katılımcıların akran ilişkilerinde toplam puana bakılarak cinsiyete göre anlamlı olmadığı görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların rekabetçi tutum puanlarının öğrenci ailelerinin gelir seviyesine, kardeş sayısı ve kaçınıcı çocuk olduklarına, sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Yüksel (2019), araştırmanın amacı, öğrenciler arası rekabete dair ilkökul öğretmenlerinin görüşlerini cinsiyet, kıdem, görev yaptıkları okul türleri, mezuniyet durumları ve okuttıkları sınıf kademesi değişkenlerine göre belirlemektir. Basit tarama modeli kullandığı nicel araştırmasının örneklemini, Ankara Yenimahalle ilçesindeki özel ve devlet okullarında görev yapan ilkökul öğretmenlerinden oransız küme örnekleme yoluyla belirlenen 325 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma bulgularına dayanarak, ankete katılan ilkökul eğitimcilerinin çoğu, öğrencileri arasında rekabeti teşvik etme konusunda orta düzeyde bir katılım göstermişlerdir. Bununla birlikte, daha fazla sayıda öğretmen, rekabetin düşük benlik saygısı, artan stres ve kaygı ve sosyal ilişkilerin bozulması gibi olumsuz psikososyal sonuçları hakkında güçlü endişelerini dile getirmiştir. Araştırma ayrıca öğretmenlerin öğrenci rekabetine yönelik tutumlarının okul türüne göre önemli ölçüde değiştiğini ortaya koymaktadır. Özel okul öğretmenleri, devlet okulundaki meslektaşlarına kıyasla rekabetçi ortamları daha az desteklemekte ve böyle bir yaklaşımın eşitlik, adalet, dayanışma, güven ve genel öğrenme kalitesi gibi temel değerleri olumsuz etkilediği görüşündedirler. Ayrıca araştırmaya katılan öğretmenlerin,

öğrenciler arası rekabete ilişkin görüşleri; cinsiyet, kıdem, mezuniyet durumu ve okuttukları sınıf düzeyi açısından anlamlı farklılık göstermemiştir.

Kahveci (2021) araştırmasında, öğretmenlerin eğitim felsefesi inançlarının rekabetçi tutumları yordama seviyesinin saptanmasını amaçlanmıştır. Bu bağlamda gerekli analizler yapılarak araştırmacı tarafından “Öğretmenlerde Rekabetçilik Ölçeği” geliştirilmiştir. Ölçek; yarışarak kazanma, onaylanma, üstünlük ve dışlama adı verilen 4 alt boyut ve 16 maddeden oluşmaktadır. Verilerin analizi sonucunda, erkek eğitimcilerin kadın meslektaşlarına göre kazanma ve dışlanma alt boyutlarının yanı sıra rekabetçilik toplam puanlarında belirgin şekilde daha yüksek puanlar aldıkları bulunmuştur. Ek olarak, özel okul öğretmenleri, onaylanma ve üstünlük alt boyutları ile rekabetçilik toplam puanı açısından devlet okulu öğretmenlerinden önemli ölçüde daha yüksek puan aldığı görülmüştür. Öğretmenlerin eğitim felsefesi inançları ile rekabetçiliğe yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemek için bir doğrusal regresyon analizi de yapılmıştır. Sonuçlar, esasicilik ve daimicilik inançlarının rekabetçilik tutumlarını pozitif yönde etkilediğini, varoluşçu eğitim inançlarının ise rekabetçilik tutumları üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Murat (2021), araştırmasının amacı; ortaöğretim öğrencilerinde çoklu zekâ kavramının rekabetçi tutum üzerindeki etkisinin incelenmesi ve öğrencilerin çoklu zekâ durumlarının ve rekabetçi tutum düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından farklılık olup olmadığını belirlemektir. Araştırmanın örneklemini, Erzurum ilindeki Cumhuriyet Anadolu Lisesi, Hınıs Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Şenkaya Akşar Çok Programlı Anadolu Lisesi’ndeki 569 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin cinsiyetleri açısından çoklu zekâ düzeyleri ile rekabetçi tutumları ilişkisinde anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Fakat sınıf seviyeleri açısından çoklu zekâ düzeylerinin karşılaştırılmasında mantıksal-matematiksel zekâ boyutunda anlamlı farklılıklar görülmüştür.

2.20.2. Uluslararası Alanda Yapılan Araştırmalar

Skon, Johnson ve Johnson (1981), araştırmasında ders başarısı bağlamında eşit olarak belirlenen 86 öğrenci ile çalışarak, onların işbirlikçi, rekabetçi ve bağımsız öğrenme yöntemlerinden hangisini kullandıklarında daha iyi öğrenme ve daha fazla başarı sağlayabildiklerine dair bir çalışma yapmıştır. Çalışma sonucunda işbirlikçi öğrenme yöntemini seçerek arkadaşlarıyla iş birliği içerisinde öğrenmeye çalışan

öğrencilerin, rekabetçi ya da bağımsız yöntemi tercih eden öğrencilere göre daha fazla başarı sağladıkları görülmüştür.

Johnson ve Johnson (1982), rekabetçi, işbirlikçi ve bireysel öğrenme uygulamalarının farklı ırksal kimliklerden olan bireyler arasındaki ilişkilere olan etkisini araştırmıştır. 76 lise öğrencisine uyguladığı çalışma sonucunda, rekabetçi ve bireysel öğrenme yöntemleriyle karşılaştırıldığında işbirlikçi öğrenmenin daha fazla etkileşim ve kültürler arası pozitif tutumlar oluşturup arttırdığı görülmüştür.

Johnson ve Johnson (1984) araştırmasında, ilkokul 4.sınıfta okuyan 51 öğrenciyle, 10 gün boyunca günde 55 dakika süren, öğrencileri iş birliği ve rekabetçi metotlara karşı incelediği bir çalışma yapmıştır. Çalışmasına öğrencileri seçerken, bazılarının hem statü hem de ders başarısı anlamında yüksek, bazılarının da ise hem statü hem de ders başarısı olarak düşük seviyelerden olmasına dikkat etmiştir. Öğrencilerin işbirlikçi ve rekabetçi ortamlarda etkileşim sağlama becerileri ve öğrenme başarılarının incelendiği araştırma sonucunda, işbirlikçi yöntemin rekabetçi yöntemle göre öğrencilerin daha fazla etkileşim sağladığı ve durumun her iki öğrenci statülerinde de benzer şekilde olduğu saptanmıştır. Ayrıca rekabetçi yöntemde öğrenci anlaşmazlıkları artarken işbirlikçi çalışmalarda derslerdeki başarısı düşük öğrencilerin de gruba bağlılık oluşturduğu ve arkadaşlarıyla daha fazla dayanışma içinde oldukları görülmüştür.

Reeve, Olson ve Cole (1985) araştırmasında kazanma ve kaybetme durumlarında rekabetçi sonuçların içsel motivasyona olan etkilerini incelemeyi hedeflemiştir. Örneklemini 54 üniversite öğrencisinin oluşturduğu çalışma sonucunda; kazanmanın, kaybetmeye göre içsel motivasyonu arttırdığını, kazananların gerçek performansının kaybedenlerin performansından daha fazla olduğu görülmüştür. Araştırmada cinsiyet ayrımı olmaksızın tüm öğrenciler kazandıktan sonra daha fazla içsel motivasyon sağlamışlardır. Fakat kadın öğrenciler erkeklere göre kaybettikten sonra daha az içsel motivasyon sağlamışlardır.

Johnson ve Engelhard (1992), örneklemini Afrika kökenli 136 Amerika vatandaşı öğrencinin oluşturduğu araştırmasında, rekabetçi, bağımsız ve işbirlikçi öğrenme yöntem seçimlerinin akademik başarı ve cinsiyetler ile olan etkileşimini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, cinsiyet ve işbirlikçi öğrenme yöntemi arasında, kızların işbirlikçi öğrenme yönteminde erkeklerden daha hevesli oldukları şeklinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bağımsız ve rekabetçi öğrenme yöntemlerinde ise anlamlı bir fark görülmemiştir.

Akademik başarı ve öğrenme yöntemleri arasında anlamlı bir fark görülmezken cinsiyet değişkeninde kızların rekabetçi düzeylerinin arttıkça akademik başarılarının da arttığı, erkeklerde ise rekabet seviyesinin arttıkça akademik başarılarının azaldığı saptanmıştır.

Shwalb, Shwalb ve Nakazawa (1995), araştırmasında Japon öğrencilerin işbirlikçi ve rekabetçi okul faaliyetlerine eğilimlerini incelemiştir. 102 öğretmen tarafından denenmek üzere 871 maddelik bir havuz oluşturulmuş ve öğrenciler tarafından 3 yıl boyunca havuzdaki bu davranış ve etkinlikler değerlendirilmiştir. Analiz sonucu bir iş birliği faktörü ve akademik, grup merkezli, akademik olmayan olarak üç rekabet faktörü oluşmuştur. Ayrıca araştırmada kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre iş birliğine eğilimlerinin daha yüksek olduğu ve rekabet boyutlarında aralarında çok az fark olduğu görülmüştür.

Cronk (1998) araştırmasında üniversite öğrencilerinin aralarındaki rekabetçi durumu, sınıf seviyelerine, mezuniyet ortalamalarına, sosyal etkinliklere katılımlarına ve cinsiyetlerine göre incelemiştir. Araştırmada cinsiyet ve sınıf seviyesi bağlamında bir fark görülmemiş fakat üst sınıf öğrencilerinin puan ortalamaları ve faaliyetlere katılma durumlarının daha fazla olduğu görülmüştür. Erkek öğrencilerin erkeklerle, kadınlara karşı olduğundan daha rekabetçi oldukları saptanmıştır. Kadınların ise daha çok erkeklerle rekabet etme eğilimleri olduğu görülmüştür.

Belfield ve Levin (2002), ABD’de okullar arasındaki eğitim ürünleri üzerinde rekabetin etkisini incelemişlerdir. Çalışma şu amaçları içermektedir; rekabetin yapı geçerliliğinin olduğu araştırmaların seçim aşamalarını belirlemek, rekabetin sınav sonuçları gibi ürünler üzerinden başarıya etkilerini saptamak, okul kalitesi, mezuniyet ortalaması, verimlilik, öğretmen maaşı gibi diğer faktörlerin belirlenmesi ve tüm bulgular doğrultusunda eğitim politikaları için yeni bir yol belirlenmesi. Çalışmada, “eğitim, piyasa ve rekabet” anahtar kelimeleri girilerek 1972’den 2001’e kadar Amerika’da yayımlanan çalışmalar incelenmiş ve çalışmaların yaklaşık üçte birinde rekabetin ile akademik başarı arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki görülmüştür. Ayrıca çalışmaların oldukça büyük bir kısmında rekabet ile diğer değişkenler üzerinde etki ve anlamlı ilişki görülmemiştir.

Ladd ve Fiske (2003), Yeni Zelanda’da rekabetin öğrenme ve öğretmeye etkilerini araştırmıştır. Her okuldan bir müdür ve yaklaşık 3 öğretmene verilen ölçekler doğrultusunda görüşleri incelenmiştir. Araştırmada, öğretmenlerin görüşlerinin,

rekabetin öğrencilerin öğrenmesini ve diğer sistem amaçlarını olumsuz etkilediği yönünde olduğu görülmüştür.

Ponzo (2009), örneklemini İtalya'daki farklı tipteki 806 okulda öğrenim gören okulda 15 yaşındaki 21.773 öğrencinin oluşturduğu araştırmasında, okullardaki rekabet seviyesinin öğrencilerin akademik başarısına etkilerini incelemiştir. Çalışma bulguları, okullardaki rekabet düzeyi ile öğrenci başarısı arasında olumlu yönde anlamlı ilişki olduğu şeklindedir. Ayrıca fazla rekabetçi okulların tercih edilme sayısı daha fazla olmakta ve okullardaki eğitimin kalitesi de aynı şekilde artmaktadır. Ailelerin rekabetçi okullardaki ortalama başarıyı tutturmaları için çocukları üzerinde baskıyı ne kadar arttırırlarsa o kadar iyi sonuçların olabileceği görülmüştür. Araştırmada cinsiyete göre bakıldığında erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla daha başarılı oldukları yönünde bir sonuca da ulaşılmıştır.

Malhotra (2010) araştırmasında; rekabetçi ortamın kazanma arzusunu artırdığı, rekabet ve zaman baskısının fazla olduğunda, kazanma arzusunun rekabetçi eğilimi çağırdığı varsayımlarının denenmesini amaçlamıştır. 683 farklı açık artırmada 6177 teklif veren tarafından bir ölçek doldurularak elde edilen veriler sonucunda, rekabetçi ortamın, kazanma arzusunu körükleyebildiği ve bu motivasyonun rekabetçi davranışlar üzerinde etkisi olduğu görülmüştür.

Williams ve Sheridan (2010) örneklemini 6-18 yaş aralığındaki 66 çocuk ile 25 öğretmenin oluşturduğu araştırmasında, öğrenciler arasında iş birliğine dayalı öğrenme ve yapıcı rekabetin oluşması için hangi koşulların sağlanması gerektiğini incelemiştir. Çalışma sonucunda, öğrenciler arasında iş birliği ve yapıcı rekabetin sağlanması için tutumların, organizasyonun ve öğrenmenin taşıdığı anlam faktörlerinin ana etkileyiciler olduğu görülmüştür.

Simek ve Grum (2011) araştırmasında lise öğrencilerinin rekabet çeşitlerini ve rekabette bulunan öğrencilerin kişisel eğitimleri ile rekabetçi tutumlarını incelemiştir. İnceleme sonucunda, başaramama endişesiyle rekabetçi tutumun öne çıkardığı engellemenin farklı olduğu görülmüştür. Kendini engellemenin içsel motivasyondan olumsuz, dışsal motivasyondan ise olumlu etkilendiği ayrıca kendini engellemesi fazla olan kişilerin rekabetçi tutumlarının da fazla olduğu görülmüştür. Araştırmada kazanma arzusu ve içsel motivasyon arasında negatif korelasyon bulunmuştur. Aşırı rekabetçi eğilimin, eğitimde yüksek motivasyon ve dikkat dağınıklığına sebep olduğu görülmüştür.

Hilk (2013) işbirlikçi, bireysel ve rekabetçi öğrenme yöntemlerinin üniversitedeki akademik başarı ve akran ilişkileri üzerindeki etkilerini karşılaştırmak amacıyla toplamda 37.422 lisans ve yüksek lisans öğrencisinin görüşlerini kapsayan 231 araştırmayı incelediği geniş kapsamlı bir analiz yapmıştır. Araştırmada, işbirlikçi öğrenmenin öğrenciler için, birçok alan ve görevlerde pozitif etkileri olduğu görülmüştür. İş birliğinin öğrenci görüşlerine göre bakıldığında, verimlilik ve problem çözme becerilerine, öğrenci başarısına, akran ilişkilerine ve özgüvene olumlu etkileri saptanmıştır.

Heinrich (2014), çalışmasında k-12 seviyesindeki okullarda rekabetin akademik başarı ve motivasyona etkisini ve bu etkinin davranış değişikliği ile ilişkisini incelemiştir. Literatür araştırması sonucunda rekabetin okullarda birtakım öğrencileri öğrenmeye teşvik etmek için olumlu etkileri olabileceği gibi bazı öğrencilerde aşırı rekabetçi yapının benlik saygısına zarar vererek, depresyon, stres ve kaygıya sebep olabildiği görülmüştür. Araştırma sonucunda; okul rehber öğretmenlerinin bireysel ve grup çalışmaları yaparak öğrencilerin rekabet aşamasında ne gereksinimi olduğu, sınıfta pozitif hava oluşturma nasıl sağlanabileceğini saptaması ve idarecilerin, öğretmenlerin, diğer personelin de öğrenciler için okul içerisinde akademik ve sosyal bağlamda pozitif okul iklimi oluşturmaları gerektiğine varılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu ve örnekleme, veri toplama aracı, verilerin toplanma süreci, verilerin analiz edilerek yorumlanması, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir.

3.1.Araştırmanın Modeli

Araştırmanın genel amacı, öğretmenlerin rekabetçi tutum düzeylerini belirlemek ve mesleki rekabete etki eden faktörleri incelemektir. Ayrıca araştırmamız öğretmenlerin rekabetçi tutum düzeylerini demografik bağımsız değişkenlerle (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, kıdem, okul türü, okul kademesi, branş, çalıştıkları okuldaki öğrenci sayısı, öğretmen sayısı) anlamlı bir farklılık olup olmadığını ve mesleki rekabetin okula, öğretmenler arasındaki ilişkiye, sınıf içindeki pratiklere yansımalarını da belirlemeyi de amaçlamaktadır. Bu amaç bağlamında araştırmada, problem durumumuz hakkında daha kapsamlı bulgular elde edilebilmesi, çalışmanın çeşitli yönlerinin araştırılması ve araştırmacının daha açık bir bakış açısına sahip olabilmesi için nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı karma yöntem kullanılmıştır (Birekul, 2014; Creswell, 2021). Karma yöntemde araştırmacı, araştırma problemlerini analiz etmek için hem nitel hem de nicel verileri topladıktan sonra verileri birleştirerek ve analiz ederek kapsamlı sonuçlar çıkarır. Çalışmamızda karma yöntemin alt başlıklarından açılımlayıcı sıralı desen tercih edilmiştir. Bu desende, araştırmacı öncelikle nicel verileri toplar ve analiz eder. İkinci adımda, araştırmacı nicel bulguları detaylandırmak için kullanılan nitel verileri toplar. Bu yaklaşım, araştırma problemlerine ilişkin daha kapsamlı içgörüler sağlamayı amaçlamaktadır (Creswell, 2021).

Araştırmanın nicel aşaması, betimsel tarama modeli kullanılarak tamamlanmıştır. Bu model, belirli bir grubun belirgin özelliklerini belirlemek ve verilere dayanarak mevcut durumu ortaya çıkarmak için seçilen bir tarama modelidir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014). Araştırmanın nitel aşamasında, nicel bulguları desteklemek amacıyla nitel içerik analizinden yararlanılmıştır. Nitel veri toplama tekniklerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak araştırmacının, bir dizi önceden planlanmış açık uçlu soru sorularak konuyla ilgili çeşitli bakış açılarından öğretmenlerin görüşlerinin alınması amaçlanmıştır (Büyüköztürk vd., 2014).

3.2. Evren-Örneklem

Araştırmanın evrenini 2022- 2023 eğitim-öğretim yılında Düzce il merkezinde Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak çalışan resmi ve özel; okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise kademelerinde görevli öğretmenler oluşturmaktadır. Düzce İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan bilgilere göre bu sayı 2853'tür. Araştırmanın evrenini oluşturan 2853 öğretmeni temsil edeceği düşünülen örneklem büyüklüğü %95 güven aralığında ($\alpha=0,05$ 'lik bir standart sapmaya göre) hesaplanmış ve en az 339 öğretmenin temsil edeceği kabul edilmiştir (Büyüköztürk vd., 2014). Uç değerler olabileceği düşünülerek veri toplama süreci boyunca 401 öğretmenden geri dönüt alınmış ve bu öğretmenlerin verileri araştırmanın nicel kısmında kullanılmıştır.

Örneklem seçim sürecinde kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, zaman ve maliyet gibi pratik hususlara dayalı olarak seçilen, araştırmacıya yakın olan bireylerin gönüllü olarak dahil edilmesini içerir. Bu gibi durumlarda araştırmacı, belirli bir metodolojiye bağlı kalmaksızın, temsili bir örneklem oluşturmak için en verimli ve uygun araçları belirlemeye çalışır (Özbaşı, 2019). Araştırmaya katılan öğretmenlerin demografik bilgilerini içeren dağılım, Tablo 3.1.'de verilmiştir.

Tablo 3. 1. Araştırmanın Nicel Boyutuna Katılan Öğretmenlerin Demografik Bilgileri

Değişken	Açıklama	f	%
Cinsiyet	Erkek	167	41,65
	Kadın	234	58,35
Okul Türü	Devlet	327	81,55
	Özel	74	18,45
Okul Kademesi	Okul Öncesi	101	25,19
	İlkokul	96	23,94
	Ortaokul	107	26,68
	Lise	97	24,19
Ortaöğretimde Çalışan Öğretmenlerin Çalıştıkları Lise Türü	Anadolu Lisesi	47	48,96
	Meslek Lisesi	35	36,46
	İHL	14	14,58
Velilerin Ortalama Sosyoekonomik Düzeyi	Düşük	167	41,65
	Orta	191	47,63
	Yüksek	43	10,72
Yaş Aralığı	23-30 arası	125	31,17
	31-40 arası	189	47,13
	41 ve üzeri	87	21,70
Mesleki Kıdem	1-7 Yıl arası	128	31,92
	8-14 Yıl arası	167	41,65
	15+ yıl	106	26,43
Çalışılan Okuldaki Öğretmen Sayısı	1-10 arası	83	20,70
	1-20 arası	106	26,43
	21 ve üzeri	212	52,87
Çalışılan Okuldaki Öğrenci Sayısı	1-250 arası	64	15,96
	251-500 arası	108	26,93
	501 ve üzeri	229	57,11

Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu kadın (%58,35), kalan kısmı erkek öğretmendir (%41,65). Öğretmenlerin büyük kısmı devlet okulunda (%81,55), kalan kısmı özel okulda (%18,45) görev yapmaktadır. Öğretmenlerin çoğunluğu ortaokul kademesinde (%26,88) ve okul öncesi kademesinde (%25,19) görevlidir. Lise kademesinde görev yapan toplam 97 öğretmenin çoğunluğu Anadolu Lisesi'ndedir (%48,96). Öğretmenlerin görev yaptıkları yerlerdeki velilerin ortalama gelir düzeylerine göre dağılıma bakıldığında çoğunluğun orta (%47,63) düzeyde olduğu görülmektedir. Katılımcı öğretmenlerin büyük çoğunluğunun yaş aralığı 31-40'tır (%47,13). Öğretmenlerin mesleki kıdem aralığına göre dağılıma göre en çok katılım 8-14 yıl arası kıdemi olan öğretmenlerdedir (%41,65). Çalışılan okuldaki öğretmen sayısına göre en fazla katılımın okulunda 21+ öğretmen olanlardadır (%52,87). Çalışılan okuldaki ortalama öğrenci sayısına göre en fazla katılım okulunda 501+ öğrenci bulunan öğretmenlerdedir (%57,11).

3.3. Çalışma Grubu

Bu araştırmada nicel verileri desteklemek amacıyla nitel veri grubu, amaçlı örnekleme yöntemi çeşitlerinden “Maksimum Çeşitlilik ve Ölçüt Örnekleme”ne uygun olarak belirlenmiştir. Maksimum çeşitlilik örneklemeğinde evrende araştırılacak soruyla ilgili farklı durumların belirlenmesi ve bu durum çerçevesinde incelenmesi önemlidir (Büyüköztürk vd., 2014). Maksimum çeşitlilik örneklemeğinin amacı, küçük bir örneklem oluşturmak ve örneklemin incelediğı soruya taraf olma olasılığı yüksek bireylerin çeşitliliğini en fazla yansıtmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmanın nitel çalışma grubunu 2022-2023 eğitim öğretim yılı içerisinde Düzce Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı resmi ve özel eğitim kurumlarında farklı kademe ve branşlarda görev yapan 16 öğretmen oluşturmaktadır. Bu bağlamda farklı okul türlerinde ve kademelerinde, farklı mesleki deneyim süresine sahip, farklı sosyoekonomik bölgelerde çalışan ve farklı cinsiyetlerden öğretmenler Araştırmanın nitel boyutuna katılan öğretmenlerin demografik bilgileri Tablo 3.2. ile gösterilmiştir.

Çalışma grubundaki öğretmenlerin çoğunluğunu kadın (n:11) öğretmenler oluşturmaktadır. Katılımcı öğretmenlerin yaş aralığı 29-39’dur. Öğretmenlerin mesleki kıdem aralığı ise 6-14 yıldır. Öğretmenlerin çalıştıkları okul kademelerine bakıldığında en çok ilkokul kademesinde çalıştıkları (n:7), en az ise okul öncesi kademesinde çalıştıkları (n:2) görülmektedir. Lise kademesinde görev yapan 3 öğretmenin lise türleri Anadolu (n:1), Meslek (n:1), Fen (n:1) şeklindedir. Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu devlet okulunda (f:13) görev yapmaktadır.

Öğretmenlerin branşlarına bakıldığında katılımcıların en çok sınıf öğretmenliği branşında (n:7) çalıştıkları görülmektedir. Çalışılan okuldaki öğretmen sayısına göre en fazla öğretmenin görev yaptığı katılımcı okulunun 130 öğretmeni olduğu, en az öğretmenin görev yaptığı katılımcı okulunda ise 5 öğretmenin görev yaptığı görülmektedir. Çalışılan okuldaki ortalama öğrenci sayısına göre en fazla katılımcının 101-250 öğrenci aralığında öğrencisi olan okullarda (n:6), en az katılımcının ise 1001+ öğrenci aralığında öğrencisi bulunan okullarda görev yaptıkları görülmektedir. Öğretmenlerin görev yaptıkları okullarındaki velilerin ortalama gelir düzeylerine bakıldığında çoğunluğun düşük (n:8) düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 2. Çalışma Grubunda Yer Alan Öğretmenlerin Demografik Bilgileri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Mesleki Kıdem (Yıl)	Çalışılan Kademe	Lise Türü	Okul Türü	Branş	Çalışılan Okuldaki Öğretmen Sayısı	Çalışılan Okuldaki Öğrenci Sayısı	Okulun Veli Profilinin Çoğunluğunun Sosyoekonomik Düzeyi	Sınıf Öğretmenlerinin Okuttuğu Sınıf Düzeyi
Ö1	Kadın	30	7	İlkokul	-	Devlet	Sınıf	5	1-100	Orta	2. Sınıf
Ö2	Erkek	34	10	Ortaokul	-	Devlet	İngilizce	18	101-250	Orta	-
Ö3	Kadın	35	10	Ortaokul	-	Özel	Fen B.	26	251-500	Yüksek	-
Ö4	Kadın	29	6	Okul Öncesi	-	Devlet	Okul Öncesi	27	101-250	Düşük	-
Ö5	Erkek	33	10	İlkokul	-	Devlet	Sınıf	6	1-100	Düşük	4. Sınıf
Ö6	Kadın	35	12	İlkokul	-	Devlet	Sınıf	7	1-100	Düşük	1. Sınıf
Ö7	Kadın	37	14	Okul Öncesi	-	Özel	Okul Öncesi	10	101-250	Yüksek	-
Ö8	Kadın	33	11	İlkokul	-	Devlet	Sınıf	12	101-250	Düşük	1. Sınıf
Ö9	Erkek	38	7	Ortaokul	-	Devlet	DKAB	13	101-250	Düşük	-
Ö10	Kadın	34	11	İlkokul	-	Devlet	Sınıf	57	751-1000	Orta	2. Sınıf
Ö11	Kadın	30	6	Lise	Fen	Devlet	Matematik	26	251-500	Orta	-
Ö12	Kadın	32	10	Lise	Meslek	Devlet	Edebiyat	130	1001+	Düşük	-
Ö13	Kadın	34	12	Lise	Anadolu	Özel	Matematik	25	251-500	Yüksek	-
Ö14	Kadın	39	8	Ortaokul	-	Devlet	Sosyal B.	14	1-100	Yüksek	-
Ö15	Erkek	36	13	İlkokul	-	Devlet	Sınıf	6	1-100	Düşük	3. Sınıf
Ö16	Erkek	35	12	İlkokul	-	Devlet	Sınıf	8	101-250	Düşük	4. Sınıf

3.4. Veri Toplama Araçları

Nicel Veri Toplama Araçları: Araştırmada öncelikle katılımcıların demografik değişkenlerini belirleyebilmek için kişisel bilgi formu tasarlanmış ve kullanılmıştır. Kişisel bilgi formu, öğretmenler hakkında çeşitli demografik özellikler tespit etmek amacıyla, öğretmenlerin cinsiyeti, yaşı, kıdem süresi, okul kademesi, okul türü, branşı, görev yaptığı okulundaki öğrenci ve öğretmen sayıları, okulundaki velilerin ortalama sosyoekonomik düzeyini belirlemeye yönelik araştırmacı tarafından hazırlanan sorular bulunmaktadır. Öğretmenlerin mesleki rekabet düzeylerini belirleyebilmek için de “Öğretmenlerde Rekabetçilik Ölçeği” (Kahveci, 2021) kullanılmıştır. Ölçek toplamda 16 madde ve 4 alt boyuttan meydana gelmektedir. Alt boyutlar sırasıyla Yarışarak Kazanma, Onaylanma, Üstünlük Kurma ve Dışlama şeklindedir. Ölçek 5’li Likert türündedir ve 1: Kesinlikle Katılmıyorum; 5: Kesinlikle Katılıyorum şeklinde puanlanmaktadır. Ölçeğin AFA değerlerinde KMO değeri .84 olarak hesaplanmıştır. 28 madde ile başlanan analizde çeşitli faktörlerde birbirlerine yakın değerler alan veya bir faktörde tek kalan maddeler eksiltilerek 16 madde, 4 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Elde edilen faktör yükleri .438 ile .813 arasında değişmektedir. 4 alt boyutun açıkladığı toplam varyans oranı .58’dir.

Ölçeğin güvenirlik katsayıları ise her bir alt boyut için hesaplanmıştır. Orijinal versiyonunda güvenirlik düzeyi Yarışarak Kazanma = .72, Onaylanma = .78, Üstünlük Kurma = .73 ve Dışlama = .72 şeklindedir. Ölçeğin tamamı için Cronbach’s alfa değeri .82 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırma için yapılan yeniden hesaplamalarda Yarışarak Kazanma = .72, Onaylanma = .91, Üstünlük Kurma = .88 ve Dışlama = .80 şeklindedir. Ölçeğin geneli için bu değer .90 olarak hesaplanmıştır. DFA değerlerinde ölçeğin orijinal formunda Ki-kare Test ($\chi^2=251$) serbestlik derecesi (df=96) oranının 2.61; GFI değeri .93; CFI değeri .94; TLI değeri .93; NNFI değeri .93; IFI değeri .94; RMSEA değeri .06; SRMR değerinin ise .05 olduğu belirlenmiştir. Ölçekteki tüm maddelerin ölçek yapısı ile anlamlı olduğu ve z değerlerinin belirlenen aralıklarda görülmüş olup; faktör yüklerinin .52 ile .89 arasında farklı değerler aldığı belirtilmiştir. Peterson’a (2000) göre bu faktör yüklerinin .50 üzeri olması yakınsama geçerliliği olduğunu göstermektedir (Akt: Kahveci, 2021: 21).

Ölçeğin ilk alt boyutu olan *Yarışarak Kazanma*, kişinin herhangi bir işi yaparken veya bir hedefe ulaşırken hedeften çok rakibin varlığına değer verdiğini göstermektedir. *Onaylanma* alt boyutu, yapılan iş için dış otorite olarak kabul edilen bir veya daha fazla

kişinin ödüllerden ziyade onaylanma ihtiyacı ile ilgilidir. *Üstünlük* alt boyutu ödül olmasa da diğer insanlara göre en başarılı ve en iyi olmayı isteme tutumunu yansıtır. *Dışlama* boyutu, bireyin sonuç odaklı başarıya yönelik tutumunu, başarıya daha fazla değer vermesini ve başarısız olanları reddetmesini göstermektedir (Kahveci, 2021).

Nitel aşamada ise nitel katılımcıların demografik verilerini de belirleyecek şekilde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın nicel verileri elde edildikten sonra nitel verilerle de desteklemek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu teknik, araştırmacıların bir araştırma konusu hakkında fikir edinmelerini sağlamaktadır. Ayrıca yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, araştırmacıya çalışmanın başında hazırladığı görüşme formuna göre yeni sorular ekleme esnekliği sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu kısımda farklı okul türleri, farklı kademeler ve branşlarda görev yapan öğretmenler ile görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde kullanılmak üzere araştırmacı tarafından nitel katılımcının demografik bilgilerini edinmek amacıyla sorulan soruların ardından kolay anlaşılabilir ve çalışmanın verilerine yönelik netlikte, açık uçlu sorular hazırlanmıştır. Formda üç tema başlığı altında toplam 11 soru bulunmaktadır. Sorular hazırlanırken, yanıt verecek katılımcılara herhangi bir yönlendirme yapmayacak şekilde olmasına ve aynı anda birden fazla soruya yer verilmemesine dikkat edilmiştir (Patton, 2018).

3.5.Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri, 2022-2023 eğitim öğretim yılında Düzce il merkezinde görev yapan öğretmenlerden elde edilmiştir. Araştırmada veri edinmek için kullanılacak ölçeklerin uygulanabilmesi için Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü aracılığı ile Düzce Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan araştırma etik izni alınmıştır. Ayrıca veri toplamak amacıyla da Düzce İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden resmî izin alınmıştır. Araştırma örneklemini kolay ulaşılabilir uygun örnekleme olduğundan dolayı evrenimizi temsil eden örneklem okullarımızın sayısının çok fazla olduğu ve her okula gidilemeyeceği, öğretmenlerin ders aralarında form için vakit ayıramayacağı, rahat cevap veremeyip, odaklanamayacakları düşünülmüş ve araştırmacı tarafından Google Form üzerinden online form hazırlanmıştır. Form ile birlikte araştırma izin yazısı okul müdürlerine online ortamdan iletilmiş ve öğretmenleri ile paylaşımları rica edilmiştir. Veri edinme süreci yaklaşık 2 ay sürmüştür. Öğretmenlerden toplam 401 veri araştırmacıya ulaşmış ve nicel örneklemini oluşturmuşlardır.

Araştırmanın nicel verileri elde edildikten sonra destekleyici nitel veriler elde edebilmek için, amaçlı örnekleme yöntemi çeşitlerinden maksimum çeşitlilik ve ölçüt örneklemesine uygun olarak belirlenen farklı demografik bilgilere sahip 16 öğretmene ulaşılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu doğrultusunda öğretmenlerden ses ve yazı kaydı alınarak yaklaşık 20 dakika süren görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın verilerin analizi bölümünde, araştırma ölçek ve soruları doğrultusunda alınan nicel, nitel yöntem verilerinin analizleri ile ilgili teknik bilgiler sunulmuştur.

Araştırmanın nicel kısmının verilerini “Kişisel Bilgi Formu” ve “Öğretmenlerde Rekabetçilik Ölçeği”nden elde edilen veriler oluşturmaktadır. Araştırmada elde edilen nicel veriler uzmanların görüşlerine göre uygun istatistiksel yöntemler kullanılarak SPSS 25.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz edilen veriler tablolar oluşturularak yorumlanmıştır. Her bir ölçek madde verilerinin frekans tablosu oluşturulmuş ve aritmetik ortalama, standart sapma gibi istatistiksel değerler hesaplanmıştır. Kullanılacak istatistiksel tekniklerin belirlenmesi için dağılım normallikleri Shapiro-Wilk testi ile analiz edilmiştir. Elde edilen veriler analiz edilirken dağılımlarının normal olduğu belirlenmiş ve ölçek alt boyutlarını oluşturan maddeler ile bağımsız değişkenlerin anlamlılığının ölçülmesi için parametrik analiz tekniklerinden t-testi ile tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

Araştırmada öğretmenlerden alınan nitel verilerin çözümlenmesinde hem içerik analizi hem de betimsel analiz tekniklerinden birlikte faydalanılmıştır. Betimsel analiz, katılımcı görüşlerinin metne aktarılmasını, verilerin kodlanmasını, kategorilerin oluşturulmasını, temaların düzenlenmesini ve bulguların yorumlanmasını içermektedir (Corbin ve Strauss, 1990). Buna karşılık içerik analizi, benzer deneyimleri anlaşılır kavramlar altında gruplandırarak verilerdeki gizli gerçekleri ortaya çıkarmayı amaçlar. Bu yöntem, belirli kodlama kurallarına dayalı daha küçük kategoriler kullanarak metin içeriğini özetleyen sistematik ve tekrarlanabilir tekniklere dayanır (Büyüköztürk vd., 2014). Bu araştırmada verileri kategorize etmek, kodlamak ve kavram haritaları oluşturmak için MAXQDA Plus 2022 nitel veri analiz programından yararlanılmıştır.

Araştırmacı, öğretmenlerle yaptıkları yarı yapılandırılmış görüşmelerin ses kayıtlarından yazılı dökümler ürettikten sonra, araştırmacı ve bir uzman yardımıyla tüm bu dökümleri analiz etmiş ve veri kodlama anahtarları ve temaları oluşturmuştur. Kodlama, veri işlemeyi kolaylaştırmak için verilerin daha basit sembollerle ifade

edilmesidir (Karasar, 2011). Kodlama süreci, tutarlılık ve uyumu sağlamak için uzman bir ekiple adım adım iş birliği gerektirir (Miles vd., 2014). Öğretmenlerin verdikleri cevaplar doğrultusunda “Rekabetin Varlığı ve Rekabeti Öne Çıkartan Faktörler”, Rekabetin Yansımaları” ve “Rekabetin Gerekliliği ve Rekabet Baskısı” şeklinde 3 tema ortaya çıkmıştır. Kavramsal çerçeve bağlamında oluşturulan temalar, kategoriler ve kodlamalar belirlenmiş ve ifadeler bir tablo haline getirilmiştir. Daha sonra her tablo, kategorileri ve kodları temaya göre gruplandırarak ilgili bir araştırma sorusuna atfedilmiştir. Bulguların yorumlanması sırasında öğretmen görüşlerinden uygun görüldüğü şekilde alıntı yapılmış ve katılımcılara (Ö) kısaltmasıyla ve tanımlayıcı bir numara ile atıfta bulunulmuştur. Katılımcıların görüşlerinden doğrudan alıntı yapılırken, her zaman bireysel görüşleri vurgulanmıştır.

3.6.İnandırıcılık ve Aktarılabilirlik

İnandırıcılık, nitel araştırmanın bir güvenilirlik kriteridir ve araştırma sonuçlarının doğruluğunu ve güvenilirliğini değerlendirir. Bir araştırmanın inandırıcı olması, araştırmanın gerçekçi, tutarlı ve güvenilir bir şekilde yapıldığını gösterir. İnandırıcılık, araştırmada kullanılan veri toplama yöntemlerinin ve analiz sürecinin güvenilirliğini, araştırmacının etkilerini ve önyargılarını en aza indirmeyi, katılımcıların görüşlerini doğru bir şekilde temsil etmeyi sağlamayı içerir (Merriam, 2013). Araştırmanın inandırıcı olması, diğer araştırmacılar ve okuyucular tarafından da kabul edilebilirliği artırır. Bu doğrultuda, veri toplama sürecinde katılımcılarla güven temelli bir ilişki kurulmuş ve araştırmanın amaçları ve yöntemleri hakkında açık ve net bilgiler sağlanmıştır. Araştırmanın etkilerini ve önyargıları en aza indirmek için araştırmacının öznel etkileri ve önyargılarından kaçınılmış ve katılımcıların görüşlerini tarafsız bir şekilde yansıtılmaya çalışılmıştır. Aktarılabilirlik ise nitel araştırmanın bir geçerlilik kriteridir ve araştırma sonuçlarının başka durumlara, bağlamlara veya katılımcılara genellenme kabiliyetini ifade eder (Merriam, 2013). Aktarılabilirlik, araştırma bulgularının ve sonuçlarının başka benzer durumlarda da geçerli olup olmadığını anlamaya yöneliktir. Araştırmanın hedef kitlesi olan öğretmenlerin dışında, benzer durumda olan diğer öğretmenler ve eğitim paydaşları da bu çalışmadan yararlanabilecektir. Bu nedenle, örneklem seçimi sürecinde dikkatli olunacak ve öğretmenlerin çeşitli özelliklere sahip olmaları sağlanmıştır. Ayrıca, araştırma süreci ve bulgularının detaylı bir şekilde raporlanması, başka çalışmalarda kullanılabiliirliği artıracaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Araştırmanın bu kısmında verilerin analizinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Öncelikle nicel verilerin analizinden elde edilen bulgular, ardından ise nitel verilerin bulguları sıralanmıştır.

4.1.Nicel Verilerden Elde Edilen Bulgular

4.1.1. Betimsel Verilere İlişkin Bulgular

Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Mesleki Rekabet Algılarına İlişkin Standart Sapma ve Aritmetik Ortalama Değerleri

Araştırmaya katılan öğretmenlerin Mesleki Rekabet algı düzeylerine ilişkin standart sapma ve aritmetik ortalama değerleri Tablo 4.1’de sunulmuştur.

Tablo 4. 1. Öğretmenlerin Mesleki Rekabet Algılarına Yönelik Betimsel Veriler

Alt Boyut	N	$\bar{X}$	SS	Düzye
Yarışarak Kazanma	401	2.11	0.78	Katılmıyorum
Onaylanma	401	3.76	1.06	Katılıyorum
Üstünlük Kurma	401	3.26	1.09	Kararsızım
Dışlama	401	1.81	0.76	Katılmıyorum
Mesleki Rekabet Toplam	401	2.73	0.71	Kararsızım

Tablo 4.1’e bakıldığı zaman araştırmaya katılan öğretmenlerin mesleki rekabet algılarına ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri yer almaktadır. 5’li Likert tipi ölçme araçlarıyla yapılan ölçümlerde öğretmenlerin “Yarışarak Kazanma” alt boyutu aritmetik ortalaması $\bar{X} = 2,11$; SS= 0,78 olarak hesaplanmıştır ve “Katılmıyorum”

düzeyindedir. Ölçekte; “Yarışarak Kazanma” alt boyutu kişinin herhangi bir işi yaparken veya bir hedefe ulaşırken hedeften çok rakibin varlığına değer verdiğini göstermektedir (Kahveci, 2021). Öğretmenlerin “Onaylanma” alt boyutu aritmetik ortalamaları $\bar{X} = 3,76$; $SS = 1,06$ olarak hesaplanmıştır ve “Katılıyorum” düzeyindedir. Ölçekte; “Onaylanma” alt boyutu, yapılan iş için dış otorite olarak kabul edilen bir veya daha fazla kişinin ödülleriyle ziyade onaylanma ihtiyacı ile ilgilidir (Kahveci, 2021). “Üstünlük Kurma” alt boyutu algı düzeyleri $\bar{X} = 3,26$; $SS = 1,09$ olarak hesaplanmıştır ve “Kararsızım” düzeyindedir. Ölçekte; “Üstünlük” alt boyutu ödül olmasa da diğer insanlara göre en başarılı ve en iyi olmayı isteme tutumunu yansıtır (Kahveci, 2021). Öğretmenlerin “Dışlanma” alt boyutu algı düzeyleri $\bar{X} = 1,81$; $SS = 0,76$ olarak hesaplanmıştır ve “Katılmıyorum” düzeyindedir. Ölçekte; “Dışlama” alt boyutu, bireyin sonuç odaklı başarıya yönelik tutumunu, başarıya daha fazla değer vermesini ve başarısız olanları reddetmesini göstermektedir (Kahveci, 2021). Öğretmenlerin “Mesleki Rekabet” algı düzeyleri $\bar{X} = 2,73$; $SS = 0,71$ olarak hesaplanmıştır ve “Kararsızım” düzeyindedir.

Tablo 4. 2. Mesleki Rekabet Ölçeğinin Tüm Maddelerine Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Boyut	Sıra	Madde	$\bar{X}$	ss
Yarışarak Kazanma	1	Başarının en önemli ölçütü rakipleri geçmektir.	1.79	0.90
	2	Koşullar ne olursa olsun kazanmak, kaybetmekten iyidir.	2.18	1.10
	3	Hayat bir yarıştır.	2.58	1.23
	4	Okulda tüm ödüllendirmeler akademik başarıya göre olmalıdır.	1.91	0.99
Onaylanma	5	Başarılı olduğum işlerde ödüllendirilmek isterim.	3.85	1.18
	6	Yöneticilerin beni takdir etmesini önemserim.	3.68	1.23
	7	Veliler tarafından takdir edilen öğretmen olmak isterim.	3.57	1.24
	8	Başarılı öğretmenlerin ödüllendirilmesini isterim.	3.95	1.17
Üstünlük Kurma	9	Herkesten daha iyi olanı yapmayı hedeflerim.	3.42	1.25
	10	Okulda en başarılı öğretmen olmak için çabalarım.	3.04	1.26
	11	Bir işi yaparken rakiplerimin olması beni motive eder.	3.08	1.28
	12	Bir işi en iyi yapan kişi olmak için çabalarım.	3.48	1.31
Dışlama	13	Başarılı öğrencilere daha çok zaman ayırmayı tercih ederim.	2.14	1.11
	14	Başarılı öğrencilere daha fazla değer veririm.	1.82	1.00
	15	Başarılı öğrencilerin olumsuz davranışlarını daha hoşgörülü karşılarım.	1.90	1.04
	16	Başarısız öğrencilerle ilgilenmek zaman kaybıdır.	1.36	0.64

Tablo 4.2’ye göre mesleki rekabet ölçeğinin “Yarışarak Kazanma” alt boyutunda 5’li likert tipi derecelendirmeye göre en yüksek puan “*Hayat bir yarıştır.*” ($\bar{X}=2.58$) maddesine ait iken en düşük ortalama “*Başarının en önemli ölçütü rakipleri geçmektir*” ($\bar{X}=1.79$) maddesindedir. “Onaylanma” alt boyutunda en yüksek aritmetik ortalama “*Başarılı öğretmenlerin ödüllendirilmesini isterim.*” ($\bar{X}=3.98$) maddesinde iken en düşük ortalama “*Veliler tarafından takdir edilen öğretmen olmak isterim.*” ($\bar{X}=3.68$) maddesindedir. “Üstünlük Kurma” alt boyutunda en yüksek aritmetik ortalama “*Bir işi en iyi yapan kişi olmak için çabalarım*” ($\bar{X}=3.48$) maddesinde, en düşük ortalama “*Okulda en başarılı öğretmen olmak için çabalarım*” maddesindedir.” ($\bar{X}=3.08$) maddesindedir. “Dışlama” alt boyutunda en yüksek aritmetik ortalama “*Başarılı öğrencilere daha çok zaman ayırmayı tercih ederim.*” ($\bar{X}=2.14$) iken en düşük aritmetik ortalama “*Başarısız öğrencilerle ilgilenmek zaman kaybıdır.*” ($\bar{X}=1.36$) maddesindedir. Ölçeğin genelinde ise en yüksek aritmetik ortalama “*Başarılı olduğum işlerde ödüllendirilmek isterim*” ($\bar{X}=3.85$) maddesinde, en düşük ortalama ise “*Başarısız öğrencilerle ilgilenmek zaman kaybıdır.*” ($\bar{X}=1.36$) maddesindedir.

4.2.Fark Testlerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Mesleki Rekabet Algılarıyla Çeşitli Demografik Değişkenleri Arasındaki Farkları Gösteren Testler

4.2.1. Cinsiyete Göre Farklılık

Tablo 4.3’te araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyetleriyle mesleki rekabet algıları arasındaki farkı gösteren bağımsız gruplar t-testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4. 3. Öğretmenlerin Cinsiyetleri ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Farkı Gösteren Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

<i>Değişkenler</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>SS</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>Cohen’s d</i>
Mesleki Rekabet (Genel Toplam)	Erkek	167	2,83	0,73	399	2,275	.02	.23
	Kadın	234	2,67	0,69				
<i>Yarışarak Kazanma</i> (Alt Boyut 1)	Erkek	167	2,15	0,82	399	0,705	.48	-
	Kadın	234	2,09	0,75				
<i>Onaylanma</i> (Alt Boyut 2)	Erkek	167	3,77	1,07	399	0,150	.88	-
	Kadın	234	3,76	1,06				
<i>Üstünlük Kurma</i> (Alt Boyut 3)	Erkek	167	3,38	1,08	399	1,906	.06	-
	Kadın	234	3,17	1,10				
<i>Dışlama</i> (Alt boyut 4)	Erkek	167	2,02	0,83	399	4,956	.00	.50
	Kadın	234	1,65	0,67				

Tablo 4.3'e göre mesleki rekabet ile öğretmenlerin cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık vardır [$t(399) = 2,275; p < .05$]. Aritmetik ortalamalara göre erkek öğretmenlerin ($\bar{X}_{\text{erkek}}=2.83$) ortalaması, kadın öğretmenlere ($\bar{X}_{\text{kadın}}=2,67$) göre anlamlı şekilde yüksektir. Farklı bir ifadeyle anlamlı farklılık erkek öğretmenler lehinedir ve erkek öğretmenlerin mesleki rekabet algı düzeyleri kadın öğretmenlere göre yüksektir. Etki büyüklüğü için hesaplanan Cohen's d katsayısına göre cinsiyet değişkeninin "düşük" düzeyde bir etkisi söz konusudur.

"Yarışarak Kazanma" alt boyutu ile öğretmenlerin cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur [$t(399) = 0,705; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara göre erkek öğretmenlerin ($\bar{X}_{\text{erkek}}=2.15$) ortalaması, kadın öğretmenlere ($\bar{X}_{\text{kadın}}=2.09$) göre daha yüksektir. "Onaylanma" alt boyutu ile öğretmenlerin cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur [$t(399) = 0,150; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara göre erkek öğretmenlerin ($\bar{X}_{\text{erkek}}=3,77$) ortalaması, kadın öğretmenlerle ($\bar{X}_{\text{kadın}}=3,76$) neredeyse eşit düzeydedir.

"Üstünlük Kurma" alt boyutu ile öğretmenlerin cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur [$t(399) = 1,906; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara göre erkek öğretmenlerin ($\bar{X}_{\text{erkek}}=3.38$) ortalaması, kadın öğretmenlere ($\bar{X}_{\text{kadın}}=3.17$) göre daha yüksektir. "Dışlama" alt boyutu ile öğretmenlerin cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık vardır [$t(399) = 4.956; p < .05$]. Aritmetik ortalamalara göre erkek öğretmenlerin ($\bar{X}_{\text{erkek}}=2.02$) ortalaması, kadın öğretmenlere ($\bar{X}_{\text{kadın}}=1.65$) göre anlamlı şekilde daha yüksektir. Etki büyüklüğü için hesaplanan Cohen's d katsayısına göre cinsiyet değişkeninin "orta" düzeyde bir etkisi söz konusudur.

4.2.2. Okul Türüne Göre Farklılık

Tablo 4.4'te araştırmaya katılan öğretmenlerin çalıştıkları okul türüyle mesleki rekabet algıları arasındaki farkı gösteren bağımsız gruplar t-testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4. 4. Öğretmenlerin Çalıştıkları Okul Türü ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Farkı Gösteren Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

<i>Değişkenler</i>	Okul Türü	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p	Cohen's d
Mesleki Rekabet (Genel Toplam)	Devlet	327	2,72	0,69	399	-0,729	.47	-
	Özel	74	2,79	0,80				
<i>Yarışarak Kazanma</i> (Alt Boyut 1)	Devlet	327	2,06	0,75	399	-2,639	.00	.33
	Özel	74	2,33	0,89				
<i>Onaylanma</i> (Alt Boyut 2)	Devlet	327	3,77	1,05	399	0,216	.83	-
	Özel	74	3,74	1,13				
<i>Üstünlük Kurma</i> (Alt Boyut 3)	Devlet	327	3,23	1,08	399	-1,175	.24	-
	Özel	74	3,39	1,13				
<i>Dışlama</i> (Alt boyut 4)	Devlet	327	1,83	0,75	399	1,342	.18	-
	Özel	74	1,70	0,79				

Tablo 4.4'e göre mesleki rekabet ile öğretmenlerin çalıştıkları okul türü arasında anlamlı bir farklılık yoktur [$t(399) = -0,729; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara göre devlet okullarında çalışan öğretmenlerin ($\bar{X}_{Devlet}=2,72$) ortalaması, özel okullarda çalışan öğretmenlere ($\bar{X}_{Özel}=2,79$) göre düşüktür. “Yarışarak Kazanma” alt boyutu ile öğretmenlerin çalıştıkları okul türü arasında anlamlı bir farklılık vardır [$t(399) = -2,639; p < .05$]. Aritmetik ortalamalara göre özel okullarda çalışan öğretmenlerin ortalaması ($\bar{X}_{Özel}=2,33$) devlet okullarında çalışan öğretmenlerin ortalamasına ($\bar{X}_{Devlet}=2,06$) göre anlamlı şekilde daha yüksektir. Diğer anlatımla anlamlı farklılık özel okullarda çalışan öğretmenler lehinedir. Etki büyüklüğü için hesaplanan Cohen's d katsayısına göre okul türü değişkenin “düşük” düzeyde bir etkisi söz konusudur.

“Onaylanma” alt boyutu ile öğretmenlerin çalıştıkları okul türü arasında anlamlı bir farklılık yoktur [$t(399) = 0,216; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara göre devlet okullarında çalışan öğretmenlerin ($\bar{X}_{Devlet}=3,77$) ortalaması, özel okullarda çalışan öğretmenlere ($\bar{X}_{Özel}=3,74$) göre yüksektir. “Üstünlük Kurma” alt boyutu ile öğretmenlerin çalıştıkları okul türü arasında anlamlı bir farklılık yoktur [$t(399) = -1,175; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara göre devlet okullarında çalışan öğretmenlerin ($\bar{X}_{Devlet}=3,23$) ortalaması, özel okullarda çalışan öğretmenlere ($\bar{X}_{Özel}=3,39$) göre düşüktür. “Dışlama” alt boyutu ile öğretmenlerin çalıştıkları okul türü arasında anlamlı bir farklılık yoktur [$t(399) = 1,342; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara göre devlet okullarında çalışan öğretmenlerin ($\bar{X}_{Devlet}=1,83$) ortalaması, özel okullarda çalışan öğretmenlere ($\bar{X}_{Özel}=1,70$) göre yüksektir.

4.2.3. Çalışılan Okul Kademesine Göre Farklılık

Tablo 4.5’te öğretmenlerin çalıştıkları okulların kademeleri ile mesleki rekabet arasındaki farkı gösteren tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4. 5. Öğretmenlerin Çalıştıkları Okul Kademesi ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Farkı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Değişkenler	Okul Kademesi								p	F(3, 397)	Fark	η²
	1-Okul Ön. (n=101)		2-İlkokul (n=96)		3-Ortaokul (n=107)		4-Lise (n=97)					
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS				
Mesleki Rekabet	2.62	0.72	2.84	0.76	2.69	0.68	2.79	0.68	.12	1,963	-	-
Yarışarak Kazanma	2.04	0.78	2.22	0.79	2.03	0.73	2.17	0.81	.24	1,419	-	-
Onaylanma	3.73	1.12	3.83	1.04	3.65	1.01	3.85	1.08	.52	0,752	-	-
Üstünlük Kurma	3.13	1.15	3.41	1.13	3.24	1.07	3.24	1.01	.35	1,099	-	-
Dışlama	1.57	0.67	1.90	0.85	1.84	0.75	1.91	0.74	.00	4,408	1<2; 1<4	.03

Tablo 4.5’e göre öğretmenlerin çalıştıkları okulların kademeleri ile mesleki rekabet arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 1,963$; $p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın ilkokullarda çalışan öğretmenlerde ($\bar{X}_{\text{ilkokul}}=2.84$), en düşük ortalamanın ise okul öncesinde çalışan öğretmenlerde ($\bar{X}_{\text{okulöncesi}}=2.62$) olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin çalıştıkları okulların kademeleri ile “Yarışarak Kazanma” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 1,419$; $p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın ilkokullarda çalışan öğretmenlerde ($\bar{X}_{\text{ilkokul}}=2.22$), en düşük ortalamanın ise ortaokullarda çalışan öğretmenlerde ($\bar{X}_{\text{ortaokul}}=2.03$) olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin çalıştıkları okulların kademeleri ile “Onaylanma” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 0,752$; $p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın liselerde çalışan öğretmenlerde ($\bar{X}_{\text{lise}}=3.85$), en düşük ortalamanın ise ortaokullarda çalışan öğretmenlerde ($\bar{X}_{\text{ortaokul}}=3.65$) olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin çalıştıkları okulların kademeleri ile “Üstünlük Kurma” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 1,099$; $p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın ilkokullarda çalışan öğretmenlerde ($\bar{X}_{\text{ilkokul}}=3.41$), en düşük ortalamanın ise okul öncesinde çalışan öğretmenlerde ($\bar{X}_{\text{okulöncesi}}=3.01$) olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin çalıştıkları okulların kademeleri ile “Dışlama” alt boyutu arasında anlamlı farklılık vardır [$F(3, 397) = 4,408; p < .05$]. Anlamlı çıkan farklılık için hesaplanan Tukey testi sonuçlarına göre okul öncesinde çalışan öğretmenlerle ($\bar{X}_{\text{okulöncesi}}=1.57$) ilkokullarda çalışan öğretmenler ($\bar{X}_{\text{ilkokul}}=1.90$) arasında anlamlı farklılık vardır, anlamlı farklılık ilkokullarda çalışan öğretmenler lehinedir ve dışlama ilkokullarda çalışan öğretmenlerde okul öncesi kademesine göre daha fazla görülmektedir. Okul öncesinde çalışan öğretmenlerle ($\bar{X}_{\text{okulöncesi}}=1.57$) liselerde çalışan öğretmenler ($\bar{X}_{\text{lise}}=1.91$) arasında anlamlı farklılık vardır, anlamlı farklılık liselerde çalışan öğretmenler lehinedir. Dışlama liselerde çalışan öğretmenlerde okul öncesi kademesine göre daha fazla görülmektedir. Anlamlı farkın etki büyüklüğü için hesaplanan Eta kare değerine göre ($\eta^2=0,03$) mesleki rekabetin “dışlama” alt boyutunun %3’lük kısmı kademe ile açıklanmaktadır.

4.2.4. Velilerin Sosyoekonomik Düzeylerine Göre Farklılık

Tablo 4.6’da öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki velilerin büyük çoğunluğunun sosyoekonomik düzeyi ile mesleki rekabet arasındaki farkı gösteren tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4. 6. Öğretmenlerin Mesleki Rekabet Algıları ile Çalışılan Okuldaki Velilerin Ortalama Sosyoekonomik Durumları Arasındaki Farkı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Değişkenler	Ortalama Sosyoekonomik Durum*						p	F(3, 397)	Fark	η ²
	1-Düşük (n=167)		2-Orta (n=191)		3-Yüksek (n=43)					
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS				
Mesleki Rekabet	2.82	0.70	2.67	0.71	2.72	0.75	.10	2,276	-	-
Yarışarak Kazanma	2.17	0.77	2.03	0.74	2.24	0.95	.13	2,046	-	-
Onaylanma	3.79	1.05	3.74	1.11	3.75	0.89	.90	0,106	-	-
Üstünlük Kurma	3.40	1.03	3.13	1.15	3.26	1.04	.07	2,704	-	-
Dışlama	1.93	0.83	1.75	0.66	1.60	0.85	.01	4,413	1>3	.02

***SED Düşük:** Çoğunluğu Asgari Ücret ya da altında gelire sahip kişiler; **SED Orta:** Çoğunluğu Asgari Ücretten Daha İyi Bir Gelire Sahip Kişiler; **SED Yüksek:** Çoğunluğu Türkiye Şartlarında İyi Bir Gelire Sahip Kişiler

Tablo 4.6’ya göre öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki velilerin Türkiye şartlarına göre ortalama sosyoekonomik düzeyleri ile mesleki rekabet arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 2,276; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın sosyoekonomik düzeyi “Düşük” olan velilerin çoğunlukta olduğu okullarda çalışan öğretmenlerde ($\bar{X}_{\text{düşük}}=2.82$), en düşük ortalamanın ise sosyoekonomik düzeyi “Orta” olan velilerin çoğunlukta olduğu okullarda çalışan öğretmenlerde

($\bar{X}_{orta}=2.67$) olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki velilerin Türkiye şartlarına göre ortalama sosyoekonomik düzeyleri ile “Yarışarak Kazanma” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 2,046; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın sosyoekonomik düzeyi “Yüksek” olan velilerin çoğunlukta olduğu okullarda çalışan öğretmenlerde ($\bar{X}_{yüksek}=2.24$), en düşük ortalamanın ise sosyoekonomik düzeyi “Orta” olan velilerin çoğunlukta olduğu okullarda çalışan öğretmenlerde ($\bar{X}_{orta}=2.03$) olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki velilerin Türkiye şartlarına göre ortalama sosyoekonomik düzeyleri ile “Onaylanma” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 0,106; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın sosyoekonomik düzeyi “düşük” olan velilerin çoğunlukta olduğu okullarda çalışan öğretmenlerde ($\bar{X}_{düşük}=3.79$), en düşük ortalamanın ise sosyoekonomik düzeyi “Orta” olan velilerin çoğunlukta olduğu okullarda çalışan öğretmenlerde ($\bar{X}_{orta}=3.74$) olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki velilerin Türkiye şartlarına göre ortalama sosyoekonomik düzeyleri ile “Üstünlük Kurma” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 2,704; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın sosyoekonomik düzeyi “Düşük” olan velilerin çoğunlukta olduğu okullarda çalışan öğretmenlerde ($\bar{X}_{düşük}=3.40$), en düşük ortalamanın ise sosyoekonomik düzeyi “Orta” olan velilerin çoğunlukta olduğu okullarda çalışan öğretmenlerde ($\bar{X}_{orta}=3.13$) olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki velilerin Türkiye şartlarına göre ortalama sosyoekonomik düzeyleri ile “Dışlama” alt boyutu arasında anlamlı farklılık vardır [$F(3, 397) = 4,413; p < .05$]. Post-hoc testlerinden Tukey’e göre sosyoekonomik düzeyi “Düşük” olan velilerin çoğunlukta olduğu okullarda çalışan öğretmenlerle ($\bar{X}_{düşük}=1.93$), sosyoekonomik düzeyi “yüksek” olan velilerin çoğunlukta olduğu okullarda çalışan öğretmenler ($\bar{X}_{yüksek}=1.60$), arasında anlamlı farklılık vardır ve sosyoekonomik düzeyi “Düşük” olan velilerin çoğunlukta olduğu okullarda çalışan öğretmenler lehinedir. Anlamlı farkın etki büyüklüğü için hesaplanan Eta kare değerine göre ($\eta^2=0,02$) mesleki rekabetin “dışlama” alt boyutunun %2’lik kısmı çalışılan okuldaki velilerin sosyoekonomik düzeyi ile açıklanmaktadır.

4.2.5. Öğretmenlerin Yaş Aralıklarına Göre Farklılık

Tablo 4.7’ye öğretmenlerin yaş aralıkları ile mesleki rekabet arasındaki farkı gösteren tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4. 7. Öğretmenlerin Yaş Aralıkları ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Farkı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Değişkenler	Yaş Aralıkları						p	F(3, 397)	Fark
	1-23-30 Arası		2-31-40 Arası		3-41 ve üzeri				
	(n=125)		(n=189)		(n=87)				
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS			
Mesleki Rekabet	2.66	0.74	2.76	0.69	2.79	0.72	.38	0,961	-
<i>Yarışarak Kazanma</i>	2.12	0.77	2.10	0.77	2.13	0.83	.96	0,042	-
<i>Onaylanma</i>	3.60	1.14	3.83	1.02	3.85	1.03	.13	2,093	-
<i>Üstünlük Kurma</i>	3.17	1.13	3.32	1.10	3.24	1.03	.51	0,667	-
<i>Dışlama</i>	1.77	0.74	1.78	0.75	1.93	0.83	.21	1,590	-

Tablo 4.7’ye göre öğretmenlerin yaş aralıkları ile mesleki rekabet arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 0,961$; $p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın 41+ yaşta olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{41+}=2.79$), en düşük ortalamanın ise 23-30 yaş aralığında olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{23-30}=2.66$) olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin yaş aralıkları ile “Yarışarak Kazanma” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 0,042$; $p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın 41+ yaşta olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{41+}=2.13$), en düşük ortalamanın ise 31-40 yaş aralığında olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{31-40}=2.10$) olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin yaş aralıkları ile “Onaylanma” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 2,093$; $p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın 41+ yaşta olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{41+}=3.85$), en düşük ortalamanın ise 23-30 yaş aralığında olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{31-40}=3.60$) olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin yaş aralıkları ile “Üstünlük Kurma” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 0,667$; $p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın 31-40 yaş aralığında olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{31-40}=3.32$), en düşük ortalamanın ise 23-30 yaş aralığında olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{23-30}=3.17$) olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin yaş aralıkları ile “Dışlama” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 1,590$; $p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın 41+ yaşta olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{41+}=1.93$), en düşük ortalamanın ise 23-30 yaş aralığında olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{23-30}=1.77$) olduğu görülmektedir.

4.2.6. Öğretmenlerin Mesleki Kıdemlerine Göre Farklılık

Tablo 4.8’e öğretmenlerin mesleki kıdemleri ile mesleki rekabet arasındaki farkı gösteren tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4. 8. Öğretmenlerin Mesleki Kıdemleri ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Farkı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Değişkenler	Mesleki Kıdem						p	F(3, 397)	Fark
	1.1-7 Yıl Arası (n=128)		2.8-14 Yıl Arası (n=167)		3. 15 Yıl ve Üzeri (n=106)				
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS			
Mesleki Rekabet	2.69	0.74	2.73	0.72	2.81	0.68	.44	0,831	-
<i>Yarışarak Kazanma</i>	2.12	0.79	2.09	0.77	2.14	0.80	.84	0,174	-
<i>Onaylanma</i>	3.65	1.15	3.77	1.05	3.89	0.98	.25	1,387	-
<i>Üstünlük Kurma</i>	3.23	1.09	3.24	1.14	3.30	1.02	.90	0,105	-
<i>Dışlama</i>	1.73	0.74	1.81	0.75	1.90	0.80	.25	1,375	-

Tablo 4.8’e göre öğretmenlerin mesleki kıdemleri ile mesleki rekabet arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 0,831; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın mesleki kıdemi 15+ yıl olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{15+}=2.81$), en düşük ortalamanın ise mesleki kıdemi 1-7 yıl arası olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{1-7}=2.69$) olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin mesleki kıdemleri ile “Yarışarak Kazanma” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 0,174; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın mesleki kıdemi 15+ yıl olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{15+}=2.14$), en düşük ortalamanın ise mesleki kıdemi 8-14 yıl arası olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{8-14}=2.09$) olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin mesleki kıdemleri ile mesleki “Onaylanma” alt boyutu anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 0,831; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın mesleki kıdemi 15+ yıl olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{15+}=3.89$), en düşük ortalamanın ise mesleki kıdemi 1-7 yıl arası olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{1-7}=3.65$) olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin mesleki kıdemleri ile “Üstünlük Kurma” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 0,105; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın mesleki kıdemi 15+ yıl olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{15+}=3.30$), en düşük ortalamanın ise mesleki kıdemi 1-7 yıl arası olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{1-7}=3.23$) olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin mesleki kıdemleri ile “Dışlama” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 1,375; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın mesleki kıdemi 15+ yıl olan

öğretmenlerde ($\bar{X}_{15+}=1.90$), en düşük ortalamanın ise mesleki kıdemi 1-7 yıl arası olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{1-7}=1.73$) olduğu görülmektedir.

4.2.7. Öğretmenlerin Çalıştıkları Okuldaki Öğretmen Sayısına Göre Farklılık

Tablo 4.9’da çalışılan okuldaki öğretmen sayısı ile mesleki rekabet arasındaki farkı gösteren tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4. 9. Öğretmenlerin Çalıştıkları Okuldaki Öğretmen Sayısı ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Farkı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Değişkenler	Çalışılan Okuldaki Öğretmen Sayısı						p	F(3, 397)	Fark
	1.1-10 Arası (n=83)		2.11-20 Arası Yıl Arası (n=106)		3. 21 ve Üzeri (n=212)				
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS			
Mesleki Rekabet	2.67	0.79	2.71	0.67	2.77	0.70	.51	0,684	-
<i>Yarışarak Kazanma</i>	2.09	0.80	2.08	0.76	2.14	0.79	.75	0,284	-
<i>Onaylanma</i>	3.62	1.21	3.71	0.98	3.85	1.04	.22	1,522	-
<i>Üstünlük Kurma</i>	3.18	1.18	3.25	0.97	3.29	1.12	.73	0,310	-
<i>Dışlama</i>	1.78	0.80	1.83	0.78	1.81	0.74	.91	0,097	-

Tablo 4.9’a göre öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki öğretmen sayısı ile mesleki rekabet arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 0,684$; $p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın çalıştıkları okullarda 21+ sayıda öğretmen olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{21+}=2.77$), en düşük ortalamanın ise çalıştıkları okullarda 1-7 arası sayıda öğretmen olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{1-7}=2.71$) olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki öğretmen sayısı ile “Yarışarak Kazanma” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 0,284$; $p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın okullarında 21+ sayıda öğretmen olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{21+}=2.14$), en düşük ortalamanın ise okullarında 11-20 arası sayıda öğretmen olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{11-20}=2.08$) olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki öğretmen sayısı ile “Onaylanma” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 1,522$; $p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın çalıştıkları okullarda 21+ sayıda öğretmen olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{21+}=3.85$), en düşük ortalamanın ise çalıştıkları okullarda 1-7 arası sayıda öğretmen olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{1-7}=3.62$) olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki öğretmen sayısı ile “Üstünlük Kurma” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 0,310$; $p > .05$]. Aritmetik

ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın çalıştıkları okullarda 11-20 arası öğretmen olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{11-20}=1.83$), en düşük ortalamanın ise çalıştıkları okullarda 1-7 arası sayıda öğretmen olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{1-7}=3.18$) olduğu görülmektedir. Çalışılan okuldaki öğretmen sayısı ile “Dışlama” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 0,097; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek ortalamanın çalıştıkları okullarda 11-20 arası öğretmen olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{11-20}=1.83$), en düşük ortalamanın ise çalıştıkları okullarda 1-7 arası sayıda öğretmen olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{1-7}=1.78$) olduğu görülmektedir.

4.2.8. Öğretmenlerin Çalıştıkları Okuldaki Öğrenci Sayısına Göre Farklılık

Tablo 4.10’da çalışılan okuldaki öğrenci sayısı ile mesleki rekabet arasındaki farkı gösteren tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4. 10. Öğretmenlerin Çalıştıkları Okuldaki Öğrenci Sayısı ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Farkı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Değişkenler	Çalışılan Okuldaki Öğrenci Sayısı						p	F(3, 397)	Fark
	1.1-250 Arası (n=64)		2.251-500 Arası Yıl Arası (n=108)		3. 501 ve Üzeri (n=229)				
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS			
Mesleki Rekabet	2.56	0.70	2.82	0.71	2.74	0.71	.08	2,569	-
<i>Yarışarak Kazanma</i>	1.96	0.71	2.18	0.80	2.13	0.79	.20	1,600	-
<i>Onaylanma</i>	3.54	1.13	3.80	1.09	3.81	1.03	.16	1,692	-
<i>Üstünlük Kurma</i>	3.08	1.103	3.41	1.02	3.23	1.12	.16	1,869	-
<i>Dışlama</i>	1.67	0.74	1.88	0.78	1.81	0.76	.21	1,588	-

Tablo 4.10’a göre öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki öğrenci sayısı ile mesleki rekabet arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 2,569; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara göre en yüksek ortalama çalıştıkları okullarda 251-500 arası sayıda öğrenci olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{251-500} 2.82$), en düşük ortalama ise çalıştıkları okullarda 1-250 arası sayıda öğrenci olan öğretmenlerdedir ($\bar{X}_{1-250}=2.56$). Öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki öğrenci sayısı ile “Yarışarak Kazanma” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 1,600; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara göre en yüksek ortalama çalıştıkları okullarda 251-500 arası sayıda öğrenci olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{251-500} = 2.18$), en düşük ortalama ise çalıştıkları okullarda 1-250 arası sayıda öğrenci olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{1-250}=1.96$) olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki öğrenci sayısı ile “Onaylanma” arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 1,692; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara göre en yüksek ortalama çalıştıkları okullarda 501+ sayıda öğrenci olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{501+} = 3.812$), en düşük ortalama ise çalıştıkları okullarda 1-250 arası sayıda öğrenci olan öğretmenlerdedir ($\bar{X}_{1-250} = 3.54$).

Öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki öğrenci sayısı ile “Üstünlük Kurma” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 1,869; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara göre en yüksek ortalama çalıştıkları okullarda 251-500 arası sayıda öğrenci olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{251-500} = 3.41$), en düşük ortalama ise çalıştıkları okullarda 1-250 arası sayıda öğrenci olan öğretmenlerdedir ($\bar{X}_{1-250} = 3.08$). Çalışılan okullardaki öğrenci sayısı ile “Dışlama” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 1,588; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara göre en yüksek ortalama çalıştıkları okullarda 251-500 arası sayıda öğrenci olan öğretmenlerde ($\bar{X}_{251-500} = 1.88$), en düşük ortalama ise çalıştıkları okullarda 1-250 arası sayıda öğrenci olan öğretmenlerdedir ($\bar{X}_{1-250} = 1.67$).

4.2.9. Öğretmenlerin Çalıştıkları Ortaöğretim Türüne Göre Farklılık

Tablo 4.11’de ortaöğretimde çalışan öğretmenlerin çalıştıkları ortaöğretim türü ile mesleki rekabet arasındaki farkı gösteren tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4. 11. Öğretmenlerin Çalıştıkları Ortaöğretim Türü ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Farkı Gösteren Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Değişkenler	Ortaöğretim Türü						p	F(3, 397)	Fark
	1.Anadolu Lisesi (n=47)		2.Meslek Lisesi (n=35)		3. İmam Hatip Lisesi (n=14)				
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS			
Mesleki Rekabet	2.92	0.68	2.73	0.64	2.70	0.72	.35	1,070	-
<i>Yarışarak Kazanma</i>	2.40	0.78	2.00	0.84	2.03	0.64	.06	2,923	-
<i>Onaylanma</i>	3.95	1.00	3.93	1.02	3.50	1.41	.36	1,028	-
<i>Üstünlük Kurma</i>	3.38	0.97	3.16	1.03	3.30	1.03	.64	0,453	-
<i>Dışlama</i>	1.96	0.80	1.82	0.73	1.98	0.78	.68	0,382	-

Tablo 4.11’e göre öğretmenlerin çalıştıkları ortaöğretim türü ile mesleki rekabet arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 1,070; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara göre en yüksek ortalama Anadolu lisesinde çalışan öğretmenlerde ($\bar{X}_{AL} = 2.92$), en düşük ortalama ise İmam Hatip Lisesinde çalışan öğretmenlerdedir ($\bar{X}_{IHL} = 2.56$). Öğretmenlerin

çalıştıkları ortaöğretim türü ile “Yarışarak Kazanma” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 2,923; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara göre en yüksek ortalama Anadolu lisesinde çalışan öğretmenlerde ($\bar{X}_{AL} = 2.40$), en düşük ortalama ise Meslek Lisesinde çalışan öğretmenlerdedir ($\bar{X}_{ML} = 2.00$). Öğretmenlerin çalıştıkları ortaöğretim türü ile “Onaylanma” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 1,028; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara göre en yüksek ortalama Anadolu lisesinde çalışan öğretmenlerde ($\bar{X}_{AL} = 3.95$), en düşük ortalama ise İmam Hatip Lisesinde çalışan öğretmenlerdedir ($\bar{X}_{IHL} = 3.50$).

Öğretmenlerin çalıştıkları ortaöğretim türü ile “Üstünlük Kurma” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 0,453; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara göre en yüksek ortalama Anadolu lisesinde çalışan öğretmenlerde ($\bar{X}_{AL} = 3.38$), en düşük ortalama ise Meslek Lisesinde çalışan öğretmenlerdedir ($\bar{X}_{ML} = 3.16$). Öğretmenlerin çalıştıkları ortaöğretim türü ile “Dışlama” alt boyutu arasında anlamlı farklılık yoktur [$F(3, 397) = 0,382; p > .05$]. Aritmetik ortalamalara göre en yüksek ortalama İmam Hatip lisesinde çalışan öğretmenlerde ($\bar{X}_{IHL} = 1.98$), en düşük ortalama ise Meslek Lisesinde çalışan öğretmenlerdedir ($\bar{X}_{ML} = 1.82$).

4.3. Nitel Verilerden Elde Edilen Bulgular

Araştırmanın nitel verileri toplam on altı katılımcı öğretmenden, yarı yapılandırılmış görüşme formuyla elde edilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuş ve toplam üç tema belirlenmiştir. Bu temalar sırasıyla “Rekabetin Varlığı ve Rekabeti Öne Çıkartan Faktörler”, Rekabetin Yansımaları” ve “Rekabetin Gerekliliği ve Rekabet Baskısı” şeklindedir.

4.3.1. Rekabetin Varlığı ve Rekabeti Öne Çıkartan Faktörler

İlk tema olarak Rekabetin Varlığı ve Rekabeti Öne Çıkartan Faktörler belirlenmiştir. Bu temanın altında üç alt tema vardır: Rekabetçi Branşlar, Rekabet Faktörleri ve Rekabetçi Davranışlar ve Biçimleri. İlk alt temanın altında dört kod yer almaktadır. Bu kodlar, sıklık sırasına göre sınıf öğretmenleri, okul öncesi öğretmenleri, merkezi sınavlardaki branşlar ve meslek dersleri öğretmenleri şeklindedir.

İkinci alt tema olan Rekabet Faktörlerinin altında on kod yer almaktadır. Bu kodlar sıklık sırasına göre kişilik özellikleri, takdir görme ihtiyacı, veli profili, okul

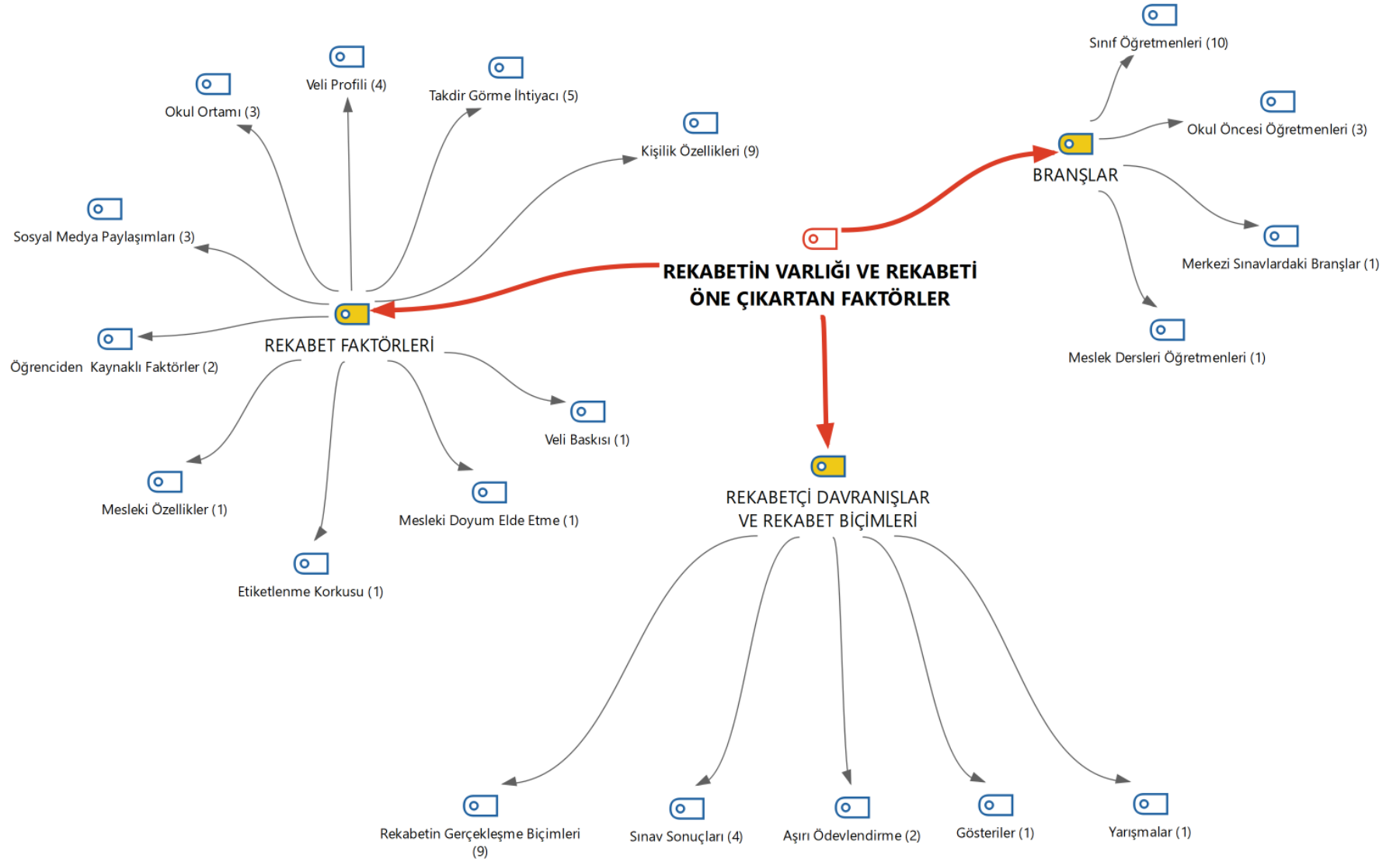
ortamı, sosyal medya paylaşımı, öğrenciden ve veliden kaynaklı faktörler, mesleki özellikler, etiketlenme korkusu, mesleki doyum elde etme ve veli baskısı şeklindedir.

Üçüncü alt tema olan Rekabetçi Davranışlar ve Rekabet Biçimleri toplam beş koddan meydana gelmektedir. Bunlar sıklık sırasına göre rekabet biçimleri, sınav sonuçları, aşırı ödevlendirme, gösteriler ve yarışmalar şeklindedir.

Ana tema, alt temalar ve kodlara ait “Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli” şekil 4.1.’de gösterilmiştir. İlk temanın kod-katılımcı matrisi ise şekil 4.2. üzerinde gösterilmiştir:

Şekil 4. 1. Rekabetin Varlığı ve Rekabeti Öne Çıkartan Faktörler Temasına Ait Alt Tema ve Kodlar

Şekil 4. 2.Rekabetin Varlığı ve Rekabeti Öne Çıkartan Faktörler Temasına Ait Kod-Katılımcı Matrisi

Kod Sistemi	Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	Ö5	Ö6	Ö7	Ö8	Ö9	Ö10	Ö11	Ö12	Ö13	Ö14	Ö15	Ö16
▼ REKABETİN VARLIĞI VE REKABETİ ÖNE ÇIKARTAN FAKTÖRLER																
▼ BRANŞLAR																
 Merkezi Sınavlardaki Branşlar		■	■								■		■			
 Meslek Dersleri Öğretmenleri												■				
 Okul Öncesi Öğretmenleri				■			■			■						
 Sınıf Öğretmenleri	■		■	■	■	■		■		■				■	■	■
▼ REKABET FAKTÖRLERİ																
 Etiketlenme Korkusu	■															
 Kişilik Özellikleri	■		■		■	■			■	■	■			■		
 Mesleki Doyum Elde Etme	■															
 Mesleki Özellikler										■						
 Okul Ortamı					■					■			■			
 Sosyal Medya Paylaşımları			■	■	■											
 Takdir Görme İhtiyacı				■								■			■	■
 Veli Baskısı															■	
 Veli Profili					■		■		■				■			
 Yönetimin Zorlaması							■									
 Öğrenciden ve Veliden Kaynaklı Faktörler	■					■										
▼ REKABETÇİ DAVRANIŞLAR VE REKABET BİÇİMLERİ																
 Aşırı Ödevlendirme		■										■				
 Gösteriler	■															
 Rekabetin Gerçekleşme Biçimleri			■			■	■	■		■			■		■	■
 Sınav Sonuçları		■									■		■	■		
 Yarışmalar	■															

4.3.1.1.Branşlar

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerine göre bazı branşlarda rekabetin daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu branşlar arasında sınıf öğretmenliği ilk sırada ifade edilmiştir. Sınıf öğretmenleri arasında yaşanan rekabet kullanılan materyaller, okuma-yazma öğretimi süreçleri, çeşitli sosyal etkinlikler olarak ortaya çıkmakta ve ağırlıklı olarak sosyoekonomik olarak orta ve üstü insanların tercih ettikleri okullarda kendini fazlasıyla göstermektedir. Bu bağlamda bazı katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Öğretmenler arasında mesleki rekabet olduğunu düşünüyorum. Sınıf öğretmenleri arasında daha çok olduğunu düşünüyorum. (Ö1)

Mesleki rekabet daha çok sınıf öğretmenliği arasında var çünkü görev ve sorumlulukları yönünden ve beklenti yönünden ortak özellikleri aynı. (Ö5)

Rekabet vardır. Sınıf öğretmenliğinde rekabeti daha çok görüyorum. (Ö15)

Sınıf öğretmenleri arasında bazı okullarda yer alan “öğretmen seçme” gibi uygulamalar zaman zaman “popüler öğretmen” kavramını ortaya çıkarmaktadır ve bu tür gelişmeler mesleki rekabeti artırabilmektedir. Benzer bir durum okul öncesi öğretmenleri arasında da yer almaktadır. Okul öncesi eğitim kurumlarında gerçekleştirilen çeşitli etkinlikler zamanla mesleki dayanışmadan çok veli memnuniyetini ve takdirini çekebilen öğretmen beklentisine dönüşmekte ve bu durum rekabet halini alabilmektedir. Aşağıda bu yönde bazı görüşlere yer verilmiştir:

Bence vardır daha çok okul öncesi ve sınıf öğretmenleri arasında var. (Ö10)

Okul öncesi branşında rekabet daha fazla bence. (Ö4)

Rekabetin kendini şüphesiz ki en çok gösterdiği branşlar arasında özellikle merkezi sınavlarda ağırlığı olan branşlar gelmektedir. Türkiye’de bazı branşların merkezi sınavlardaki ağırlıkları o derse ve dersin içeriklerine daha fazla önem atfedilmesine yol açmaktadır ve bu derslerin öğretmenleri arasında kendi branşlarındaki başarının sembolik değeri artmaktadır. Merkezi sınavlar Türkiye’de oldukça eleyici ve neredeyse öğrencinin kaderini belirleyici konumdadır ve bu durum rekabet düzenini beslemektedir. Bazı görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

Öğrencilerin liseye giriş sınavlarında sorumlu oldukları ana branşlar (özellikle sayısal) rekabetin en çok hissedildiği alanlar bence. (Ö2)

Evet var. Matematik ve Edebiyat branşlarında. (Ö13)

Evet var. Matematik, fizik. (Ö11)

4.3.1.2.Rekabet Faktörleri

Öğretmenler arasında rekabeti ortaya çıkartan ve sürdüren pek çok faktör söz konusudur. Bu faktörlerin bir kısmı öğretmenlerin kendisi ile bir kısmı okul ortamı ve kültürüyle, bir kısmı da veli ve öğrencilerle ilgilidir. Bunların dışında da faktörlerden söz etmek mümkündür. Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu, rekabetin gerisinde öğretmenlerin kişilik özelliklerine işaret etmiştir. Kimi öğretmenlerin yarışmacı ve hırslı kişilik-karakter özelliklerinin rekabeti beslediği düşünülmektedir. Bu yönde bazı görüşlere aşağıda değinilmiştir:

Rekabeti kimi zaman açık, kimi zaman gizli olarak yapıyorlar. Bunu da öğretmenlerin kişilik özelliklerine yoruyorum (Ö1)

Rekabet duygusu onların kişiliğini yansıtıyor olabilir (Ö1)

Öğretmenlerin kendi kişilik özelliklerinden dolayı olduğunu düşünüyorum. (Ö14)

Kişilik özellikleri, insanların doğuştan getirdiği ya da sonradan edindiği birtakım özellikleri ifade etmektedir ve kimi öğretmenlerin bu özellikleri mesleğe bakış açıları ve bulundukları ortamdaki şartlarla birleşince daha rekabetçi tutum ve davranış içerisinde olabilmektedirler. Araştırmaya katılan bazı öğretmenlere göre ise kimi öğretmenlerin rekabetçi davranışlarının gerisinde takdir edilme ve beğenilme arzusu yatmaktadır. Bu bağlamda bazı görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

*Karşıdaki insan kişilik özelliklerine göre farklılık gösterebilir bu durum elbette ancak genelde rekabetçi davranışlar paylaşımı etkileşimi kapatarak **daha iyi öğretmen desinler diye** yapılan davranışlar oluyor. (Ö4)*

İnsan doğası gereği bir kere hep en iyiyi en önde olmak ister. Velilerin gözünde tercih edilen, müdür tarafından takdir edilen zümre bazında önder olmak ister. (Ö15)

Zümreler birbirinin kuyusunu kazıyorlar. Sınıfta yaptığı etkinlikleri yaymak yerine gizlemeyi tercih ediyorlar. Daha çok fotokopi verme gereği duyuyorlar. Bazı öğretmenler daha çok sosyal etkinliklerle uğraşarak müdür tarafından takdir edilmek için bu yöne ağırlık veriyorlar. (Ö15)

Rekabet, öğretmenlerin özelliklerinden ve pedagojik pratiklerinden kaynaklandığı gibi veli profilinden de kaynaklanabilmektedir. Veli beklentisinin özellikle sınav başarısı üzerine yoğunlaştığı ve akademik çalışmaların gözde olduğu günümüz eğitim sistemini dikkate aldığımızda kimi velilerin öğretmenlerden rekabeti gizli ya da açık talep ettiği görülmektedir. Bu yönde bir görüşe aşağıda yer verilmiştir:

Özel okullarda özellikle okul ve veli profili, müdürün zorlaması gibi nedenler rekabete etki ediyor. (Ö7)

Velilerin özellikle özel okullarda ve gözde devlet okullarında “yarışmacı” kültürü besleyen beklenti ve talepleri kimi öğretmenler arasında rekabetçi

davranışların artmasına yol açmıştır. Bununla beraber okul ortamı ve kültürü de rekabeti besleyen ve ortaya çıkartan faktörler içerisinde sıralanmaktadır. Paylaşımçı ve dayanışmacı okul kültürü yerine rekabeti ve yarışı destekleyen okul iklimi ve kültürünün bir sonucu olarak yoğun rekabetçi mesleki davranışlara öğretmenler arasında rastlanabilmektedir. Bunun yanında son zamanlarda özellikle sosyal medya kültürünün etkisiyle etkileşim ve beğeni alabilmek ve sosyal medya takipçilerine yönelik içerikler üretebilmek adına da rekabetin ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Örneğin bazı katılımcılar şu sözleri ifade etmektedir:

Daha çok velilere ve sosyal medyada beğeni toplayacak şekilde etkinlikleri evrilmiş şekilde birbirilerini aralarında okul içinde yapılan rekabet dışında bu rekabetin artık sosyal medyaya taşındığını düşünüyorum (Ö4)

Rekabet sosyal etkinlikler, verilen ödevler, sosyal medya gibi etmenler de açık açık sergileniyor. MEB ve İl Mem'ler buna teşvik ediyor. (Ö5)

Fotoğraflayıp sosyal medyada paylaşmak da bir rekabet örneği. (Ö3)

Özel okullarda özellikle okul ve veli profili, müdürün zorlaması gibi nedenler rekabete etki ediyor. (Ö7)

Kimi öğretmenler kendi istekleri ile sosyal medya için içerik üreterek paylaşım yaparken kimi okullarda ise okul idareleri ya da daha üst eğitim yöneticileri tarafından paylaşımların istendiği görülmektedir. Bu durum daha fazla etkileşim, daha fazla beğeni ve paylaşım yapabilme konusunda öğretmenler arasındaki rekabeti artırabilmektedir. Öğretmenler arasında rekabeti çoğaltan ya da ortaya çıkartan nedenlerden birisi de öğrencilerin özellikleri olabilmektedir. Özellikle sınavla öğrenci alan okullarda başarı beklentisinin fazlalığı ya da sosyoekonomik olarak seçkin grupların olduğu sınıflarda ve okullarda mesleki rekabet kendini daha fazla gösterebilmektedir. Bununla birlikte “mesleki yeterlikler” gibi kimi mesleki özelliklerin de etkisi söz konusu olabilmektedir. Katılımcı kimi öğretmenlere göre ise mesleki rekabet bazı öğretmenlere mesleki doyum sağlamaktadır ve bundan dolayı rekabet ortaya çıkabilmektedir. Örneğin bir görüşe aşağıda yer verilmiştir:

Bence öğretmenler rekabetle kendilerini ön plana çıkararak mesleki doyuma ulaştığını düşünebilir (Ö1)

Kimi öğretmenlere göre ise velilerin baskısı mesleki rekabeti ortaya çıkarmaktadır. Bu konuda bir öğretmenin görüşüne aşağıda yer verilmiştir:

Velilerin öğretmen seçimi, anasınıflarında öğrencinin sınıfının kolayca değişebilmesi ister istemez daha çok rekabet etmesine neden olur. Veliler

tarafından tercih edilen öğretmen olmasını zorunlu hale getirmektedir. Veli baskısı rekabeti arttırıyor. (Ö15)

4.3.1.3.Rekabetçi Davranışlar ve Rekabet Biçimleri

Öğretmenler arasında mesleki rekabetin ortaya çıkması çeşitli biçimlerde olabilmektedir. Bu rekabet biçimleri zaman zaman sınav notları için akademik çalışmalar biçiminde, kimi zaman sosyal etkinlikler şeklinde ve kimi zaman da projeler türünde ortaya çıkabilmektedir. Bu tür davranışlar zaman zaman gizli zaman zaman da açık şekilde yapılmaktadır. Rekabetçi davranış biçimleri daha fazla sınav, daha fazla ödev, daha fazla çalışma gibi “performans” odaklı çalışmaları nicelik olarak artırmış görünmektedir. Bazı görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

Öğretmenler genellikle okuldaki etkinlikler ve çevre tarafından görülebilecek etkinliklerde rekabet halindeler. Tabi öğrenci seçimi gibi yerlerde de rekabet içinde oluyorlar. En iyi öğrenci ve veliyi seçmek istiyorlar ki sınıfı başarılı olsun ve kendini gösterebilsin. (Ö16)

Ayrıca farklı projeleri, yenilikçi öğrenme yaklaşımları ile oyun temelli öğrenmeler, öğrenci odaklı ilerlemek kendi adıma söyleyebileceklerim. (Ö6)

Etkinlik paylaşmama, yapar mısın/mıyız gibi sorulan şeylere yok yapmayacağım diyerek daha sonra yapma en ufak hatalarımızı gidip idareye “iyi öğretmen” sıfatı altında görülme de göstermek vs. Bu rekabeti genelde gizli yapıyorlar. Arkadaş görünerek yapacaklarımızı öğrenip kendileri ya daha önce yapıyor ya da daha dikkat çekici bir etkinlik tasarlayarak sizi sabote ediyor. Herkesle rekabet ediyorlar. Daha çok kendinden üstün gördükleriyle. (Ö7)

Başarı konusunda rekabet halindeler. İlkokulda yapılan denemelerde ilk onda şubesinde ne kadar öğrenci girmiş, sınıfı ne kadar ön plana çıkmış buna dikkat ederler. Ben de rekabetçi bir öğretmenim. Büyük okulda olsam diğer bütün zümrelerimle rekabet ederim. Sistem bunu gerektiriyor. (Ö15)

Öğretmenlerin yukarıda alıntılanan rekabet biçimleri, öğrencinin genel iyi oluş halini ve bütüncül gelişimini desteklemek yerine daha çok “skorlar” üzerine yoğunlaşmış görünmektedir. Bazı özel okullarda ise denenen yeni model ya da uygulamalar da rekabet biçimleri arasında yerini almaktadır. Sınav skorları özellikle rekabetin en çok hissedildiği alanlardan birisidir ve bu yönde bazı görüşler aşağıda paylaşılmıştır.

Deneme sınavlarındaki öğrenci netleri üzerinden rekabetçi davranışlar gözlemlenebilir (Ö2)

Sınıfları ve deneme sonuçlarını karşılaştırıyorlar. Veli ilişkilerini kıyaslıyorlar. Açık açık yapıyor (Ö14)

Kimi öğretmenler ise rekabeti sürdürmek için öğrencilere daha fazla ödev ve araştırma vererek tempoyu sürdürmek istemektedir. Bu durum biraz da veli beklentileri ile paralel değerlendirilmelidir. Kimi veli grupları “çok ödev veren” öğretmeni “iyi

öğretmen” olarak değerlendirdiği için bu beklentiyi sürdüren öğretmen davranışları rekabet haline gelebilmektedir. Aşağıda bazı görüşlere yer verilmiştir:

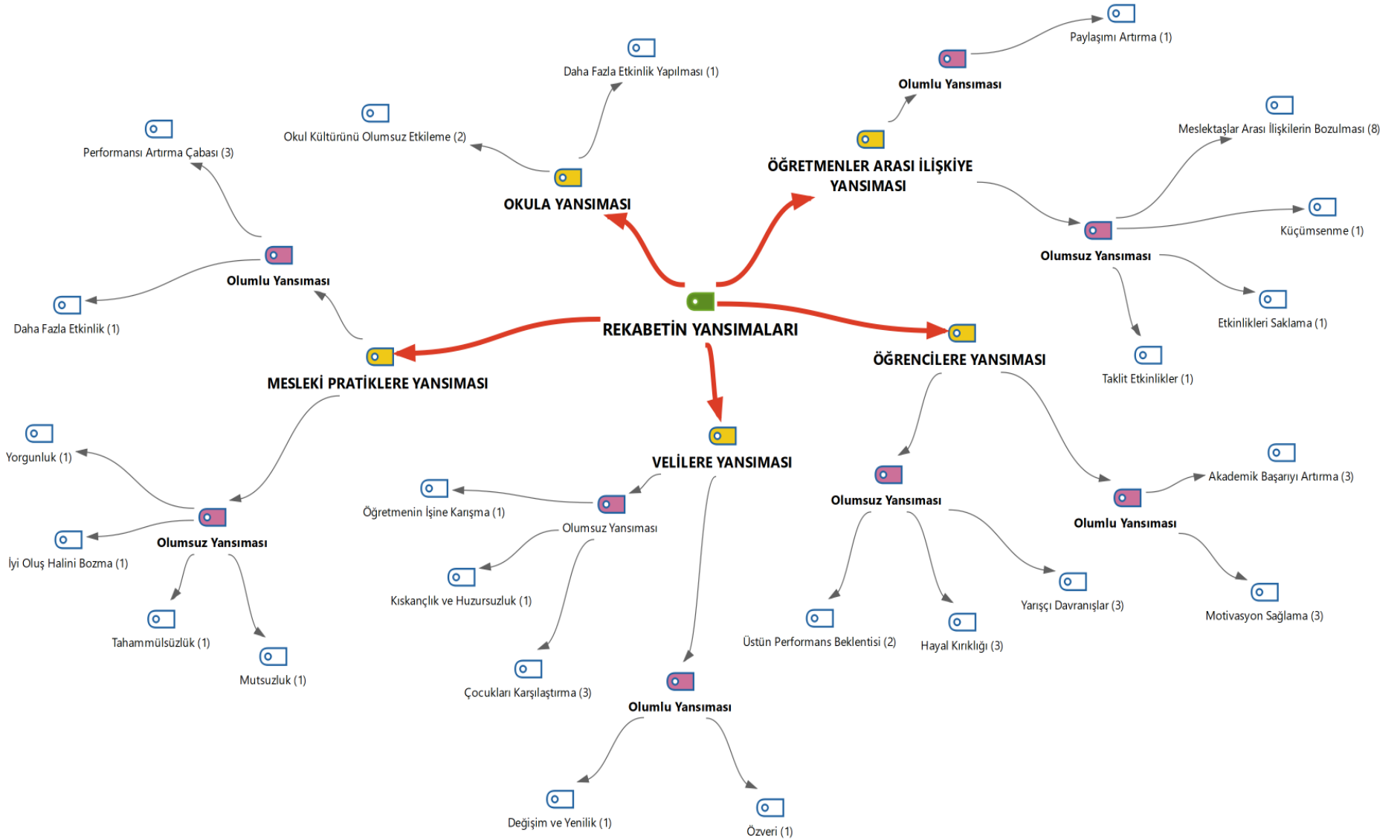
Bende başarılı olsun öğrencilerim diye daha çok araştırma yapıyorum. Ödev ağırlıklı ders işliyorum. (Ö12)

Rekabet genelde öğrencileri aşırı ödevlendirme şeklinde ortaya çıkabiliyor. (Ö2)

4.3.2. Rekabetin Yansımaları

Öğretmenler arasında yaşanan mesleki rekabetçi davranışları çeşitli etkileri ve yansımaları söz konusu olmaktadır. Rekabetin türü, yeri ve yoğunluğuna bağlı olarak bu yansımalar farklılık gösterebilmektedir. Elde edilen verilerin analizinden sonra bu tema altında beş alt tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar sırasıyla “Mesleki Pratiklere Yansıması”, “Okula Yansıması”, “Velilere Yansıması”, “Öğrencilere Yansıması” ve “Öğretmenler Arası İlişkiye Yansıması” şeklindedir. Şekil 4.3’te ikinci temaya ait hiyerarşik kod alt modeli verilmiştir. Şekil 4.4.’te ise kod-katılımcı matrisi sunulmuştur.

Şekil 4. 3. Rekabetin Yansımaları Temasına Ait Alt Tema ve Kodlar

Şekil 4. 4. Rekabetin Yansımaları Temasına Ait Kod-Katılımcı Matrisi

Kod Sistemi	Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	Ö5	Ö6	Ö7	Ö8	Ö9	Ö10	Ö11	Ö12	Ö13	Ö14	Ö15	Ö16
REKABETİN YANSIMALARI																
MESLEKİ PRATİKLERE YANSIMASI																
Olumlu Yansıması																
Daha Fazla Etkinlik																
Performansı Artırma Çabası																
Olumsuz Yansıması																
Mutsuzluk																
Tahammülsüzlük																
Yorgunluk																
İyi Oluş Halini Bozma																
OKULA YANSIMASI																
Okul Kültürünü Olumsuz Etkileme																
Daha Fazla Etkinlik Yapılması																
VELİLERE YANSIMASI																
Olumlu Yansıması																
Değişim ve Yenilik																
Özveri																
Olumsuz Yansıması																
Kıskançlık ve Huzursuzluk																
Çocukları Karşılaştırma																
Öğretmenin İşine Karışma																
ÖĞRENCİLERE YANSIMASI																
Olumlu Yansıması																
Akademik Başarıyı Artırma																
Motivasyon Sağlama																
Olumsuz Yansıması																
Hayal Kırıklığı																
Yanşçı Davranışlar																
Üstün Performans Beklentisi																
ÖĞRETMENLER ARASI İLİŞKİYE YANSIMASI																
Olumlu Yansıması																
Paylaşımı Artırma																
Olumsuz Yansıması																
Etkinlikleri Saklama																
Küçümseme																
Meslektaşlar Arası İlişkilerin Bozulması																
Taklit Etkinlikler																

4.3.2.1.Mesleki Pratiklere Yansıması

Mesleki rekabet, öğretmenlerin çeşitli şekillerde mesleki pratiklerine doğrudan ve dolaylı olarak yansımasına yol açabilmektedir. Mesleğin daha iyi standartlara kavuşması anlamında rekabetin çeşitli olumlu yansımaları olabildiği gibi mesleği çekilmez hale getiren, iş doyumunu ve bağlılığı azaltan, mutsuzluğu artıran ya da öğretmenlerin iyi oluş hallerine zarar veren hale gelebilmektedir.

4.3.2.1.1. Olumlu Yansıması

Katılımcı öğretmenlerin görüşlerine göre mesleki rekabetin öğretmenlerin mesleki pratiklerine olumlu yansıması, olumsuz yansımasına göre daha seyrek gerçekleşmektedir. Bu durum, rekabet kültürünün daha çok yıkıcı formatta ortaya çıkmasından kaynaklanıyor olabilir. Olumlu yansıyan rekabet, öğretmenlerin daha fazla paylaşımcı olmasına ya da daha yeni, pratik, işlevsel etkinlikler tasarımlarına olanak sağlayabilmektedir. Bu minvalde bir görüşe aşağıda değinilmiştir:

Rekabet halinde tabi daha çok etkinlik yapmaya çalışıyoruz ben rekabet edici bir kişi olmasam da ister istemez ortamdaki rekabet bizleri de etkiliyor. Performansımızı arttırmaya çalışıyoruz. (Ö16)

Rekabet kesinlikle öğretmenlerin performansını arttırıyor. Öğretmenlerin kendilerini güncelleştirmesini sağlıyor. (Ö5)

Akademik olarak ileride olan sınıflarda öğretmen daha çok araştırmaya farklı etkinlikleri deneyimleyebiliyor. Yani öğrenmeyi sürekli hale getiriyor. (Ö15)

Dayanışma ve paylaşım odaklı rekabet, öğretmenlerin mesleki pratiklerini nitelikli hale getirebilmektedir. Meslektaş öğrenmesi yapıcı rekabet ile daha fazla ortaya çıkabilir ve bu durum okulun gelişmesine ve güçlenmesine katkı sunabilir.

4.3.2.1.2. Olumsuz Yansıması

Mesleki rekabet, öğretmenlerin mesleki pratiklerine olumsuz biçimde yansımakta ve performansı zaman zaman düşürebilmektedir. Yapıcı olmayan rekabet, öğretmenlerin duygularını ve hırslarını yönetmelerini engelleyebilmekte ve bu durum zamanla öğretmenlerin psikolojik, duygusal ve mesleki anlamda zayıflamalarına yol açabilmektedir. Bazı görüşlere aşağıda değinilmiştir:

Rekabet benim ve diğer öğretmenlerin performansını olumsuz etkiliyor. Çünkü sınıfların karşılaştırılmasından ziyade öğretmenlerin karşılaştırılması devreye

girince öğretmenlerin o ortamda bulunmaktan tutun da o atmosferde durmaya bile tahammülü kalmayabiliyor. Bu da verimi düşürüyor. (Ö1)

Örneğin, yukarıdaki ifadeler öğretmenlerin yapıcı olmayan rekabetin neticesinde birbirlerine ya da mesleklerine olan tahammül düzeyini düşürdüğünü dile getirmektedir. Benzer şekilde, rekabetin dozunun ayarlanmaması öğretmenin sürekli iş düşünen bireye dönüşmesine neden olmakta ve bu durum onların zihinsel yorgunluk içinde olmasına yol açabilmektedir. Hem fiziksel yorgunluk hem de iyi oluş haline yani duygu durumuna yansıyan etkiler meslekle olan bağlarını etkileyebilmektedir. Bazı görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

Performansın en üst düzeyde oluyor ancak öğretmenin kendine ayıracağı veya dinleneceği vakit kalmıyor. (Ö7)

Yorucu oluyor ve rekabet halinde olmak kendimi iyi hissettirmiyor ancak çocuklara faydalı olduğunu düşündüğüm etkinliklerde daha iyisini bulmaya ve yapmaya gayret edirim rekabet edilecekse çocuk yararını daha çok gözetilmeli bence. (Ö4)

Öğretmenlerin mesleki pratiklerine olumsuz yansıyan rekabet, genelde yapıcı olmayan rekabet türü olarak nitelenebilir. Bu türden rekabet zihinsel, duygusal ve bedensel anlamda olumsuz etkiler meydana getirmektedir.

4.3.2.2. Okula Yansıması

Öğretmenler arasındaki mesleki rekabet okul iklimi ve kültürüne de yansımaktadır. Rekabetin yapıcı olması ve dayanışma içermesi okul kültürünü besleyen bir faktör olarak değerlendirilebilir. Öğretmenlerin rekabeti birlikte daha iyiyi ve nitelikli olanı elde etme anlayışı içerisinde gerçekleştirmesi okula olumlu yansımaktadır. Ayrıca etkinliklerin sayısının artması daha nitelikli olanı ortaya çıkarma konusunda öğretmen yaratıcılığını da destekleyebilmektedir. Örneğin bir katılımcının ifadeleri aşağıdadır:

Rekabet içerisinde olduğumuzda daha fazla etkinlik yapıyoruz. (Ö5)

Bununla birlikte rekabetin yıkıcı olması, okul kültürüne ve iklimine, çalışma barışı ve huzuruna zarar verecek boyuta gelebilmektedir. Bu durum rekabet içerisinde olmayan öğretmenleri bile olumsuz etkileyebilmektedir. Okul kültürünün zayıflaması ve iş birliği-paylaşım anlayışının ortadan kalkması okulun yapısal olarak da kendini farklı bir yerde konumlandırmasına yol açabilmektedir.

4.3.2.3. Velilere Yansıması

Mesleki rekabetin öğretmenler ve öğrencilere olduğu kadar velilere de çeşitli şekillerde yansımaları olmaktadır. Öğretmenler arası mesleki rekabetin velilere yansıması iki alt başlık içinde ortaya çıkmıştır.

4.3.2.3.1. Olumlu Yansıması

Velilerin kendi çocukları için eğitimde daha fazla sorumluluk almaya başlaması, çocuklarının eğitimde daha iyi bir seviyeye gelmesi için daha fazla çaba göstermesi öğretmenler arası mesleki rekabetin veliler tarafına yansıması ile ortaya çıkabilmektedir.

Olumlu yönde etkilediğini düşünüyorum. Sürekli değişim, yenilik ve araştırma gerektiriyor. (Ö3)

Veliler de rekabete girip çocuklarına karşı daha özverili oluyorlar. (Ö10)

Özellikle sosyoekonomik olarak belirli bir seviyenin üzerinde olan velilerde öğretmenler arasındaki mesleki rekabetin eyleme dönüşmüş halini daha fazla görmek mümkündür. Bu türden veliler kendi kültürel ve sosyal sermayeleri ile orantılı olarak çocuklarının akademik yaşantılarında daha başarılı olmaları için farklı stratejiler geliştirebilmektedirler.

4.3.2.3.2. Olumsuz Yansıması

Elde edilen verilerin bir kısmında ise öğretmenler arasında yaşanan velilerin veliler arasında da yaşandığı ve çeşitli olumsuz yansımalarının olduğu görülmektedir. Rekabetin yoğunlaşması ve beklentilerin artması zaman zaman çocuklar üzerindeki baskıyı artırabilmekte, çocuklar arasındaki karşılaştırmaları çoğaltmakta ve skorlar üzerinden bir eğitim anlayışına dönüşebilmektedir. Bu durum, sosyal, duygusal ve psikolojik olarak olumsuz sonuçlar ortaya çıkartabilmektedir. Örnek bazı ifadeler aşağıda yer verilmiştir:

Rekabetin velilere de olumsuz yansıdığını düşünüyorum. Çünkü veli kendi sınıflarının farklı olduğunun bilincine varamadığından hem sınıfları hem de çocuklarını kıyaslamaya gidiyor. (Ö1)

Rekabet halinde veli de rekabet içine giriyor ve sürekli sınıfları kıyaslamaya, öğrencileri kıyaslamaya çalışıyorlar. (Ö16)

Veliler, genel olarak öğrencileri birbiri ile kıyasladığı için rekabeti öğretmen olarak görmüyor bile. Ama iyi öğretmen seçimini neye göre yapıyorlar dersiniz

bu öğretmenlerin rekabetçi olmasından değil bireysel başarısından kaynaklıdır diye düşünüyorum. (Ö6)

Yarışmacı kültürün veliler arasında yaygınlık kazanması ve çocuklarını sürekli karşılaştırmaları çocukların akranlarını “rakip” olarak kodlamalarına yol açabilmekte ve birlikte, dayanışma-paylaşma içinde öğrenme kültürünü ortadan kaldırmaktadır. Hatta kimi zaman velilerin öğretmenlerin işlerine karışacak ve onlara kendi işlerini öğretecek düzeyde davranış gösterdikleri de söz konusu olmaktadır. Örneğin bu konuda bir öğretmenin görüşü aşağıda sunulmuştur:

Veliler her zaman öğrencisinin başarılı olmasını ister. Bu yüzden öğretmenlerden olur olmaz şeyler de isteyebilirler. Dersleri nasıl anlatması gerektiğine kadar bu isteklerini ileri taşıyabilir. (Ö15)

Mesleki rekabetin artması ve öğretmenlerin velilerden beklentilerinin “skorlar” üzerinde yoğunlaşması bu türden bir sonucu ortaya çıkartabilmektedir. Yarışmacı kültür, derinlemesine öğrenmenin keyfiyetine varmadan öğrencilerin salt skorlar etrafında değerlendirilmesine yol açabilmektedir. Bununla birlikte kıskançlık gibi bazı olumsuz duyguların daha fazla ortaya çıkmasına da neden olabilmektedir. Bu durum zamanla veliler arasındaki ilişki ve iletişimi de etkilemektedir. Ayrıca, bu türden yoğun bir rekabet, velilerin okul dışında da çocukları için “skorlarını” yükseltebilecekleri takviye çalışmalar arayışlarına zemin oluşturmakta ve çocukların hayatlarının büyük ölçüde bu yarış içerisinde geçmesine neden olmaktadır.

4.3.2.4. Öğrencilere Yansıması

Öğretmenler arasındaki mesleki rekabetin en çok ve doğrudan etkilediği kesim şüphesiz ki öğrenciler olmaktadır. Bu etki olumlu ve olumsuz olmak üzere iki ana alt başlık etrafında toplanmaktadır.

4.3.2.4.1. Olumlu Yansıması

Mesleki rekabeti öğretmenler daha iyi materyal üretebilme, daha farklı ve yaratıcı öğretim teknik ve stratejilerini ortaya çıkarma konusunda ele aldıklarında ve kullandıklarında bu durum öğrencilerin öğrenme biçimlerini de olumlu olarak değiştirebilmektedir. Zümreler arası dayanışma ve iş birliğinin artması, öğretmenlerin rekabeti daha çok kendi mesleki gelişim seyri içinde kendiyile gerçekleştirmesi öğrencilerin yaşantılarına olumlu yansıyabilmektedir. Akademik yaşantılarda niteliğin

artması, daha fazla katılımcı davranış sergilemeleri mümkün olabilmektedir. Bazı örnek ifadeler aşağıda yer verilmiştir:

Rekabet her zaman öğrencilere yarar bence öğrencilerin olayları daha fazla deneyimlenmesini sağlıyor. Daha fazla etkinliğe katılıyorlar ve olayları somutlaştırıyorlar. (Ö5, Konum 14)

Öğrencilere olumlu yansır. Ama rekabet akademik anlamda (test mantığı denemelerde başarı için olacaksa) öğrencileri bayar. Bunun akademik olarak düşük olduğu sınıflarda her başarı artışı öğrencilerin özgüvenlerini artırır. (Ö15)

4.3.2.4.2. Olumsuz Yansıması

Öğretmenler arasında yaşanan mesleki rekabetin öğrenciler üzerinde olumsuz yansımaları da söz konusu olabilmektedir. Özellikle yarışçı kültürün yaygınlaşması ve yapıcı olmayan rekabetin öğretmenler arasında yaygınlaşması bazı olumsuz sonuçlar üretebilmektedir. Öğrencilerin kendi akranlarını kıskanması, dayanışma ve birlikte öğrenmenin ortadan kalkması bunlardan bazılarıdır.

Sınıflar arasında çekişme olabiliyor bu da öğrenciler arasında olması gereken davranışlar yerine olumsuz davranışlar oluşmasına neden olabiliyor. (Ö16)

Aslında her sınıf bir nevi kendi öğretmenini yansıtıyor. Mesela rekabetçi bir sınıfın öğrencisi yenilgiyi kolay kolay kabul etmiyor ve bu durum onun kişilik özelliğine yansıyor. (Ö1)

Kimi öğretmenlerin görüşlerine göre ise rekabet bazı sınıflarda dezavantaj, bazı sınıflarda avantaj üretmektedir. Bu durum, öğrenci profili ile bağlantılı olarak ifade edilmektedir:

Rekabetin sınıfa etkisi öğrenci profiline göre değişkenlik gösterebilir. İleri düzeyde bir sınıf için avantajken, düşük düzeyde öğrenciler için dezavantaj olabilir. (Ö6)

Öğrencilerin “üstün başarı” beklentisi sonucu rekabete bağlı olarak baskı altında kalması da olumsuz yansımalar arasında değerlendirilebilir. Bir çocuğun potansiyelini kendi doğal seyri içerisinde açığa çıkarması yerine baskıcı ve yarışçı tutumla ortaya çıkarmaya çalışmak duygusal, psikolojik ve sosyal gelişimini de olumsuz etkileyebilmektedir. Örnek bazı katılımcı görüşlerine aşağıda değinilmiştir:

Olumsuz yansıyor. Çocuklar akademik anlamda baskı altında oluyorlar. (Ö14)

Sınıf içerisinde öğretmen öğrencisinden kendi seviyesinin üstünde başarı bekliyor. (Ö16)

4.3.2.5.Öğretmenler Arası İlişkiye Yansıması

Elde edilen veriler, okullardaki mesleki rekabetin öğretmenler arasındaki ilişkiye olumlu ve olumsuz şekilde yansıdığını göstermektedir. Kod sıklığına bakıldığında olumsuz yansımalarının olumlu yansılardan fazla olduğu göze çarpmaktadır. Olumsuz yansımalar içerisinde kod sıklığına göre meslektaşlar arası ilişkilerin bozulması, meslektaşların birbirini küçümsemesi, etkinlikleri saklama ve birbirini taklit eden etkinliklerin olduğu görülmektedir. Olumlu yansımasında ise paylaşımı artırması kod olarak ortaya çıkmıştır.

4.3.2.5.1. Olumlu Yansıması

Bazı okullarda ise mesleki rekabet bir dayanışma ortam ve kültürü içerisinde gerçekleşmektedir. Yapıcı rekabeti destekleyen okul kültürü ve liderlik var ise meslektaşlar arasındaki rekabet daha iyiyi, ortak doğruyu ve öğrencilerin üstün yararını gözetmeyi desteklemektedir. Bu türden bir rekabet öğretmenlerin kendilerini dinç ve canlı tutmalarına yardımcı olabilmektedir. Örneğin bir öğretmenin görüşü aşağıda verilmiştir:

Genelde ilişkiyi bozacak gibi görünmüyor. Bir etkinlik güzelse o etkinliği zümresiyle paylaşabiliyor aynı zamanda. Bunu genel olarak kalabalık ortamlarda görüyorum. Yardımlaşma gizli olarak değil açık olarak yapılıyor. (Ö3)

Paylaşım kültürü meslektaşlar arası ilişkinin güçlenmesini sağlamak ve birbirlerinden öğrenmeyi ortaya çıkarmaktadır. Bu türden bir kültür öğretmenlerin meslektaşlarını rakip olmaktan çok kendisinden iyi şeyler öğreneceği kişi olarak görmesini de ortaya çıkarabilmektedir.

4.3.2.5.2. Olumsuz Yansıması

Okul, öğretmenlerin birlikte en fazla zaman geçirdiği yerlerden birisidir ve buradaki ilişkilerin iş birliği, paylaşım ve dayanışma üzerine kurulması beklenmektedir. Öğretmenler arasındaki diyalog ve güç birliği okulun daha fazla gelişmesine ve eğitsel amaçların daha çok şekilde ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır. Mesleki rekabetin dozunda olmaması ve yıkıcı boyutunun artması öğretmenler arasındaki ilişkiyi ve iletişimi bozabilmektedir. Rekabetin kimi okullarda ileri boyutta olması, mesleki hırsın

artması ilişkileri olması gereken normal çizgisinden uzaklaştırmaktadır. Bu yönde bazı öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Okulumuzda öğretmen ilişkilerini herhangi bir gruplaşma olmadan sevgi ve saygı çerçevesinde yürütüyoruz. Bu durum rekabetçi öğretmen tutumlarının birbirini olumlu anlamda etkilemesini sağlıyor. Aksi halde öğretmenlerin birbirini takım arkadaşı olarak göremeyeceğini düşünüyorum. (Ö2)

Rekabetin iki yönü var. Çok aşırısı sosyal ortama ve sınıf iklimine zarar veriyor. Bunun yanında öğretmeni strese sokabiliyor. (Ö15)

Öğretmenler arasındaki sosyal ilişkinin bozulması, çalışma ortamının gergin ve huzursuz olmasına yol açabilmektedir. İlişkilerin soğuk kalması, kıskançlığın artması ve öğretmenler arasındaki hukukun zayıflaması mesleki doyumu da olumsuz etkileyebilmektedir. Hatta kimi öğretmenlerin görüşlerine göre rekabet öğretmenlerin birbirlerini küçümsemesine bile yol açabilmektedir. Örneğin bir öğretmenin görüşü şöyledir:

Rekabetçi öğretmenler genelde takdir edilse de özverili çalışmaları küçümşenerek başka sebeplere bağlanabiliyor. (Ö2)

Bu türden sosyal ilişkileri bozucu tarafla mesleki rekabetin öğretmenlere katkı sunmadığı bir hakikattir. Rekabeti, meslektaşını ezmek ya da onun önüne geçmek olarak gören öğretmenlerin bu tutum ve davranışı ilişkilere zarar vermektedir. Meslektaşlar arası dayanışma ve paylaşım yerini ayrışma ve kopmaya terk edebilmektedir. Öğretmenlerin birbirlerinin güçlü yönlerinden yararlanmak yerine birbirlerini rakip olarak görmesi kendilerine ve çevrelerine olumsuz yansıyabilmektedir. Bazı öğretmenler ise etkinliklerini meslektaşlarından gizlemeye bile çalışmaktadır ya da taklit etkinlikler ortaya çıkabilmektedir. Örneğin bu yönde ifade edilen iki görüş şu şekildedir:

Okuldaki öğretmenler arasındaki bu rekabet ortamı, öğretmenler arasındaki ilişkiyi olumsuz etkiliyor. Öğretmenler yapacakları etkinlikleri diğer öğretmen arkadaşlarından saklayabiliyor (Ö16)

Öğretmen arkadaşının yapmak istediği etkinliği yapmak isteyebiliyorlar (Ö16)

4.3.3. Rekabetin Gerekliliği ve Rekabet Baskısı

Araştırmadan elde edilen verilerde üçüncü tema olarak Rekabetin Gerekliliği belirlenmiştir. Mesleki rekabetin öğretmenler arasında gerekli olup olmadığı ve ortaya çıkan baskının davranışlara nasıl yansıdığınd dair hiyerarşik kod alt modeli Şekil 4.5.'te verilmiştir. Kod-katılımcı matrisi ise Şekil 4.6.'da sunulmuştur.

Şekil 4. 5. Rekabetin Gerekliliği Temasına Ait Alt Tema ve Kodlar

Şekil 4. 6. Rekabetin Gerekliliği Temasına Ait Kod-Katılımcı Matrisi

Kod Sistemi	Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	Ö5	Ö6	Ö7	Ö8	Ö9	Ö10	Ö11	Ö12	Ö13	Ö14	Ö15	Ö16
▼ REKABETİN GEREKLİLİĞİ VE REKABET BASKISI																
▼ REKABET BASKISI																
▼ Davranışa Yansıyan Rekabet Baskısı																
▼ Sınav Baskısı																
▼ Rekabetin Gerekliliği																
▼ Rekabetin Gerektsizliği																

Rekabetin gerekliiği ile ilgili görüşü savunan öğretmenlerin bu görüşlerinin gerisinde yenilik, dinamizm, canlılık gibi unsurlar sıralanmaktadır. Okullarda mesleki anlamda bir ataletin olmaması ve sürekli öğrenme kültürünün yaygınlaşması için yapıcı bir rekabetin katkısının olacağı düşünülmektedir. Dozunda bir rekabetin, öğretmenlerin kendilerini yenileyebilecek bir etkiye sahip olabileceği düşünülmektedir. Bazı görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

Rekabetin olmadığı bir okul ya da öğrenme ortamında bir okul ya da öğrenme gelişen ve değişen zamana ayak uydurulmaz, tekrara düşülür ve verimlilik azalır.
(Ö2)

Bence de olmalıdır. Rekabet güncelleme gerektirir. Eskisi gibi aynı kalmaz insan.
(Ö3)

Öğretmenlik mesleği hem kullanılan yöntem ve teknikler bakımından hem de materyallerin içeriği yönünden sürekli öğrenme gerektiren bir meslektir. Bu bağlamda öğretmenlerin kendi mesleki gelişim portföylerini güçlü tutabilecek rekabetçi davranışlar içerisinde olmalarının yarar sağlayacağı ileri sürülmektedir. Rekabetin, öğretmenler

açısından daha iyiyi ve doğruyu elde etmek için önemli katkılar sunacağına dair farklı bir görüş de aşağıda sunulmuştur:

Rekabet yoksa monoton bir eğitim – öğretim süreci olur. Öğrenme yöntemleri çeşitlenmez. Rekabet memnuniyetle ilgilidir. Eğer diğerleriyle rekabet edip veli ve idare tarafından desteklenmeniz, performansınıza olumlu yansır. Fakat aşırı rekabet bıkkınlık yaratır. (Ö15)

Bununla birlikte yapıcı olmayan rekabetin, öğretmenler arasında gereksiz olduğu ve bunun faydadan çok öğretmenlere zarar getirdiği de ileri sürülebilmektedir. Rekabeti gereksiz bulan öğretmenler, daha çok yıkıcı etkilerini düşünmekte ve rekabet yerine paylaşımı ön plana çıkarmaktadırlar. Bazı görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

Bence bizim ülkemizde bu çok yanlış oturmuş bir kelime. O yüzden ben faydalı bulmuyorum. Etkileşim ve paylaşım olunca daha hızlı ilerleyeceğini düşünüyorum. (Ö7)

4.3.3.1.Rekabet Baskısı

Öğretmenler arasındaki mesleki rekabet diğer öğretmenler arasında da doğrudan ya da dolaylı bir baskıya dönüşebilmektedir. Birbirleri ile sürekli yapıcı olmayan rekabet içinde olan öğretmenlerin bu davranışları hem kendi üzerlerinde hem de diğer meslektaşları üzerlerinde zamanla bir baskı unsuruna dönüşmekte ve bu durum yarardan çok zarar üretebilmektedir. Baskı zamanla daha üst makamlardan da gelebilmektedir. Özellikle yaptıkları çalışmaları sürekli görünür yapmaya çalışan öğretmenlerin bu davranışları diğer öğretmenlerin çalışmadığı izlenimini ortaya çıkartabilmekte ve bu durum baskıya evrilebilmektedir. Bazı görüşlere aşağıda yer verilmiştir.

İnsan ister istemez bu baskıyı hiss ediyor. Meslektaşlarımız bu baskıyı davranışlarıyla hissettiriyor. (Ö16)

Her öğretmen, emeğinin görülmesi için bunu sık sık dile getiriyor ve başta kendi kendine olmak üzere, diğer öğretmenler üzerinde de baskı oluşturuyor. (Ö2)

Her konuda rekabet halindeler. (Ev, okul, iş, vs.) Ben de velilerin ve müdürün gözünde kötü gözükmemek için rekabete uyum sağlıyorum daha çok güncel işleri, gelişmeleri takip ederek daha aktif olarak rekabete dahil oluyorum. (Ö7)

Görünen bir baskı mevcut. Aşıkâr bir şekilde başarılı olan bir sınıf kendini belli eder. Öğretmende başarılı olmayan bir sınıfa girdiğinde kendini başarısız öğretmen olarak niteleyebilir. (Ö12)

Türkiye'deki eğitim sisteminin büyük ölçüde sınav merkezli olması da rekabet baskısının sınav sonucu baskısına dönüşmesine yol açabilmektedir. Her öğretmen, sorumlu olduğu öğrencilerin sınav skorlarının en iyisi olması için rekabeti arttırabilmektedir. Öğrencinin başarısı aynı zamanda öğretmenin de başarısı olarak

algılandığı için bu durum zamanla baskıya dönüşebilmektedir. Bu duruma ilişkin örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur:

Sınava tabi olan her eğitim sistemi doğal bir baskı yaratır. Gerek idareci gerekse yöneticiler tarafından okulun, ilçenin, ilin adını duyurmak adı altında baskı uygulanabiliyor. (Ö2)

Rekabetin ortaya çıkardığı baskı öğretmenler üzerinde olduğu kadar veliler ve öğrenciler üzerinde de etkiler meydana getirmektedir ve hem davranışlara hem de duygulara yansımaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu kısmında nicel ve nitel verilerin analizinden elde edilen bulgularla literatürde yer alan araştırmaların bulguları karşılaştırılarak tartışılmış ve bulgulara dayalı olarak öneriler sunulmuştur.

5.1.Tartışma

5.1.1. Nicel Bulgulara Ait Tartışma

5.1.1.1.Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Mesleki Rekabet Algı Düzeylerine İlişkin Elde Edilen Bulguların Tartışılması

Araştırmada öğretmenlerin mesleki rekabet algı düzeylerinin orta düzeyde yani kararsızım seviyesinde olduğu tespit edilmiştir. Mesleki rekabet alt boyutlarından en yüksek ortalama onaylanma alt boyutunda olduğu görülürken en düşük ortalama ise dışlama alt boyutunda görülmektedir. Öğretmenlerin en az dışlama boyutuna katılmaları; öğrenim hayatları boyunca aldıkları eğitim bilimleri derslerinde gördükleri eğitimde fırsat eşitliliğinin sağlanması, bireysel gelişime önem verilmesi, öğrenciler arasında ayrım yapılmaması gerektiği, sınıfın özeline değil geneline hitap edilmesi vb. gereklilikleri özümsemiş olmaları; öğretmenliğin aynı zamanda vicdani bir meslek olduğu, tüm çocuklarla empati yaparak ilgilenilmesi sebeplerinden dolayı olabilir. Mesleki rekabet algı düzeyinin kararsızım boyutunda olması ise; öğretmenliğin henüz yeni yeni kariyer mesleği haline gelmesi, hırsın ve ön plana çıkmanın maddi bir getirisinin olmaması, fazla rekabetin stresi, huzursuzluğu, olumsuz okul havasını arttırması, uzun süreler aynı okulda

görev yapan öğretmenlerin abi, abla-kardeş, arkadaş olmalarından dolayı aralarında rekabet görmemeleri ile açıklanabilir.

Bu bulgu, öğretmenlerin rekabeti hissettiğini, ancak aşırı rekabetçi olmadığını göstermektedir. Bu, öğretmenlerin birbirleriyle iş birliği yapabilme potansiyeline sahip olduklarını, aynı zamanda kendi başarılarını da göz önünde bulundurdıklarını gösterir. Orta düzeyde rekabet algısı, öğretmenlerin öğrencilerin başarısı için daha fazla çalışmalarına teşvik edebilir, ancak aynı zamanda diğer öğretmenlerle iş birliği yapmalarını da engelleyebilir. Bu nedenle, orta düzeyde rekabetçi tutumun, öğretmenlerin arasındaki iş birliğini sağlayacak şekilde yönetilmesi gerekmektedir.

Kahveci'nin (2021) araştırmasına göre, yarışarak kazanma alt boyutu bireyin bir işi yaparken amaçtan çok rakiplerini önemseydiğini, rakiplerini geçerek kazanmanın önemli bir motivasyon sağladığını saptamaktadır. Onaylanma alt boyutu bireyin yaptığı işin nasıl gözüktüğüne, başkalarının görüşüne, onların onay vermesine verdikleri önemi göstermektedir. Üstünlük alt boyutu bireyin iş ya da ucundaki ödülü önemsemeksizin en iyi, en başarılı olmayı istemesini göstermektedir. Dışlama alt boyutu ise öğretmenin sadece başarılı gördüğü öğrencilerle ilgilenmesini, başarısızlarla başarılı öğrenciler arasında adil olmadığını göstermektedir.

Kahveci'nin (2021) araştırmasında ayrıca öğretmenlerin takdir görme ve ödüllendirilme isteklerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Velilerin onay ve takdirine ise fazla önem vermedikleri, yaptığı işi en iyi yapan kişi olmak için çaba sarfettikleri fakat okuldaki en başarılı öğretmen olmak istemedikleri bunun için çabalamadıkları belirlenmiştir. Bunların yanında, hayatı bir yarış olarak gördükleri, başarmanın en önemli göstergesinin rakiplerini geçmek olmadığına inandıkları, başarılı olan öğrencilerle daha fazla çalışmayı istedikleri fakat başarısız öğrencileri de dışlamamak gerektiği, onlarla da ilgilenilmesi gerektiğini düşündükleri, genel anlamda aşırı rekabetçi olmadıkları fakat rekabeti de hissettikleri ve orta düzeyde rekabetçi tutuma sahip oldukları da saptanmıştır.

Literatür incelendiğinde, Kurumanoğlu-Yüksel'in (2019) ilkökul öğretmenlerinin öğrenciler arası rekabete ilişkin görüşlerini incelediği çalışmada öğretmenlerin orta düzeyde katılım gösterdikleri, rekabetin hem olumlu hem de olumsuz yönlerinin olduğunu kabul ettikleri görülmektedir. Bu da çalışmamızdaki bulguyu desteklemektedir. Benzer şekilde Murat (2021); Aydın (2022); Biçen Kartal (2018) ile

Malkoç ve Erginsoy (2008) de eğitim alanında yaptıkları araştırmalarında rekabetçi tutum seviyelerinin orta düzeyde olduğunu saptamışlardır.

Öğretmenlerin orta düzeyde rekabet algısı, eğitim sistemi açısından da önemlidir. Öğretmenler arasındaki sağlıklı bir rekabet ortamı, öğretmenlerin öğrencilerin başarısını artırmak için daha fazla çalışmalarına teşvik edebilir. Bununla birlikte, aşırı rekabetçi bir ortam, öğretmenlerin kendi başarıları için çalışmalarına yol açabilir ve öğrencilerin eğitim kalitesini olumsuz yönde etkileyebilir. Sonuç olarak, öğretmenlerin orta düzeyde rekabet algısı, iş birliği ve öğrencilerin başarısı için çalışma potansiyelini artırabilir. Ancak, bu tutumun olumsuz etkilerinin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Eğitim sistemi, öğretmenler arasında sağlıklı bir rekabet ortamının oluşturulması için uygun politikalar ve yönetim stratejileri geliştirmelidir.

Köroğlu (2008) ise lise öğrencilerinin mükemmeliyetçi özellikleri ile rekabetçi tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, öğrencilerin rekabetçi tutum seviyelerinin oldukça yüksek olduğunu saptamıştır. Birel (2012) ile Yenidünya'nın (2005) yaptıkları çalışmaların sonuçları da Köroğlu (2008) ile benzer şekilde lise öğrencilerinin rekabetçi tutum seviyelerinin yüksek olduğu şeklindedir. Araştırmaların uygulandıkları gruplar farklı olsa da bu sonuçlar araştırmamızın bulguları ile uyumamaktadır.

5.1.1.2.Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Cinsiyetleriyle Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Fark Bulgularının Tartışılması

Araştırmada öğretmenlerin mesleki rekabet algıları ile cinsiyetleri arasında erkek öğretmenler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Diğer bir deyişle erkek öğretmenlerin mesleki rekabet algı düzeyleri kadın öğretmenlere göre daha yüksek saptanmıştır. Mesleki rekabet alt boyutlarından; yarışarak kazanma, onaylanma, üstünlük kurma alt boyutlarında erkek öğretmenlerin algı seviyeleri kadın öğretmenlerden fazla olsa da anlamlı bir fark yaratacak düzeyde farklılık bulunmamıştır. Fakat dışlama alt boyutunda erkek öğretmenler lehine anlamlı bir fark saptanmıştır.

Erkek öğretmenlerin, diğer öğretmenlere kıyasla mesleki rekabet algıları konusunda daha yüksek bir düzeye sahip oldukları bulunmuştur. Bu durum, toplumsal cinsiyet normlarının, erkeklerin daha rekabetçi olmalarını teşvik edebileceği şeklinde yorumlanabilir. Buna ek olarak, erkek öğretmenlerin daha yüksek bir mesleki rekabet algısı düzeyine sahip olmaları, kadın öğretmenlerin iş birliği ve dayanışma konusundaki

potansiyelini azaltabilir. Bu nedenle, eğitim sistemi, kadın öğretmenleri de dahil eden, sağlıklı bir rekabet ortamı oluşturmak için uygun stratejiler geliştirmelidir.

Öte yandan, erkek öğretmenlerin daha yüksek bir rekabet algısı düzeyine sahip olmaları, öğrencilerin başarısı için daha fazla çalışmalarına teşvik edebilir. Ancak, bu durum, erkek öğretmenlerin kendi başarıları için çalışmalarına da yol açabilir ve öğrencilerin eğitim kalitesini olumsuz etkileyebilir. Sonuç olarak, öğretmenlerin mesleki rekabet algısı ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Eğitim sistemi, bu farklılıkları dikkate alarak, öğretmenler arasında sağlıklı bir rekabet ortamı oluşturmak için politikalar ve yönetim stratejileri geliştirmelidir. Bu, öğretmenlerin iş birliği ve dayanışma potansiyelini artırırken, öğrencilerin başarısını da artırabilir.

Kahveci de (2021) öğretmenlerin rekabetçi tutumlarının eğitim felsefesi inançları tarafından yordanma düzeyinin belirlenmesi adlı araştırmasında, bu araştırmanın bulgularını destekler nitelikte, mesleki rekabet toplam puanlarında ve dışlama alt boyutunda erkek öğretmenler lehine anlamlı fark bulmuştur. Erkek öğretmenlerin bu rekabet algı seviyesinin yüksek olması aynı zamanda Gill (1986) ve Cassidy'nin (2008) araştırmalarının bulgularıyla uyumaktadır. Kahveci (2021) aynı zamanda yarışarak kazanma boyutunda da Hibbard ve Buhrmester (2010) araştırmasında olduğu gibi erkekler lehine anlamlı bir fark saptamıştır.

Bulgularımızı destekler nitelikte diğer çalışmalarda, Horney (1998) araştırmasında erkeklerin kadınlara oranla daha rekabetçi tutuma sahip olduğunu, kadınların çoğunlukla rekabetten uzaklaştığını saptamıştır. Lynn (1992) ve Becker ve Miles (1978) de yaptıkları araştırmalarda erkeklerin daha fazla rekabet barındıran durumları seçtiklerini saptamışlardır. Cronk (1998), Akbayırlı (1998), Yenidünya (2005), Akkaya (2008), Yüksel (2019) ve Murat (2021) cinsiyet açısından rekabetçi tutumun farklılaşmadığını, anlamlı bir fark olmadığını saptamışlardır. Köroğlu (2008), Birel (2012), Kartal (2018) ve Polat (2019) araştırmalarında ise bu araştırmanın bulguları ile çelişir nitelikte, rekabetçi tutum seviyelerinin kadınlar lehine anlamlı sonuçlar içerdiğini bulmuşlardır.

Bu çalışmada mesleki rekabet toplam ve dışlama alt boyutlarındaki erkeklerin rekabet algı seviyelerinin kadınlardan daha yüksek olmasının nedenleri olarak çeşitli faktörlerin etkisinden söz edilebilir. Örneğin; erkeklerin erken çocukluk döneminden itibaren özellikle yakın çevresi, akrabaları tarafından daima rekabet içerisine sokulmak

istenmeleri, rekabetin çok yoğun yaşandığı çeşitli spor müsabakalarına daha etkin katılmak istemeleri, önceden daha fazla olan fakat günümüzde halen devam eden toplum ve medya üzerinden erkeklerin birbirine rakip olarak gösterilmesi, kaybetmeyi daima olumsuz betimlemeleri, güç ve statü açısından erkekleri daha aktif ve ön plana çıkarmaları gösterilebilir. Kadınların ise aksine şekilde birbirlerinden güç almaları, iş birliği ve dayanışma içerisinde olmak istemeleri, daha hırslı, tamahkar olmamaları, aile içerisindeki kodlanan konumları sebebiyle kariyerlerinde fazla yükselme istemeleri, rekabet seviyelerinin erkeklere oranla daha düşük olmasının nedenleri arasında gösterilebilir.

Onaylanma, yarışarak kazanma ve üstünlük kurma alt boyutlarında cinsiyet açısından anlamlı farkın olmamasına ilişkin ise farklı nedenler yatıyor olabilir Örneğin; eğitim ve istihdam fırsatlarındaki cinsiyet eşitliliği ile birlikte, erkekler ve kadınlar arasındaki rekabetçi tutumlar dengelenmiş olması ve modern toplumdaki kariyer geliştirmenin önemine yönelik öğretmen bakış açılarındaki değişim kadınların da erkekler kadar rekabetçi olmalarına yol açmış olması faktörleri sebep olarak gösterilebilir. Ayrıca, ebeveynler ve öğretmenlerin başarı için cinsiyet farkı gözetlemeksizin benzer beklentilere sahip olduklarından eğitim sürecinde rekabetçi tutumları şekillendirmede cinsiyet daha az etkili bir faktör haline gelmiş olabilir.

5.1.1.3.Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Çalıştıkları Okul Türüyle Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Fark Bulgularının Tartışılması

Araştırmada mesleki rekabet ile öğretmenlerin çalıştıkları okul türü arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Fakat devlet okullarında çalışan öğretmenlerin mesleki rekabet algı seviyeleri, özel okullarda çalışan öğretmenlerinkine göre anlamlılık yaratmayacak seviyede daha düşüktür. Alt boyutlara baktığımızda sadece yarışarak kazanma alt boyutu ile öğretmenlerin çalıştıkları okul türleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Özel okullarda çalışan öğretmenlerin yarışarak kazanma alt boyutundaki rekabet algı seviyeleri devlet okullarında çalışan öğretmenlerinkine göre anlamlı şekilde daha yüksektir. Onaylanma, üstünlük kurma, dışlama alt boyutları ile öğretmenlerin çalıştıkları okul türleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Yarışarak kazanma alt boyutundaki özel okul öğretmenlerinin rekabet seviyelerinin yüksek olmasını; devlet okulunda öğretmenlerin kadrolaşmış olmalarından dolayı kendilerini güvende hissederek sadece mesleklerine odaklanabilmelerine, idare ya

da yöneticileri tarafından rekabet baskısına maruz kalmamalarına, velilerin özel okulda olduğu kadar fazla istek ve şikayetlerinin olmamasına, devlet okulundaki okul ikliminin rekabetten ziyade iş birliğini destekler nitelikte olmasına bağlanabilir. Diğer alt boyutlarda ve mesleki rekabet genel toplamında anlamlı fark bulunmamasını ise; uzun yıllar aynı özel okulda görev yapan öğretmenlerin artık özel okulların reklamında, öğrenci kazanabilmesinde zamanla okuldan daha ön planda olabilmelerinden dolayı üzerlerinde rekabet baskısı hissetmemelerine, özel okulların köklü, kurumsallaşan, artık belirli bir seviyede kendisini kanıtlayan kurumlarında; öğretmene verilen değer artmasına, rekabete değil de faydalı iş birliğine yönlendirmelerine bağlayabiliriz.

Öncelikle, özel okulların daha iyi okul ortamı, daha güçlü imkanlar ve daha prestijli bir iş yeri sunması, öğretmenlerin rekabetçi bir ortamda çalışmasına neden olabilir. Ayrıca, özel okulların daha seçici olması ve sınıflarındaki öğrencilerin genellikle daha başarılı olması, öğretmenlerin başarılarını daha sıkı bir şekilde ölçmelerine ve diğer öğretmenlerle karşılaştırmalarına neden olabilir. Bununla birlikte, devlet okullarında çalışan öğretmenlerin mesleki rekabet algısının daha düşük olması, pedagojik faktörlerden kaynaklanabilir. Örneğin, devlet okullarındaki öğretmenlerin daha fazla öğrenciye eğitim vermek zorunda kalmaları, sınıflarındaki öğrencilerin daha çeşitli ve zorlu ihtiyaçlarına cevap vermek zorunda kalmaları, öğretmenlerin iş yükünü artırabilir ve rekabetçi bir ortam yaratmak yerine iş birliği yapmayı daha cazip hale getirebilir. Kısacası, mesleki rekabet algısının okul türüne göre farklılık göstermediği ancak devlet okullarında çalışan öğretmenlerin daha az rekabetçi olduğu bulgusu, pedagojik faktörlerin mesleki rekabet algısını etkileyebileceğini göstermektedir. Bu bulgular, eğitim sistemimizde farklı okul türlerinin birbirinden farklı pedagojik faktörlere sahip olduğunu gösterir ve öğretmenlerin mesleki gelişimine yönelik politika kararları alınırken dikkate alınması gereken önemli bir faktördür.

Kahveci (2021) araştırmasında, okul türü ile mesleki rekabet ve alt boyutlarından onaylanma ile üstünlük alt boyutları arasında özel okul öğretmenleri lehine anlamlı fark saptamıştır. Bu bulgusunu, özel okullarda kişisel gelişim ve ilerleme beklentisinin öğretmenler arasında rekabet seviyesini arttırmasına bağlamaktadır. Seçkin, Danışman ve Babacan da (2014) sözleşme dönemlerinde özel okul öğretmenlerinin velilerin ve yöneticilerin onayını almak için birbirleriyle kıyasıya bir rekabet içerisine girdiklerini öne sürmektedir. Bu bulgular yarışarak kazanma alt boyutundaki bulgularımızı destekler niteliktedir.

Yüksel (2019) ise araştırmasında öğretmenlerin rekabete ilişkin görüşleri ile görev yaptıkları okul türleri arasında anlamlı bir farklılık saptamıştır. Bu fark devlet okulu öğretmenleri lehinedir. Bulguları, özel okul öğretmenlerinin, devlet okulundaki meslektaşlarına kıyasla, rekabetin öğrenciler üzerindeki zararlı etkisi konusunda daha fazla farkındalığa sahip olduklarını göstermektedir. Bunun nedenini Yüksel (2019); özel okulların rekabetçi değerlerine, ebeveynlerin beklentilerine ve öğretmenlerin aşırı rekabete maruz kalmalarından dolayı empati kurarak rekabetin öğrenciler üzerinde oluşabilecek zararlı etkilerine ilişkin endişelerine bağlamaktadır. Akbayırlı (1998), Yenidünya (2005), Akkaya (2008) ve Murat (2021) araştırmalarında okul türü ile rekabetçi tutum arasında anlamlı farklılık olmadığını saptamışlardır. Bu bulgular elde ettiğimiz bulguları destekler niteliktedir.

5.1.1.4.Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Çalıştıkları Okul Kademesi ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Fark Bulgularının Tartışılması

Araştırmada öğretmenlerin çalıştıkları okul kademesi ile mesleki rekabet arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Fakat seviye olarak bakıldığında mesleki rekabet algılarında en yüksek ortalamanın ilkokullarda çalışan öğretmenlerde, en düşük ortalamanın ise okul öncesinde çalışan öğretmenlerde olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin çalıştıkları okulların kademeleri ile yarışarak kazanma, onaylanma, üstünlük kurma alt boyutları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Bu farklılıkların altında yatan nedenler, pek çok pedagojik faktöre dayanabilir. Örneğin, ilkokul öğretmenleri, öğrencilere temel becerileri öğretmekle yükümlüdürler ve öğrencilerin temel becerilerini kazanmasını sağlamak için farklı öğretim stratejilerini kullanmak zorundadırlar. Bu nedenle, ilkokul öğretmenleri, öğrencilerin başarılarını ölçmek için standart testler ve sınavlar gibi araçlara daha fazla bağımlı olabilirler ve bu da mesleki rekabet algılarını etkileyebilir. Diğer yandan, okul öncesinde çalışan öğretmenler, daha küçük öğrencilerle çalışırlar ve bu öğrencilerin öğrenme tarzları ve ihtiyaçları, ilkokul öğrencilerinkinden farklı olabilir. Bu nedenle, okul öncesi öğretmenleri, öğrencilerin bireysel özelliklerine daha fazla dikkat etmek ve onlara öğrenme deneyimleri sağlamak için daha esnek olabilirler. Bu esneklik, öğretmenlerin mesleki rekabet algılarını olumsuz yönde etkileyebilir.

Elde edilen bulgulara dayanarak, ilkokullarda çalışan öğretmenlerin diğer okul kademesinde çalışan öğretmenlere göre daha yüksek mesleki rekabet algısına sahip

olmaları, çeşitli pedagojik faktörlere bağlı olabilir. Bunlar arasında ilkokul öğretmenlerinin, diğer okul kademelerine göre daha yoğun bir müfredatla karşı karşıya kalmaları ve daha geniş bir yelpazedeki öğrenci ihtiyaçlarını karşılamaları yer alabilir. Ayrıca, öğrencilerin ilk öğrenim yıllarında aldıkları kazanımların temel taşı olduğu düşünülürse, ilkokul öğretmenleri daha büyük bir sorumluluk duygusuyla çalışabilirler ve bu nedenle daha fazla rekabetçi hissedebilirler. Okul öncesi eğitimin, diğer okul kademesine göre daha az kurumsal ve daha az standartlaştırılmış bir yapıda olması nedeniyle açıklanabilir. Ayrıca, okul öncesi eğitimde ana hedefin, çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerine odaklanmak olduğu düşünülürse, öğretmenlerin mesleki rekabet algısını önemsiz bulmaları da mümkündür.

Sınıf öğretmenleri, öğrencilerin akademik yaşantılarında belirleyici bir rol oynarlar. Özellikle ilkokul seviyesindeki öğrenciler, sınıf öğretmenleriyle daha yakın bir ilişki kurarlar ve öğretmenleri tarafından şekillendirilirler. Bu nedenle sınıf öğretmenleri, öğrencilerin akademik başarısı üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Ancak, öğrencinin akademik başarısını belirleyen faktörler arasında öğrencinin ev yaşantısı, okulun fiziksel koşulları, müfredatın kalitesi ve okul yönetimi gibi pek çok etken bulunur. Bu faktörlerin sınıf öğretmenlerinin etkisini kısıtlaması mümkündür. Bununla birlikte, sınıf öğretmenleri öğrencilerin öğrenme süreçlerini düzenleyerek, onların ilgi ve yeteneklerini fark ederek, öğrencilerin motivasyonunu arttırarak ve öğrencilerin özgüvenini geliştirerek akademik başarılarını olumlu yönde etkileyebilirler. Bu nedenle, sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin akademik başarısı üzerindeki etkileri, öğrencilerin başarılarına doğrudan etki etmek yerine, öğrencilerin öğrenme süreçlerini şekillendirerek dolaylı bir şekilde görülebilir.

Öğretmenlerin çalıştıkları okul kademesi ile dışlama alt boyutu arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu anlamlı farklılıkların ilki, okul öncesi kademesinde görev yapan öğretmenlerle ilkokul kademesinde görev yapan öğretmenler arasında bulunmuştur. Dışlama ilkokul kademesinde görev yapan öğretmenlerde okul öncesi kademesinde görev yapan öğretmenlere oranla daha fazla görülmüştür. Diğer anlamlı farklılık ise okul öncesi kademesinde görev yapan öğretmenlerle lise kademesinde görev yapan öğretmenler arasında bulunmuştur. Dışlama, lise kademesinde görev yapan öğretmenlerde okul öncesi kademesinde görev yapanlara göre daha fazla bulunmuştur.

Araştırmanın bulgularına göre, dışlama alt boyutunda ölçülen öğretmen davranışları, ilkokul kademesinde görev yapan öğretmenlerde okul öncesi kademesinde

görev yapan öğretmenlere oranla daha fazla görülmüştür. Bu sonuçlar, ilkokul kademesindeki öğretmenlerin, başarısız öğrencilerle ilgilenmek yerine daha çok başarılı öğrencilere odaklandığını göstermektedir. İlkokul kademesindeki öğretmenlerin daha çok başarılı öğrencilere odaklanması, belki de bu kademedeki öğrencilerin temel eğitim kazanımlarına daha fazla önem verilmesinden kaynaklanabilir. Diğer taraftan, lise kademesindeki öğretmenlerin, öğrencilerin akademik başarısızlıklarına karşı daha az hoşgörülü olması, muhtemelen öğrencilerin sınav ve üniversite yerleştirme baskısının daha yüksek olduğu bu kademedeki ortaya çıkmıştır.

Bununla birlikte, okul kademeleri arasındaki dışlama farklılıklarının nedenleri sadece pedagojik faktörlere bağlı olmayabilir. Öğretmenlerin çalıştığı okulun özellikleri, öğrenci profili, ailelerin beklentileri ve ekonomik koşullar da bu farklılıkları etkileyebilir. Bu nedenle, mesleki rekabet algısı ve alt boyutları üzerine daha kapsamlı araştırmalar yapılması ve pedagojik faktörlerin yanı sıra sosyo-ekonomik faktörlerin de dikkate alınması gereklidir. Araştırmada mesleki rekabet ile okul kademesi açısından anlamlı fark olmamasını; öğretmenlerin daha kademelerini seçmeden, göreve başlamadan çok önce erken çocukluk döneminden başlayarak geliştirip şekillendirerek sahip olduğu bir rekabetçi tutumunun zaten var olması, rekabetçi tutumu okul kademesinden daha ziyade öğretmenlerin kişilik özelliklerine bağlı olması ve farklı kademelerde görev yapsalar dahi öğretmenlerin ortak kültürle, aynı eğitim sisteminden geçerek, benzer okul kültürleri içerisinde görev yapmaları nedenleriyle açıklanabilir.

Dışlama alt boyutu ile okul kademesi arasında bulunan anlamlı farklar ise ayrı ayrı olarak ilkokul ve lise öğretmenleri ile okul öncesi öğretmenleri arasında saptanmıştır. İki farklılıkta da okul öncesi öğretmenlerinin dışlama bağlamında daha az rekabete sahip olduğunu görmekteyiz. Bunun nedeni olarak; okul öncesi kademesinde henüz öğrenciler arasında net bir başarı farkı olmamasını, okul öncesi öğretmenlerinin diğer branş ve kademelere oranla öğrencilerine daha sevgi ve empatiyle yaklaşmasını, bireysel farklılıklara en çok önem veren kademenin okul öncesi eğitim kademesi olması ve buna eğitim programında da önemli bir yer ayırmasını, okul öncesi kademesinde henüz herhangi bir sınav sisteminin var olmamasını gösterebiliriz. Literatüre bakıldığında rekabet kavramı ile okul kademeleri arasında bulgulara sahip olan bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Dolayısıyla doğrudan bir bulgu karşılaştırması yapılamamıştır. Fakat Birel (2012) ve Yenidünya (2005) yaptıkları araştırmalarda, öğrencilerin rekabetçi tutumları ile öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri arasındaki ilişkiyi analiz etmiş ve bir

anlamalı fark bulmamışlardır. Bu bulgular da dolaylı olarak araştırmamızın bulgusunu destekler niteliktedir. Birel'e (2012) göre anlamalı fark olmamasının nedeni; öğrencilerin küçüklükten başlayarak, ailesinin tutumu, eğitim sistemimiz, girilen sınavlar ve toplumun istediği birey tipi doğrultusunda sahip olduğu rekabetçi tutumun daima bir düzen içerisinde devam etmesi ve bu sürecin tekrar etmesidir.

5.1.1.5.Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Çalıştıkları Okullardaki Velilerin Ortalama Sosyoekonomik Düzeyi ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Fark Bulgularının Tartışılması

Araştırmada öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki velilerin Türkiye şartlarına göre ortalama sosyoekonomik düzeyleri ile mesleki rekabet arasında anlamalı farklılık bulunmamıştır. Düzeylerine bakıldığında ise en yüksek rekabet algısının sosyoekonomik düzeyi düşük olan velilerin çoğunlukta olduğu okullarda çalışan öğretmenlerde, en düşük rekabet algısının ise sosyoekonomik düzeyi orta olan velilerin çoğunlukta olduğu okullarda çalışan öğretmenlerde olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki velilerin Türkiye şartlarına göre ortalama sosyoekonomik düzeyleri ile yarışarak kazanma, onaylanma ve üstünlük kurma alt boyutları arasında anlamalı farklılık bulunmamıştır.

Bu bulgular, öğretmenlerin mesleki rekabet algısı ile çalıştıkları okullardaki velilerin sosyoekonomik düzeyi arasındaki ilişkinin çok net olmadığını göstermektedir. Ancak, sosyoekonomik düzeyi düşük olan velilerin çoğunlukta olduğu okullarda çalışan öğretmenlerin mesleki rekabet algısının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, belki de düşük sosyoekonomik düzeyli öğrencilerin aileleri tarafından öğretmenlerine karşı daha yüksek beklentilerin olduğunu gösterebilir. Öte yandan, sosyoekonomik düzeyi orta olan velilerin çoğunlukta olduğu okullarda çalışan öğretmenlerin mesleki rekabet algısının daha düşük olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, belki de bu öğretmenlerin, orta düzeydeki ailelerin beklentileriyle daha rahat başa çıkabildiklerini veya bu ailelerin öğretmenlerine daha az baskı yaptığını gösterebilir. Ancak, öğretmenlerin yarışarak kazanma, onaylanma ve üstünlük kurma alt boyutları arasında herhangi bir anlamalı farklılık bulunmamıştır. Bu sonuç, öğretmenlerin mesleki rekabet algısının, onaylanma veya üstünlük kurma arzusundan ziyade, öğrencilerin eğitime odaklandığını göstermektedir.

Dışlama alt boyutu ile öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki velilerin Türkiye şartlarına göre ortalama sosyoekonomik düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Sosyoekonomik düzeyi düşük olan velilerin çoğunlukta olduğu okullarda çalışan öğretmenlerle sosyoekonomik düzeyi yüksek olan velilerin çoğunlukta olduğu okullarda çalışan öğretmenler arasında sosyoekonomik düzeyi düşük olan velilerin çoğunlukta olduğu okullarda çalışan öğretmenler lehine anlamlı farklılık bulunmuştur.

Sosyoekonomik düzeyi düşük olan velilerin çocuklarının yoğun olduğu okullarda çalışan öğretmenlerin, başarısız öğrencilerle ilgilenmek yerine başarılı öğrencilere daha fazla zaman ayırma eğiliminde oldukları anlaşılmaktadır. Bu durum, dışlama alt boyutunda yer alan maddelerde açıkça görüldüğü gibi, başarısız öğrencilere daha az değer verme, olumsuz davranışlarına daha az tolerans gösterme ve ilgilenmeme şeklinde kendini gösterebilir. Ayrıca, bu bulgular, mesleki rekabet algısıyla da bağlantılı görülebilir. Sosyoekonomik düzeyi yüksek olan velilerin çocuklarının yoğun olduğu okullarda çalışan öğretmenlerin, daha az dışlama eğilimi göstermeleri, başarısız öğrencilere daha fazla zaman ayırmaları ve onlara daha fazla değer vermeleri, belki de daha fazla rekabet algısı yaşadıkları için olabilir. Sonuç olarak, bu bulgular, öğretmenlerin dışlama eğilimlerinin farklı sosyoekonomik düzeylere sahip velilerin çocukları arasında farklılaştığını göstermektedir. Bu durum, okul ve sınıf düzeyinde eşitsizliği artırabilir ve başarısız öğrencilerin daha da geriye düşmesine neden olabilir. Bu nedenle, öğretmenlerin tüm öğrencilere eşit bir şekilde yaklaşmaları, her öğrencinin farklı gereksinimlerini ve potansiyelini göz önünde bulundurmaları ve başarısız öğrencilerle daha fazla ilgilenmeleri gerekmektedir.

Alanyazına bakıldığında, bireyci kültürlerin ve bu tür kültürler içindeki orta sınıf nüfusların rekabete daha yatkın olduğu ortaya çıkıyor (Akt: Kağıtçıbaşı, 2010). Spiro (1965) tarafından İsraili çocuklar üzerinde yapılan bir araştırma, rekabetin en düşük düzeyde tarımla uğraşan köylü ailelerle görüldüğünün yanı sıra en yaygın olarak şehirli orta sınıf ailelerde görüldüğünü de saptamıştır (Akt: Cole ve Cole, 1993). Bu sonuç, araştırmamızdaki genel rekabet algısında anlamlı bir farklılık bulunmamasına karşın dışlama alt boyutunda bulduğumuz anlamlı farklılık ile uyuşmamaktadır.

Köroğlu (2008), Akkaya (2008), Birel (2012), Polat (2019) ve Murat (2021) ise araştırmalarında aile gelir durumları ile rekabetçi tutum düzeyleri arasında anlamlı farklılıklara rastlamamışlardır. Bu bulgular bizim araştırmamızdaki bulguyu desteklemektedir. Velilerin ortalama sosyoekonomik düzeyi ile öğretmenlerin mesleki

rekabet algısı arasında anlamlı farklılık bulunmamasının nedenlerini; rekabetin sadece dışsal faktörlerden etkilenmediği aynı zamanda içsel süreçlerin sonucunda kişilik etkisi ile de oluştuğuna bağlayabiliriz. Asunakutlu, Temel ve Dirlik (2010) araştırmasında kişiliğin, bireylere has özelliklerin incelenebilmesine olanak sağladığı için nasıl ve neden rekabet ettiğini belirleyen önemli bir unsur olduğunu ve rekabetin seviyesini belirlediğini belirtmektedirler. Ayrıca velilerin sosyoekonomik seviyesi ne olursa olsun öğretmenlerin benzer okul kültürü ve iklimi içerisinde görev yapmaları, aynı eğitim sistemi içerisinde faaliyetlerini gerçekleştirebilmeleri, çoğu öğretmenin benzer statü ve maaş ile görevlerini yerine getirmeleri de anlamlı farklılığın görülmemesi sebeplerinden sayılabilir.

Son olarak araştırmada dışlama boyutundaki, velilerin ortalama sosyoekonomik seviyesinin düşük olduğu okullarda görev yapan öğretmenlerin düzeyinin yüksek çıkmasının nedenini; sosyoekonomik seviyenin yüksek olduğu velilerin bulunduğu okullarda öğrencilerin başarısız olsa dahi hiçbir faaliyet ve ilgiden yoksun bırakılmadığı, velilerin öğretmen ve yönetim üzerinde daha fazla baskı ve istek oluşturmaları sebebiyle dışlama yapılmadığı veya bu okullarda görev yapan öğretmenlerin daha pedagojik yaklaşımla, eğitim bilimleri esaslarına uygun olarak görev yaptıklarına bağlayabiliriz.

5.1.1.6.Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Yaş Aralıkları ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Fark Bulgularının Tartışılması

Araştırmada öğretmenlerin yaş aralıkları ile mesleki rekabet arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Fakat rekabet algı seviyelerine bakıldığında en yüksek ortalamanın 41+ yaşta olan öğretmenlerde, en düşük ortalamanın ise 23-30 yaş aralığında olan öğretmenlerde olduğu görülmektedir. Araştırmada öğretmenlerin yaş aralıkları ile yarışarak kazanma, onaylanma, üstünlük kurma ve dışlama alt boyutları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bu sonuçlar, farklı yaş gruplarındaki öğretmenlerin mesleki rekabet algısının farklı alt boyutlarında benzer olduğunu göstermektedir. Bu da yaşın mesleki rekabet algısını farklı yönlerde etkilemediğini göstermektedir. Yaş ile rekabet algısı arasındaki durum, özellikle 41 yaş ve üstü öğretmenlerde yüksek bir rekabet algısı olduğunu işaret etmektedir. Bu sonuçlar, yaşlandıkça öğretmenlerin mesleki rekabet algısının arttığını göstermektedir. Bunun nedeni, yaşlandıkça öğretmenlerin mesleki deneyimlerinin ve bilgilerinin artması ve bu nedenle daha fazla özgüvene sahip olmaları olabilir. Sonuç olarak, yaşın mesleki rekabet algısı üzerinde belirgin bir etkisi

olmayabilir, ancak yaşlandıkça öğretmenlerin mesleki rekabet algısının arttığı gözlemlenebilir.

Murat (2021) ve Yenidünya (2005) araştırmalarında yaş ve rekabetçi tutum düzeyi arasında anlamlı farklılıklar bulmamışlardır. Bu bulgu araştırmamızdaki bulguyla uyuşmakta ve desteklemektedir. Alanyazına bakıldığında yaş ve rekabetçi tutum arasında anlamlı farklılık saptayan çalışmalar görülmemiştir. Murat'a (2021) göre çalışmada yaş ve rekabetçi tutum düzeyleri arasında anlamlı farklılık çıkmamasının sebebi benzer yaşam şekillerinden kaynaklanabilmektedir.

Yenidünya'ya (2005) göre yaş ve rekabetçi tutum seviyesi arasında anlamlı farklılık bulunmamasının sebebi ise; ölçme ve değerlendirme aracı olarak sınavlara ve alınan puanlara verilen önemin erken yaşlarda başladığı ve öğrencinin akademik sonrasında mesleki yaşamı boyunca devam ettiği görüşünden dolayıdır. İlköğretimden üniversiteye girişe kadar sınavlarda iyi performans gösterme baskısı, yaşa bağlı olmayan bir rekabet oluşturmakta ve bu rekabetçi tutum öğrencinin yaşı veya akademik düzeyi ne olursa olsun değişmeden kalabilmektedir.

Araştırmamızda yaş ve mesleki rekabet arasında anlamlı farklılık görülmemesinin sebebini; öğretmenlerin meslek bilgilerinin, tutumlarının ve duygularının mesleğin ilk birkaç yılında oluşması ve yaşının ilerlemesine rağmen fazla değişmeden sabit kalması olarak gösterilebilir. Ayrıca öğretmenler yaşça büyük öğretmenleri kendisine örnek alabilir ve onun tutum, davranışlarını sahiplenebilir böylece ortak tutum gösterebilirler. Rekabet algı seviyelerinde en yüksek ortalamanın 41+ yaşta olan öğretmenlerde, en düşük ortalamanın ise 23-30 yaş aralığında olan öğretmenlerde görülmesini ise; yaşça daha genç öğretmenlerin daha yeni eğitim programlarından geçmesine, pedagojik formasyona daha hâkim olmasına ve rekabetin sadece faydalı olan kısmını kullanarak çoğunlukla işbirlikli öğretim yöntemlerini uygulamalarına bağlayabiliriz.

5.1.1.7.Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Mesleki Kıdemleri ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Fark Bulgularının Tartışılması

Araştırmada öğretmenlerin mesleki kıdemleri ile mesleki rekabet arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Ancak ortalamalara seviyelere bakıldığında en yüksek ortalamanın mesleki kıdemi 15+ yıl olan öğretmenlerde, en düşük ortalamanın ise mesleki kıdemi 1-7 yıl arası olan öğretmenlerde olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin mesleki kıdemleri ile yarışarak kazanma, onaylanma, üstünlük kurma ve dışlama alt boyutları

arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bu bulgu, öğretmenlerin mesleki kıdemleri ile mesleki rekabet arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Ancak, mesleki kıdemi yüksek olan öğretmenlerin yarışarak kazanma, onaylanma, üstünlük kurma ve dışlama alt boyutlarında daha yüksek ortalama puanlar elde ettikleri görülmüştür. Bu, mesleki kıdemi yüksek öğretmenlerin diğer öğretmenlere göre daha rekabetçi olabileceğine veya daha fazla güç sahibi olduklarına işaret edebilir. Öte yandan, mesleki kıdemi düşük öğretmenlerin de rekabetçi bir tutum sergileyebileceği düşünülebilir, ancak bu bulgular buna işaret etmemektedir. Bu sonuçlar, öğretmenlerin mesleki kıdemlerinin, mesleki rekabet algılarını doğrudan etkilemediğini ancak dolaylı olarak etkileyebileceğini göstermektedir.

Öğretmenlerin mesleki kıdemleri, onların mesleki deneyimleri ve tecrübelerinin bir yansımasıdır. Bu nedenle, uzun yıllar boyunca öğretmenlik yapan ve meslekte tecrübe kazanan kıdemli öğretmenler, genellikle daha fazla bilgi birikimine ve pratik bilgiye sahip olabilirler. Ancak, araştırmada da belirtildiği gibi, mesleki kıdem ve rekabet arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu durumda, mesleki kıdemli öğretmenlerin daha az rekabetçi olmaları veya daha az yarışmacı olmaları beklenemez. Bununla birlikte, öğretmenlerin bulunduğu okulların çevresel faktörlerinin de rekabet algısı üzerinde etkisi olabilir. Örneğin, sosyoekonomik açıdan dezavantajlı bölgelerde bulunan okullarda çalışan öğretmenler, daha fazla stres ve zorlukla karşılaşabilirler. Bu da rekabet algısını olumsuz yönde etkileyebilir. Ayrıca, kıdemli öğretmenlerin çalıştıkları okulların şartları da rekabet algısını etkileyebilir. Örneğin, yeterli öğrenci ve öğretmen sayısı olmayan okullarda çalışan öğretmenler, daha fazla iş yükü ve sorumluluk almak zorunda kalabilirler. Bu da rekabet algısını olumsuz yönde etkileyebilir. Sonuç olarak, öğretmenlerin mesleki kıdemleri, tek başına rekabet algısını etkilemek için yeterli bir faktör değildir. Öğretmenlerin çalıştıkları okulların bulunduğu çevrelerin etkileri ve çalışma koşulları da rekabet algısını önemli ölçüde etkileyebilir.

Yüksel (2019) da yaptığı araştırmada öğretmenlerin kıdemi ile uyguladığı öğrenciler arası rekabet ölçeğindeki maddeler arasında anlamlı bir farklılık bulmamıştır. Bu bulgusu araştırmamızdaki bulguyu destekler niteliktedir. Anlamlı fark görülmemesine rağmen öğretmenlerin sahip olduğu ortalama düzeylerine bakıldığında ise 0-10 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin öğrenciler arası rekabeti daha az desteklediği, 21-46 yıl arasında hizmet süresine sahip öğretmenlerin ise diğer kıdem gruplarından daha fazla

öğrenciler arası rekabeti desteklediği görülmektedir. Alanyazında kıdem ile rekabet arasındaki ilişkiyi araştıran başka bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Araştırmamızda öğretmenlerin mesleki kıdemleri ile mesleki rekabet algıları arasında anlamlı fark görülmemesini örgüt kültürü kavramı ile açıklayabiliriz. Örgüt içerisine yeni giren genç öğretmenler, örgütte uzun süredir var olan yaşça büyük öğretmenlerden örgüt norm ve davranışlarını öğrenmektedir. Meslekte ilk yıllarını yaşayan, daha dinamik, hevesli, hazırlıklı öğretmenler örgüt içerisindeki yaşça büyük öğretmenleri görerek, onların tavsiyelerini dinleyerek zamanla tutum ve alışkanlıklarını, motivasyonunu değiştirebilir.

Ortalama seviyelere bakıldığında en yüksek ortalamanın kıdemi 15+ yıl olan öğretmenlerde, en düşük ortalamanın ise kıdemi 1-7 yıl arası olan öğretmenlerde olmasını ise; kıdem olarak 10. yılını dolduran öğretmenlerin uzman öğretmen olabilmek için Kariyer Basamakları Sınavına (KBS) girmelerinin gerekmesine bağlayabiliriz. Çünkü hem sınav öncesi hazırlık sürecinde bir rekabet ortamı oluşmakta hem de sınav sonrası oluşan unvan farklılıkları rekabeti arttırmaktadır.

5.1.1.8.Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Çalıştıkları Okuldaki Öğretmen Sayısı ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Fark Bulgularının Tartışılması

Araştırmada öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki öğretmen sayısı ile mesleki rekabet arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Ancak seviye ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamanın çalıştıkları okullarda 21+ sayıda öğretmen olan öğretmenlerde, en düşük ortalamanın ise çalıştıkları okullarda 1-7 arası sayıda öğretmen olan öğretmenlerde olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki öğretmen sayısı ile yarışarak kazanma, onaylanma, üstünlük kurma ve dışlama alt boyutları arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır. Bu bulgu, öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki öğretmen sayısının mesleki rekabet üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir. Ancak, çalışılan okulun öğretmen sayısı ile seviye ortalamaları arasındaki farklılıklar, öğretmenler arasındaki rekabet algısını etkileyebilir. Bir okuldaki öğretmen sayısının artması, öğretmenler arasındaki rekabeti artırabileceği düşünülebilir. Çünkü daha fazla öğretmen arasında aynı sayıda ders ya da öğrenciye sahip olmak, öğretmenler arasındaki fırsatları paylaşmayı zorlaştırabilir. Bununla birlikte, araştırmada

bu bağlantının saptanmamış olması, öğretmenlerin sadece çalıştıkları okuldaki öğretmen sayısı ile rekabet etmediklerini gösteriyor olabilir.

Öğretmenler arasındaki rekabet, öğretmenlerin çalıştıkları okulların bulunduğu çevrenin ve okul şartlarının da etkisinde olabilir. Örneğin, bir okulun bulunduğu çevredeki eğitim seviyesi düşük, sosyoekonomik açıdan dezavantajlı bir bölgede yer alması, öğretmenler arasındaki rekabeti artırabilir. Bunun yanı sıra, okulun fiziksel koşulları, öğrenci sayısı, ders saatleri ve benzeri faktörler de öğretmenler arasındaki rekabeti etkileyebilir. Sonuç olarak, bu bulgu, öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki öğretmen sayısının mesleki rekabet üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığını gösteriyor. Ancak, okulun bulunduğu çevre ve okul şartları gibi diğer faktörler, öğretmenler arasındaki rekabet algısını etkileyebilir. Bu nedenle, öğretmenler arasındaki rekabeti anlamak ve yönetmek için bu faktörlerin de dikkate alınması gerekmektedir.

Literatür incelendiğinde bu konu ile ilgili, öğretmen sayısı bağımsız değişkeninin ilişkisinin incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bunun sebebi öğretmenlerin rekabet düzeyleri ile ilgili ölçek geliştiricisi haricinde herhangi bir çalışma yapılmaması olabilir. Araştırmamızın bu bulgusu daha sonra öğretmenler ve rekabet konularında çalışma yapacaklara kaynak niteliğinde olabilecektir. Araştırmada öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki öğretmen sayısı ile mesleki rekabet algıları arasında anlamlı fark görülmemesinin sebebi; rekabet üzerinde sayısal bir faktörün etkisi olmamasıyla, öğretmenlerin rekabet algılarının kişilik özelliklerinden ve eğitime bakış açılarından kaynaklanabilir olmasından dolayı az ya da çok öğretmenin olduğu okullarda da kendi tutumlarını gösterebilmeleriyle, kalabalık okul kadrosuna sahip okullarda öğretmenlerin kendilerini iş yükü sebebiyle ön plana çıkarmak istememeleriyle, az öğretmenin olduğu okullarda öğretmenlerin çoğu şeyi iş birliğiyle gerçekleştirmeleri ve aralarında rekabet görmemeleriyle açıklanabilir.

Nitekim bu araştırmada en düşük rekabet algısının 1-7 yani az sayıda öğretmenin olduğu okullarda sahip olduğu da görülmektedir. En yüksek mesleki rekabet algı ortalamasının ise 21+ öğretmenin bulunduğu okullardaki öğretmenlerde görülmesinin sebebini ise; bu okulların büyük, her kesimden öğrenci alabildiği için daha başarılı, idarecilerinin daha başarı arzulayan ve kendi okullarını ön plana çıkarmak isteyen, öğretmenlerin bu büyük okullarda bazen veli ve idarecilerinin beğenilerini almak istemeleri faktörleriyle açıklamak mümkün olabilir.

5.1.1.9.Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Çalıştıkları Okuldaki Öğrenci Sayısı ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Fark Bulgularının Tartışılması

Araştırmada öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki öğrenci sayısı ile mesleki rekabet arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Fakat ortalama seviyelere bakıldığında en yüksek ortalamanın çalıştıkları okullarda 251-500 arası sayıda öğrenci olan öğretmenlerde, en düşük ortalama ise çalıştıkları okullarda 1-250 arası sayıda öğrenci olan öğretmenlerde olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki öğrenci sayısı ile yarışarak kazanma, onaylanma, üstünlük kurma ve dışlama alt boyutları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bu bulgular, öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki öğrenci sayısının mesleki rekabet üzerindeki etkisini değerlendirirken önemli bir referans noktası olabilir. Araştırmada elde edilen sonuçlar, okullardaki öğrenci sayısı ile mesleki rekabet arasında doğrudan bir ilişki olmadığını göstermektedir. Ancak, çalıştıkları okuldaki öğrenci sayısının artmasıyla birlikte öğretmenlerin rekabet algısı da artmaktadır. Bu durumda, öğretmenlerin rekabet algısının artması, okullardaki öğrenci sayısı ile ilişkili olabilir. Örneğin, daha kalabalık okullarda çalışan öğretmenler, diğer öğretmenlerle mesleki başarılarını karşılaştırmak ve farklılıklarını belirlemek için daha fazla fırsata sahip olabilirler. Bu durumda, okullardaki öğrenci sayısının artması, öğretmenler arasındaki mesleki rekabeti artırabilir. Bununla birlikte, öğretmenlerin rekabet algısı sadece okuldaki öğrenci sayısı ile değil, aynı zamanda okulun bulunduğu çevre ve öğrencilerin sosyoekonomik durumu gibi diğer faktörlerle de ilişkili olabilir. Örneğin, yoksul bir mahalledeki okulda çalışan bir öğretmen, öğrencilerin düşük akademik başarılarına karşı mücadele etmek zorunda kalabilir. Bu durumda, öğretmenler arasındaki mesleki rekabet algısı, sadece sayısal verilere dayanmak yerine, öğrencilerin sosyal ve ekonomik durumları gibi daha geniş bir perspektiften ele alınmalıdır. Sonuç olarak, öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki öğrenci sayısının mesleki rekabet üzerindeki etkisi, tek başına ele alınmamalıdır. Bu faktör, okulların bulunduğu çevrelerin, öğrencilerin sosyoekonomik durumlarının ve diğer faktörlerin bir bütün olarak ele alınması gereken daha geniş bir perspektifin parçası olarak değerlendirilmelidir.

Literatür incelendiğinde rekabet konusu ile ilgili, öğrenci sayısı bağımsız değişkeninin ilişkisinin incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bunun sebebi araştırmacıların öğrenci sayısının rekabete bir etkisi olamayacağı düşüncesi olabilmektedir. Bu araştırmanın bu bulgusu daha sonra bu konu ve bu değişken ilişkisi

hakkında çalışma yapacak araştırmacılara kaynak niteliğinde olabilecektir. Araştırmada öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki öğrenci sayısı ile mesleki rekabet algıları arasında anlamlı fark görülmemesinin sebebi; okullardaki öğrenci sayısının dolayısıyla okul büyüklüğünün öğretmenler üzerinde farklı bir tutum meydana getirmediği ya da rekabetin iki öğrenci arasında bile bazen yüksek seviyelerde hissedilebilmesi ve öğretmenlerine yansması olarak yorumlanabilir. Ayrıca Türk eğitim sisteminde okul ve öğretmen başarılarının, öğrencilerinin ortak sınavlardan elde ettiği ortalama başarı puanlarına göre yorumlandığı düşünüldüğünde az öğrenci veya çok öğrencinin ortalamalarının öğretmen üzerinde rekabeti değiştirmedikleri sebep olarak gösterilebilir.

5.1.1.10. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Çalıştıkları Ortaöğretim Türü ile Mesleki Rekabet Algıları Arasındaki Fark Bulgularının Tartışılması

Araştırmada öğretmenlerin çalıştıkları ortaöğretim türü ile mesleki rekabet arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Ancak ortalama seviyelere bakıldığında en yüksek ortalamanın Anadolu Lisesinde çalışan öğretmenlerde, en düşük ortalamanın ise İmam Hatip Lisesinde çalışan öğretmenlerde olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin çalıştıkları ortaöğretim türü ile yarışarak kazanma, onaylanma, üstünlük kurma ve dışlama alt boyutları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Birçok faktör, öğretmenler arasındaki mesleki rekabeti etkileyebilir. Bunlar arasında çalışılan okulun özellikleri, öğrenci profili, okul yönetiminin tutumu ve öğretmenlerin kendilerine olan güven seviyeleri gibi faktörler sayılabilir. Bu bulgu, Anadolu Lisesi'nde çalışan öğretmenlerin daha fazla rekabet içinde olabileceğini gösteriyor olabilir. Ancak mesleki rekabetin sadece öğretmenler arasında olmadığı unutulmamalıdır. Okul yönetimi ve politikaları da öğretmenler arasındaki rekabeti etkileyebilir. Örneğin, öğretmenlerin maaşları veya terfi imkanları gibi faktörler, öğretmenler arasında rekabeti artırabilir veya azaltabilir.

Anadolu liseleri, Türkiye'deki ortaöğretim kurumlarından biridir ve öğrencilerin yüksek öğrenime hazırlanmalarını amaçlar. Genellikle akademik başarıya önem veren öğrencilerin tercih ettiği bu okullarda, eğitim müfredatı üniversite sınavlarına yönelik hazırlık yapacak şekilde tasarlanmıştır. Bu nedenle, öğretmenlerin mesleki rekabeti, öğrencilerin bu sınavlardaki başarılarına doğrudan etki edebilir. Anadolu liselerinde öğrenci niteliği, özellikle başarıya önem veren, yüksek hedefleri olan ve disiplinli öğrencileri içerir. Bu öğrenciler genellikle üniversite sınavlarına hazırlanmak için büyük bir çaba gösterirler ve öğretmenlerin mesleki kıdemi, bu öğrencilerin başarılarını

etkileyebilir. Yıllar içinde tecrübe kazanmış, eğitimdeki yenilikleri takip eden, öğrencilerine doğru yönlendirme yapabilen ve akademik birikimi yüksek olan öğretmenler, öğrencilerin başarılarına olumlu katkıda bulunabilirler. Bunun yanı sıra, Anadolu liselerinde veli beklentileri de oldukça yüksektir. Veli, çocuğunun üniversiteye giriş sınavlarında başarılı olmasını ve kariyerinde ilerlemesini istediği için öğretmenlerden yüksek bir performans bekler. Bu nedenle, öğretmenler arasındaki mesleki rekabet, velilerin beklentileriyle de doğrudan ilişkilidir. Sonuç olarak, Anadolu liselerinde öğretmenler arasındaki mesleki rekabetin, öğrenci başarıları, öğrenci niteliği ve veli beklentileri gibi faktörlerle yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Bu nedenle, okulların öğretmenler arasındaki mesleki rekabeti yönetirken, bu faktörleri de göz önünde bulundurması önemlidir.

Meslek liseleri, öğrencilere mesleki beceri ve bilgi kazandırmayı amaçlayan okullardır. Bu okullarda öğrencilere teorik bilgilerin yanı sıra pratik beceriler de öğretilir ve öğrenciler genellikle meslek edinmek amacıyla bu okulları tercih ederler. Meslek liselerinin öğrenci niteliği genellikle diğer liselere göre daha düşük seviyededir. Bu durum, öğrencilerin akademik yeteneklerinin yetersiz olması veya ilgi alanlarının mesleki eğitime yönelik olması gibi nedenlerden kaynaklanabilir. Meslek liselerindeki öğrenci niteliği, öğretmenlerin mesleki rekabet açısından nasıl bir durumla karşı karşıya kaldığı konusunda önemli bir etkiye sahip olabilir. Örneğin, düşük seviyedeki öğrencilerle çalışmak zor olabilir ve öğretmenlerin performansları bu nedenle daha düşük olabilir. Bununla birlikte, meslek liselerinde öğrenci sayısının genellikle az olduğu ve öğrenci sayısının fazla olduğu okullara kıyasla daha az öğretmenin bulunduğu da bir gerçektir. Bu da öğretmenler arasındaki rekabeti etkileyebilir ve öğretmenlerin mesleki rekabet açısından daha az baskı hissetmelerine neden olabilir.

Diğer taraftan, meslek liselerindeki öğrenci ve veli beklentileri, öğretmenlerin mesleki rekabet açısından karşılaştıkları bir diğer faktördür. Öğrenci ve veliler, meslek liselerinden mezun olduktan sonra iş bulma şanslarının yüksek olmasını bekleyebilirler. Bu nedenle, öğretmenlerin öğrencileri için en iyi eğitimi sağlamak için birbirleriyle rekabet halinde olmaları gerekebilir. Sonuç olarak, meslek liselerindeki öğrenci niteliği, öğrenci sayısı ve öğrenci ve veli beklentileri, öğretmenlerin mesleki rekabet açısından karşılaştıkları farklı faktörlerdir. Bu faktörler, öğretmenlerin mesleki rekabet açısından nasıl bir durumla karşı karşıya kaldığına ve mesleki rekabetin nasıl etkilenebileceğine yönelik farklı sonuçlara neden olabilir. Sonuç olarak, öğretmenlerin çalıştıkları

ortaöğretim türü ile mesleki rekabet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamasına rağmen, farklı faktörlerin öğretmenler arasındaki rekabeti etkileyebileceği görülmektedir.

Akbayırılı (1998), Yenidünya (2005) ve Akkaya (2008) yaptıkları çalışmalarda rekabetçi tutum ile ortaöğretim okul türü arasında herhangi bir anlamlı fark bulmamışlardır. Bu bulgular araştırma bulgumuzu destekler niteliktedir. Yenidünya (2005) ve Akkaya'ya (2008) göre öğrencilerin rekabetçi tutumu ile lise türleri arasında anlamlı fark bulunmamasının sebebi; farklı lise türlerinde öğrenim görmelerine rağmen ilkokuldan itibaren tüm kademe geçişlerinde hepsinin aynı sınavlara girmesi ve hepsinin hedeflerinin iyi puanlar kazanarak güzel liselere gidebilme olmasıdır. Doğal olarak benzer süreçlerden ve benzer motivasyonlara sahip bu öğrencilerin de benzer tutumlara sahip olması beklenmektedir. Köroğlu (2008) araştırmasında ortaöğretim öğrencilerinin öğrenim gördükleri okul türleri ile rekabetçi tutumları arasında anlamlı farklılık bulmuştur. Bu farklılık Anadolu ve Resmi Liselerde okuyan öğrenciler arasında olup resmi lisede okuyan öğrenciler lehinedir. Aydın da (2022) yaptığı çalışmada okul türü ile rekabetçi tutum arasında Spor Lisesinde okuyan öğrenciler lehine bir anlamlı farklılık saptamıştır.

Bu çalışmada öğretmenlerin görev yaptıkları ortaöğretim türü ile mesleki rekabetleri arasında anlamlı farklılık görülmemesinin sebebi; farklı okul türleri içerisinde farklı okul iklimleri soluyarak, farklı dersleri, farklı tekniklerle öğretseler da öğretmenlerin de zamanında aynı eğitim sisteminden geçmeleri, benzer aile ve toplum tutumları ile büyüyen öğrencilere sahip olmaları, istekleri ve gelecek hedefleri benzer olan öğrenciler ile çalışmaları, öğretmenlerin görev yaptıkları okul türü ve öğrencileri arasında fazla bağdaşmadıkları, çeşitli sebeplerden dolayı bir öğretmenin birden çok ortaöğretim türünde geçiş yaparak veya aynı anda derslere girmesi sebepleriyle açıklanabilir. Ortalama seviyelere göre bakıldığında en yüksek rekabet algısı seviyesinin Anadolu Lisesinde görev yapan öğretmenlerde, en düşük ortalamanın ise İmam Hatip Lisesinde görev yapan öğretmenlerde olmasının sebebini ise; Anadolu Lisesindeki öğrencilerin öğretmenlerinden beklentilerinin ve hedeflerinin daha yüksek olması bu yüzden hem kendi aralarında hem de öğretmenlerinin aralarında bir rekabet havası oluşturmalarını gösterebiliriz.

5.2.Nitel Verilerden Elde Edilen Bulguların Tartışılması

5.2.1. Rekabetin Varlığı ve Rekabeti Öne Çıkartan Faktörler Temasına Ait Tartışma

Bu temanın altında üç alt kategori bulunmaktadır. Bunlar: “Rekabetçi Branşlar”, “Rekabet Faktörleri” ve “Rekabetçi Davranışlar ve Biçimleri” şeklindedir. İlk alt kategori olan Rekabetçi Branşlar’ın içerisinde; sınıf öğretmenleri, okul öncesi öğretmenleri, merkezi sınavlardaki branşlar ve meslek dersleri öğretmenleri sıklık sırasına göre dört kod yer almaktadır. İkinci alt kategori olan Rekabet Faktörlerinin içerisinde sıklık sırasına göre; kişilik özellikleri, takdir görme ihtiyacı, veli profili, okul ortamı, sosyal medya paylaşımı, öğrenciden ve veliden kaynaklı faktörler, mesleki özellikler, etiketlenme korkusu, mesleki doyum elde etme ve veli baskısı şeklinde on kod yer almaktadır. Üçüncü alt kategori olan Rekabetçi Davranışlar ve Rekabet Biçimleri alt teması, sıklık sırasına göre; rekabet biçimleri, sınav sonuçları, aşırı ödevlendirme, gösteriler ve yarışmalar şeklinde beş koddan meydana gelmektedir. Alt kategorilerin ve içerisindeki kodların tartışılması başlıklar halinde aşağıda verilmiştir.

5.2.2. Rekabetçi Branşlara Ait Tartışma

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerine göre rekabetin en yoğun yaşandığı branş olarak ilk sırada sınıf öğretmenliği belirtilmiştir. Sınıf öğretmenleri arasında yaşanan rekabet öğretimde kullanılan materyaller, okuma-yazma öğretim süreçleri ve uygulanan çeşitli sosyal etkinlikler olarak ortaya çıkmakta ve ağırlıklı olarak sosyoekonomik seviyesi orta ve yüksek insanların tercih ettikleri okullarda kendini fazlasıyla göstermektedir. Bunun sebebi; ağırlıklı olarak bu okullardaki velilerin istekleri ve görüşleri ile şekillenen sınıflar, öğretmenler arasındaki kıyaslamalar ile oluşan rekabet algısıdır. Aynı zamanda sınıf öğretmenlerinin uzun süre birbirleri ile çalışmaları, Türkiye’deki öğretmen sayısı içerisinde yüzde olarak en büyük yüzdeye sahip olmaları, Türk eğitim sisteminin ilk zorunlu eğitim basamağında çalışmaları nedeniyle de rekabet yoğunluğunda öne çıkmış olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca sınıf öğretmenleri arasında bazı okullarda yer alan öğretmen seçme gibi uygulamalar zaman zaman popüler öğretmen kavramını ortaya çıkarmaktadır ve bu tür gelişmeler mesleki rekabeti artırabilmektedir.

Benzer bir durumun okul öncesi öğretmenleri arasında da yer aldığı görüşler doğrultusunda saptanmıştır. Okul öncesi eğitim kurumlarında gerçekleştirilen çeşitli

etkinlikler zamanla mesleki dayanışmadan çok veli memnuniyetini ve takdirini çekebilen öğretmen beklentisine dönüşmekte ve bu durum rekabet halini alabilmektedir. Küçük ve Koç'un (2004) yaptığı araştırmaya göre, çoğunlukla 0-12 yaş arasındaki çocuklar rekabetin anlamını kavrayamamakta ve rekabet durumunda ne yapmaları gerektiği bilgi ve kabiliyetlerine hâkim değildir.

Bu bağlamdan yola çıkarak okul öncesi ve sınıf öğretmenliği branşlarında ortaya çıkan rekabet iklimini çoğunlukla öğrencilerin değil de öğretmenler, idareciler ya da eğitim sistemi tarafından dışarıdan ise veliler tarafından desteklendiğini söyleyebiliriz. Ayrıca sosyal medya incelendiğinde en çok paylaşım yapan ve en çok takipçiye sahip sayfaların okul öncesi sayfaları olduğu görülmektedir. Bu şekilde kendi paylaşımlarını yapan okul öncesi öğretmeni sayısı git gide artmaktadır. Bu sayfalar öğretmenlere dayanışma, paylaşma duyguları içerse de bireysellik, kendini ön plana çıkarma, kıyaslama duyguları nedeniyle rekabeti arttırmaktadır.

Rekabetin kendini şüphesiz ki en çok gösterdiği branşlar arasında özellikle merkezi sınavlarda ağırlığı olan branşlar gelmektedir. Türkiye'de bazı branşların merkezi sınavlardaki ağırlıkları o derse ve derin içeriklerine daha fazla önem atfedilmesine yol açmaktadır ve bu derslerin öğretmenleri arasında kendi branşlarındaki başarının sembolik değeri artmaktadır. Merkezi sınavlar Türkiye'de oldukça eleyici ve neredeyse öğrencinin kaderini belirleyici konumdadır ve bu durum rekabet düzenini beslemektedir. Kahveci ve Sever'e (2018) göre eğitim sistemi, okul ve ulusal sınavlar yoluyla rekabeti ve sonuca dayalı sonuçları yoğun bir şekilde vurgulamaktadır. Foucault (1996), sınavların bir gözetim ve normalleştirme aracı olduğunu, sınıflandırma ve cezalandırma için kullanıldığını savunmaktadır. Teorik olarak, sınavlar herkes için eşit fırsatlar olacak şekilde tasarlanmıştır ancak genellikle başarısızlığın bireysel sorumluluğuna yol açarlar ve yalnızca seçilmiş birkaç kişi başarılı olur. Akademik başarıya yönelik rekabetçi olmayan tutumlar, rekabetin akademik başarıdan çok popülerlik, ilişkiler, beğenilirlik gibi sosyal ortamlarda tezahür ettiği meslek liselerinde daha yaygındır. Bu yönüyle araştırmamızdaki meslek derslerinde rekabetin görüldüğü sonucu da desteklenmektedir.

5.2.3. Rekabet Faktörlerine Ait Tartışma

Öğretmenler arasında rekabeti ortaya çıkartan ve sürdüren pek çok faktör söz konusudur. Araştırmada ortaya çıkan bu faktörleri öğretmenlerin katılım düzeyine göre sıralandığında; kişilik özellikleri, takdir görme ihtiyacı, veli profili, okul ortamı, sosyal

medya paylaşımları, öğrenciden kaynaklı faktörler, mesleki özellikler-etiketlenme korkusu-mesleki doyum elde etme-veli baskısı şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu faktörlerin bir kısmı öğretmenlerin kendisi ile bir kısmı okul ortamı ve kültürüyle, bir kısmı da veli ve öğrencilerle ilgilidir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu, rekabetin gerisinde öğretmenlerin kişilik özelliklerine işaret etmiştir. Kimi öğretmenlerin yarışmacı ve hırslı kişilik-karakter özelliklerinin rekabeti beslediği düşünülmektedir. Krishnan vd. (2002) ile Schrock (2014) yaptıkları araştırmalarda bu bulguları destekler nitelikte; rekabetçi tutumların gösterilme şeklinin bireyin kişilik özelliklerinden büyük ölçüde etkilendiği vurgulanmaktadır. Rekabetçi bir mizaca sahip olan kişilerin, diğerlerinden daha iyi performans gösterme arzusuyla hareket eden kıskançlık ve açgözlülük sergileme eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. Bu kişilerin rekabet etmekten zevk aldıklarını ve üstün olmaya çalıştıklarını saptamışlardır. Açar Eskici (2018) de çalışmasında bu tip kişilerin bu olumsuz tutumları sürdürerek örgütsel rekabet gücünü etkileyebileceğini ortaya koymaktadır.

Kişilik özellikleri, insanların doğuştan getirdiği ya da sonradan edindiği birtakım özellikleri ifade etmektedir ve kimi öğretmenlerin bu özellikleri mesleğe bakış açıları ve bulundukları ortamdaki şartlarla birleşince daha rekabetçi tutum ve davranış içerisinde olabilmektedirler. Araştırmaya katılan bazı öğretmenlere göre ise kimi öğretmenlerin rekabetçi davranışlarının gerisinde takdir edilme ve beğenilme arzusu yatmaktadır. Sosyal karşılaştırma teorisinin (Festinger, 1954) kilit bir yönü olan öz karşılaştırma fenomeni, bu dinamikte kritik bir rol oynar. Garcia vd. (2013) araştırmalarında rekabetin aynı şekilde kıyaslama yapmanın bir çıktısı olarak meydana geldiğini belirtmektedir. Bireyler kendilerini çeşitli faktörlere göre karşılaştırırlar ve rekabet yoluyla performans farklarını azaltmaya çalışırlar (Garcia vd., 2013).

Açar-Eskici de (2018) araştırmasının bulgularında, bireyin kendisini diğer bireylerle kıyaslamasının rekabetin bir gereği, rekabet sürecinin ürünü olduğunu, kişilerin kendilerine performans anlamında yakın gördükleri kişiler ve de yöneticilerin başarılı buldukları kişilerle kıyaslayabildiklerini belirtmiştir. Bu bağlamda ortaya çıkan ilgili ifadeler, bu araştırmanın rekabetin takdir görme ve mesleki doyum elde etme kodlarının ortaya çıkması sonucunu destekler niteliktedir. Okullarda öğretmenler kendileri açısından yaş, cinsiyet, kıdem gibi demografik özellikler açısından yakın gördüğü diğer öğretmenlerle kıyaslama yaparak onlarla rekabete girdikleri gibi okul idaresi tarafından

başarılı bulunan, ödüllendirilen, çalışmaları okul gruplarında paylaşılan diğer öğretmenlere karşı da rekabet tutumu geliştirebilmektedirler.

Açar-Eskici'ye (2018) göre zorlu rekabetçi ortamlarda kişisel hedeflere ulaşmak yeterli değildir. Bireyler ayrıca diğerlerinden daha iyi performans göstermeli ve bu da rekabetçi etkileşimlere yol açmalıdır. Ekonomik kazançlar, kişisel kazançların önemli bir alt temasıdır. Çünkü gerekli ücret elde edilemediğinde bir tatmin ve motivasyon eksikliği oluşabilmektedir (Herzberg, 1968). Maaş, ikramiye ve fazla ödemeler gibi ekonomik teşvikler rekabeti teşvik etmektedir (Kilduff vd., 2010), onları önemli bir rekabet unsuru haline getirir (Schrock vd., 2014). Araştırma, bireylerin daha büyük ekonomik kazançlar elde etmek için kıyasıya rekabet ederek satış hedeflerini karşılamak ve aşmak için çabaladıklarını doğrulamaktadır (Açar-Eskici, 2018). Tüm bu bulgular, bu araştırmanın nitel bulgularıyla uyuşmamaktadır. Bu uyuşmamanın muhtemel nedenleri olarak ücret faktörünün bu araştırmada görüşmeciler tarafından ön plana sayılabilir.

Rekabet, öğretmenlerin özelliklerinden ve pedagojik pratiklerinden kaynaklandığı gibi veli profilinden de kaynaklanabilmektedir. Veli beklentisinin özellikle sınav başarısı üzerine yoğunlaştığı ve akademik çalışmaların gözde olduğu günümüz eğitim sistemini dikkate aldığımızda kimi velilerin öğretmenlerden rekabeti gizli ya da açık talep ettiği görülmektedir. Velilerin özellikle özel okullarda ve gözde devlet okullarında yarışmacı kültürü besleyen beklenti ve talepleri kimi öğretmenler arasında rekabetçi davranışların artmasına yol açmıştır. Araştırmada kimi öğretmenlere göre ise mesleki rekabeti velilerin baskısı ortaya çıkarmaktadır. Bunda velilerin; çocuklarıyla özel olarak ilgilenilmesini istemesi ve öğretmenlerden birçok beklentilerinin bulunmasının etkisinden söz edilebilir. Kaya'nın (2022) araştırması, çatışmaların genellikle ebeveynlerin karşılanmayan beklentilerinden kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Bu gerçekçilikten uzak ve öğretmenin eğitimdeki rolünün kapsamını aşan beklentiler; özellikle okul öncesi eğitiminde çocuklarına özel ilgi gösterilmesini isteme, okuma-yazma eğitimi ve sure ezberleme talepleri ve hatta öğretmenlerin çocukları için özbakım görevlerini yerine getirmelerini istemeyi içerebilir. Bu bulgular, Hobjila'nın (2014) ebeveynlerin eğitim faaliyetlerinin ötesinde bakım hizmetleri beklediklerini ve çocukları için özel ilgi istediklerini ortaya koyan çalışmasıyla ve Zembat'ın (2012) araştırmasında öğretmenlerin genellikle bakıcı olarak algılandığı bulgusuyla birbirini destekler niteliktedir.

Bununla beraber okul ortamı ve kültürü de rekabeti besleyen ve ortaya çıkartan faktörler içerisinde sıralanmaktadır. Paylaşımcı ve dayanışmacı okul kültürü yerine

rekabeti ve yarışı destekleyen okul iklimi ve kültürünün bir sonucu olarak yoğun rekabetçi mesleki davranışlara öğretmenler arasında rastlanabilmektedir. Bu tarz rekabeti destekleyen okulların çoğunlukla özel okullar olduğu düşünülse de sosyokültürel seviye olarak orta ve üst düzey ailelerin çocuklarının gittiği büyük, merkezi devlet okullarında da çeşitli faktörler etkisi ile rekabet oldukça sık görülen bir tutum olmaktadır. Bunun nedeni nicel bulgularımızla da paralel olarak yüksek sayıda öğretmenin olduğu okullarda, veli, idareci ya da milli eğitim tarafından fark edilmek, ön plana çıkmak isteyen öğretmenlerin diğerlerinin arasında sıyrılarak, rekabette ilerlemek istemelerinden kaynaklanabilmektedir.

Bunun yanında son zamanlarda özellikle sosyal medya kültürünün etkisiyle etkileşim ve beğeni alabilmek ve sosyal medya takipçilerine yönelik içerikler üretebilmek adına da rekabetin ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Kimi öğretmenler kendi istekleri ile sosyal medya için içerik üreterek paylaşım yaparken kimi okullarda ise okul idareleri ya da daha üst eğitim yöneticileri tarafından paylaşımların istendiği görülmektedir. Bu durum daha fazla etkileşim, daha fazla beğeni ve paylaşım yapabilme konusunda öğretmenler arasındaki rekabeti artırabilmektedir. Öğretmenler arasında rekabeti çoğaltan ya da ortaya çıkartan nedenlerden birisi de öğrencilerin özellikleri olabilmektedir. Özellikle sınavla öğrenci alan okullarda başarı beklentisinin fazlalığı ya da sosyoekonomik olarak seçkin grupların olduğu sınıflarda ve okullarda mesleki rekabet kendini daha fazla gösterebilmektedir. Bununla birlikte mesleki yeterlikler gibi kimi mesleki özelliklerin de etkisi söz konusu olabilmektedir. Katılımcı kimi öğretmenlere göre ise mesleki rekabet bazı öğretmenlere mesleki doyum sağlamaktadır ve bundan dolayı rekabet ortaya çıkabilmektedir. Hays ve Bendersky (2015) bulgularımızı destekler nitelikte araştırmasında; kariyer anlamında yüksek hedefleri olan ve mesleklerinde basamakları hızla çıkmak isteyen bireylerin rekabete eğilimli olduklarını söylemektedirler. Kahveci ve Sever'e (2018) göre, bireyler mesleki ilerleme için rekabet etmenin yanı sıra tüketim tercihleriyle de kendilerini ayırt etmeye, farklı pozisyonları işgal ederek bir benzersizlik duygusu elde etmeye çalışmaktadırlar. Mevcut tüketim ve anında tatmin kültürü, insanların güzellik, tanınma ve hayranlık duyma özlemlerini pekiştirmektedir (Giddens 2014).

5.2.4. Rekabetçi Davranışlar ve Rekabet Biçimlerine Ait Tartışma

Araştırmada öğretmenler arasında mesleki rekabetin farklı biçimlerde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu rekabet biçimleri zaman zaman sınav notları için akademik çalışmalar biçiminde, kimi zaman sosyal etkinlikler şeklinde ve kimi zaman da projeler türünde ortaya çıkabilmektedir. Bu tür davranışlar zaman zaman gizli zaman zaman da açık şekilde yapılmaktadır. Rekabetçi davranış biçimleri daha fazla sınav, daha fazla ödev, daha fazla çalışma gibi performans odaklı çalışmaları nicelik olarak artırmış görünmektedir. Araştırmada rekabetin gerçekleşme biçimleri ve rekabetçi davranışların öğretmen görüşlerine göre yoğunluk sıralamasına göre sınav sonuçları, aşırı ödevlendirme, gösteri ve yarışmalar şeklinde olduğu görülmektedir.

Kahveci ve Sever'in (2018) araştırmasına göre öğretmenlerin görüşlerine göre öğrencilerin farklı konu ve durumlarda birbirleriyle rekabet ettikleri belirtilmektedir. Öğrencilerin hangi konularda rekabet ettikleri okul tiplerine ve bulundukları bölgenin sosyo-kültürel seviyesine göre farklılaşmaktadır. Öğrenciler kendi hedeflerine ulaşabilmek için birbirlerini gözlemlemekte ve kıyaslama yaparak rekabete girmek istemektedirler. Geliştirdikleri bu tutum iş birliğini azaltmakta ve aralarında olumsuz duygu, davranışlar geliştirebilmektedir. Anadolu ve Fen liselerinde ders başarısı bakımından rekabetin oldukça fazla olduğu öğretmen görüşlerince belirtilmiştir. Bu sonuç da nicel ve nitel bulgularımız ile uyushmaktadır. Navaro'ya (2011) göre bireylerin birbirlerini kıyaslamaları rekabetin ana körükleyicisidir. Ayrıca Festinger (1954) ve Garcia (2013) araştırmalarında da rekabetin, kişilerin birbirleri ile aralarındaki farkı azaltmaya çalışmaları ile ortaya çıktığı belirtilmiştir.

Öğretmenlerin görüşlerine göre rekabet biçimleri, öğrencinin genel iyi oluş halini ve bütüncül gelişimini desteklemeyen yapıcı rekabet yerine daha çok “skorlar” üzerine yoğunlaşan yıkıcı rekabet şeklinde olduğu görülmektedir. Bazı özel okullarda ise denenen yeni model ya da uygulamalar da rekabet biçimleri arasında yerini almaktadır. Sınav skorları özellikle rekabetin en çok hissedildiği alanlardan birisi olarak görülmektedir. Açar Eskici (2018) araştırmasında ise bu bulgumuzla çelişen; gruplar arasındaki rekabetin, rekabet içerisindeki bireylerin daha fazla iş birliği ve dayanışma içerisinde oldukları, grubun faydasını kendi faydasından daha önemli görür hale geldiklerini belirten bulgulara sahiptir. Kimi öğretmenler ise rekabeti sürdürmek için öğrencilere daha fazla ödev ve araştırma vererek tempoyu sürdürmek istemektedir. Bu durum biraz da veli beklentileri ile paralel değerlendirilmelidir. Kimi veli grupları çok ödev veren öğretmeni

“iyi öğretmen”, ödev vermeyen öğretmenleri ise sınıf içerisindeki teknik, yöntem ve faaliyetlerini görmeksizin “ilgilenmeyen, çalışmayan öğretmen” olarak değerlendirebildiği için bu beklentiyi sürdüren öğretmen davranışları birbirleri arasında rekabet haline gelebilmektedir.

Bu araştırmada gösteri ve yarışmalar, öğretmen görüşlerine göre öğretmenlerin rekabet ettiği alanların bir diğeri olarak gösterilmektedir. Başta 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı ile 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı olmak üzere belirli gün ve haftalarda öğretmenlerin çocuklar tarafından sergilenmek üzere hazırladıkları gösteriler diğer öğretmenler, veliler ve idare tarafından kıyaslamalar yapılarak rekabet oluşmasına neden olmaktadır. Eğitim kademesi sonunda mezuniyet gösterisi yapan, ilkokulda okuma bayramı yapan, okul öncesinde daha fazla şenlik ve yarışma hazırlayan vb. durumlarda daha aktif öğretmenler kendilerini bazen daha ön plana çıkarmak isterler ve öğretmenler dolayısıyla okullar arasındaki rekabeti arttırabilirler.

5.2.5. Rekabetin Yansımalarına Ait Tartışma

Öğretmenler arasında yaşanan mesleki rekabetçi davranışların çeşitli etkileri ve yansımaları söz konusu olmaktadır. Rekabetin türü, yeri ve yoğunluğuna bağlı olarak bu yansımalar farklılık gösterebilmektedir. Elde edilen verilerin analizinden sonra bu tema altında; mesleki pratiklere yansıması, okula yansıması, velilere yansıması, öğrencilere yansıması ve öğretmenler arası ilişkiye yansıması olmak üzere beş alt tema yer almaktadır. Mesleki rekabet, öğretmenlerin çeşitli şekillerde mesleki pratiklerine doğrudan ve dolaylı olarak yansımasına yol açabilmektedir. Mesleğin daha iyi standartlara kavuşması anlamında rekabetin çeşitli olumlu yansımaları olabildiği gibi mesleği çekilmez hale getiren, iş doyumunu ve bağlılığı azaltan, mutsuzluğu artıran ya da öğretmenlerin iyi oluş hallerine zarar veren hale gelebilmektedir.

Katılımcı öğretmenlerin görüşlerine göre mesleki rekabetin öğretmenlerin mesleki pratiklerine olumlu yansıması, olumsuz yansımasına göre daha seyrek gerçekleşmektedir. Bu durum, rekabet kültürünün daha çok yıkıcı formatta ortaya çıkmasından kaynaklanıyor olabilir. Olumlu yansıyan rekabet, öğretmenlerin daha fazla paylaşımcı olmasına ya da daha yeni, pratik, işlevsel etkinlikler tasarlamalarına olanak sağlayabilmektedir. Dayanışma ve paylaşım odaklı rekabet, öğretmenlerin mesleki pratiklerini nitelikli hale getirebilmektedir. Araştırmada öğretmen görüşlerine göre rekabetin, mesleki pratiklere performansı artırma ve daha fazla etkinlik yapma

konularında olumlu yansıdığı görülmektedir. Meslektaş öğrenmesi yapıcı rekabet ile daha fazla ortaya çıkabilir ve bu durum okulun gelişmesine ve güçlenmesine katkı sunabilir.

Açar-Eskici'nin (2018) araştırmasında, rekabetçi bir atmosferin geniş kapsamlı avantajlarını vurgulanmakta, rekabetin bireyler için ekonomik, psikolojik ve profesyonel faydaları teşvik etmekle kalmayıp aynı zamanda çalışan performansını da artırdığı ve örgütsel performans sonuçlarını yükselttiği belirtilmektedir. Bir diğer araştırma da ortak bir hedef için rekabet eden grupların üretkenliklerini ve kazanma konusundaki güvenlerini artırdığını göstermektedir (Mulvey ve Ribbens, 1999). Bu araştırma bulguları araştırmadaki rekabetin mesleki pratiklere olumlu yansıması bulgularımızı destekler niteliktedir.

Mesleki rekabet, öğretmenlerin mesleki pratiklerine olumsuz biçimde yansımakta ve performansı zaman zaman düşürebilmektedir. Yapıcı olmayan rekabet, öğretmenlerin duygularını ve hırslarını yönetmelerini engelleyebilmekte ve bu durum zamanla öğretmenlerin psikolojik, duygusal ve mesleki anlamda zayıflamalarına yol açabilmektedir. Araştırmada katılımcı öğretmenler yapıcı olmayan rekabetin neticesinde birbirlerine ya da mesleklerine olan tahammül düzeyini düşürdüğünü ve mutsuzluk getirdiğini belirten görüşler bildirmişlerdir. Benzer şekilde, rekabetin dozunun ayarlanmaması öğretmenin sürekli iş düşünen bireye dönüşmesine neden olmakta ve bu durum onların zihinsel yorgunluk içinde olmasına yol açabilmektedir. Hem fiziksel yorgunluk hem de iyi oluş haline yani duygu durumuna yansıyan etkiler meslekle olan bağlarını etkileyebilmektedir. Açar-Eskici (2018) araştırmasında, rekabetin motivasyon ve performans üzerindeki etkilerinin bireyler arası ilişkilere ve rekabetin yoğunluğuna bağlı olduğunu ortaya koymuştur. Rekabetçi bir ortamın başlangıçta üretkenliği artırabileceği doğru olsa da bu durum zamanla sürdürülemez hale gelebilir ve fiilen verimsizliğe ve çalışan devrine yol açabilir. Aslında, yoğun rekabeti besleyen kuruluşlar, genellikle bir bütün olarak kuruluş için olumsuz sonuçlara yol açabilecek yüksek devir oranları yaşarlar. Bu bulgular araştırmamızdaki bulgulara paralellik içermektedir.

Öğretmenlerin mesleki pratiklerine olumsuz yansıyan rekabet, genelde yapıcı olmayan rekabet türü olarak nitelenebilir. Bu türden rekabet zihinsel, duygusal ve bedensel anlamda olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Dweck (2000) ve Weiner (1986) araştırmalarında rekabet içeren durumlarda kaybeden grupların sosyal karşılaştırmalardan geçerek, kayıplarını kişisel bir başarısızlık olarak içselleştirip hayal kırıklığına, mutsuzluğa ve güven kaybına yol açabildiğini belirtmişlerdir. Özsoy'un

(2009) aktardığına göre Dewey de (1995) rekabete dayalı eğitimin olumsuzluklarından; rekabette geride kalanlarda güven sarsılması olduğu, aşağılık kompleksi oluşturduğu aynı zamanda rekabette başarılı olanların da diğerlerini geçebilmeleriyle övünmeyi arttırdıkları şekliyle bahsetmiştir.

Öğretmenler arasındaki mesleki rekabet okul iklimi ve kültürüne de yansımaktadır. Rekabetin yapıcı olması ve dayanışma içermesi okul kültürünü besleyen bir faktör olarak değerlendirilebilir. Öğretmenlerin rekabeti birlikte daha iyiyi ve nitelikli olanı elde etme anlayışı içerisinde gerçekleştirmesi okula olumlu yansımaktadır. Ayrıca etkinliklerin sayısının artması daha nitelikli olanı ortaya çıkarma konusunda öğretmen yaratıcılığını da destekleyebilmektedir. Bununla birlikte rekabetin yıkıcı olması, okul kültürüne ve iklimine, çalışma barışı ve huzuruna zarar verecek boyuta gelebilmektedir. Bu durum rekabet içerisinde olmayan öğretmenleri bile olumsuz etkileyebilmektedir. Okul kültürünün zayıflaması ve iş birliği-paylaşım anlayışının ortadan kalkması okulun yapısal olarak da kendini farklı bir yerde konumlandırmasına yol açabilmektedir.

Mead ve Maner (2012) araştırmasında gruplar arası rekabetin grubun başarısına olumlu katkıları olduğunu belirtmektedir. Aynı yaklaşımla Deutsch (1949), Johnson vd. (1981), Beersma vd. (2003) araştırmalarında da grup içerisindeki iş birliği ile diğer gruplarla arasında olan rekabetin grup başarısını arttırdığı belirtilmektedir. Tüm bu bulgular doğrultusunda genelleme yapmak istersek öğretmenler arasındaki iş birliği içerisindeki yapıcı rekabetin aynı zamanda diğer grup denilebilecek diğer okullardaki öğretmenlerle girilen rekabetin okul başarısını arttırdığı söylenebilir. Aynı zamanda bu bulgular araştırmamızdaki rekabetin okul kültürünü olumsuz etkileme bulgumuzla ters düştüğü ve bunun sebebinin de araştırmamızda katılımcı öğretmenlerin rekabeti yıkıcı rekabet olarak algılamaları, bu araştırmalardaki rekabetin yapıcı rekabet olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Araştırmada rekabetin okula katkısı olarak daha fazla etkinlik yapılması bulgular arasındadır. Özel okulların genellikle, sendikalar, veliler görüşlerine göre daha fazla etkinlik yapan, daha başarılı okullar olarak görüldüğü düşünüldüğünde nicel bulgulardaki özel okulların rekabet seviyesi anlamında az da olsa daha yüksek çıkması ve dışlama alt boyunda bariz yüksek çıkması bulguları ile birbirlerini destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Akın, Şimşek ve Erdem (2007) araştırmalarında ailelerin ders başarısı bakımından özel okulları devlet okullarına göre daha başarılı bulduklarını saptamışlardır. Mesleki rekabetin öğretmenler ve öğrencilere olduğu kadar velilere de çeşitli şekillerde

yansımaları olduğu görülmektedir. Öğretmenler arası mesleki rekabetin velilere yansması olumlu anlamda; değişim ve yenilik ile özveri şeklinde görülürken olumsuz anlamda; öğretmenin işine karışma, kıskançlık ve huzursuzluk ile çocukları karşılaştırma şeklinde görülmektedir.

Velilerin kendi çocukları için eğitimde daha fazla sorumluluk almaya başlaması, çocuklarının eğitimde daha iyi bir seviyeye gelmesi için daha fazla çaba göstermesi öğretmenler arası mesleki rekabetin veliler tarafına yansması ile ortaya çıkabilmektedir. Özellikle sosyoekonomik olarak belirli bir seviyenin üzerinde olan veliler ile öğretmenler arasındaki mesleki rekabetin eyleme dönüşmüş halini daha fazla görmek mümkündür. Bu türden veliler kendi kültürel ve sosyal sermayeleri ile orantılı olarak çocuklarının akademik yaşantılarında daha başarılı olmaları için farklı stratejiler geliştirebilmektedirler.

Araştırmada öğretmen görüşlerine göre velilere rekabet; değişim ve yenilik ile özveri konularında yansımaktadır. Bunda rekabetçi tutuma sahip velilerin öğretmenin düzenlediği aile katılım etkinliklerine, çocuğun öğrenmesine ve başarısına daha fazla katılmak istemelerinin önemli payı olduğunu söyleyebiliriz. Rekabet ikliminin hâkim olduğu okullarda veliler, yeri geldiğinde kendi işlerinden feragat ederek; çocuklarının hedeflerini gerçekleştirmeleri, diğerlerinden daha başarılı olarak onları ve diğer rakiplerini geçmeleri için öğretmen ile daha sık iletişimde bulunarak, farklı yöntem ve çalışmalar deneyerek çalışmaktadırlar. Aynı zamanda bu şekilde öğretmene de kendisini geliştirme, yeni şeyler deneme fırsatı tanımaktadırlar. Bu durumda rekabetin hem velilere katkısı olduğunu hem de rekabetçi velilerin eğitim-öğretime, çocuğunun başarısına katkısı olduğu söylenebilir. Araştırmada elde edilen verilerin bir kısmında ise öğretmenler arasında yaşanan rekabetin veliler arasında da yaşandığı ve çeşitli olumsuz yansımalarının olduğu görülmektedir. Rekabetin yoğunlaşması ve beklentilerin artması zaman zaman çocuklar üzerindeki baskıyı artırabilmekte, çocuklar arasındaki karşılaştırmaları çoğaltmakta ve skorlar üzerinden bir eğitim anlayışına dönüşebilmektedir. Bu durum, sosyal, duygusal ve psikolojik olarak olumsuz sonuçlar ortaya çıkartabilmektedir.

Yarışmacı kültürün veliler arasında yaygınlık kazanması ve çocuklarını sürekli karşılaştırmaları çocukların akranlarını rakip olarak kodlamalarına yol açabilmekte ve birlikte, dayanışma-paylaşma içinde öğrenme kültürünü ortadan kaldırmaktadır. Hatta kimi zaman velilerin öğretmenlerin işlerine karışacak ve onlara kendi işlerini

öğretecek düzeyde davranış gösterdikleri de söz konusu olmaktadır. Mesleki rekabetin artması ve öğretmenlerin velilerden beklentilerinin skorlar üzerinde yoğunlaşması bu türden bir sonucu ortaya çıkartabilmektedir. Yarışmacı kültür, derinlemesine öğrenmenin keyfiyetine varmadan öğrencilerin salt skorlar etrafında değerlendirilmesine yol açabilmektedir. Bununla birlikte kıskançlık gibi bazı olumsuz duyguların daha fazla ortaya çıkmasına da neden olabilmektedir. Bu durum zamanla veliler arasındaki ilişki ve iletişimi de etkilemektedir. Ayrıca, bu türden yoğun bir rekabet, velilerin okul dışında da çocukları için skorlarını yükseltebilecekleri takviye çalışmalar arayışlarına zemin oluşturmakta ve çocukların hayatlarının büyük ölçüde bu yarış içerisinde geçmesine neden olmaktadır.

Zembat (2012) tarafından yapılan bir çalışmada, velilerle yaşanan çatışmaların genellikle velilerin öğretmen işlerine müdahale etmesinden ve öğretmenlere karşı genel bir güvensizlikten kaynaklandığı belirtmiştir. Bu bulgular araştırmamızdaki öğretmen görüşlerine göre velilerin öğretmenin işine karışma bulgusunu destekler niteliktedir. Balta (2005) ise eğitim sürecinin başarısının hem ailelere hem de okullara nüfuz eden piyasa koşulları ve başarı mitlerinden büyük ölçüde etkilendiğini ve çocukların genellikle ailelerinin amaçlarına ulaşmak için küçük yaşlardan itibaren anaokullarına, kurslara ve diğer etkinliklere kaydolduklarını belirtmektedir. Bu görüş de rekabetin velilere yansımada çalışma bulgularımıza neden kaynağı olarak gösterilebilir. Ayrıca araştırmacı gözlemi doğrultusunda görüşlerine göre, rekabetin yoğun yaşandığı okul ve sınıflarda, başlarda rekabetin içerisinde olmayan veliler bir süre sonra başarı ve statü olarak geride kalmak istemediğinden rekabete dahil olmakta ve bu süreç maddi-manevi aileyi yormaktadır. Başarı anlamında çizgiyi yakalamak isteyen veli çocuğunu ekstra kurs, özel ders aldırarak istemekte ya da sosyal anlamda etkinliklere dahil olmaya çalışmakta bu durum da sosyoekonomik seviyesi iyi olmayan velileri zor duruma sokmaktadır. Ayrıca artan rekabet yakın çevrelerde ikame eden veliler arasındaki eski samimiyet ve iş birliğini yok etmekte, aralarında huzursuzluk yaşanmaktadır.

Öğretmenler arasındaki mesleki rekabetin en çok ve doğrudan etkilediği kesim şüphesiz ki öğrenciler olmaktadır. Bu etki olumlu anlamda; akademik başarıyı artırma ve motivasyon sağlama konularında, olumsuz anlamda ise üstün performans beklentisi, hayal kırıklığı ve yarışçı davranışlar konularında görülmektedir. Mesleki rekabeti öğretmenler daha iyi materyal üretebilme, daha farklı ve yaratıcı öğretim teknik ve stratejilerini ortaya çıkarma konusunda ele aldıklarında ve kullandıklarında bu durum

öğrencilerin öğrenme biçimlerini de olumlu olarak değiştirebilmektedir. Zümreler arası dayanışma ve iş birliğinin artması, öğretmenlerin rekabeti daha çok kendi mesleki gelişim seyri içinde kendiyile gerçekleştirmesi öğrencilerin yaşantılarına olumlu yansıyabilmektedir. Akademik yaşantılarda niteliğin artması, daha fazla katılımcı davranış sergilemeleri mümkün olabilmektedir.

Ökmen vd. (2019) araştırmasında öğretmenlerin, öğrencilerin ilgisini çekme ve ilgilerini sürdürmede bir yol olarak rekabetçi öğrenmeyi tercih edebildiklerini belirtmiştir. Bununla birlikte bu yaklaşımın gerçek değeri, öğrenme için faydalarında değil, öğretmenlere sağladığı kolaylıkta yatmakta olduğunu söylemiştir. Kohn (1992) 90 yılı kapsayan 875'in üzerinde çalışma, rekabetçi öğrenmenin çocuklar için daha iyi eğitim sonuçları sağlamadığını gördüğünü, Johnson ve Johnson (2009) işbirlikli öğrenmenin üst düzey akıl yürütmeyi, yenilikçi düşünmeyi ve bilginin yeni bağlamlara transferini teşvik ettiğini, işbirlikli öğrenmenin, rekabetçi muadilinden daha etkili ve olumlu bir yaklaşım olduğunu, Nelson ve Dawson (2017) öğrencilerin rekabet sürecinde öğrendikleri bilgilerin, onların bu süreçte yaşadıkları olumsuzlukların telafisi olamayacağını belirtmişlerdir. Tüm bu araştırmalardaki bulgular, araştırmamızdaki öğretmen görüşlerine göre mesleki rekabetin öğrencilere akademik başarıyı arttırma şeklinde yansıdığı bulgusuna ters düşmektedir. Araştırmada öğretmenlerin rekabetin öğrencilere akademik başarıyı arttırma ve motivasyon sağlama şeklinde yansıdığını düşünmelerinin nedenini; sınıf içerisinde öğrenme yaklaşımı olarak yarış içeren rekabetçi faaliyetlere öğrencilerin daha hevesle ve daha aktif katılmak istemeleri, bazı öğrencilerin rekabet içeren ders ve etkinliklerde daha hırslanarak daha başarılı olmaları, ders anlamında dikkatini bazı öğrenciler üzerinde sadece rekabeti kullanarak teşvik edilebilmelerine bağlanabilir.

Öğretmenler arasında yaşanan mesleki rekabetin öğrenciler üzerinde olumsuz yansımaları da söz konusu olabilmektedir. Özellikle yarışçı kültürün yaygınlaşması ve yapıcı olmayan rekabetin öğretmenler arasında yaygınlaşması bazı olumsuz sonuçlar üretebilmektedir. Öğrencilerin kendi akranlarını kıskanması, dayanışma ve birlikte öğrenmenin ortadan kalkması bunlardan bazılarıdır. Kimi öğretmenlerin görüşlerine göre ise rekabet bazı sınıflarda dezavantaj, bazı sınıflarda avantaj üretmektedir. Bu durum, öğrenci profili ile bağlantılı olarak ifade edilmektedir. Öğrencilerin üstün başarı beklentisi sonucu rekabete bağlı olarak baskı altında kalması da olumsuz yansımalar arasında değerlendirilebilir. Bir çocuğun potansiyelini kendi doğal seyri içerisinde açığa

çıkarması yerine baskıcı ve yarışçı tutumla ortaya çıkarmaya çalışmak duygusal, psikolojik ve sosyal gelişimini de olumsuz etkileyebilmektedir.

Cropper'ın (1998) araştırması, rekabetçi eğitimde öğrencilerin bilişsel becerilerini geliştirmek yerine ödül ve zafere odaklandıklarını belirtmektedir. Kohn (1992) rekabetin, mekanik görevlerin hızını artırabilirken, işin kalitesi düşürebildiğini, Nelson ve Dawson (2017) ise araştırmaların rekabetçi ortamlarda kaygı, stres, depresyon, reddedilme korkusu, aşırı rekabetçi tutumlar ve çocuklar arasında sürekli onaylanma ihtiyacı gibi olumsuz duyguların körüklendiğini belirtmektedir. Tüm bu bulgular araştırmamızdaki bulguyu desteklemektedir.

Ayrıca literatürdeki Lam ve Seaton'ın (2016) araştırmasındaki öğrencilerin gruplar arası rekabetinin aralarındaki ilişkileri negatif etkilemesi ve olumsuz duygu, davranışlar geliştirmesi, Çamlıyer'in (1997) araştırmasındaki öğrencilerin birbirleriyle daima rekabete girdirilmesi üzerlerinde olumsuz (kin, kıskançlık, öfke vb.) duyguları arttırmakta ve kaybeden taraftaki öğrencilerin sonrasında bıkarak yeniden rekabete girmek istememelerine neden olabilmesi, Ural'ın (2016) araştırmasındaki eğitim sistemindeki her ögenin (aile, öğrenci, idareci, öğretmen) yer aldığı yarışçı rekabet ortamının iş birliğini, yardımlaşmayı azalttığı bulguları araştırmamızdaki bulgular da bulgularımıza paralel olarak görülmektedir. Araştırmadan elde edilen nitel veriler doğrultusunda okullardaki mesleki rekabetin öğretmenler arasındaki ilişkilere olumlu anlamda; aralarındaki paylaşımı artırma şeklinde, olumsuz anlamda ise; meslektaşlar arası ilişkilerin bozulması, meslektaşların birbirini küçümsemesi, etkinlikleri saklama ve etkinliklerde birbirlerini taklit etme şekillerinde yansıdığını görmekteyiz. Görüş düzeylerine bakıldığında olumsuz yansımalarının olumlu yansılardan fazla olduğu görülmektedir.

Eğitim sistemi içerisinde bazı okullarda mesleki rekabet bir dayanışma ortam ve kültürü içerisinde gerçekleşmektedir. Yapıcı rekabeti destekleyen okul kültürü ve liderlik var ise meslektaşlar arasındaki rekabet daha iyiyi, ortak doğruyu ve öğrencilerin üstün yararını gözetmeyi desteklemektedir. Bu türden bir rekabet öğretmenlerin kendilerini dinç ve canlı tutmalarına yardımcı olabilmektedir. Paylaşım kültürü meslektaşlar arası ilişkinin güçlenmesini sağlamak ve birbirlerinden öğrenmeyi ortaya çıkarmaktadır. Bu türden bir kültür öğretmenlerin meslektaşlarını rakip olmaktan çok kendisinden iyi şeyler öğreneceği kişi olarak görmesini de ortaya çıkarabilmektedir. Bu araştırmada bu bulguların görülmesinin nedenini; rekabet sayesinde öğretmenlerin kendilerini daima

araştırarak güncel bilgiler öğrenmelerine, olumlu okul iklimi sayesinde okul örgütü içerisindeki daha kıdemli öğretmenlerin mesleğe yeni giren, genç öğretmenlere bildiklerini aktarmalarına, rekabetin aynı zamanda rekabete giren tarafların gelişmelerini sağlamasına bağlanabilir. Literatür incelendiğinde bu araştırmadaki öğretmen görüşlerine göre rekabetin öğretmenler arasındaki ilişkilere olumlu yansımaları bulgularına paralel ya da destekleyen herhangi bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bunun sebebi daha önce öğretmenler arasındaki rekabeti araştıran başka bir araştırma olmamasından ya da rekabetin çoğunlukla olumsuz özelliklerinin saptanması ve araştırmalarda yer verilmesi olabilir.

Okul, öğretmenlerin birlikte en fazla zaman geçirdiği yerlerden birisidir ve buradaki ilişkilerin iş birliği, paylaşım ve dayanışma üzerine kurulması beklenmektedir. Öğretmenler arasındaki diyalog ve güç birliği okulun daha fazla gelişmesine ve eğitsel amaçların daha çok şekilde ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır. Mesleki rekabetin dozunda olmaması ve yıkıcı boyutunun artması öğretmenler arasındaki ilişkiyi ve iletişimi bozabilmektedir. Rekabetin kimi okullarda ileri boyutta olması, mesleki hırsların artması ilişkileri olması gereken normal çizgisinden uzaklaştırmaktadır.

Öğretmenler arasındaki sosyal ilişkinin bozulması, çalışma ortamını gergin ve huzursuz olmasına yol açabilmektedir. İlişkilerin soğuk kalması, kıskançlığın artması ve öğretmenler arasındaki hukukun zayıflaması mesleki doyumu da olumsuz etkileyebilmektedir. Hatta kimi öğretmenlerin görüşlerine göre rekabet öğretmenlerin birbirlerini küçümsemesine bile yol açabilmektedir. Bu türden sosyal ilişkileri bozucu taraflı mesleki rekabetin öğretmenlere katkı sunmadığı bir hakikattir. Rekabeti, meslektaşını ezmek ya da onun önüne geçmek olarak gören öğretmenlerin bu tutum ve davranışı ilişkilere zarar vermektedir. Meslektaşlar arası dayanışma ve paylaşım yerini ayrışma ve kopmaya terk edebilmektedir. Öğretmenlerin birbirlerinin güçlü yönlerinden yararlanmak yerine birbirlerini rakip olarak görmesi kendilerine ve çevrelerine olumsuz yansıyabilmektedir. Bazı öğretmenler ise etkinliklerini meslektaşlarından gizlemeye bile çalışmaktadır ya da taklit etkinlikler ortaya çıkabilmektedir.

Zembat (2012) yaptığı araştırmasında öğretmen görüşlerini incelemiş ve öğretmenlerin birbirleri ile bilgi paylaşımı yapılmamasının aralarındaki rekabetten dolayı olduğunu belirtmiştir. Rekabetin, öğretmenlerin iş birliği yapmasını engellediği bulgusuna da ulaşmıştır. Araştırmacının bu bulgusu bizim bulgularımızı destekler niteliktedir. Horney (1998) araştırmasında, yıkıcı eğilimleri olan rekabetçiliğin,

başarısızlık korkusu ve diğerlerinden düşmanca tutumlar nedeniyle kaygıya ve rekabetten kaçınmaya yol açabildiğini belirtmiştir. Açar-Eskici de (2018) araştırmasında, rekabetçi organizasyonlar içerisinde rekabetten kaçınmaya çalışan bireylerin, işten çıkarılma gibi olumsuz sonuçlarla karşı karşıya kalabildiğini ve kaçınmayı kabul edilemez olarak görülebildiğini belirtmiştir. Bu bulgular da bulgumuzu doğrudan desteklemese de çıkabilecek sonuçların benzerliğinden dolayı paralellik taşımaktadır.

5.2.6. Rekabetin Gerekliliği ve Rekabet Baskısına Ait Tartışma

Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda belirlenen üçüncü temamız “Rekabetin Gerekliliği ve Rekabet Baskısı” temasında mesleki rekabetin öğretmenler arasında gerekli olup olmadığı ve ortaya çıkan baskının davranışlara nasıl yansıdığına dair kod ve yoğunluklarına bakıldığında; rekabetin gerekli olduğuna 10 katılımcı görüşlerinde yer verirken, rekabetin gereksiz olduğuna dair 4 katılımcı görüşlerinde yer vermiştir. Rekabetçi baskının ise 7 katılımcı davranışlara yansıdığına, 1 katılımcı ise sınavlara yansıdığına dair görüş bildirmiştir. Rekabetin gerekliği konusunda görüş bildiren öğretmenlerin bu görüşlerinin gerisinde yenilik, dinamizm, canlılık gibi fikirlerin olduğu görülmektedir. Okullarda mesleki anlamda bir ataletin olmaması ve sürekli öğrenme kültürünün yaygınlaşması için yapıcı bir rekabetin katkısının olacağı düşünülmektedir. Aşırıya kaçmayan, yapıcı bir rekabetin öğretmenlerin kendilerini yenileyerek kendilerini ve eğitim süreçlerini geliştirecek bir etkiye sahip olabileceği düşünülmektedir.

Okul başarısının artması için, sınıf içerisindeki öğrencilerin hırs yaparak durumlarını iyileştirmeleri için, öğretmenin kendisin ön plana çıkararak daha iyi öğrencileri çekebilme arzusu, milli eğitim tarafından tanınmak istenmeleri, yükselme arzusu, başarı belgesi alarak üstün başarı ve maaş ödülü almak istemeleri. Açar-Eskici'nin (2018) yaptığı nitel araştırmaya göre rekabet gerekliği, kişilerin ruh sağlığı açısından bazı nitelikler kazanma isteği doğrultusunda da ortaya çıkabilmektedir. Bunun nedeni kişilerin toplum tarafından kabul ve saygı görmek ve onaylanmak istemeleri, kendilerini güçsüz ya da yetersiz hissetmek istememelerinden kaynaklanmaktadır (Maslow, 1943). Kişi ihtiyacı olan saygıyı rekabet ettiği alanlarda süreç esnasında karşılamak istemektedir.

Fagley ve Adler (2012), takdirin insanların öz değerleri, başarıları ve genel memnuniyetleri üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu öne sürmektedir. Açar-Eskici

(2018) araştırması ayrıca, insanların tanınma ve tatmin ihtiyaçlarını karşılamak için rekabete girme eğiliminde olduklarını da göstermektedir. Bireyler içsel arzularını tatmin etmek için üstün olmaya ve ellerinden gelenin en iyisini yapmaya çalışmaktadırlar. Bu sonuçlar, Greenberg (1932), Mead (1937), Festinger (1954) ve Kohn (1992) araştırmalarıyla paralellik içermektedir. Öğretmenlik mesleği hem kullanılan yöntem ve teknikler bakımından hem de materyallerin içeriği yönünden sürekli öğrenme gerektiren bir meslektir. Bu bağlamda öğretmenlerin kendi mesleki gelişim portföylerini güçlü tutabilecek rekabetçi davranışlar içerisinde olmalarının yarar sağlayacağı ileri sürülmektedir. Bununla birlikte yapıcı olmayan rekabetin, öğretmenler arasında gereksiz olduğu ve bunun faydadan çok öğretmenlere zarar getirdiği de ileri sürülebilmektedir. Yapıcı rekabette; iş birliği, yardım ve dayanışma araç olarak kullanılmakta ve kişi rekabetini kendine özdeş diğer bireyler ile yarışmak için değil kendisini geliştirebilmek ve yeteneklerini bulabilmek amacıyla kullanmaktadır. Yıkıcı rekabet ise bireyin performansına zarar vermektedir (Fülop, 2004). Rekabeti gereksiz bulan öğretmenler, daha çok yıkıcı etkilerini düşünmekte ve rekabet yerine paylaşımı ön plana çıkarmaktadırlar. Öğretmenler arasındaki mesleki rekabet diğer öğretmenler arasında da doğrudan ya da dolaylı bir baskıya dönüşebilmektedir. Birbirleri ile sürekli yapıcı olmayan rekabet içinde olan öğretmenlerin bu davranışları hem kendi üzerlerinde hem de diğer meslektaşları üzerlerinde zamanla bir baskı unsuruna dönüşmekte ve bu durum yarardan çok zarar üretebilmektedir. Baskı zamanla daha üst makamlardan da gelebilmektedir. Özellikle yaptıkları çalışmaları sürekli görünür yapmaya çalışan öğretmenlerin bu davranışları diğer öğretmenlerin çalışmadığı izlenimini ortaya çıkartabilmekte ve bu durum baskıya evrilebilmektedir. Bunun nedeni büyük ölçüde kişilik özelliklerinden kaynaklanmakta olup çağımız sosyal medya alışkanlıklarının da etkisi yadsınamaz boyuttadır. Her il, ilçe milli eğitim müdürlüğünün, neredeyse bütün okulların sosyal medya hesapları bulunmaktadır. Öğretmenlerin de kişisel ya da mesleki faaliyetlerini paylaştığı sosyal medya hesapları gün geçtikçe artmaktadır. Bu sayfalarda her ne kadar güzel amaçlarla, güzel etkinliklerin pekiştireç niteliğinde paylaşımları yapılsa da diğer öğretmenler açısından üzerlerinde bir rekabet baskısı hissetmelerinin de nedeni olabilmektedir.

Türkiye'deki eğitim sisteminin büyük ölçüde sınav merkezli olması da rekabet baskısının sınav sonucu baskısına dönüşmesine yol açabilmektedir. Her öğretmen, sorumlu olduğu öğrencilerin sınav skorlarının en iyisi olması için rekabeti

artırabilmektedir. Öğrencinin başarısı aynı zamanda öğretmenin de başarısı olarak algılandığı için bu durum zamanla baskıya dönüşebilmektedir. Yüksel'e (2019) göre mevcut sınav sistemi elemeye yönelik olduğu sınav rekabeti ile birlikte sınıf içerisindeki uygulamalarda da yıkıcı rekabeti başlatmıştır. Buyruk (2014) araştırmasında okullardaki, öğretmenlerin merkezi sınavlara yönelik ders işlenmesine dair beklentilerin, öğretmenler ve sınıflar arasında bir rekabet doğmasına sebep olduğunu ve okuldaki bu rekabet havasının tüm eğitim kademelerini etkilediğini belirtmiştir. Öğretmen doğrudan etkilemese bile bir sınıftaki öğrencilerin başarılı olması, diğer öğretmenlerin de rekabete girmelerine sebep olmaktadır. Rekabetin ortaya çıkardığı baskı öğretmenler üzerinde olduğu kadar veliler ve öğrenciler üzerinde de etkiler meydana getirmektedir ve hem davranışlara hem de duygulara yansımaktadır. Açar Eskici'ye (2018) göre bu tip bir baskının yer almadığı, yapılması gereken işin iş birliği ile halledildiği aynı zamanda rekabetin folklorik bir nitelik olarak görülmediği ortamlarda, bireylerde rekabet etme isteğinin hissedilmediği görülmektedir. Rekabet ve saldırganlık, baskıcı savunma mekanizmalarıyla çözülmeye çalışıldığında nevrotik yani problemlili davranışlar olarak kendini göstermektedir (Koroğlu, 2008). Literatürde genel görüş bu yönde olsa da aksi bir araştırma sonucu Ponzo (2009) araştırmasında; ailelerin rekabetçi okullardaki ortalama başarıyı tutturmaları için çocukları üzerinde baskıyı ne kadar arttıırırlarsa o kadar iyi sonuçlara ulaşılabilceği yönünde görülmektedir.

5.3. Sonuç

Araştırmadan elde edilen bulgular, öğretmenler arasında mesleki rekabetin önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Ayrıca, erkek öğretmenlerin rekabet algı düzeyleri konusunda daha belirgin bir fark olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, öğretmenlerin cinsiyetlerinin, mesleki rekabet algı düzeylerini etkileyebileceğini göstermektedir. Öğretmenlerin mesleki rekabet algı düzeylerindeki orta düzey, öğretmenler arasında bir tür iş birliği ve dayanışmanın var olduğunu gösterirken, aynı zamanda öğretmenlerin kendi aralarında rekabet etme konusunda belirli bir farkındalık düzeyine sahip olduklarını da göstermektedir. Bu sonuçlar, öğretmenlerin mesleki gelişimleri konusunda daha fazla çalışma yapılması gerektiğini göstermektedir.

Nitel veriler ise, rekabetin en yoğun yaşandığı branş olarak sınıf öğretmenliği ve okul öncesi öğretmenliğini göstermektedir. Rekabeti ortaya çıkaran faktörler kişilik özellikleri, takdir görme ihtiyacı, veli profili, okul ortamı, sosyal medya paylaşımları,

öğrenciden kaynaklı faktörler, mesleki özellikler, etiketlenme korkusu, mesleki doyum elde etme ve veli baskısı olarak belirlenmiştir. Mesleki rekabetin öğretmenlerin mesleki pratiklerine olumlu yansımaları, olumsuz yansımalarına göre daha seyrek şekilde, velilere yansımaları olumlu anlamda değişim ve yenilik ile özveri şeklinde görülmektedir. Ancak olumsuz anlamda öğretmenin işine karışma, kıskançlık ve huzursuzluk ile çocukları karşılaştırma şeklinde kendini göstermektedir. Öğrencilere yansımaları olumlu anlamda akademik başarıyı artırma ve motivasyon sağlama şeklinde görülmektedir. Ancak olumsuz anlamda üstün performans beklentisi, hayal kırıklığı ve yarışçı davranışlar şeklinde ortaya çıkmaktadır. Rekabetin öğretmenler arasındaki ilişkilere yansımaları, olumlu anlamda aralarındaki paylaşımı artırma şeklinde görülmektedir. Ancak olumsuz anlamda meslektaşlar arası ilişkilerin bozulması, meslektaşların birbirini küçümsemesi, etkinlikleri saklama ve etkinliklerde birbirlerini taklit etme şeklinde yansıdığı belirlenmiştir.

5.4. Öneriler

- *Meslektaşlar arası iş birliği teşvik edilmeli:* Okul yöneticileri, meslektaşlar arasında iş birliği ve paylaşımı teşvik etmek için gerekli ortamı sağlamalıdır. Bu, öğretmenlerin birbirlerine destek olmalarını ve birbirlerinden öğrenmelerini kolaylaştıracak ve mesleki rekabetin olumsuz etkilerini azaltacaktır.
- *Öğretmenlere mesleki gelişim fırsatları sunulmalı:* Okul yöneticileri, öğretmenlere mesleki gelişim fırsatları sunarak, öğretmenlerin mesleki becerilerini ve bilgilerini arttırmalarına yardımcı olabilir. Bu da öğretmenlerin kendilerine olan güvenlerini arttırarak mesleki rekabet algısını azaltabilir.
- *Öğretmenler arasında iş bölümü yapılmalı:* Okul yöneticileri, öğretmenler arasında iş bölümü yaparak, her öğretmenin kendi alanında uzmanlaşmasını sağlamalıdır. Bu, öğretmenlerin kendi işlerine odaklanmalarına ve diğer öğretmenlerle rekabet etmek yerine kendi işlerini daha iyi yapmalarına yardımcı olacaktır.
- *Okul yöneticileri öğrenci velilerine doğru bilgi vermelidir:* Okul yöneticileri, öğrenci velilerine öğretmenlerin mesleki rolleri hakkında doğru bilgiler vererek, velilerin öğretmenler arasında karşılaştırmalar yapmasını azaltabilirler. Bu, öğretmenlerin mesleki rekabet algısını azaltarak, öğretmenlerin daha iyi bir iş yapmalarına olanak sağlar.

- *İş birliği ve paylaşım kültürünün oluşturulması:* Okul yöneticileri, meslektaşlar arasındaki iş birliğini arttırmak ve paylaşım kültürünü geliştirmek için çalışmalar yapabilirler. Örneğin, eğitim konularında düzenli olarak atölye çalışmaları veya seminerler düzenleyerek meslektaşlar arasında bilgi paylaşımı sağlanabilir.
- *Öğretmenlerin öğrenciler arasında dayanışmayı teşvik etmeleri:* Öğretmenler, sınıflarında dayanışma ve iş birliği kültürünü oluşturmak için farklı etkinlikler düzenleyebilirler. Örneğin, öğrenciler arasında grup çalışmaları yapılabilir, takım oyunları oynanabilir ve proje tabanlı öğrenme yaklaşımı uygulanabilir.
- *Rekabetin olumlu yönlerinin vurgulanması:* Rekabetin, öğrencilerin akademik başarılarını artırdığı ve motivasyon sağladığı bilinmektedir. Bu nedenle, öğretmenler, öğrencilere rekabetin olumlu yönlerini vurgulayarak onları teşvik edebilirler. Ancak, öğretmenler, öğrencileri birbirleriyle karşılaştırmadan ve üstün performans beklentisi yaratmadan bu yaklaşımı benimsemelidirler.
- *Araştırmalar öğretmenler arasındaki rekabet algısını etkileyen faktörleri daha detaylı bir şekilde ele alabilir.* Özellikle, öğretmenlerin algıladığı rekabet faktörleri arasında yer alan kişilik özellikleri, takdir görme ihtiyacı ve etiketlenme korkusu gibi faktörlerin öğretmenlerin rekabet algısı üzerindeki etkileri daha ayrıntılı bir şekilde araştırılabilir.
- *Rekabetin öğretmenlerin mesleki pratikleri üzerindeki etkisi daha ayrıntılı bir şekilde ele alınabilir.* Özellikle, mesleki rekabetin öğretmenlerin iş birliği yapma eğilimlerini, mesleki paylaşım ve dayanışma davranışlarını nasıl etkilediği konuları üzerinde daha fazla durulabilir.
- *Öğretmenlerin rekabet algısının öğrencilere yansımaları ve öğrencilerin bu duruma nasıl tepki verdikleri daha ayrıntılı bir şekilde incelenebilir.* Bu bağlamda, öğrencilerin rekabeti nasıl algıladıkları, bu algının öğrenme sürecine olan etkileri ve öğrencilerin rekabeti nasıl deneyimledikleri konuları üzerinde durulabilir. Ayrıca, öğrencilerin rekabeti olumlu veya olumsuz yönde etkileyen faktörler de araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Açar-Eskici, A. (2018). *Örgütlerde bireyler arası rekabetin dinamikleri*. Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, Türkiye.
- Açıkgöz, K. (1992). *İşbirlikli öğrenme kuram araştırma uygulama*. Malatya: Uğurel Matbaası.
- Açıkgöz, K. Ü. (2004). *Aktif öğrenme*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Adler, A. (2000). *İnsan tabiatını tanıma* (Çev: Ayda Yörükan). Doğuş Matbaacılık, Ankara.
- Adler, A. (2000a). *Psikolojik aktivite: Üstünlük ve toplumsal ilgi* (Çev: Belkıs Çorakçı) İstanbul: Say Yayınları.
- Adler, A. (2000b). *Yaşama sanatı* (Çev: Selma Koçak). İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Akat, Ö. (2013). *Uluslararası pazarlama karması ve yönetimi*. İstanbul: Ekin Basım Yayın.
- Akbayırılı, Y. B. (1998). *Bir ölçek geliştirme çalışması: Rekabetçi tutum ölçeği (RTÖ): Geliştirilmesi, güvenilirliği ve geçerliği*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Akbayırılı, Y. ve Aydın, B. (2000). Bir ölçek geliştirme çalışması: Rekabetçi tutum ölçeği (RTÖ): Geliştirilmesi, güvenilirliği ve geçerliliği. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12, 9-24.
- Akçakaya, M. (2003). *Çatışma yönetimi ve örgüt verimliliğine etkisi*. <https://www.kamu-is.org.tr/pdf/7236.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Akın, F., Şimşek, O. ve Erdem, F. (2007). *Türkiye’de eğitim sorunu, toplumsal aktörlere göre eğitim sorunlarına bakış*. Ankara: Türk Eğitim Sen Yayınları.
- Akkaya, S. (2008). *Ortaöğretim (lise) öğrencilerinde rekabetçi tutum ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Aksoy, H. H. (2005). Küresel kapitalizmin kamusal eğitime etkisi. *Abece Eğitim ve Ekin Dergisi*, 232, 2-7.

- Aksoy, N., Deniz, E. E., & Algan, B. (2017). *Kamu okullarındaki piyasalaşma*. N. S. Baykal, A. Ural ve Z. Alica (Ed.), Eleştirel eğitim seçkisi içinde (ss. 9-31). Ankara: Pegem.
- Altan, M. Z. ve Özmusul, M. (2022). Geleceğin Türkiye'sinde öğretmen refahı: Öğretmenlik meslek kanununun kayıp parçası. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 24-42.
- Arslan, M. M. ve Eraslan, L. (2003). Yeni eğitim paradigması ve Türk eğitim sisteminde dönüşüm gerekliliği. *Milli Eğitim Dergisi*, 160, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/160/arslan-eraslan.htm sayfasından erişilmiştir.
- Artan, İ. (2000). *Örgütlerde güç kullanımı ve kaynakları. Türkiye'de yönetim, liderlik ve insan kaynakları uygulamaları*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Ashton-Hay, S. & Pillay, H. (2010). *Case study of collaborative learning in two contexts: What do English learners gain?* In E. Luzzatto & G. Di Marco, (Eds.), *Collaborative learning: Methodology, types of interactions and techniques* (pp. 341-362). New York: Nova Science.
- Asunakutlu, T., Karabulut, E. T. & Dirlik, S. (2010). İnteraktif karar kuramı bağlamında rekabetin nedenselliği üzerine bir çözümleme. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 115-128.
- Ateş, S., Çetinkaya Özdemir, E. ve Taneri, A. (2019). İstenmeyen öğretmen davranışlarına ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 37-56.
- Aydın, İ. (2002). *Alternatif okullar*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Aydın, Ş. (2022). *Lise öğrencilerinin bireysel rekabet davranışları ile duygusal zekâ düzeyleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Aydoğan İ. (1998). *Özel okullarda yönetim süreçlerinin işleyişi (Kayseri ili örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Aytemiz, O. S. & Bolat, T. (2002). *Örgütsel öğrenme*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

- Back, M. D., Küfner, A. C., Dufner, M., Gerlach, T. M., Rauthmann, J. F., & Denissen, J. J. (2013). Narcissistic admiration and rivalry: Disentangling the bright and dark sides of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 105(6), 1013-1037
- Bakoğlu, R. (2010). *Çağdaş stratejik yönetim*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Bal, Ö. (2004). *Ürün farklılaştırması stratejisi ve rekabet iktisadı*. Ankara.
- Bal, Y. (2012). Rekabet stratejilerinin insan kaynakları yönetimi uygulamalarına etkisi ve bir araştırma. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yönetim Dergisi*, 72, 48-76.
- Batlas, A. (2005). *Ekip çalışması ve liderlik*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Becker, W. M., & Miles, C. (1978). Interpersonal competition and cooperation as a function of sex of subject and sex of counterpart. *The Journal of Social Psychology*, 104(2), 303-304.
- Beersma, B., Hollenbeck, J. R., Humphrey, S. E., Moon, H., Conlon, D. E. & Ilgen, D. R. (2003). Cooperation, competition, and team performance: Toward a contingency approach. *Academy of Management Journal*, 46, 572-590.
- Belfield, C. R., & Levin, H. M. (2002). The effects of competition between schools on educational outcomes: A review for the United States. *Review of Educational Research*. 72(2), 279-341.
- Bıçen-Kartal, B. Ş. (2018). *Ortaokul öğrencilerinde akademik başarının rekabetçi tutum ve problem çözme becerileri açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Birekul, M. (2014). *Armağan kültürü*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Birel, S. (2012). *Lise öğrencilerinin bazı değişkenlere göre rekabetçi tutum, psikolojik belirtiler ve problem çözme beceri düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Bolat, Ö. (2009). Rekabet çocukları nasıl etkiliyor? Hürriyet. <http://www.hurriyet.com.tr/rekabet-cocuklari-nasil-etkiliyor-12598043> sayfasından erişilmiştir.
- Burger, M. Jerry, (2006). *Kişilik* (Çev: İnan Deniz Erguvan Sarioğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- Burns, D. (2018). *İyi hissetmek*. (H. Karaosmanoğlu, Dü.; E. Tuncer, Ö. Mestçioğlu, İ. Erdem Atak, & G. Acar, Çev.) İstanbul: Psikonet Yayınları.
- Bursalıoğlu, Z. (2002). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Buyruk, H. (2014). Öğretmen performansının göstergesi olarak merkezi sınavlar ve eğitimde performans değerlendirme. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 28-42.
- Büyükkaragöz, S. (1996). İlkokul çağındaki öğrencilerin başarısında okul-veli ilişkileri. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 5(227), 5-7.
- Büyüköztürk, S., Kılıç Çakmak, E., Akgün, O. E., Karadeniz, S., & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cansoy, R. ve Parlar, H. (2017). Mesleki öğrenme toplulukları olarak okullar: Okullarda uygulanması ve geliştirilmesi. *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(17), 89-112.
- Cantador, I.&Bellogin, A. (2012). Healthy competitions in education trough cooperation learning. <https://pdfs.semanticscholar.org/db1c/61ac1795f6cb9c97b916246c3d47d7c015be.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Cantador, I.&Conde, J.M. (2010). *Effects of competition in education: A case study in an e-learning environment. Paper presented at the IADIS Multi Conference on Computer Science and Information Systems*, Albert Ludwigs University, Freiburg.
- Cassidy, S. (2008). Approaches to learning and competitive attitude in students in higher education. *The Psychology of Education Review*, 32(1), 18-27.
- Clifford, M.M. (1971). Motivational effects of competition and goal setting in reward and non-reward conditions. *The Journal of Experimental Education*, 39(3): 11-16.
- Cole, M. & Cole, S. (1993). *The development of children*. New York: Scientific American Book.
- Converse, B.A. & Reinhard, D.A. (2016). On rivalry and goal pursuit: shared competitive history, legacy concerns, and strategy selection. *Journal of Personality and Social Psychology*, 110(2), 191-213.

- Corman, L. (2000). *Psikanaliz açısından çocuk eğitimi* (Çev: Hüseyin Portakal). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Creswell, J.W. (2021). *Araştırma tasarımı: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (Çev. Ed. E. Karadağ). Ankara: Nobel Yayınları.
- Cretsinger, M. A. (2003). Academic competitiveness among graduate students. <http://www2.uwstout.edu/content/lib/thesis/2003/2003cretsingerm.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Cronk, B. (1998). *Competition among college students: concerning grades*. Department of Psychology, Missouri Western State University. www.clearinghouse.missouriwestern.edu/manuscripts
- Cropper, C. (1998). Is competition an effective classroom tool for the gifted student? *Gifted Child Today Magazine*, 21(3), 28-31.
- Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (2018). (1 SK, 10.07.2018). Resmî Gazete, (30474, 10.07.2018).
- Cüceloğlu, D. (1994). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çalışkan, H. (2011). Teachers' opinion concerning common exams administered in elementary schools. *US China Education Review*, 8(5), 615-626.
- Çamlıyer, H. (1997). *Çocuk hareket eğitimi ve oyun*. Manisa: Can Ofset.
- Çetin, A. ve Ünsal, S. (2019). Merkezi sınavların öğretmenler üzerinde sosyal, psikolojik etkisi ve öğretmenlerin öğretim programı uygulamalarına yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34 (2), 304-323.
- Çetindamar, D. & Hakan Kilitçioğlu, (2013). Measuring the competitiveness of a firm for an award system. *Competitiveness Review*, 23(1), 7-22.
- Çınkır, Ş. & Çetin, S. K. (2010). Öğretmenlerin okullarda mesleki çalışma ilişkileri hakkındaki görüşleri. *Educational Administration: Theory and Practice*, 16(3), 351-376.
- Çivi, E. (2001). Rekabet gücü: Literatür araştırması. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 8(2), 21-35.
- Demirkaya, H. (2013). *Bireysel ve örgütsel boyutlarıyla sosyal davranış görgü-protokol*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

- Dereli, D. D. (2016). "Rekabet gücü ve Türkiye'nin konumu üzerine bir değerlendirme". <http://openaccess.iku.edu.tr/bitstream/handle/11413/1233/Deniz%20Dilara%20DereliUEK2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y> sayfasından erişilmiştir.
- Deutsch, M. (1949). An experimental study of the effects of cooperation and competition upon group processes. *Human Relations*, 2(3), 199-231.
- Dewey, J. (1995). *Eğitimde ahlak ilkeleri* (Çev. F. Oğuzkan). Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Dişbudak, T. (2011). *Örgütlerde çatışma yönetimi: bankacılık sektöründe Kocaeli örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Durak, M. A. (2010). *İlköğretim okullarında örgütsel çatışma ve örgüt performansı üzerine etkisi: Niğde merkez ilköğretim okulları üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Dweck, C. (2000). *Self-theories: Their role in motivation, personality, and development* (Essays in Social Psychology). Philadelphia: Psychology Press.
- Ecer, F. ve Canitez, M. (2004). *Pazarlama ilkeleri teori ve yaklaşımlar*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ediger, M. (2001). Cooperative learning versus competition; Which is better? *Educational Resources Information Center*, 1-12. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED461894.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Ekiz, Cengiz (2010). *Türkiye'de rekabet yönetimi: Tekelci düzenlemenin ekonomi politiği*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Elçi, Ş. (2007). *İnovasyon: Kalkınmanın ve rekabetin anahtarı*. İstanbul: Nova Yayınları.
- Erdoğan, N. (1999). Kişilerde iç çatışma nedeni olarak rekabet-iş birliği ikilemi. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 45-60.
- Eren, E. (2000). *Örgütsel davranış ve yönetim psikolojisi*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Eroğlu, O. (2005). Neoliberal politikaların eğitime etkileri. 80.251.40.59/education.ankara.edu.tr/aksoy/reform/reform/guz0506/eroglu.doc sayfasından erişilmiştir.
- Fagley, N. S. ve Adler, M. G. (2012). Appreciation: A Spiritual path to finding value and meaning in the workplace. *Journal of Management, Spirituality & Religion*, 9(2): 167-187.

- Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human Relations*, 7, 117-140.
- Fitzgerald, L. (2015). Consequences of high-stake testing. Rochester, NY: St. John Fisher College, Fisher Digital Publications.
- Foucault, M. (1996). *Hapishanenin doğuşu*. İstanbul: İmge.
- Fromm, E. (2001). *İtaatsizlik üzerine* (Çev: A. Sayın). İstanbul: Kariyer Yayınları
- Fromm, E. (2011). *Özgürlük korkusu*. (Çev: S. Koçak). İstanbul: Doruk Yayınları.
- Fulu, İ. A. (2007). Enhancing learning through competitions. <http://www.learnerstogether.net/home/2007/11/14/enhancing-learning-through-competitions.html> sayfasından erişilmiştir.
- Fülop, M. (2004). *Competition as a culturally constructed concept*. In C. Baillie, E. Dunn, & Y. Zheng (Eds.), *Travelling facts. The social construction, distribution, and accumulation of knowledge* (s. 124-148). Frankfurt: Campus Verlag.
- Garcia, S. M., Tor, A. & Schiff, T. M. (2013). The psychology of competition: a social comparison perspective. *Perspectives on Psychological Science*, 8, 634-650.
- Geçtan, E. (2006). *Psikanaliz ve sonrası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Geçtan, E. (2013). *Varoluş ve psikiyatri*. (8. Basım). İstanbul: Metis Yayınları.
- Gibbons, S., Machin, S. & Silva, O. (2006). Choice, competition and pupil achievement, London. *Journal of European Economic Association*, 6(4), 912-947.
- Giddens, A. (2014). *Modernite ve bireysel kimlik*. İstanbul: Say.
- Gilbert, P., McEwan, K., Bellew, R., Mills, A., and Gale, C. (2009). The dark side of competition: How competitive behavior and striving to avoid inferiority are linked to depression, anxiety, stress and self-harm. *The British Psychological Society*, 82, 123-136. <http://doi:10.1348/147608308X379806>.
- Gill, D. L. (1986). Competitiveness among females and males in physical activity classes. *Sex Roles*, 15(5-6), 233-247.
- Gläser, D. Gils, S. & Quaquebeke, N. V. (2017). Pay-for-performance and interpersonal deviance: Competitiveness as the match that lights the fire. *Journal of Personnel Psychology*, 16(2), 77-90.

- Goldring, E. & Schuermann, P. (2009). The changing context of K-12 education administration: Consequences for Ed. D. program design and delivery. *Peabody Journal of Education*, 84(9), 9-43.
- Gövsa, İ. A. (1998). *Çocukta duygusal gelişim*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Grant, R. M., 2002: Contemporary strategy analysis concepts, techniques, applications, Fourth edition, Blackwell Publishing.
- Greenberg, P. J. (1932). Competition in children: An experimental study. *The American Journal of Psychology*, 44(2): 221-248.
- Griffin-Pierson, S.G. (1990). The competitiveness questionnaire measure of two components of competitiveness. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 23, 108-115.
- Gümüş, D. & Kanbur, A. (2021). Çalışanların rekabetçi tutumu: Benlik saygısı ve kontrol odağının açıklayıcı rolü. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(2), 673-700.
- Günce, S. (2013). *İlköğretim okullarında örgütsel adalet ile örgütsel bağlılık ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Güney, S. (2004). *Açıklamalı yönetim-organizasyon ve örgütsel davranış terimler sözlüğü*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Güzel, H. M. 2010. *Yüksek öğretim kurumlarında örgütsel çatışma ve yönetimi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Güzel, N. (2013). *Duygusal zekâ ve mutluluk*. İstanbul: Kum Saati Yayıncılık.
- Hays, N. A. & Bendersky, C. (2015). Not all inequality is created equal: effects of status versus power hierarchies on competition for upward mobility. *Journal of Personality and Social Psychology*, 108(6): 867-882.
- Heinrich, A. (2014). The effects of competition in the k-12 school setting and its relationship to behavior modification. https://www.winona.edu/counseloreducation/Media/The_Effects_of_Competition_in_the_K-12_School_Setting_-_Spring_2014_Capstone.pdf sayfasından erişilmiştir.

- Henderson, B.D. (1989). The origin of strategy. *Harvard Business Review*, (November-December), pp. 139.
- Herzberg, F. (1968). One more time: how do you motivate employees. *Harvard Business Review*, 46: 53-62.
- Hibbard, D. R. & Buhrmester, D. (2010). Competitiveness, gender, and adjustment among adolescents. *Sex Roles*, 63(5-6), 412-424. <https://doi.org/10.1007/s11199-010-9809z>
- Hilk, C. L. (2013). *Effects of cooperative, competitive and individualistic learning structures on college student achievement and peer relationships: A series of meta-analyses*. Doctoral Dissertation, University of Minnesota, USA.
- Hill, P. T. (1996). *The educational consequences of choice*. Phi Delta Kappan, 77(10), 671-675
- Hitt, M.A., Hoskisson, R.E. and Ireland, D. (2007). *Management of strategy: Concepts and cases*. Australia: Thomson/South Western.
- Hobjila, A. (2014). Challenges in continuing education of primary and preschool teachers in Romania: Teachers–students’ parents communication. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 142, 684-690.
- Horney, K. (1939). *New ways in psychoanalysis*. New York, NY: Horton. <http://www.verlaine.pro.br/txt/horney-new-ways.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Horney, K. (1998). *Çağımızın nevrotik kişiliği* (Çev: Selçuk Budak). Öteki Yayınları, Ankara.
- Howe, K., Eisenhart, M., Betebenner, A. (2001). School choice crucible: A case study of boulder valley. Phi Delta Kappan. 124, 137-146.
- Hughes, J. ve Kwok, O. M. (2007). Influence of student-teacher and parent-teacher relationships on lower achieving readers' engagement and achievement in the primary grades. *Journal of Educational Psychology*, 99(1), 39-51.
- İnal, K. (2008). *Eğitim ve ideoloji*. İstanbul: Kalkedon.
- Jap, S.D. (2001). Perspectives on joint competitive advantages in buyer- supplier relationships. *International Journal of Research in Marketing*, 18, 19-35.

- Jersild, T. A. (1979). *Çocuk psikolojisi* (Çev. Gülseren Günçe). Ankara: Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Johnson, D. W., Maruyama, G., Johnson, R., Nelson, D., & Skon, L. (1981). Effects of cooperative, competitive, and individualistic goal structures on achievement: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 89(1), 47–62.
- Johnson D. W. & Johnson, R. T. (1982). Effects of cooperative, competitive and individualistic learning experiences on cross-ethnic interaction and friendships. *The Journal of Social Psychology*. 118(1), 47-58.
- Johnson D. W.& Johnson, R. T. (1984). The effects of intergroup cooperation and intergroup competition on ingroup and outgroup cross-handicap relationships. *The Journal of Social Psychology*. 124(1), 85-94. <https://doi.org/10.1080/00224545.1984.9924540>
- Johnson, C., & Engelhard, G. (1992). Gender, academic achievement, and preferences for cooperative, competitive, and individualistic learning among African-American adolescents. *The Journal of Psychology*, 126(4), 385-392.
- Johnson, D. W. & Johnson, R. T. (1991). *Teaching children to be peacemaker*. Minnesota: Interaction Book Company.
- Johnson, D. W. & Johnson, R. T. (1974). Instructional goal structure: Cooperative, competitive, or individualistic. *Review of Educational Research*, 44(2), 213-240.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2009). An educational psychology success story: Social interdependence theory and cooperative learning. *Educational Researcher*, 38(5), 365-379.
- Johnson, R. T., Johnson D. W. & Stanne M. B. (1985). Effects of cooperative and individualistic goal structures on computer assisted instruction. *Journal of Educational Psychology*, 77(6), 668-677.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Günümüzde insan ve insanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kahveci, H. (2021). Öğretmenlerin rekabetçi tutumlarının eğitim felsefesi inançları tarafından yordanma düzeyinin belirlenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 50(2), 1069-1099.

- Kahveci, H., & Sever, M. (2018). Öğretmen görüşlerine göre neoliberal bireyciliğin öğrencilere yansması. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 51(2), 39-67.
- Kolawole, E. B. (2008). Effects of competitive and cooperative learning strategies on academic performance of Nigerian students in mathematics. *Educational Research and Reviews*, 3(1), 33.
- Karaca, E. (2011). Öğretmen adaylarının kamu personeli seçme sınavına yönelik tutumları. *Akademik Bakış Dergisi*, 23, 1-18.
- Karaca, Y. (2012). *İşletme analizi*. Pazarlama stratejileri (Ö. Torlak & R. Altunışık, Ed.) içinde (ss. 49-75). İstanbul: Beta Yayınları.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karip, E. (2003). *Çatışma yönetimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Kartal B., Ş., B. (2018). *Ortaokul öğrencilerinde akademik başarının rekabetçi tutum ve problem çözme becerileri açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Kaya, F. (2008). *Çatışma ve resmi ilköğretim okullarında öğretmenlerin yaşadıkları çatışma türleri*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Kaya, K. (2022). *Okul öncesi eğitimde öğretmen veli çatışma durumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi, Yozgat.
- Kaya-Kürekçi, Ö. (2002). Özel okullarda eğitim hizmetlerine ilişkin pazarlama karması stratejileri ve özel ilköğretim okulu velilerine yönelik bir alan araştırması. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kayabaşı, A. (2014). *Pazarlama ve rekabet* (Editör: B. Z. Erdoğan). Bursa: Ekin Yayınları.
- Kılıç, M. (2001). *Yönetim ve organizasyon* (Ed: S. Güney). Ankara: Nobel Yayınları.
- Kılıç, S. (2006). *Özel okul öğretmenlerin çatışma yaklaşımları ile çatışmayı yönetme stilleri*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Kilduff, G. J. (2014). Driven to win: rivalry, motivation, and performance. *Social Psychological and Personality Science*, 5(8), 944-952.

- Kilduff, G. J., Elfenbein, H. A. & Staw, B. M. (2010). The psychology of rivalry: a relationally dependent analysis of competition. *Academy of Management Journal*, 53(5), 943-969.
- Koçel, T. (1998). *İşletme yönetimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Kohn, A. (1992). *No contest: The case against competition*. Boston New York: Houghton Mifflin.
- Kök, S. B. (2006). İş yaşamında psikoşiddet sarmalı olarak yıldırma olgusu ve nedenleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 433-448.
- Köknel, Ö. (1995). *Kaygıdan mutluluğa kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köroğlu Yıldız, A. ve Akbağ, M. (2008). Lise öğrencilerinde mükemmeliyetçi kişilik özellikleri ve rekabetçi tutumun bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 28, 141-155.
- Köroğlu, A. (2008). *Lise öğrencilerinin mükemmeliyetçilik özellikleri ile rekabetçi tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Krishnan, B.C., Netemeyer, N.G. & Boles, J. S. (2002). "Self-Efficacy, Competitiveness, and Effort as Antecedents of Salesperson Performance". *The Journal of Personal Selling and Sales Management*, 22(4), 285-295.
- Kurumanoğlu-Yüksel, M. (2019). *İlkokul öğretmenlerinin öğrenciler arası rekabete ilişkin görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kurumanoğlu, M. ve Aksoy, N. (2021). Sınıf öğretmenlerinin öğrenciler arası rekabete ilişkin görüşleri. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 54(3), 721-746.
- Küçük, V. ve Koç, H. (2004). Psiko-sosyal gelişim süreci içerisinde insan ve spor ilişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 131-141.
- Ladd, H. F.& Fiske, E.B. (2003). Does competition improve teaching and learning? Evidence from New Zeland. *Educational Evolution and Policy Analysis*, 25(1), 97-112.
- Laitman, M. (2014). *Kişisel çıkar özgeciliğe karşı*. Ankara: Alter Yayıncılık.

- Lam, V. L. & Seaton, J. (2016). Ingroup/outgroup attitudes and group evaluations: The role of competition in British classroom settings. *Child Development Research*, 1-10.
- Levy, K. N., Ellison, W. D., & Reynoso, J. S. (2011). *A historical review of narcissism and narcissistic personality*. In W. K. Campbell & J. D. Miller (Eds.), *The Handbook of Narcissism and Narcissistic Personality Disorder, Theoretical Approaches, Empirical Findings, and Treatments* (pp. 3-13). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, Inc.
- Liargovas, P., & Skandalis, K. (2010). Factors affecting firm competitiveness: The case of Greek industry. *European institute Journal*, 2(2), 184-197.
- Loughran, S.B. (2008). The importance of teacher/parent partnerships: preparing-service and in-service teachers. *Journal of College Teaching and Learning (TLC)*, 5(8), 35-38.
- Lynn, M. (1992). The psychology of unavailability: Explaining scarcity and cost effects on value. *Basic and Applied Social Psychology*, 13(1), 3-7.
- Malhotra, D. (2010). The desire to win: The effects of competitive arousal on motivation and behavior. *Organizational behavior and human decision processes*, 111(2), 139-146.
- Malkoç, A. ve Erginsoy, D. (2008). Rekabetçi tutum, bilişsel çarpıtmalar ve çok boyutlu kıskançlık. *Türk Psikiyatri Dizin*, 28, 1-14.
- Marangoz, M. ve Özberk, T. M. (2020). Sürdürülebilir rekabet avantajı sağlamada kaynak avantajı teorisi ve pazar yönlülük yaklaşımı. *Journal of Management & Economics*, 27(1), 69-89.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4): 370-396.
- May, M. A. & Doob, L. W. (1937). *Competition and cooperation*. Social science council bulletin, New York.

- Mead, M. (1937). *Cooperation and competition among primitive peoples*. McGraw Hill, USA.
- Mead, N. & Maner, J. (2012). When me versus you becomes us versus them: how intergroup competition shapes ingroup psychology. *Social and Personality Psychology Compass*, 6(8), 566-574.
- Merriam, N. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (Çev. Ed. Selahattin Turan). Ankara: Nobel Yayınları.
- Miles, M., Huberman, M. & Saldana, J. (2014). *Qualitative data analysis: A method sourcebook*. Sage.
- Miller, J. D., & Campbell, W. K. (2011). *Addressing criticisms of the narcissistic personality inventory (NPI)*. In W. K. Campbell & J. D. Miller (Eds.), *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder, theoretical approaches, empirical findings, and treatments* (pp. 146–152). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, Inc.
- Miller, J. D., & Maples, J. (2011). *Trait personality models of narcissistic personality disorder, grandiose narcissism, and vulnerable narcissism*. *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatments*, 71-88.
- Miser, R. (2002). Küreselleşen dünyada yetişkin eğitimi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 35(1), 55-60.
- Mulvey, P. W. & Ribbens, B. A. (1999). The effects of intergroup competition and assigned group goals on group efficacy and group effectiveness. *Small Group Research*, 30, 651-677.
- Murat, F. (2021). *Ortaöğretim öğrencilerinde çoklu zekâ kavramının rekabetçi tutum üzerine etkisinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Navaro, L. (2015). *Haset ve rekabet*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Nelson, R. & Dawson, P. (2017). Competition, education and assessment: Connecting history with recent scholarship. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 42(2), 304-315.

- Okçabol, R. (2007). *Küreselleşme ve eğitim* (E. Oğuz ve A. Yakar, Editör). Küreselleşme ve eğitim (ss.141-163) içinde. Ankara: Dipnot.
- Ökmen, B., Şahin, Ş., Boyacı, Z., & Kılıç, A. (2019). Rekabete dayalı eğitim anlayışı bağlamında bilgi yarışmalarına bakış. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 15(3), 253-266.
- ÖMK (2022). Öğretmenlik meslek kanunu, Resmî Gazete, Tarih: 14.02.2022, Sayı: 31750
- Özalp, İ. (1989). Örgütlerde çatışma, *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 81-114.
- Özbaşı, D. (2019). *Örneklem belirleme*. Eğitimde araştırma yöntemleri (Editörler: Kürşad Yılmaz, Recep Serkan Arık) içinde (ss. 102-126). Ankara: Pegem Akademi.
- Özdemir, A. ve Tüysüz, F. (2017). Özel okul yatırımları için Türkiye'deki 81 ilin çok kriterli karar verme yöntemleri ile stratejik analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 45(45), 93-114.
- Özgan, H. (2006). *İlköğretim okulu öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejilerinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Özsoy, S. (2009). Türk modernleşmesi, demokrasi ve eğitim: Dewey perspektifinden bir çözümleme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(4), 1895-1931.
- Papatya, N. (2003). *Sürdürülebilir rekabette stratejik yönetim ve pazarlama odağı: Kaynak tabanlılık görüşü*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Parlar H. (2006). *Velilerin özel okul tercihlerini etkileyen faktörler ve özel okulların durumu: Kahramanmaraş örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Patrikakou, E. N. & Weissberg, R. P. (2000). Parents' perceptions of teacher outreach and parent involvement in children's education. *Journal of Prevention and Intervention in the Community*, 20(1-2), 103-119.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (Çev. Ed. Bütün, M. ve Demir, S.B.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Polat, E. (2019). *11-14 yaş ortaokul öğrencilerinin arkadaşlık ilişkileri ve rekabetçi tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Ponzo, M. (2009). The effects of competition on the achievement of on Italian students. *Managerial Decision Economics*, 32(1), 53-61.
- Porter, M. (1980). *Competitive strategy: Techniques for analyzing industries and competitors*. New York: Free Press.
- Porter, M. (1985). *Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance*. New York: The Free Press.
- Porter, M. (2010). *Rekabet stratejisi/Sektör ve rakip analizi teknikleri* (G. Ulubilgen, Çev.) İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Qin, Z., Johnson, D. W. & Johnson, R. T. (1995). Cooperative versus competitive efforts and problem solving. *Review of Educational Research*, 65(2), 129. <https://doi.org/10.3102/00346543065002129>
- Ramonienė, L. & Lanskoronskis, M. (2011). Reflections of higher education aspects in the conception of national competitiveness. *Baltic Journal of Management*, 6(1): 124-139.
- Reeve, J., Olson, B. C., & Cole, S. G. (1985). Motivation and performance: Two consequences of winning and losing in competition. *Motivation and Emotion*, 9, 291-298.
- Sarı, H. (2004). *Yasal düzenlemeler ışığında bir öğretmenin görev ve sorumlulukları*. Sınıf yönetimi (Ed. M. Gürsel, H. Sarı ve B. Dilmaç) içinde (ss. 293-418). Konya: Eğitim Kitabevi.
- Schrock, W. A., Hughes, D. E., Fu, F. Q., Richards, K. A. & Jones, E. (2014). Better Together: trait competitiveness and competitive psychological climate as antecedents of salesperson organizational commitment and sales performance. *Marketing Letters*, 27(2), 1-10.
- Seçkin M., Danışman Ş. ve Babacan T. (2014). *Parayı veren düdüğü çalar, dersane öğretmenlerinin deneyimleri* Öğretmenlik Halleri: Türkiye’de öğretmen olmak üzerine bir araştırma (A. Aypay ve M. Sever, Ed.) içinde (s. 49-90). Ankara: Pegem Yayınevi

- Sheridan, S. & Williams, P. (2006). Constructive competition in preschool. *Journal of Early Childhood Research*, 4(3), 291-310.
- Sheridan, S. & Williams, P. (2011). Developing individual goals, shared goals, and the goals of others: Dimensions of constructive competition in learning contexts, *Scandinavian Journal of Educational Research*, 55(2), 145-164.
- Shindler, J. (2009). *Transformative classroom management*. San Francisco: Jossey Bass A Willey Imprint.
- Shindler, J. (2010). *Transformative classroom management*. San Francisco, CA: Jossey Bass.
- Shwalb, D. W., Shwalb, B. J., & Nakazawa, J. (1995). Competitive and cooperative attitudes: A longitudinal survey of Japanese adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 15(1), 145-168. <https://doi.org/10.1177/0272431695015001008>
- Šimek, D., & Kobal Grum, D. (2011). Competitiveness and motivation for education in self-handicapping. *Studia psychologica*, 53(1), 83-96.
- Simmons, C.H., King, S.C., Tucker, S.S., Wehner, A.E. (1988). The cooperative/competitive strategy scale: A measure of motivation to use cooperative or competitive strategies for success. *The Journal of Social Psychology*, 128(2), 199-205
- Skon, L. Johnson, D. W. and Johnson, R. T. (1981). Cooperative peer interaction versus individual competition and individualistic efforts: Effects on the acquisition of cognitive reasoning strategies. *Journal of Educational Psychology*, 73(1), 83-92.
- Smither, R. D., & Houston, J. M. (1992). The Nature of competitiveness: The development and validation of the competitiveness index. *Educational and Psychological Measurement*, 52(2), 407-418.
- Sönmez, V. (1993). *Yaratıcı okul, öğretmen-öğrenci, yaratıcılık ve eğitim*. Ankara: TED Yayınları.
- Spataro, S. E., Pettit, N. C., Sauer, S. J. & Lount Jr., R. B. (2014). Interactions among same-status peers: Effects of behavioral style and status level. *Small Group Research*, 45(3), 314-336.

- Strauss, A. & Corbin, J. M. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Sage Publications, Inc.
- Sütlü, T. (2007). *Örgütsel çatışma ve iş gören üzerine etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Şeker, S. (2020). *Halkla ilişkiler faaliyetlerinin özel okullarda kurum itibarına katkısı halkla ilişkiler faaliyetlerinin özel okullarda kurum itibarına katkısı*. Doktora Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Şişman, M. (2010). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tanyeri, İ. (2000). Adam Smith'in rekabet analizi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 307-320.
- TDK (Türk Dil Kurumu) (2009). *İlköğretim okulları için sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Tekin, M., ve Çiçek, E. (2005). İşletmelerde rekabet üstünlüğü sağlamada farklı bir yaklaşım: Değer temelli pazarlama, V. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul Ticaret Üniversitesi, 25-27 Kasım.
- Thousand, J., Villa, A. & Nevin, A. (1994). *Creativity and collaborative learning*. Baltimore: Brookes Press.
- Tjosvold, D., Johnson, D., Johnson, R. & Sun, H. (2003). Can interpersonal competition be constructive within organizations? *The Journal of Psychology*, 137(1), 63-84.
- Tomruk Ünal, N. (2020). *Özel okul öğretmenlerinin duygusal emek süreçlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük).
- Topaloğlu, Cafer. 2011. Yönetim kuramları ve örgüt içi çatışmalar. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. 6(1): 249-265.
- Tsiakara, A. & Digelidis, N. M. (2012). Ways preschool children aged 4-5 years old express their desire to Excel. *European Psychomotricity Journal*, 4(1), 41-48.
- Tsiakara, A., & Digelidis, N. M. (2014). Assessing preschool children's competitive behaviour: An observational system. *Early Child Development and Care*, 184(11), 1648-1660.
- Türkkan, E. (2006). Rekabet Hakkında. <http://www.rekabetdernegi.org/rekabethakkinda.htm> sayfasından alınmıştır.

- Türnüklü, A., Şahin, İ. ve Öztürk, N. (2002). İlköğretim okullarında öğrenci öğretmen okul yöneticisi ve velilerin çatışma çözüm stratejileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 32, 574-597.
- Twenge, J.M. & Campbell, W.K. (2010). *Asrın vebasası narsisizm illeti* (Çev. Özlem Yüksel). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Ural, A. (2004). Yarışmacı eğitim anlayışının eleştirisi. *Üniversite ve Toplum*, 4(1), 1-8.
- Ural, A. (2016). Yarışmacı eğitim anlayışının etkileri üzerine bir çözümleme. *Eleştirel Pedagoji*, 43, 19-24.
- Uray, R. (2010). *Ekonomik büyüme, verimlilik ve rekabet*. İstanbul: Kumsaati Yayınları.
- Uygun, S. (2003). Türkiye'de dünden bugüne özel okullara bir bakış (Gelişim ve etkileri). *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 36(1), 107-120.
- Üresin, B. (2012). *Beden eğitimi derslerinde uygulanan bireysel rekabetçi ve işbirlikçi hedef yönelimlerinin ilköğretim 2. kademesinde okuyan öğrencilerin beden eğitimi derslerine yönelik tutumlarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Verhoeff, T. (1997). The role of competitions in education. Future world: Educating for the 21st century, 1-10. <https://pdfs.semanticscholar.org/6f2c/fcc7123ec0dffe3f745107c3f4cb5233f552.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Weaver, J. R., & Bosson, J. K. (2011). I feel like I know you: Sharing negative attitudes of others promotes feelings of familiarity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37(4), 481-491.
- Weiner, B. (1986). *An attributional theory of motivation and emotion*. New York, NY: Springer-Verlag.
- Williams, P., & Sheridan, S. (2010). Conditions for collaborative learning and constructive competition in school. *Educational Research*, 52(4), 335-350.
- Yağcıoğlu, B. D. (1997). *Örgütlerde çatışma düzeyleri ve çatışmanın ele alınış stilleri*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Yanbastı, G. (1986). *Kişilik Kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

- Yavuzer, H. (2016). *Okul çağı çocuğu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yenidünya, A. (2005). *Lise öğrencilerinde rekabetçi tutum, benlik saygısı ve akademik başarı ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yerlikaya E. ve İnanc B. (2008). *Kişilik kuramları*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, K., Altinkurt, Y. ve Çokluk, Ö. (2011). Eğitim inançları ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(1), 335–350.
- Yorgancılar, F. N. (2006). Sürdürülebilir rekabet anlayışı olarak yenilik yeteneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15(21), 379- 417.
- Yörükoğlu, A. (2018). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yurttaş, H. (2015). *Bireysel düzlemde örgüt içi ortaklaşa rekabetin çalışanın kariyer planlamasına etkisi kamu kurumu üzerine araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Yakındoğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lefkoşa.
- Zembat, R. (2012). Okul öncesi öğretmenlerinin okul yöneticisi, meslektaşları ve aileler bağlamında algıladıkları çatışma durumlarının incelenmesi. *Eğitim Bilim*, 37(163), 203-215.
- Zhao, X. (2015). *Competition and compassion in Chinese secondary education*. New York: Palgrave Macmillan.

EKLER

Ek 1. Araştırma İzin Yazısı

Evrak Tarih ve Sayısı: 16.11.2022-231190

T.C.
DÜZCE VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-10240236-20-63427312
Konu : Araştırma İzin Onayı
(Mehmet Taner ÖZŞAHİN)

11/11/2022

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: a) Millî Eğitim Bakanlığı'nın (Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü) 21/01/2020 tarihli ve 81576613-10.06.02-E.1563890 (2020/2) sayılı Genelgesi.
b) Düzce Üniversitesi Rektörlüğü'nün 26.10.2022 tarihli ve E-63781167-100-223732 sayılı yazısı.

Düzce Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi tezli yüksek lisans programı öğrencisi Mehmet Taner ÖZŞAHİN, "Öğretmenlerin Rekabetçi Tutum Düzeylerinin Belirlenmesi ve Mesleki Rekabete Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi" konulu tez çalışmasına ilişkin olarak Müdürlüğümüze bağlı Merkez ve İlçeler olmak üzere ekli listede adı bulunan okullarımızda görev yapan öğretmen, öğrenci ve idarecilerine yönelik veri toplamak istemektedir. Uygulamaya yönelik izin talebi, ilgi (a) Genelge'de belirtilen esaslar doğrultusunda incelenmiştir.

Söz konusu araştırmanın eğitim ve öğretimi aksatmadan, sadece bir eğitim öğretim yılını kapsayacak şekilde gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanması, kişisel verilerin gizliliğine dikkat edilmesi ve uygulamalarda sadece ekte bulunan mühürlü formun kullanılması şartı ile yürütülmesi Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Olurlarınıza arz ederim.

Tamer KIRBAÇ
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR

Yakup TATOĞLU
Vali a.

Ek 2. Araştırma Etik Kurul İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 26.10.2022-223490

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAşTIRMA VE YAYIN ETİK KURULU KARARLARI

TOPLANTI SAYISI
12

KARAR SAYISI
2022/422

KARAR TARİHİ
20.10.2022

KARAR NO: 2022/422

Düzce Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi tezli yüksek lisans programı öğrencisi Mehmet Taner ÖZŞAHİN'in “**Öğretmenlerin Rekabetçi Tutum Düzeylerinin Belirlenmesi ve Mesleki Rekabete Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi**” başlıklı çalışması kapsamında uygulamak istediğı veri toplama araçları Etik Kurulumuzca incelenmiş olup, ilgili çalışmanın araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olmak koşulu ile uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna;

Oy birliğı ile karar verildi.

Ek 3. Veri Toplama Araçları (Nitel)

NİTEL GÖRÜŞME FORMU

Görüşülen Kişi:

Görüşme Tarihi:

Görüşme Süresi (dk):

Görüşme Yeri:

Cinsiyetiniz	Kadın ()	Erkek ()		
Yaşınız				
Mesleki kıdeminiz	yıl			
Çalıştığınız kademe	Okul öncesi ()	İlkokul ()		
	Ortaokul ()	Lise ()		
Lisede çalışıyor iseniz türü	Lisede çalışmıyorum ()	Meslek lisesi		
	Anadolu Lisesi ()	Fen Lisesi ()		
	İHL ()	Güzel Sanatlar-Spor Lisesi ()		
Okul Türü	Devlet ()	Özel ()		
Branşınız				
Çalıştığınız okuldaki öğretmen sayısı	öğretmen			
Çalıştığınız okuldaki öğrenci sayısı	1-100 arası ()	101-250 arası		
	251-500 arası ()	501-750 arası ()		
	751-1000 arası ()	1001+ ()		
Okulunuzun veli profilinin yoğunluğunun sosyoekonomik düzeyi	Düşük ()	Orta ()	Yüksek ()	
Sınıf öğretmeni iseniz kaçınıcı sınıfların öğretmenisiniz?	1. sınıfların ()	2. sınıfların ()	3. sınıfların ()	4. sınıfların ()

A- REKABETİN VARLIĞI ve REKABETİ ÇIKARTAN FAKTÖRLER

1. Sizce öğretmenler arasında mesleki rekabet var mı? Varsa hangi branşlarda bunu daha çok görüyorsunuz?
- 1.1. (Varsa) Öğretmenler neden rekabet içerisindeler sizce? Onların rekabet etmesinde hangi faktörler etki ediyor? (Okul yapısı, veli profili, öğrenci özellikleri, öğretmenlerin özellikleri, müdürün zorlaması vb.)
- 1.2. En çok gözlemlediğiniz rekabetçi davranışlar nelerdir? Rekabeti nasıl gerçekleştiriyorlar? Rekabet açık mı yoksa gizli mi yapıyor? Kimi en büyük rakip olarak görüyorlar sizce?
- 1.3. Öğretmenler hangi konularda daha çok rekabet halindeler? Kendinizi bu konuda nasıl değerlendiriyorsunuz? Rekabetçi tutumlarınız var mı? Varsa nasıl ortaya çıkıyor ve neler yapıyorsunuz?

B- REKABETİN YANSIMALARI

1. Rekabet okulunuza ve öğretmenler arasındaki ilişkiye nasıl yansıyor? Ne gibi etkilerini gözlemliyorsunuz?
2. Rekabet sınıfa ve öğrencilere nasıl yansıyor? Öğrencilerde nitelik artışı gibi durumlar oluyor mu?
3. Rekabet velilere nasıl yansıyor?
4. Rekabet sizin ve diğer öğretmenlerin performans ve verimliliğini nasıl etkiliyor?

C- REKABETİN GEREKLİLİĞİ

1. Sizce öğretmenler mesleki rekabet içerisinde olmalı mıdır? Neden?
- 1.1. Rekabetin olmaması ne gibi sonuçlar ortaya çıkartır?
- 1.2. Rekabetin olması için görünen ya da görünmeyen bir baskı hissediyor musunuz ya da meslektaşlarınız hissediyor mu?

Ek 4. Nicel Veri Toplama Aracı

Alt Boyutlar	Maddeler	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Yarışarak Kazanma	Başarının en önemli ölçütü rakipleri geçmektir.	①	②	③	④	⑤
	Koşullar ne olursa olsun, kazanmak kaybetmekten iyidir.	①	②	③	④	⑤
	Hayat bir yarıştır.	①	②	③	④	⑤
	Okulda tüm ödüllendirmeler akademik başarıya göre olmalıdır.	①	②	③	④	⑤
Onaylanma	Başarılı olduğum işlerde ödüllendirilmek isterim.	①	②	③	④	⑤
	Yöneticilerin beni takdir etmesini önemserim.	①	②	③	④	⑤
	Veliler tarafından takdir edilen öğretmen olmak isterim.	①	②	③	④	⑤
	Başarılı öğretmenlerin ödüllendirilmesini isterim.	①	②	③	④	⑤
Üstünlük Kurma	Herkesten daha iyi olanı yapmayı hedeflerim.	①	②	③	④	⑤
	Okulda en başarılı öğretmen olmak için çabalarım.	①	②	③	④	⑤
	Bir işi yaparken rakiplerimin olması beni motive eder.	①	②	③	④	⑤
	Bir işi en iyi yapan kişi olmak için çabalarım.	①	②	③	④	⑤
Dışlama	Başarılı öğrencilere daha çok zaman ayırmayı tercih ederim.	①	②	③	④	⑤
	Başarılı öğrencilere daha fazla değer veririm	①	②	③	④	⑤
	Başarılı öğrencilerin olumsuz davranışlarını daha hoşgörülü karşılarım.	①	②	③	④	⑤
	Başarısız öğrencilerle ilgilenmek zaman kaybıdır.	①	②	③	④	⑤